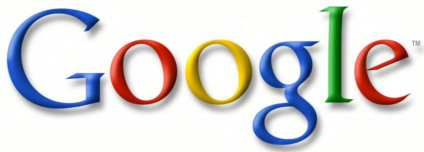
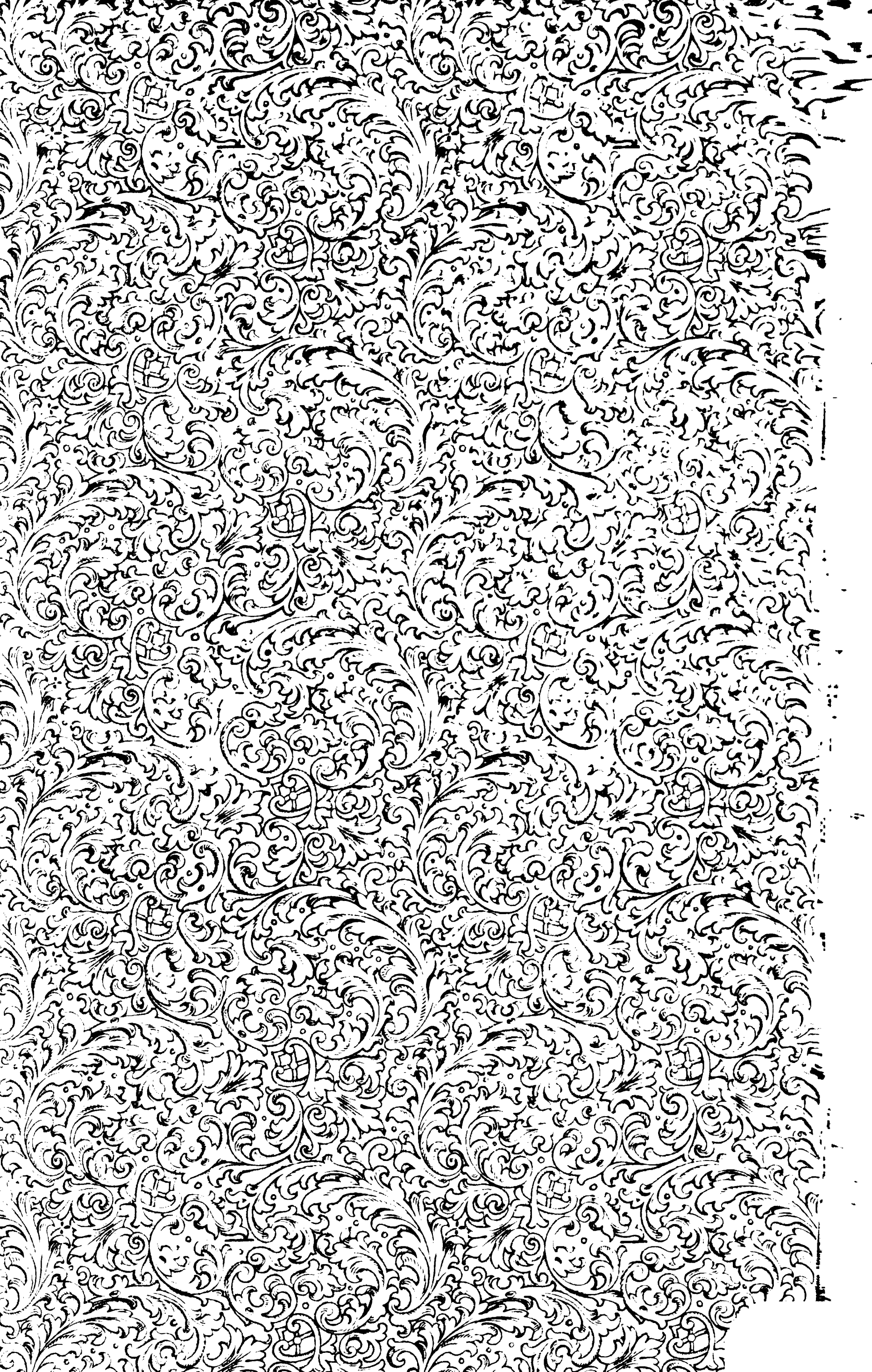

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

VIII. KÖTET

HÉTKÖZNAPOK

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1894

HÉTKÖZNAPOK

REGÉNY

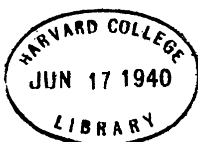
IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1894

HARVARD COLLEGE
JUN 17 1940
LIBRARY

NÉPÜNNEP.

Nosza örüljünk,
Ünnepet üljünk;
Artatlan örömünkért
Meg ne szégyenüljünk!
Népdal.

Mintegy húsz éve lehet, — nem tudom, szerdán volt-e vagy szombaton, — elég az hozzá, hogy nagypéntek napja volt. A nap, szokása szerint, jókorán reggel fölkelt s megkezdte betanult pályafutását az égen; a verebek fölébredtek s elkezdték dicsérni az asztagokat, melyekben számukra kész kalászok teremnek; a verebek fölébresztték a gazdasszonyokat, a gazdasszonyok fölébresztték a cselédeket, és a gazdákat fölébreszté a szomjuság. Ezen körülménynek köszönheti a nagy kiterjedésü K . . . városa — köszöni is azóta naponta — azon esetet, hogy a napnak azon szakaszában, mely egy classicus régiségű diák példabeszéd szavaiként, a múzsákba annyira szerelmes, minden rendű és rangú lakosai, talpon és fejjel az ég felé állanak; — a gazdák, miután a kerek kalapot a szegről leakasztván, abba saját fejöket beleültették, s ekként e mai napra rótt öltözködés kivánalmainak eleget tettek vala: indulnak szokott napi foglalatosságaik után, megtudandók, hol árulják legolcsóbban a vizet, azon vizet tudniillik, melylyel bizonyos emberbarátok, kiket a közvélemény csaplárosoknak nevez, a bor kártékony hatású erejét törekednek megszeliditeni. A diákok előkotorják az ágy alul könyveiket, a beléjök hajtogatott füleknél fogva azokban kikeresvén a délelőtti leczkét, szorgalmasan faragják a padokat, vagy legyeket

fogdosnak s egyéb ily épületes foglalatosságokban gyakorolják túlömlengő, ifju erejöket. A görög kalmár elkezd fel s alá sétálni három lépés hosszú üres boltjában. — A Zrínyiből kergetik haza a vendégeket. Az öreg harang pedig az öreg toronyban a város minden rendű és rangú lakosainak személyválogatás nélkül tudtára adja, hogy — hét az óra.

Így történt ezelőtt húsz évvel is K . . . városában, nagypéntek napján, mely nap csak annyiban különbözött egyéb tisztességes hétköznapoktól, hogy e napon sem vörös, sem fehér, sem semmiféle nemzet színét viselő bort, egy igaz hivő sem szokott inni a nagykiterjedésű városban, hanem — a városon kívül. Örömünnep napja volt ez, mely öröm nem hagyta magát a gerendák és sárfalak közé szoríttatni, hanem kiviteté magát a szabad mezőre, melynek köröskörül csak a láthatárba olvadó mennyország a kerítése.

Már reggeli kilencz órakor irmagul sem lehetett az említett város falai közt épkézláb embert találni. Ifjak és vének, nők és férfiak, gyalog és lóháton, egymásba csibenkedve, egymást megelőzve és egymást siettetve, vágtattak, nyomultak és törekedtek ama hosszú térségen kifelé, mely, sarba és porba öltözködve, a városon belől szokásnál fogva neveztetik utczának; innét pedig kiérve, a nélkül, hogy jellemén legkisebbé is változtatna, kocsiút nevet visel s a szőlők közé visz, melyek nem csekély távolságban fehérlenek a meggy- és cseresznyefák virágaitól.

E szőlőkön innen, kedves kis halmon piroslik egy kisded kápolna teteje; előtte egy fekete márvány obeliszk, melynek vén bemohosodott betüi osvashatlanok. Közel a kápolnához négyszegű temető terül, mint zöld folt a csapásnak nevezett csordajárta homoksík felett, mint oáz a Saharában, melybe, virágok helyett, fehér, piros és kék keresztek vannak ültetve. Ennek átellenében van a mázsaház, idomtalan, nagy tetejű épület; magánosan van ott, száműzve a távolabb két sorban vonuló deszkasátrak phalanxa

közül, háta mögött két domboldalba vájt pinczekocsma, és egy pocséta szélén a korlátokkal ellátott bikaakol tünnek föl, le nem irható, regényes helyzetben. Ha már most valaki magát azon kútágas tetejébe képzeli, mely, e körülményesen leirt tárgyak közt helyet foglaló tér kellő közepén, valamennyi szomjas utasok nagy gyönyörűségére, kútgém és veder nélkül van felállítva, és innét, e magasságból a messzeségbe széttekint, és látja az említett tárgyak és épületek fedeleit, erősen megrakva mindkét nembeli halandókkal, látja a mázsaház kéményeiből előbukkanó kiváncsi fejeket, kiknek, kiváncsiság dolgában, mit sem engednek a sátorok ormaira kapaszkodottak fejei, — és látja, miképen minden igaz hivő iparkodik saját becses személyét bizonyos bátorságos hely sánczai közé elbarriçadozni, a nyilt térséget osztatlanul engedvén a lovaslegényeknek, kik kezökben pattogó karikással, szájukban még pattogóbb és karikásabb teringette-szerű felkiáltási tropusokkal száguldoznak fel s alá jó kedvök szárnyain; ha valaki ezen óvakodási előkészületeket figyelemmel végig tekinti, sajátszerű előfogalommal fog birni azon nagyszerű népünnepről, mely szemei előtt ekképen végbemenendő lesz.

A mázsaház tárt kapuja előtt, karcsú szalmaszékeken, a város előkelő hölgyei foglalnak helyet, szivárványos legyezőikkel sátorozva el érdekes halványságú arczaikat, a nap merészen bámuló sugárai elől; érdemes férjeik, mind tapasztalt, bizodalmas férfiak, — több telivér ifju honreménynyel egyetemben, az ajtóküszöbhöz és holmi vitézi megugráshoz megfejthetetlen vonzódást nyilvánítanak; — míg az örvendő közönségnek azon része, mely öltönyei hosszúsága miatt azon elismert hasznú műtételre, mely hadi nyelven megfutamodásnak neveztetik, nem alkalmatos, a négyszögű temető árkai közt találta czélszerűnek, népies vigalmaival együtt, letelepedni. Azon csekély része pedig a férfitömegnek, mely őseitől öröklött rettenhetlen bátorságánál fogva — miután azt, az említett csárdákba történt

rövid betekintés által, hathatósan megedzette volna — a síkra kilépni elég merész vala, oly nyomatékos vendégmarasztókkal és jelentékeny petrencze-rudakkal találta magát ellátni, miszerint lehetetlen volt észre nem venni, hogy az élvezetes népünnepély megkezdésére bizonyos rémületes és minden szíveket iszonyattal betöltő tüne-mény megjelenése váratik, melyet látni sokan, de melynek szemébe nézni kevesen akarnak.

E víg és minden szív- és szemeket gyönyörködtető mulatság így tart reggeli kilencz órától délután háromig; az élvező közönség jön és megy és néz, és nem lát semmit; haragszik és nem tudja kire és ismét kibékül; a két pincze-csárdát pedig a nap terheitől és még valamitől elázott férfiak kezdik körülfeküdni, kik mindnyájan bőgő-hegedűnek nézik immáron a dicső eget és azt sem tudják: fiai, vagy leányai-e ők az édes apjuknak?

Az érintett és árkokkal körülvett temető közepe táján kőemelvény foglal helyet, mely a szentháromság talapzatát képezi, kékre festett homokkőből faragva. Ez emelvényen két, finom modoruk s öltözetök választékossága után itélve, előkelő rangú hölgy ül, kik épen nem látszanak ez általános, unalom-fűszerezte kiváncsiságban, s e félelembe mártogatott örömben résztvenni.

— De csak mégis áldott, jó úri ember ez a Dömsödi úr; mi sok szép javakkal áldotta meg a mindenható, és mégis milyen nagy leereszkedést mutat irántunk; mennyivel tartozunk már eddig is neki és mégis úgy bánik velünk, mintha ő volna adós; ezt az urat meg kell becsülnünk, leányom, bizony meg, kivált neked, ki iránt oly nagy figyelemmel viseltetik; aztán, ki tudja! . . . . Még eléggé fiatal . . . . mi volna lehetetlen? . . . . no de nem szólok, semmit sem szólok; úgyis látom, hogy rám sem hallgatsz.

Ilyetén beszédektől szabadítá meg keblét az említett hölgyek egyike, kinek kegyes és jó szándékkal tele arczulatában, könnyü első tekintetre megismerni az édes anyát; szavaiban a gyanútlan, mindenben hivő nőt, ki minden

embert becsületes embernek, minden szót igaz mondásnak tart s vétkeznék, ha valakiről valami rosszat csak fel is tudna tenni, kivált ha az a valaki — még nagy úr is.

A megszólított hölgy, — egy fiatal leányka, gyermekded arczán a kora búskomolyság nyomaival, — miután egy fájdalmas tekintettel mindazt megmondta anyjának, mit szóval és hangnyomattal elmondani nem lehet, az ártatlan szív homályos aggodalmait, némán nyomott el egy könyet sötét szempilláival, némán nyomott vissza egy sóhajt kebelébe.

Minő felhő lehet az, mely a gyermekszív napvilágos reggelébe sóhajt és könyeket zavar? ....

— A ki áldója van, ni! Bizony behunyja a szemét, hogy ne lássa, hogy becsületes emberek között van! zúgá mellettök egy erős, férfias torokhang, egyszersmind azon hang tulajdonosa hatályosan ránta vissza egy kapaszkodó suhanczot, ki pimasz közömbösséggel akarta magát a két hölgy mellé fészkelni. Nézd! fejezé be a torokhang ura, holott semmit sem mutatott a legénynek egyebet, mint ökleinek mivoltát, melyekkel — miután annak gallérját elegendőképen megrázta s őt vagy egy ölnyi távolságra egy lökéssel odább szállította volna — önelégülten markolt bajuszába, vidám, protectori tekintettel mosolyogva fel védenczeire.

Az elutasított suhancz pedig, ki semmihez sem hasonlított jobban, mint egy krumplizsákhoz, mely felül zsíros kalapban, alul két sáros sarúban végződik s e sajátságaiért Telezsák név alatt volt ismeretes a nagy kiterjedésű város közönsége előtt, három önkénytelen czigánykereket vetvén, elvégre ama részén támaszkodott meg testének, mely a természet által azon czélra látszik rendeltetve lenni, hogy legyen hova helyheztetni a pápaszemet; azután pedig nagy sántítások és nyögések segedelmével felvánszorogva, oly emberevő pillanatokat hajigált kalapja alul hevenyészett keresztapjára, minők egy leforrázott kuvasznak is becsületére válnának, s neki iramodván, addig meg

sem állott, míg a mázsaház egyik ablakvasára felkapaszkodván, magát illendően nem biztosította.

A talapzaton álló idősb hölgy elismerő fejbólintással köszöné meg az athletának markos szolgálatát, míg az ifjabbik kérdezé, talán magától, talán senkitől sem: — Miért jöttünk mi ide?

Az igaz, hogy ezen kérdést más akárki is tehette volna magának, miután hat álló óra hosszat hasztalan várt, tűrt és remélt, és még sem látott semmit; de ez általános okokon kívül egyéb és fontosabb okai is voltak a fiatal hölgynek megkérdezni magától: — Mit keressz te itt, e lármás öröm közepett? minek hozod szenvedő arczodat ez örökké mosolygó képek közé? e vidám örömzajt termő világ nem a te világod; minek jösz ide ábrándos bánatoddal?

E hölgy atyja Zilányi József volt, hajdanta egyike a legtehetősb kereskedőknek, kit azonban később a devalvatio, megbukott adósok és legkivált saját becsületessége annyira alábbszállították, hogy miután bizonyos roppant vállalata tönkrejutásával, teljes elmezavarában, kénsavanynyal a legirtózatosabbban kivégezte magát a világból, nem hagyott hátra özvegyének és fiatal árvájának egyebet egy igen keserű emlékezetnél és egy betáblázásokkal terhelt szeszgyárnál, melynek gyér jövedelme fedezte azóta a hanyatló család napi szükségeit.

Özvegye azon gyámoltalan nők egyike volt, kik senkinek használni nem tudva, egyaránt bízva Istenben és emberekben, sem saját, sem a más csalódásából tapasztalásaik tárházát nem öregbítik, hagyják magukat csalni és csalogatni a legkábább reményektől; kiknek jósága, báránytürelme, kegyes-hívősége kész zsákmányul áll boldognak, boldogtalannak. Erőtlen testben erőtlen lélek. Ez volt anyja Jankának, ama szomorú hölgynek, a gyermekded halovány arczczal.

— — — — — — — — — — — —

— Jön! Jön! Jön! Fussatok! Szaladjatok! Hohó! Jön! Roppant lárma keletkezik. Ezer torok ordítása, kacza-

gása, sikoltozása, fül még nem hallotta chaoszszá vegyülve, mintha az itélet napja jönne, nagy trombitával kergetvén maga előtt a nyargaló por- és embertömeget, kik nem győzik egymást bátorítani a szaladásra s rivallni a várva-várt szörnyeteg jövetelének hirét. Porfelleg, lábdobogás és bömbölés, kezek és lábak, gyermekek és férfiak, rémület és öröm, egy roppant, egymást kiegészítő gomolylyá gubanczolódik, mely lassanként kezdi magát újra elemeire bontani; a porfelleg le- és elszáll, a lábak elszaladnak, velök együtt a gyermekek és férfiak és a térségen nem marad egyéb, mint a bömbölés és egy elefántnyi termetű bika, a pusztákról kivert legszilajabb csordavezető, mely emberi hangot még nem hallott soha. Megáll a téren; első lábait szétfeszíti, s felemelve koronás homlokát, vérben forgó szemeivel körülbámulja az ujjongató sokaságot; farkával korbácsolja két oldalát; olykor rekedt, kurta bőgése hallik

— A kutyákat! A kutyákat! rivallja türelmetlenül a nép; s rögtön tompa ugatás kezd hallatszani, s kilencz roppant szelindek, egyik nagyobb, mint a másik, termett a téren, míg a megtámadott vad, földnek szegezve hegyes szarvait, az első reá rohanót, egy hosszú fekete-vörös ebet, úgy hajította a levegőbe, miszerint kicsinyben mult, hogy odafenn nem maradt. Erre a többi ebek, általános csaholás közt fogták körül. Mindenik szakasztott a füleiből egy darabot emlékül, s kapott tőle egy rugást és öklelést szinte emlékül. Mérgesen vonszolja az üldözött vad veszedelmes fülönfüggőit a fövenyen alá s fel, s bőszülten s ereje érzetében némán küzd az uszított csoporttal; a homok véres és dúlt, a merre jár. A nép tapsol, — a lovagok ostorai pattognak, — a hentesek ebeiket úszítják, — a nép örömében nem találja helyét.

Valahára azonban a csordafő sokallni kezdi a tréfát, szétcsap amúgy alföldiesen mulattatói közt; ezek jobbra, balra hullanak előtte, s egyenesen a nézőkkel tömött mázsaháznak rohan. Bömbölve gázolt embereken, kutyákon keresztül, olykor ugrásokat téve, minők egy ballett-

tánczosnak is becsületére válnának; a népség sikoltott, kaczagott, ordítozott, — a bika bőgött, — a kutyák ugattak, — pokoli lárma lőn .... Ezt nagyszerű, általános kaczagás váltotta fel, minőt csak más baján támaszthat az ember. A bika, egy előtte rohanó hős bundagallérjába akasztván villája hegyét, azt a levegőbe felemelte, s ott kirázta hüvelyéből irgalmatlanul, mint szárából a tölteléket, — azután átszökve a kipottyanton, a bundával mint lobogóval szarván, szélsebességgel nyargalta körül a mázsaházat; — a népség, mely szinte a ház körül futosott, nem egyszer, midőn azt hivé, hogy előle fut, szemközt találkozott vele; — s mindez igen mulatságos látvány volt, főleg azokra nézve, kik azt messziről nézték.

— Ajjajjajjaj! ordítá a nyakatlan Telezsák az ablakvason, midőn hirtelen a szarvas állatnak despotai jókedvében eszébe jutott az ablak alatt megállani, s az ott függőknek szarvaival elérhető részeiket gyöngéden megvakargatni. Jaj, jaj! segítsenek! kiálta a bátorszívű legény, midőn a hegyes szarvak magyar nadrágját kezdték fejtegetni, s ordított, a mint csak harminczkét fogai közül kifért az ordítás; — midőn azonban szomorúan tapasztalná, hogy szava kiáltó szó a pusztában: egy kétségbeesett szándékra vetemedett, s eleresztve az ablakvasat, idomtalan szökéssel, magát a szarvasmarha nyakába vetette, annak két szarvát körme közé fogta, lábait összekulcsolta szügye alatt, s ott ült vitézül, mintha csak oda szabták volna. A csordavezető eleinte nem tudta, miként válaszoljon a szokatlan udvariasságra, szökdelt, rugdalózott, szarvait rázta, fejét hol hátra, hol előre csapta; — de lovagja, mint a majom, szorosan belecsimpajkózott, az összegyűlt sokaság nagy szívörömére.

Azonban nem oly könnyű az ökrök apján kifogni, mint azt az ember gondolná; midőn észre vevé, hogy erővel nem boldogul, fortélyhoz folyamodott, s a mázsaház alacsony ajtaján berohanva, ülnöke betörött orral marada le a nyeregből.

Lőn azonban a mázsaházban összegyűltekre nézve «ne mulass». A bika a pitvarból a terembe ütötte be fejét, s csak szarvai terjedelmének köszönhetni, hogy az ajtón be nem lépett. Ki volt most szerencsésebb, mint ki az ágy alá menekülhetett? A csordafő az ajtón át irtózatos dolgokat beszélt a benszorult szepegők füleibe, kik annyira tele voltak negativ bátorsággal, hogy félelmei közt bizonyos asszonyság egy fiatal úr karjaiba omlott, kit ijedtében nem tudott saját, jelen nem lévő férjétől megkülönböztetni; egy úr pedig rettegései közben egy másik úr zsebébe talált nyúlni s belőle egy degez tárczát talált kivenni s magánál felejteni, melylyel azonban híresen megjárta, mert a tárcza tele volt szerelmes levelekkel, miket a megkárosult úrhoz saját szeretett neje irdogált; — egy országos hírű, nyugalmazott, vitéz kapitány úr pedig, e kínos lelki állapotjában, egyszer mindenkorra fogadást tőn, hogy soha többé hadi kalandjairól beszélni nem fog. — — Denique, nem volt az egész gyülekezetben egy garas ára bátorság.

Szerencsére kívülről néhány henteskamasz belecsimpajkozva a hivatlan vendég frakkja végébe, őt annál fogva szerényen kiszólították, s ekként nagy veszélytől menték meg, ha nem is a házát, de legalább a mázsaházat. A bika látá elközelegni végső pusztulását, azaz tulajdonkép már semmit sem látott; a vett sebek, az üldözők ordításai, a megérzett vér szaga megvakították; iszonyú haraggal fordult vissza, s a lovagok egyikét paripástul együtt halomra döntve, bőszülten iramodott a nézőkkel tele temető árkainak; irtózat és rémülés futottak előtte; kik kívül voltak az árkon, azok befelé rohantak, a belőllevők kifelé, s valamennyien bele az árok iszapjába. A szilaj állat egy vakmerő ugrást tőn az árkon keresztül, de ereje cserben hagyta és — visszaesett; de az árok tömve volt menekvőkkel, kiknek halmazán lihegve gázolt át az üldözött, s egy helyen rést találva, felszökött a temetőbe, mely ekkor már puszta volt és elhagyatott, mint egy — temető.

Csak a kőemelvényen álló két hölgy s védőjök, a vasgyúró athleta, nem futottak el. Az elsőbbeket a zsibbasztó félelem, az utóbbit a félelem nem ismerése tartóztatá vissza. A két hölgy egymást átkarolva tartá; az anya merev, lebűvölt pillanatokat vete az irtózatos állatra, leánya ölében feküdt behunyt szemekkel, míg az athleta ingujját tűrte fel, öklöket és karokat tüntetve elő, melyekről Sámson juta az embernek eszébe. Roppant, hat lábnyi magas férfi volt, őszbe csavarodó fürtökkel és széles vállakkal, kerekded, mindig fiatal arczulattal, melynek bátor, jószivű kifejezése oly buzdító tekintetet mutatott, s e hatást csak emelte az arczon végig vonuló szénfekete bajusz.

A bika körülnyargalta a temetőt, s miután tapasztalta, hogy sehol nincsen kimenekülésre út, kétszerezett dühvel fordult a benmaradtak ellen; ezek voltak: a két hölgy és a vasgyúró.

Idomtalan bakugrások közt szökdelte át a vad a sírokat, s véres fejét hányva-vetve, előttök termett; megállt, szilaj tekintettel néze a remegő hölgyekre, fejét rázta s rekedten dörmögött.

— Ide fordulj! kiálta rá a férfi s kirántva egy félig kidűlt fiatal akáczfát tövestől, azzal hátba hajította. A bika erre három lépést hátrált, azután szarvait földnek szegezve, iszonyú bőgéssel rohant előre. A két hölgy nem merte szemeit fölnyitni, s némán tapadt a szentháromság lábaihoz, — de a férfi megkapta egy kézzel a vad szarvát, másikkal pedig jószívűen homlokon csapta azt; olyan volt e csapás, mint egy taglónak a csapása. — Itt állj meg, ordítá az állatra, s megfogta két kezével a szarvait; . . . a bika érezte, hogy emberére akadt, utolsó, de minden erejét összeszedé, hogy azt legázolhassa; azonban a férfi izmos öklével lenyomta egyik szarvát, másikát felemelte, jobb lábát, mint oszlopot a bika szügyének vetette, — ekkor nyakának egy rögtöni csavarintást adott, s mindketten a földre zuhantak.

Percz mulva felkelt a férfi, erősen sántítva; diadalülte

arczczal mutatott a leküzdött ellenre, s mosolyogva mondá: Ezt is megtanítottam becsületre. A bátor athleta lába ki volt ficzamodva.

A bika nem kelt föl, mosolygó arczot sem mutatott, hanem lábaival szétrúgott, orrán, száján folyt a vér és szemei elfordultak. A dühös bikának nyaka volt kitekerve.

Szörnyű zajgás kelt erre a nép között; kik ezelőtt perczczel páni félelem közt futottak, most vakmerő kiáltozások közt térének vissza, s neki türkőzve, hallatlan bátorsággal fogák a holt állatot körül, mely őket és hősi bátorságukat kinyuló nyelvével látszott gúnyolni. — «Hol van csak? Merre van az a bika? Majd megmutatjuk mi neki! Hiszen majd szemébe nézünk!» Ilyen s még ilyenebb hetvenkedések hangzának minden oldalról; — csak egy perczen mult, hogy a nép hirtelen kelt bátorsága az eget nem verte ... Azon percz bekövetkezett ...

Tetőpontján e minden keresztény ember fogalmait meghaladó ordításnak, a legszilajabb népkedv kitörésein keresztül, a petrinusok egyházának félrevert harangjai kezdének beszélni, tompa, meg-meg álló kondulásokban, hirdetve vészt ... vészt! ... vészt! A futtában lévő jókedv megállott, a nagyszerű zsibaj elnémult; — mintha egy népet ütött volna meg egyszerre a szél, oly csend lőn, csak a harangok érczszava hirdetett borzalmas dolgokat. Minden arcz a város felé fordult, hol iszonyú pompában égett kék lánggal egy magas épület; — sötétkék lángfolyam látszott rajta lobogni, vöröslő füstöt hajtva fel a magasba; olykor élénk lángnyelvek lobbantak ki belőle, s egy ablakából hosszú rézsutos lángsugár lövelt ki, mindinkább hosszabbodva és közeledve egy átelleni szénaraktár épületéhez.

— A szeszgyár! ordítá egy hang; sikoltás hallatszott rá, s a két úri hölgy körül hullámzani kezdett a nép.

Következő pillanatban újra fölkelt a zaj; zavargó, chaosszerű lárma lőn; de nem hallattak hangjai a jókedvnek; rémülés, kétségbeesés hangjai voltak ezek, egy összes, fájdalmas jajkiáltás: — Nőm! ... házam! ... gyerme-

keim!... templomaink!... Isten segíts!... — hallatszának ki az általános zajból. A nagy tömeg, mint gátat szakasztott folyam, a város felé rohant; rémült nők futottak, rekedten kiáltozva, gyermekek tapostattak el, kutyák vonítottak mindenfelől, borzasztóan — — — —

— — — — — — — — — — — —

Ugyanekkor a város túlsó oldalán, néptelen, szűk utczában, vágtatva nyargalt egy lovag; paripájáról szakadt a tajték s porfelleg támadt nyomain. Vad pillantásokat vet olykor háta mögé s a feje fölött pirulni kezdő égre és lovát vérig sarkantyúzza. Himlőhelyes arcza sáppadt; ajkai reszketnek.

— Megállj! ordítja hirtelen egy hang, s egy keresztutczából előrohanó ifju erős kézzel ragadja meg a rohanó lova fékét. A száguldó mén lerántja őt lábáról s sebes futtában maga után vonszolja a porban. A lovag ijedten nyúl keblébe, s egy éles kést von elő; a mén megáll, némán, dühösen, kétségbeesetten néznek egymás szemébe; az ifju arcza halvány, nagy olajszín szemei vannak, s holló fekete haja és magas homloka.

— Légy átkozott! kiált az ifju, s öklével mellbe sújtja a lovagot; az megszédül nyergében a csapástól, gyilkát baljába cseréli, s azzal egy elszánt döfést irányoz ellenére, — azután szédülten borul lova nyakára s elrohan.

Az ifju fulladozva tántorog a falig, kezét mellére nyomva, s ott eszméletlenül rogy le. Körülötte piroslik a fövény.

De piroslik az ég is.

Iszonyú szél támad.

— Ég, ég a város! ordítják minden felől.

A harangok zúgnak. A vihar egy lángóriás, mely végig röpül vörös szárnyaival a háztetőkön, a templomok és tornyok felett, fel a felhőkig; nincs a ki segíteni tudjon többé; nincs gondolat, nincs remény, nincsen akarat; — uratlanul emészti martalékjait a bőszült elem. Egész utczák, mint egyetlen, roppant máglya, lobognak az égre;

az éjnél feketébb füstmenyezetben öklnyi szikrák, mint helyeikről leégetett csillagok, kóvályognak, körülcsóválva a forgószél hatalmától. Az egész égboltozat izzadni látszik. A világegyetem, mint egy nagy érczkohó, lángol; benne, mint olvadt érczláva, sötétvörös felhők tömegei hömpölygenek. — Rémülés hangja üvölt a pokoli napfényben világló utczákon keresztül, melyeken sötét füstárnyakban az irtózat és nyomor fekete alakjai vonulnak át; olykor egy zuhanás hallatszik ki a köz hangviharból, kisérve szívszaggató jajok ezreitől: toronytetők zuhannak a földre, közben sűrü vészlövések és a félrevert harangok szomorú kongásai . . .

A nép eszméletlenül, rémülten, vakon sír, fut, imádkozik, vagy némán, őrülten bámul a tűzbe. Nő és férj, apa és fiak nem ismerik egymást. Látni lehet anyákat, kik kosárkával karjaikon futkossák be az utczákat, nem jut eszökbe, hogy gyermekeik is vannak; a rémület elvette eszméletöket. Látni lehet tisztes férfiakat, kik egy avult könyvet hónuk alá csapva, azzal, mint ereklyével jönnek, mennek a tűz között, mely vagyonaik legbecsesbjeit óvhatlanul fölemészti. Több helyeken férfiak állnak az égő gerendázaton, őrülten csapkodva fejszékkel a sziporkázó tűz közé, s rekedten kiáltozva víz után; míg az utczákon tűzfecskendők nyargalnak föl s alá, a nélkül, hogy valakinek hasznot tennének.

A harangok lassanként elnémultak, a mint a templomok egyenkint égni kezdtek; csak a nagy torony, a vásártér közepén, kongatta még érczszavait, míg a közelgő lángok oldalait feketíték. — A toronyőr, egy vén, mogorva Quasimodo, egyedül volt a toronyban, s még akkor is, mikor annak lépcsői alulról már meggyulladtak, mikor a toronyablakon a füst kezde kitódulni, éles lángalakoktól átkigyózva, — még akkor is lehete hallani az egyenként félrevert kongásokat, s lehete látni a toronyerkélyen, a szédítő magasban a toronyőr alakját phantasticus füstgomoly közt megjelenni, a mint kürtjét szokás szerint két-

szer megfúvá s' rendületlenül, hideg vérrel néze le a szüntelen emelkedő lángoszlopokra.

Néhány percz mulva elnémult az utolsó harangszó is; a láng összecsapott a torony fölött, az ércztető olvadtan zuhant le a templom romjaira; a torony lobogva gyulladt ki, a nép sírt, a vihar kaczagott; s mint az évkönyvben irva van: felégett a piaczon a szalmaszál.

Így végződött az élvezetes örömünnep K...... városában, 182* évnek azon napján, melyen a harangok Rómába szoktak zarándokolni. — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

De távol, az örkényi erdőknél, vendégtelen homokbuczkák sűrűjében száguldó lovag rohan, s futtában rémpillantásokat vet a két mérföldnyi távolban égő városra, melynek ijesztő fénye a fekete éjen át reszkető arczára világit. És rohan; ... lova gyors, de egy tűz-vörös felhő feje fölött mindenütt kiséri, — s kiséri rettegő szívében egy halovány arcz, melynek fenyegető vonásai kitörülhetlenek.

Ez ember: Dömsödi Góliáth János.

A JÓ SZOMSZÉDOK.

Szegény árvát senki sem szán,
Hacsak szeretője talán.

Népdal.

Sz. városában épen a falu * közepén egymás mellett két avult ház van. Alakjaik hasonlíthattak egymáshoz hajdan, mikor még jámbor ősapáink, a magyar barátság kedveért, egymás ízlését örömest átvették; az iszonyú, aránytalan contignatiós tetők, az ősdivatú, vaskosaras ablakok, a törpe rácsozat a ház elején, mintha csak egy huzomban álmodta

* Ennek a jó városnak az a szép tulajdonsága van, hogy a két széle mezőváros, a közepe falu.

volna terveiket a k . . . i pallér, e hóhéra minden jobb ízlésnek; de a későbbi idők és utódok szeszélye nagyot változtatott alakjaikon; egyiknek oldalához jobbra-balra ólak, aklok, kocsiszínek vannak toldva, példás rendetlenségben és válogatott rondasággal; míg a másiknak, egyetlen ablakon és ajtón kívül, minden nyílásait betégláztatta valami sötét embergyűlölő. Egyiknek tetején tarkáll az évenkénti foldozás; másiknak kilátszanak szúrágta szarufái. — Egyiknek sarkaiból kifordult kapuját minden este négy béreslegény birja nagy fejtöréssel betenni; másiknak kapuja nem volt nyitva, mióta a mostani tulajdonos testvérjét belőle eltemették. — Egyiknek udvarán térdig érő sárban czammognak a földesuraság melancholikus tinai, míg a másik udvarán csalán és ganéjbokrok között jár sántítva egy szélütött kuvasz.

Egyik ház lakója Gyékény Márton, a kegyes férfiu; — a másiké Bálnai Körmös Gáspár, a fukar; már huszadik éve, hogy egy szót sem szóltak egymáshoz, noha húsz év előtt nem volt oly ünnep- és vasárnap, melyen egymást meg ne döngették volna. — Teljes életökben igen jó szomszédok voltak; ifjabb korukban egymásra puskával lövöldöztek, hajlott korukban pörökkel mulattatták egymást, s nem volt oly csekélység, melyet figyelem nélkül hagytak volna, ha abból a szomszédra nézve valami boszúság keletkezhete. Márton galambokat tartott, — Gáspár gólyát, mely a galambfiakat elhordta; — Márton ekkor macskát szerzett, mely a gólya-örököseket emelgette el, — Gáspár ismét vidravasat, mely a macskákat fogta rakásra. — Márton ablakot vágott a Gáspár udvarára, — Gáspár ólat rakott az ablak elébe. — Gáspár nagy kedvelője volt a nyugalomnak, — ezt jól tudta Márton, s a jó szomszéd kedveért mindennemű fülbeli élvezeteket előszedett s megszerzett, melyekkel annak unalmas óráit rövidítse; vagy fürészt ráspoltatott ablaka mellett, vagy szelelő-rostával kelepeltetett, vagy ha már igen nagyot akart, feleségének adott okot a pörölésre, a ki túltett magán a szelelő-rosta kelepe-

lésén is. — Márton nagy ellensége volt minden erősebb illatoknak, minők a kátrány-, tőzeg- és paprika-füst; azért is Gáspár jó eleve gondoskodott, hogy kivált esős időben, mikor a szél leveri a füstöt, Márton házkörnyékét, kéménye segítségével, ilyetén parfumökkel rendesen elláthassa; — s ha olykor a Márton baromfiai átlátogattak Gáspár paréjos kertjébe, onnét rendesen agyonütve repültek vissza, s ha ilyenkor Márton egyébbel nem tudta boszúját tölteni, Gáspár szélütött kutyáját bosszantotta a kapu alatt.

Ők tehát húsz év óta példányképei a legszebb szomszédi egyetértésnek.

Neveik, mint Orestes- és Pyladesé, együtt szoktak említtetni s példabeszéddé váltak.

Még tán a sírban is bosszantanák egymást, ha szomszédok lennének.

* * *

De kisértsük meg őket közelebbről megismerni.

Keressük fel legelőbb is, a kit legközelebb érünk — Gyékény Mártont; ott fogjuk őt találni az ajtó mögött ülve és imádkozva. — Gyékény Márton igen kegyes ember. Gyékény Márton sokat imádkozik. Igaz ugyan, hogy azt mindig megcsalta, a kinek valami köze volt vele; no de hiszen ő azért imádkozik és igen kegyes ember.

Igaz ugyan, hogy cselédei bérét el szokta húzni, elve: későn szántani, korán kaszálni,* de hisz azért ő eleget imádkozik és igen kegyes ember; — koldusnak soha fillért sem ad, családja iránt kegyetlen, más kárában gyönyörét leli; hanem hiszen eleget imádkozik és igen kegyes ember; ő egy átváltozott szentek hegedűje, egy megtestesült olvasó, egy eleven mennyei lajtorja, kinek kegyességi híre ismeretesebb a réz kétgarasosnál, s kitől, ez oknál fogva, őrizkedni minden józan ember kézzel-lábbal iparkodik.

* Mert a ki később szánt, a szomszédjáéból is elszánthat; a ki korán kaszál, a szomszédjáéból is kaszálhat.

Itt ül ő egy szegletben; előtte kitárt könyv, körülötte mélységes hallgatás. — Szobája, szokás szerint, négyszegletű; alakját azonban alighanem azon időkben nyerheté, mikor még proportio és symmetria nem voltak feltalálva a világ csúfjára; ajtaja szentkönyvi aranymondatokkal van tele krétázva; falain pókhálók és martyrok képei függenek.

Egyik szegletben egy ősdivatú kakukkos fali óra, szentelt fűzbarkákkal koszorúzva; másikban egy háromszögletű almáriom, tetején két öblös eczetesüveggel; harmadikban egy keresztvégű zarándokpálcza; a negyedikben ül maga Márton úr, előtte könyv fekszik, melyből nem olvas. — Beesett szemeivel merőn néz egy, a falon függő kis képre. A kép nem valami különös. Egy fiatal férfi mellképe huszárruhában, mellén érdemkereszt, arczvonásai nemesek, büszkék; — a kép fekete rámába van foglalva, s már igen sokat vesztett színeiből; csak két fekete szem látszik még változatlanul, élethíven, s mindenüvé kiséri a vele szemközt nézőt. — E képet nézi leránczolt szemöldei alul a kegyes férfiu, nézi feszülten és dühvel és a gyülölet legiszonyúbb kifejezésével arczán.

Korán reggel van, a nap besüt az ablakon; künn a tornáczban rettenetes hadi lárma támad, alig kisebb annál, mely a franczia futást megelőzhette: kereplő hang, fazéktörés, poflevek csattanása, sikoltások és a trombitatussal vetekedő hölgyeloquentia legnagyobbszerű kitörései, mintha egy egész nő-insurrectio, vagy hetivásár pörölne, alkudnék és óbégatna egyszerre és egyetemesen, ludak és kácsák falkáinak karéneke mellett. Pedig az egész csatazaj semmit sem jelent egyebet, mint azt, hogy Jutka asszony, Márton úr kardos oldalcsontja, felébredett és vele együtt felébredt a lárma, a feleselés, csörpör és a zajnak mindazon synonymái, melyek elől az ember be szokta dugni a fülét, s melyeknek létrehozására, hogy Mártonné asszonynak nem csekély tehetségei vannak, arra bizonyság a félváros és a falakról ijedtében leömlött vakolat és a cseléd-

nép hátán a kék foltok és azoknak megtépázott kontyaik és üstökeik.

Korán reggel van; a pitvarajtón egy nehéz test zuhan be, káromkodva, mint a jégeső; azután feltápászkodik, kis idő mulva, a Márton úr szobája melletti oldalszobában harsány torokkal énekli valami gulyaszalasztó hang: — házam alatt fecskefészek, nem is esküdt ha nem r . . . . . ; — a cadentia, az éneklővel együtt, az ágy alá gurul, s a bivalyszuszogáshoz sokban hasonló hangok jelentik, hogy Töltsér Jónás, Márton úr mostoha fia, ki családját Jutka asszonynál fogva illeti, megérkezvén jókorán reggel onnét, hova tegnap este ment, Morpheus karjai közt pihen az ágy alatt.

Márton úr mindezekre nem ügyel; némán, keserűen nézi a fekete rámás képet, sötétzöld szemei fénytelenül függenek rajta, s olykor nagyokat nyög és fogait csikorgatja. Míg a kép délczegen néz szemközt vele: sötétfekete szemei meg nem hunyorodnak kigyói tekintete előtt.

A kegyes férfiu némán átkozódik, ökleivel deres haját tépi s hangtalanul mozgó ajkai az arczképhez látszanak beszélni átkos szemrehányásokat, — és az arczkép nyájasan mosolyog szemközt vele s nem változtatja színét átkaitól.

— Légy kárhozott, suttogja, felszökve székéről, a kegyes ember; légy átkozott a földben, melyben alszol, légy kárhozott, ha még valahol élsz a földön kívül; mindezt indulatosan és hang nélkül, magában, de nem gondolatjaiban, suttogva, de a boszú kitöréseivel. Minden tagja reszket.

Az asztalon, a zsoltárkönyv mellett, hegyes ár vagy gyilok fekszik, melyet Márton kezébe szorítva, vele az arczképhez lappang; a hegyes szúróeszközt őrült dühélvezettel fúrja annak mellébe, hol több ilyen szúrásnak nyomai látszanak, s várja, hogy majd tán a kép szeméből könyeket, sebéből vért fog látni; várja ingerülten, hogy annak vonásai érzeni fogják azon kínt, azon döfést, melyet egy el nem érhető ellenség szívének szánt, és eltorzulandnak; várja,

hogy az vonaglani fog kezei alatt, vonaglani úgy, miként ő azt legédesebb álmaiból szokta látni, és esdeni irgalomért — az ő irgalmáért.

— Oh! kín! örökkétartó kín reád! ordítja ez ember lázas ingerültségében, a mint a kép, nagyon természetesen, mozdulatlan marad; fogait és szemeit összeszorítja, vére arczába fut, homlokerei megdagadnak, s vakon csap szúróeszközével a képhez, vakon és indulatosan. A tőr keresztül járja a képet, s midőn a kegyes férfiu reá tekint, a kép arcza el van kékülve, hajai szétmeredtek, szemei elfordultak, ajkai sóhajtani látszanak . . .

Ijedten szökik hátra, mintha kisértetet idézett volna maga eleibe; azt hiszi, hogy álmodik.

Pedig nem álmodott; a mint szembehunyva hozzászúrt a gyűlöletes arczképhez, eltévesztette az irányt s a mellé függesztett martyr kínszenvedések közé rajzolt mellképét találta spékelőtüjével keresztül dárdázni; ez azután természetes, hogy nem fogadta a döfést oly mosolyogva, mint a huszártiszt képe.

A kegyes ember arczáról csorgott a hideg veríték, midőn tévedéséből lassanként eszére tért. A lélekzet maradozni kezdett tüdejében s fülei zúgtak. — Ekkor úgy tetszék neki, mintha valami nesz volna a szobában. — Körül tekint s az ajtónál egy fehér alakot pillant meg, egy fiatal leánykát, egy gyönyörű vidám gyermeket, ki úgy jelent meg ott, a sötét háttérben, karcsú sylph-termetével és sötéten ragyogó szemeivel, mint egy kedves álomlátás, melyet hajnali szenderében szokott látni az ember, — s mely, mihelyt megszólíttatik, vagy szemeit fölnyitja az álmodó, azonnal eltünik, mely tündéri műtételre, mint a következés bizonyítandja, nem kis szüksége lett volna magának a mosolygó gyermeknek is, ki senki más nem volt, mint a kegyes férfiu leánya — Lilla.

— Mit? — mit? — mit keressz te e szobában? rivalla rá Márton, s úgy néze a gyermekre, mintha tekintetével akarná őt megölni; ekkor vette észre életében először,

mennyire hasonlítanak leánya szemei ama képéihez a fekete rámában.

A kis leány mód nélkül megijedt s nem tudott mit felelni.

— Hogy mersz te leskelődni az én szobámban, he? rikolta az apa, dühösen toporzékolva; te, te átkozott fattyúlélek! majd megtanítlak én téged hallgatózni; majd megtanítlak én kémlelődni utánam, várj; — s ezzel szétnézett a szobában, megpillantá a zarándokbotot a szegletben, azt előragadta, s mint martalékához a tigris boszújában, lihegve közeledett a reszkető gyermekhez.

A gyermek némán, rémülten esett térdre előtte s kis kezeit összetette, s pihegve emelé fel ártatlan tekintetét hozzá.

— Hát ki mondta neked, hogy én utánam jőjj? mi? szólt tompa, vallató hangon az apa, mi alatt felemelt botjával s forgó szemeivel fenyegetőzve, közeledék a gyermekhez.

— Apám, édes apám! rebegé az, s Márton ölelésére nyújtá gyöngéd, gömbölyű kezeit.

— Hozzám ne nyúlj, ordítá a kegyes ember.

A gyermek elkezdett zokogni. — Hiszen — h — ma — h —, édes, kedves apám, — h — hiszen ma — h — neve napja van — h — én Istenem, csak meg akartam ölelni kedves apámat, de nem megharagitani; csak üdvözleni akartam; bizony semmit sem egyebet. Kedves apám, ne verjen meg; — s ezt oly esdve mondá, oly érzékenyen, hogy akárkinek másnak megindult volna rajta szíve, csak a kegyes férfiué nem.

— Ugy-e? rikácsolá; hát ma nevem napja van? Jó, hogy eszembe juttattad; neked pedig születésed napja van, nemde? no, hogy máskor emlékezetes nap legyen rád nézve ez a mai nap, hát gyere; s azzal előfogta a rimánkodó gyermeket a farizeus, s hosszan lelógó hajtekercseit kezére csavarva, a görcsös zarándokbottal embertelenül megveré, minden ütéshez valamely kitünő ajándék nevét említve: — nesze névnapi ajándék, nesze köszöntő, nesze

mézeskalács, nesze bábruha! — és még tudja az Isten mit nem, míg csak a verésbe bele nem fáradt s boszúját kellő fokig meg nem hűtötte; — akkor aztán kirúgta szobájából az elkínzott gyermeket, s aranymondatokkal tele krétázott ajtaját becsapva utána, oly körmönfont interjectiókat szalasztta ki száján vagy hatot, minőket aligha tanult a bibliából.

A szegény kis leány pedig nem sírt, nem panaszkodott senkinek, hanem letörlötte könyeit, hajfürteit újra befonta s eltitkolta a felhólyagzott ütések nyomait, melyek gyöngéd tagjain égő szalagokként vonultak végig. Szegény gyermek! tizennégy év alatt megszokta a szülei szeretet ilyszerű kiömléseit, a nélkül, hogy tudná: miért fizeti az neki ily kegyetlen gyűlölettel vissza legérzékenyebb szeretetét? Annál inkább tudta azt a kegyes férfiu. Kifújta magát. Boszúját kedvére kiszellőzteté, s elégülten, mint ki tele van a legistennektetszőbb dolgok véghezvitelével, zsoltárját hóna alá kapja, kalapját felhelyezi fejére, kegyes és jámbor indulatokkal bővölködő arczulattal a — templomba indul.

Tehát kalapját föltette és ment. Ment a — templomba. Sok ember találkozott vele szemközt; ez egyébkor is megtörtént, midőn Márton úr rorátéra ballagott, s ilyenkor mély tisztelettel szokott mindenki kitérni előle s áhitatos «dicsértessék» fogadta minden oldalról; hanem az még soha sem történt vele, a mi most, hogy t. i. a vele szemközt találkozók, noha ő nem késett buzgóan savanyú képpel pislantani szemeik közé, minden tisztelgés félretételével, mosolyogva nézték fejbe; az öregek fejöket csóválták, az ifjak egyenesen a szeme közé nevettek, háta mögött pedig azt állították, hogy Márton úrnak elment a sütni valója. — A szolgálók megálltak nézésére, a gyermekek pedig csoportosan kisérték s «ujujút» kiáltoztak utána.

Márton úr majdhogy ki nem jött a phlegmájából; nem csinál eléggé hosszú képet — így gondolá magában s még egy araszszal megnyújtá phisionomiáját; — akkor még erősebben kaczagtak rajta. — Egy anyós találkozott vele,

ki kezeit összecsapván, csakugyan meg is szólítá; de azzal sem sokra ment, mert az, csupa kaczagás miatt, nem tudta magát kifejezni; s ekkép tökéletesen megbotránkozva érkezett a templomba, holott kalapját egy padra vágta, magát pedig a legeslegsötétebb szögletbe húzván, ott dörmögte végig imádságait a megváltó lábai előtt, kinek szavai mondták vala: A ki azt mondja, hogy szereti az Istent és gyűlöli felebarátját: hazudik az.

Az orgonasípok andalító hangjai elnémultak, az «ite missa est» elhangzott, Márton úr felkelt s indult haza felé; a mint kilép az utczára s szemeivel buzgóan felpillant az égre, oly áhitatosan tekintett szerteszélylyel, hogy még a tisztelendő háza előtti akáczfa is készült magát meghajtani előtte; azonban szerencsétlenségére nemcsak a két akáczfával kelle találkoznia az utczán, hanem seregével a férfiaknak, gyermekeknek és asszonyoknak, kik mindnyájan egykori tisztelői, most szokatlanul vigyorogva bámultak reá, s Márton urat e kimagyarázhatlan magokviselete által annyira confusióba hozták, hogy háromszor is elment saját háza előtt, míg haza talált.

A mint kapuján belép, az ékesen szóló Jutka asszony épen a baromfiakat eteté, s egyéb czivakodótárs hiányában a kácsákkal perlekedett. Márton úr, mint rendesen, elment mellette nagy csendesen, a nélkül, hogy csak annyit is mondana neki: «befellegzett»; de nem így Jutka asszony. — Ránéz a komoly férfiura s kiesik kezeiből a szakajtókosár. — Hát te, vén bolond! — ily üdvözléssel támadja meg a mellette elkullogót, — eszedet ittad-e be ily korán reggel, a mi kevés volt, hogy vénségedre csinálsz magadból maskarát, azt akarod, hogy városszerte példabeszéd legyen belőled, te féleszű Matuzsálem, te ittas Zakariás, te alamuszi Ezékiel, te Habakuk stb. stb. stb. — Itt következtek aztán mindazon óvilági férfiak nevei, kikhez Márton úr annyiban igen hasonlított, hogy hosszú kaputban és sáros csizmákban járt, mint ők s kik iránt a tenyeres talpas Jutka asszony különös rokonszenvvel látszott mindannyi-

szor viseltetni, valahányszor szeretett élete párját dísznevekkel akarta illetni, tehát napjában legalább is — huszonnégyszer.

Márton úr nem tudva mire vélni e váratlan, noha nem szokatlan névnapi köszöntőt, miután különös előérzetből vagy három lépést retirált hitestársa tenyerei elől, körülnézett, úgy gondolkozván, hogy talán nem is ő az, kit ezen válogatott magasztalások illetnek. De rajta és a kútágason kívül egy lélek sem volt az udvaron.

— Nézd meg, mi van a kalapod mellett, tülökorrú te! riasztа rá Jutka asszony.

Márton úr leveszi kalapját s kicsinyben mult, hogy a guta ott meg nem ütötte; a tisztes kürtős kalap körül egy minden színekből összeválogatott mezei virágkoszorú volt tűzve, mely mint koszorú, nagyon szép és kellemes tárgy lehetett, hanem mint egy komolyságban telhetetlen vén ember fejéke, melyet ő méltóságos minákkal hordozott végig a falusi város legnépesebb utczáin, a legkivánatosabb ok volt arra, hogy a jámbor város jókedvű népeinek szemeiket és szájaikat kaczagásra indítsa.

Egy perczig mozdulatlan állott; szemei, ujjai, nyelve mind megállottak, megmerevedtek. Azt hinné az ember, hogy sóbálványnyá változott. Hanem a másik perczben, mintha az electrica masina rázta volna meg tetőtől talpig, megmozdult s markába szorítván a kárhozatos corpus delictit, azzal a konyhába beugrott, alig emberi hangon ordítva: «ki cselekedte ezt?

A konyhaajtóban nehány malaczfi reggelizett holmi fekete cseréptálból, belebb egy komondor nyújtózkodott, középen pedig pozsgás fehérnép mosott egy hosszú teknő körül.

— Ki tette ezt? rikácsolja Márton úr s egy lépéssel a cseréptálat zúzza agyon, másikkal a komondor farkára lép .... Mi nem! mi nem! sikolták a malaczok szerteszaladva. Semmit sem tudok róla! ordítja a megbántott komondor, felszökve helyéből s jajgatva megengesztelhe-

tetlenül, míg a megrezzent vászoncselédek nem tudják egyhirtelen elhatározni magukban, merre szaladjanak.

— Ki cselekedte ezt? kérdi újra, mérgében reszkető hangon Márton s vérben forgó szemeivel egy valakit keres .... Az a valaki — leánya.

A kis Lilla, a kegyes férfiu leánya, elhalaványul; szótlanul, reszketve néz az irtózatos szemek közé, miknek befolyása leköti gondolatjait s feje körül forogni kezd a világ.

— Te, te tetted ezt? — Te? kérdi kalapját elébe tartva a hollóapa s dühében szerteszét állanak őszülő hajszálai.

A leány zsibbadtan, magán kívül rebegé:

— Én.

És csakugyan úgy volt; a gyermek túlbuzgó szeretetében azon gondolatra vetemedett, hogy apja iránti gyöngéd figyelmét nyilvánítandó, valami sajátszerű meglepetést szerzend annak névünnepére; s e törekvésével megegyezőnek találta, hogy annak kalapját mezei virágfüzérrel körülfűzze, melyet a lefelé állított kalapon nem vett észre Márton úr, mely hogy később mily roppant meglepetést eszközle: megmutatta a következés.

Az apa nem szól erre semmit; — ajkait összeharapja, szemei és orrczimpái kitágulnak, egy hosszút lélegzik, aztán folyvást hallgatva, megragadja a leány kezét; — ez elalél, — s így vonszolja ki magával az udvarra, s a Körmös Gáspár keritéséhez ragasztott fakamrába bezárja.

— Majd nem bolondulsz azzal a leánynyal! kiált rá Jutka asszony, egészen nyomorékká vered; semmi dologra sem lesz alkalmatos. De ezuttal egy oly tekintetet talált rávetni Márton úr, melytől Jutka asszonyban benmaradt az ige s mely ugyan csaknem hihetetlen dolog, de miután csakugyan megtörtént, ismét csak annak szolgál tanúbizonyságául, hogy az emberi tekintet még a legvadabb vadállatokat is megjuhászítja.

Ezzel visszamegy Márton úr a konyhába; a ruháskosarat a még szüntelen ott ácsorgó mosóleányok legközeleb-

bikének hátához vágva, e figyelmeztetés által azokat a kilódulásra szorgalmazza s azután magára zárja az ajtót és szét kezd tekintgetni . . . Gondolkozik . . . Forr benne a méreg . . . . Azon töri fejét: minő kínokat találjon fel e gyermek számára, boszúja lehűtéséhez elégségeseket? Egy korbácsot keres elő az ágy alól és egy vas gerebent; majd szőrkötelet vesz, azután egy serpenyőt megtölt izzó szénnel, abba harapófogót és több hegyes sodronyt rak s várja, míg a vas tüzesül és fújja a tüzet, a szikrák szemei közé pattognak — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Midőn Márton az udvaron végig hurczolta leányát s a fakamrába bezárta, nem vevé észre, hogy a szomszéd kerítésébe ütött lyukon át mily figyelemmel kisérték cselekedetét egy hivatlan tanú szemei. A mint Márton elzárkózott, a hivatlan tanú egy dorongot keresett elő s azzal a kerítés azon részéből, mely közvetlen az említett kamra egyik oldalát alkotá, vagy három szál deszkát szép csendesen kifeszített; az ekként támadt résen belopózott s kis idő múlva ölében hozá ki a félelemtől elalélt leánykát; azt a kertben tenyésző sűrű fű közé szép gyöngéden lefekteté, azután kettőt füttyentett, mely füttyentések egy lompos szelindeket idéztek elő Gáspár úr háza háta mögül, mogorva mérges tekintettel, szélütött hátulját meglehetős készséggel czepelte izmos lábai után, s minden nyavalyássága mellett is késznek nyilatkozott azt, ki helyébe jön, irgalmatlanul megtépászni. Ezt fülön fogta az említett hivatlan tanú s első lábainál fogva ama nyiláson, melyen a kis leányt kihozta, a kegyes férfiu fakamrájába bevezette, a leborított deszkákat ismét szép szorgalmatosan felszegezvén.

Alig hangzott el utolsó kalapácsütése, midőn új lakásában morogni kezdett a kuvasz. Márton úr volt az ajtón. Jött szívében iszonyú boszúval, hóna alatt korbácscsal és két keze megrakva mindenféle kínzóeszközökkel; midőn a tolózárt félrehúzza, gondolja magában: jaj most neki!

s szemei szikrát hánynak; ezzel benyomja az ajtót s belép a sötétbe. Kezében az izzó serpenyő világít, a szegletben pedig világít a kuvasz két szeme.

— Gyere elő, te leány, suttogja tompán a kegyes férfiu.

A kuvasz ráismer arra, ki őt a kerítésen át bosszantani szokta, s minden morgási előzmények nélkül egyenesen neki ugrik, beleharap kutyamódra lába kásájába, s lerántva lábáról, a gyűlölt bosszantó mellének és karjainak esik s rázza és czibálja azt minden kegyelem nélkül.

Márton rémülten védte magát a sötétben az ismeretlen ellenség ellen, mely legkisebb csahintás nélkül tépte hol lábát, hol az oldalait, itt is, amott is mérges harapásaival s hurczolta egyik szegletből a másikba és ismét tépte és harapta. Legalább is azt hitte az ember, hogy az ördöggel van összeakadva, s rekedten, értetlen hangokat kiabálva s erejében megbénultan vergődött, mígnem eszméletét tökéletesen elvesztve terült el a földön, hol csak este felé akadtak rá, képében és tagjaiban iszonyúan összemarczangolva, s még miután nagy sokára életre jött is, sok ideig magán kívül volt és szüntelenül félre beszélt.

A kuvasz pedig, miután Márton úrral ekképen számadásait bevégzé, a nyitott ajtón kisompolygott s az ismert résen a kerítés alatt szép nesztelenül áttolta magát.

CSODÁK.

Arany nem olt szomjat, éhet;
A gazdag még koldus lehet;
De kősziklán, jégtengeren
Eltart engem két tenyerem.

Népdal.

Ama hivatlan tanú a kerítés mellett senki sem volt más, mint Körmös Pista, a fukar Körmös Gáspár unokaöcscse, egy szép, halvány fiu, nagy olajszín szemekkel, halvány arczczal és hollófekete hajjal. Atyja István, test-

vérével Gáspárral osztozatlanul halt meg s halála óta minden vagyonát Gáspár úr használta, s azóta ő gondoskodott és a jó sors az elhúnyt egyetlen fiáról; nehéz volna meghatározni, melyikök gondoskodott róla nagyobb buzgósággal, hanem annyi igaz, hogy a fiu e gondoskodás alatt igen sok szép dologgal megismerkedett, mely dolgok közé csak a jólét és boldogság nem számíthatók.

Jelen időnkben épen iskolai szűnnapokra rándult haza Pista úrfi; s azóta csodák történnek Gáspár úr házánál.

A nyársról lehúzott kappan egyszer csak elkezd kukorikolni s kukorikol mindaddig, míg a nyakát el nem vágják. — Természetes, hogy Gáspár úr egy falatot sem vett magához belőle, hanem átengedte az egészet öcscsének, a furfangos Pistának, ki a Gáspár úr szavaiként, megenné magát a hétfejű sárkányt, ha megsütnék számára.

Máskor, midőn csizmáját akarná felhúzni Gáspár úr, a jámbor sarú eljajdítá magát, mondván: «hohó! ki ne nyomja kend a lelkemet, bátyám uram!» s a félvilágért fel nem merte azt többé húzni Gáspár úr, hanem odaadta öcscsének, az agyafúrt Pistának.

Egykor pedig, midőn lovait vizsgálná, melyek a kertentúli zsellérház aklaiban szoktak állomásolni, kedvencz paripája e megjegyzést tevé fenhangon: «a kocsis ellopta a zabot». — Gáspár úrnak kiesett szájából a pipa ijedtében, a kocsisnak a rosta kezéből — szinte ijedtében, — Gáspár úr azonnal a czigányhoz akarta küldeni kedvencz rárójját; azonban az istálló négylábú lakosai mind sorra kezdék e vádat ismételni: «a kocsis szeretőjének adta a zabot, nem nekünk!» — A kocsis sem vette tréfára a dolgot, hanem úgy elszaladt, hogy talán kiszaladt volna a világból, ha a physicában meg nem volna irva, mikép a föld gömbölyű.

Ime ilyetén csodák történnek Körmös Gáspár úr házánál, mióta felsőbb tudományokat hallgató unokaöcscse, az agyafúrt Körmös Pista haza került; ezekből a szomszéd asszo-

nyok háborút, éhséget és baromfi-halált jósolnak; Gáspár úr pedig szomorú lógatásoknak adta fejét.

Történt egyszer és pedig Gyékény Márton nevezetes nevenapjának délutánján, hogy Gáspár úr vasas ládája szélére ülve, érzékenyen beszélgetne szeretett pénzeivel, mik vászonzacskókban erősen bekötve, szép rendben heverésztek egymás megett.

— Szerelmes magzatjaim! így szóla hozzájuk az öreg, szemeit végig legeltetve rajtok, kiket szívem alatt, úgy mint a pruszlikzsebben hordoztam, ne kivánjátok ti látni a világot, bizony az a gonosz világ nem hagyna nyugtot tinéktek, mint ti ő neki; szentségtelen czélokra fogna használni benneteket; költők és komédiások s más titeket meg nem becsülő nép kezeibe jutnátok ... oh ... oh ... szerelmes gyermekeim, mosolygó fényes arczok, mi lesz belőletek, ha én oda térek, a honnét ti előkerültetek? tudom, hogy megsiratjátok a titeket oly érzékenyen szerető öreg Gáspárt; — mintha látnám, mint fog benneteket az a sátán Pista öcsém jobbra balra elgurigázni. Oh az a Pista! az a Pista!

Ezzel vaspántos ládája legesleg szögletéből egy piszkos lázsiást kotort elő az érzékeny öreg, könyező szemekkel jobbról, balról megnézve, megforgatá, tenyerében méregeté, ily szókat intézve hozzá: — Te — elsőszülötte minden pénzeimnek! harmincz évek óta hű gondviselőm! ki el nem hagyál engem a legszűkebb nyomorúságnak idején! nem ... te irántad nem volna szép háládatlannak lennem! — s itt újabb hosszas gondolatokba merült a jó öreg. — Hejh ... nekem annyi atyámfia volt, de annyi, mint most pénzem van, s a szükségnek idején mind hátat fordítottak azok ... meg is fizetett nekik a világ ... De te el fogsz velem jőni oda, hol senkinek sem jut eszébe pénzt keresni — a sirba; — — a ki meghal, arra azt mondják, hogy «szegény»; ki keresne téged a szegény Gáspár koporsójában? — — — Addig is pihenj, kedves elsőszülöttem; pihenj, szólt az öreg s gyöngéden megcsókolá

és kebléhez szorítá a tallért s ismét visszadugá, honnét előhúzta, a szögletbe, a többi degez zacskók háta mögé, miket egyenkint végig tapogatott, fejét búskomoran csóválva, s az eszmetársulatnál fogva több ízben ismételve: Oh az a Pista! — az a Pista!

Pista pedig ott hasalt a kemencze patkáján, képét tenyerébe temetve, s iszonyúan kacsingatott a ládába.

Ő is szerette a pénzt, de nem a pénz őtet; mert az ő zsebében ugyan soha meg nem melegedhetett, s mind a mellett is, hogy Pista kész lett volna bővebb ismeretségeket kötni vele, a pénz és Pista között még ez ideig nem igen sok surlódás adta elő magát.

Tehát ezuttal mód nélkül epedő pillanatokat vetett Gáspár bátyja tele erszényeire.

S im egyszer a tele erszények egyike ezen szavakat hallatá nagy fenhangon: «Gáspár após! nem adna kend ötven forintot a szegény Pista öcsösének?»

Gáspár úr nagyot csuklott ijedtében, s kapczaszorító aggodalommal tekinte körül, kérdezvén: «te szóltál Pista?»

Pista egyet mozdult; «nem látja kee, hogy alszom?»

Gáspár újra visszaült ládája szélére, komolyan meggyőződve, hogy ezuttal boszorkányság van a dologban, midőn újonnan ama melancholicus hang szólalt meg zacskói legterjedelmesebbikéből: «adjon már kee a Pistának száz forintot!»

Gáspár bácsit csak egy paraszt hajszál tartotta, hogy sóbálványnyá nem változott; így azonban számtalan kereszteket vetett, részint magára, részint erszényeire, mit hogy ezek jó néven nem vettek, kitünt abból, hogy egyikök ismét elkezdé lassú kisérteti hangon: «kétszáz forintot a Pistának — de mindjárt!»

— Oda vagyok! kiálta felszökve helyéből Gáspár gazda; oda vagyok... oda vagyok! te, Pista te,... ne alugyál, te Pista!... hallod-e, te Pista?... S ezzel ugyancsak horgonyt vetettek Gáspár úr körmei Pista üstökében; mire ez

háromszoros protestáló «no — no — no» mellett, felemelé megtámadt fejét.

— Te Pistikám! szólt erre nyájas hangon az öreg, Pista orczáját végig czirógatva göcsörtös ujjaival, ugy-e, Pistikám, neked nem kell pénz?

— Nekem-e? kiált Pista, fölmeresztve karika szemeit, dehogy nem kell, bátyám uram, — kell bizony; — nincs annyi pénz a világon, a mennyi nekem nem kellene.

— Ugyan ne bolondozz, te Pista . . . már minek volna az neked? de te . . . ugy-e még meg is köszönnéd, ha most adnék neked két forintot?

— Meg biz én, ha kétszáz forintot adna is kee.

— Jaj te semmirekellő, testvérgyilkos! haramia! Hát te is ellenem esküdtél? Hát koldussá akarsz-e tenni?

— Én-e? 'sz nem szóltam én kendnek egy rossz szót sem! én aluszom, kend felczibál s azt kérdi: hogy kell-e pénz? De kötni való volnék én, ha azt mondanám ilyen barátságos ajánlatra, hogy nem kell.

— Jaj . . . hiszen nem magam jószántából mondtam én azt, szólt fejét vakarva az öreg s szörnyű zavarban tébl ábolt ládája körül, hanem gyere csak . . . hallgasd csak . . . oh . . . oh . . . bár csak meg ne szólalna.

— Akkor nem tudom, hogy mit hallgatnék.

De az erszény újra megszólamlott: «Gáspár! még sem adsz háromszáz forintot a Pistának?»

— Jaj nekem! Jaj Szent Kelemen segíts! Hallottad, mit mondott?

— Hallottam ám; azt mondta, hogy adjon kee nekem négyszáz forintot.

— Rosszul értetted te! csak kétszázat mondott; de ugy-e, neked nem kell? mondd no . . . hogy neked nem kell . . . kiálts rá, majd akkor elhallgat ezen utálatos, irtózatos és gyalázatos szavakkal.

— De . . . szépen beszél ez, okosan beszél; kész volnék napestig hallgatni az ilyen aranybeszédet.

— No de, az Isten irgalmáért! honnét vegyem azt a sok pénzt, he?

— Hát ebből a zacskóból.

— Oh hiszen csak régi kétgarasosok és polturák vannak bennök, bizony semmi sincs bennök egyéb, az egész láda nem ér jó pénzben húsz tallért.

— Nem igaz! — nem igaz! — nem igaz! kiálták sorba a zacskók s egy titkos rugás következtében mind el kezdtek mozogni.

— Hallgatni fogtok? Hallgatni fogtok, ördöngös jószágok, ordítá eszméletvesztve Gáspár úr, s előkapván a zúgból egy tőről vágott fütyköst, a makranczos zacskókat vele irgalmatlanul elpáholta.

— Ajjajajaj! ordíták azok sorra, minden zuhintás után. Ajjajjaj! Kétszáz forintot! Ajaj! Háromszáz forintot! Aujauj! Négyszáz forintot! — A Pistának ötszáz forintot! — ajajaj! — jajajaj! . . .

Gáspár közel volt a gutaütéshez; látta, hogy ha agyonveri is őket, még sem hallgatnak el, sőt minden puhintással többet dictálnak . . .

— Vesztetek volna a pokolban! fújja, kifáradva s botját a ládához vágta, fogait összecsikorítá, ládáját lezárta és ráült. Annál hangosabban kiabáltak alatta: Azért sem hallgatunk, azért sem, ki akarunk menni, világot látni!

Ez már a soknál is több volt Gáspár úr érzékeny keblének, — felugrott . . . kikapott egyet a lármázók közül nyakánál fogva s úgy az asztalhoz nyekkentette, hogy mindjárt kiment volna belőle a pára, ha lett volna benne.

— Nesze te . . . te hóhér! szóla Pistához, számlálj ki magadnak belőle — — s itt torkában akadt a szó, számlálj ki magadnak belőle négyszáz forintot.

— Ötszázat! rikolta a zacskó.

— Annyit hát! tombola Gáspár kétségbeesve.

Pista nem hagyta magának a kinálást kétszer mondatni; számlált.

Gáspár nem állhatván meg, hogy vándorlandó pénzeit még egyszer meg ne tekintse, megállt előttök, lecsüggesztett nyakkal, kezeit összekulcsolva: no iszen legyen hát meg a mit kívántatok, így kezdé hozzájuk mondását, könyeit törülgetvén ingujjával, majd megemlegettek még engem ... várj .. majd visszajönnétek még, csak lehetne. — — A szegény öreg hosszú évek alatt minden emberi társaságot nélkülözve, egyedül pénzeiért és pénzeinek élt; ezek voltak az ő rokonai, baráti, gyönyörűsége, velök beszélgetett és pengéseik értelmét magyarázgatá, maga mellé vette őket ágyába és keblén melengeté, míg rögeszmévé vált a magány behatása által excentrisált és sarkaiból kiforgatott gondolatai között, hogy azok is megértik az ő szavait és iránta hálát, vonzalmat, szeretetet éreznek; annyival keservesebben esett neki e meg nem érdemlett, háládatlan zendülése kedvenczeinek.

— Hányszor kivántam magamban, folytatá, mialatt Pista nagy sietséggel számlált, hányszor kivántam magamban, mikor esteli órákon veletek beszélgettem, hogy bár csak ti is tudnátok szólani; de kukuljak meg, ha azt kivántam, hogy ily ördögsúgta beszédeket tegyetek; — hiszen megbánjátok még azt is — várj!

Ezzel Pista beseperte az elbúcsuzottakat.

— No Pista, téged meg már most vigyen az ördög, de mindjárt!

— Köszönöm alásan, szólt Pista, zsebjeire tömve a tallérokat, ha megint meg találnának a ládában szólamlani, hát majd —

— Hallgatsz, hallgatsz! Takarodj tüstént a házamtól! ötszáz igazi forinttól fosztani meg engem, — tíz esztendőt vettél el életemből, — eredj, még pedig mentül előbb; mióta te itt vagy, Isten csodái s mindenféle ördögségek történnek a házamnál. A tyúkok, a baromfiak megszólítanak, ha az udvaron megyek, — a kakas a helyett, hogy kukorítana, jó reggelt kíván, ha fát vágatok, a tuskó kiabál, s pénzeim — —! Oh, hogy akkor láttalak volna, mikor a

hátam közepét! te sátán bokrétája, istentelenség kórója, akasztófa bimbaja, hóhér!

Ilyetén áldások özönei közt hagyá el Pista és az 500 forint Gáspár bátya házát.

Gáspár pedig még az nap beszenteltető pénzeit a helybeli egyházfival, ki azokat egyenesen az ördögtől megszállottaknak állította, s többek között azzal a jó tanácscsal is szolgált Gáspár úrnak, hogy legjobb lesz azokat, ha már beszélni is tudnak, az eklézsiának ajándékozni; az aztán majd elküldi azokat e széles világra hirdetni az igét, de inditványa nem fogadtatott el, annál is kevésbbé, minthogy mióta Pista úrfi eltisztult a háztól, Gáspár úrnak sem tyúkjai, sem lovai, sem erszényei egy drága szót sém szóltak többé.

E természetfölötti tüneménynek a kulcsa az, hogy Pista igen ügyes hasbeszélő volt, mely művészetnek erejével az ember úgy alkalmazhatja hangját, mintha az messzünnen, egy bizonyos tárgy belsejéből jőne, mely tréfa ez életben már sokakat rászedett.

AZ APA SÍRJA.

Három árva sirdogálva
Áll a temető árkába;
Kelj fel, kelj fel, édes anyám,
Lerongyollott az én ruhám.
Népdal.

Az o*i kertek aljában, egy kellemes domb oldalán, magas akáczoktól körítve fekszik a temető. Egy csöndes, magános hely, a mezők ezernyi virágaival fedve, mik közt egyhangúan czirpel a tücsök. Az apró halmok, mik demutka illatos virágaitól kéklenek, virágos orgonaligetek, az alacsony fejfák, s a körülök kiemelkedő néhány csúcsos kőemlék a ráhajló szomorú fűzfák között, és az egyszerűen bús feliratok a sírköveken, a besüppedt és elfeledett sír-

halmok, s a hallgatag napfényes délután, együtt oly édes-bús melancholia szellemét viselik magukon, hogy a ki e helyre lép, önkénytelen megragadva, elbűvölve, elandalítva érzi magát általuk, mintha az jutna eszébe, hogy itt minden virág egy átváltozott emberi gondolat, minden szellet egy sóhajtás, múlt, régen elmúlt és elfeledt időkből; s az egész apró völgyeken és halmokon átvonuló virágszőnyeg nem egyéb, mint az örök titoknak egy lapja, mely azon jövendőt fedi el, mit nyitott szem meg nem lát soha.

Több apró út vezet e sírhalmok között, tekervényesen és andalgón és fűvel benőve; apró aranyzöld gyíkok futkároznak rajtok keresztül, házaikat a sírok oldalába vájva; s a vadmadár az út közepébe a fű közé rakja fészkét s nem félti az eltapodástól.

Két gyermek ül e sírhalmok egyikének tövében; a domb előtt egy nagy márvány lap áll, rajta e szavak: Bálnai Körmös István.

A gyermekek egyike szép, magas homlokú ifju, kiben Körmös Gáspár aligha ismerne öcscsére, a csodák szerzőjére, oly szomorú, oly szilárd arczczal ül ott, levett kalappal és kezébe támasztva gondterhes fejét; mélyen fekvő hosszúkás szemei egy szomszéd fűzfa ágait bámulják, melyeket jobbra-balra ingat a lengedező szél.

A másik gyermek egy fiatal leányka, ragyogó szemei könynyel vannak tele, ajkai siralmian vannak felvetve, arcza ég, kezével a mellette ülő ifju kezét szorítja, melyen lüktető erek járnak keresztül; a déli napsugár ragyog mindkettőjök homlokán.

A leányka Gyékény Márton leánya, Lilla; az ifju Körmös Pista, ki őt a kegyeskedő üldözései elől ide szabadítá.

Sokáig, sokáig hallgatnak; az ifju a hajlongó fűzfák mozdulatait, a leányka a lábainál földből feljövő sírbogarakat nézi merően, csendben, szótlanul. Fenn a magasban a pacsirta énekel, s a déli napvilágban fürdik; köröttök a széles világ, a messze láthatár terül, kéklő halmaival, zöld rónáival; a téren hosszú csavargós utak vonulnak át,

mik a távolban enyésznek el; árnyékos fák mögött egy-egy messze helység tornya emelkedik; emberi hang, emberi arcz nem zavarja e csendet. Az ily csend ihletett perczeiben az ember lelke a jövőbe lát. Homályos dolgok, miket félig sejt, félig érez, vonulnak lassú, phantasticus szárnyalással gondolatiban végig; a szemébe tünő halmok, virágos bokrok, háztetők mind megannyi alapok, mikre eszméit lerakja, mely eszmék évek, évtizedek múlva, midőn ugyanazon halmokat, ugyanazon bokrokat, ugyanazon háztetőket meglátja, mint múlttá vált jövő ismét föltünnek lelke előtt.

Hanem a legkisebb hang, a legelső hideg szellő szétűzi ezen, az emberi ész láthatárán túl szárnyaló gondolatokat s előlép a való — mogorva felhőivel az ég, göröngyös útjaival a föld és önző arczaikkal az emberek.

A temető árkain kívül hirtelen lövés hallatszik; — a két mélázó felrezzen. Az árkon egy sebzett nyúl ugrik át, utána három hosszú agár; az üldözött martalék végerejével kerülgeti a halmok között ellenségeit, míg az egyik agár átkapja derekát fogaival s a félénk állatot megrázza a levegőben. A nyúl egy kiáltást hallat, elsőt és utolsót életében, s megtette végrendeletét. Ekkor a temető árkán egy bozontos ember mászik be, pipával szájában; nyakában nagy tarisznya és puska vannak körösztbe vetve.

— Gyorsan, rejtsd el magad! kiált az ifju Lillának, s a leányka tündérsebesen vonta magát az orgonabokrok közé, míg Pista mogorván fogta térdei közé vándorbotját s kalapját feltette fejére.

— Hohó! Szellő, Fecske, ide! aport sén, kiabált a vadász, ki épen nem volt más, mint Márton úr mostoha fia, az esküdt úr, egy idomtalan, pofók, parlagi gavallér, mahumed termettel, széles képpel és vörös tenyerekkel kitünő; apró sülthal szemei voltak s annál vastagabb szája, mely fölött néhány szál savószinű bajusz unatkozék. A mint Pistát megismerte, nagy kiabálásoknak ment végére, majd agarának füttyögetvén, majd Pistára riadozva.

— Hej, servus Pista! hát hol jársz itten? Her da, Szellő! hittig sén! pfuj! her da azzal a nyúllal (zárjel közt mondva, esküdt úrnak az az ideája volt, hogy kutyával csak németül lehet beszélni). Her da, apport sén, kusti! mindjárt, az apádat! úgy-e szép sűdőt fogattam, Pista? a ki félvilága van! lesz ebből pecsenye, a szedtevettét! Ilyszerű monologot tartott Töltsér Jónás úr hol kutyáihoz, hol Pistához, ki mindenhova tekintett, csak a nyúlra nem, melyet az esküdt úr előtte, két lábánál felemelve elégülten fitogtatott.

— No de nézz hát ide, vagy a hátadhoz üssem? szólt roppant confidentiával, vigyorogva, az esküdt úr, mért csinálsz olyan savanyú képet, mint kinek a csibe megette a kenyerét, he? vagy tán rosszkor háborgatlak, mi? mintha valami vászoncseléddel láttalak volna az elébb itt üldögélni, mit? — no, — ne hamiskodjál; — hová tetted? hova dugtad ilyen hamar? — nagy ördög vagy te, Pista, nem hiába x—i diák vagy; hanem ahán! itt mozog a bokorban a vad, uhhahaha!

Az ebek az orgonabokrok körül kezdtek szaglálódni, s a vadász, nagyot röhögve Pista orra alá, kalapját fél szemére csapta, s csintalan kedvvel indult a bokornak.

— Nem méssz onnét! kiálta rá fellobbanva az ifju, s az esküdt úr karjába markolt, hogy ott maradt az öt ujja helye.

— Pista, legyen eszed, ne csípj! kiálta szepegve Jónás, vagy úgy orron ütlek, hogy valamennyi csillag van, mind meglátod az égen; már most csak azért is megnézem, hogy kit rejtettél ide; s indult a bokornak, hanem nem vetette fel az arányt a kiviendő terv s a közbejövő akadályok között, s mielőtt másfelet lépett volna, azon vette magát észre, hogy úgy csapatott hosszában a földhöz, a mint még soha tisztviselőt sem tisztújításkor, sem azután földhöz nem ütöttek.

— Te! kiáltá fogai közül rá Pista, s lábát mellére tette s öklét fenyegetve rázta előtte; többet nem szólt, hanem

egy gyülölettel és haraggal teljes pillantást vetett rá, melyben a legféktelenebb indulaterő volt kifejezve, s azzal ott hagyta.

Az esküdt lábra állt, a mint Pista föleresztė; szótlanul fogta fegyverét, megtöltötte, fölporozta, azzal képéhez illeszté s neki fogá a védtelen ifjunak:

— Most kezemben vagy ugy-e? Könyörögsz-e? Térdepelj le!

— Hitvány, nyomorult! felelt neki Pista.

— Térdepelsz-e, vagy agyon lőjelek?

— Eredj utamból, vagy hátadhoz verem puskádat; azt gondolod, nem tudom, hogy poltron vagy, embert ölni; hagyj békével s érd be azzal a mit kaptál.

Az esküdt ajkába harapott; azután megfordult s eltávozott; — midőn a temető árkához ért, megállt, fellépett az árokhányásra, fegyveréből kiszedte a szatymát s valami mást töltött helyébe, azután rátámaszkodék.

— Te ficzkó! kiálta megvető hangon Pistára s lábát hetykén rázta, eltaláltad, nem akartalak megölni, hanem mégis, hogy emlékezzél, küldök számodra egy kis mulatságot, mitől meg sem halsz, de meg sem gyógyulsz, egy töltés sót; s itt infámisan kaczagott, puskáját hetvenkedve felkapta s Pistára czéloza.

Az ifju dühösen szökött fel, kitéve látván magát a nem szeretett ember boszújának; de mégis, noha feltehette a durva emberről ez iszonyú boszúállást, készebb volt bármily kínt kiállani, mint engesztelő kezet nyujtani elébe.

— Alávaló gyáva! kiálta, nem birván magával, kiben nincsen annyi jó tulajdonság, mennyit ebeid legrosszabbika irigyelhetne tőled, jer közelebb, ha számadásod van velem, jer, gyáva, élhetetlen pimasz stb. stb.!!!

Töltsér Jónás úr azonban nem hiába volt legokosabbik fia édes apjának; attól az egytől őrizkedett, hogy még egyszer Pista gerundiumának és ideges ökleinek gőzkörébe lépjen; de miután nagy tartózkodva kiszemelte, hol legátugorhatóbb az árok, arczulatját hirtelen ismét Pista felé

fordítá, gyorsan czélozandó; e fordulat azonban nem találá egészségére válni, a mennyiben széles arczulatjának a temető felé fordult része ágyúsebességgel érkező kétökölnyi hanttal oly kellemetlen összeütközésbe talált jőni, hogy ezen összeütközésnél fogva szeme, szája tele lett földdel; mire ajaxi ordítással szemére tapasztá kezeit s bőgött, mint a gyermek, kétfelé húzott szájjal, közbe-közbe számtalan ördögöket biztatva a Pistába bujásra.

— Már most nesze! ordítá, dühösen rálőve ellenére; s ekkor vállára vetette fegyverét és futott.

De épen, mert dühösen lőtt, nem oda lőtt a hova akart; Pista utána eredt, elvágta útját a faluba téréstől s kifelé térítette a harasztosba. — Eredeti kép volt, a mint ama hústorony esetlen futással gázolt az ugarokon keresztül, kalapját kezében vitte, erősen fújt s rettegve hátra-hátratekintgetett; — kutyái csaholva futottak előtte, utána pedig könnyeden és emelt bottal a diák. Mikor már jó messzire elkergette Pista szomszédját a falutól, még egyszer utána hajított, aztán visszatért a temetőbe. Esküdt úr pedig, észrevevén megszabadultát, s gondolván, hogy Pista nem fogja többé hallani, elkezdte őt tág torokkal szidni, káromolni s nagyot került, hogy a város tulsó végén mehessen haza.

A bátor ifju pedig visszatért a temetőbe. Atyja sírjánál találta ülve a leánykát, kinek balkarja vérzett, mert a Pistának szánt lövésből néhány szem őt találta. Pista ezt nem vevé észre; átölelve őt s bársony hajfürteit csókolva, kérdé: miért oly halavány? — a gyermek kötényével takarta el karját, de nem felelt; — az ifju diadalmasan s oly sajátságosan-buzdító tekintettel néze rá, mely csak gyermekek arczának tulajdona.

— Szegény árva! susogá a fiu, gyöngéden simítva le a leányka hajfürteit, a mi másnak édes, neked mindaz mostoha; te nem ismertél sem édes anyát, sem édes testvért, sem édes apát; pedig megérdemletted volna! Nézd milyen nagy a világ; mennyi ember jár kell benne! Ennyi

nép között nincs senki, ki téged szeretne; e nagy földön nincs annyi helyed, hova fejedet lehajtsd; van-e árvább, elhagyottabb nálad e kerek földön?!

Ekkor vette észre, hogy a gyermek keze vérzik.

— Uram Isten! kiálta, mi történt veled?

A gyermek azt felelé rebegve, hogy semmi; de szemeibe tóduló könyei meghazudtolák.

— Oh irgalmas atyám! szólt riadtan az ifju s sebesen keresett ismert orvosi füveket a völgyek közt, miket összetörve, a leányka gömbölyű karját bekötözé, csókjai legforróbbjait hintve reá. Tudta, hogy fáj a szegény gyermeknek, s forró ajkaival szorítá sebére a füvészi gyógyszert.

A gyógyfüvek tevék-e, vagy az ifju csókjai: a leányka fájdalma enyhült, arcza mosolyogni kezdett.

— Mit fognak tenni velem, ha vissza megyek? rebegé, megölnek ....

— Vissza? nem; soha! a mostoha házhoz vissza nem eresztelek többé; ha te ott nem voltál volna, régen el kellett vala annak sűlyedni. Te, ki a világon senkit bántani nem tudsz, ki csak tűrsz, szenvedsz s még csak nem is panaszkodol, és téged ők ütni tudtak? verni? szólt az ifju hévvel, s karjai közé szorítá a gyöngéd termetet és szemei megteltek könynyel.

— De mégis, látod-e, én mégis vissza fogok menni, bármennyi szenvedést kell is majd kiállanom: eltűröm és nem panaszkodom; nem, nem, vigy vissza; hogyan hagyhatnám el apámat? Az Isten is megverne érte, ha azt tenném; ha holtra kínoz is, csókolni fogom kezét, melylyel megöl, hisz az apámé.

— Apádé! kiálta fokcsikorgatva az ifju, hát hol van az a holló, mely fiai szemét kivájja? vagy a farkas, mely éhdühében saját kölykeit összetépi? Hisz még azon kutya is, mely az árok széliben neveli fel kölykeit, kész azokat életével is megvédelmezni; s az ember elég csúfolódó, apának hivatni magát attól, kinek hóhérja? Oh higyj nekem,

higyj nekem, hogy senkid sincs a világon kívülem, hogy árvább vagy azon galambfinál, melyet az éji vihar fészkéből kivert.

— Nem értelek. Sokaktól hallottam ezt már; titokban, suttogva említették ismerőseim, rejtélyes szavakban, hogy én apámnak nem vagyok leánya, hogy ő nem az, kinek én nevezem. Mit tesz ez? oh világosíts fel erről! az utczán találtak-e engem? Én már annyit gondolkodtam e fölött, de nem tudtam megérteni; mintha sűrű ködhomályban kerestem volna a tájat, melyet nem ismerek, nem birtam felfogni e gondolat értelmét; oh magyarázd meg ezt nekem, miért beszélnek az emberek így? vagy mondd meg, kinek arcza az, mely olykor édes álmaimban előttem megjelen, fényesen, mint a hold s biztatva szól hozzám és szavainak mindegyike enyhítően hull szívembe? Több mint ember, de még sem angyal, mert még mosolygása is oly szomorú; néha ordító fenevadak közt álmodom magam, mik ellen az ő keble véd; vagy mély örvények felett kell keskeny hidakon átmennem, s a szédítő magasban az ő keze tart fenn; vagy határtalan pusztaságon kell átvándorolnom, hol ismét és ismét az ő szomorúan mosolygó arcza vezet. Szólj, mért álmodom én így?

— Az ártatlanok álmai onnan felülről erednek. Azon pusztaság, melyen átutazol, az élet kietlene. Örvények rajta a világ csábjai, s az ordító fenevadak az emberek.

— És a mosolygó arcz kinek arcza? úgy hasonlít egy képhez, mely házunknál fekete rámában függ, csakhogy ragyogóbb annál és felségesebb.

Az ifju feltekinte az égre: «Oh kedves szellem! míg egedből leszállsz, hogy őt megőrizd, látsz-e engemet is?»

A leányka közelebb simula hozzá, kérdvén:

— Kivel beszélsz oda fenn?

— Ő vele, súgá az ifju halkan.

— Te ismered őt? Kicsoda ő? Oh, vezess el hozzá engemet is.

Az ifju megszorítá a leányka kezét, keservesen rá-

tekinte, azután a sírkőre tette ujját, melyen irva volt: BÁLNAI KÖRMÖS ISTVÁN.

— Sírja fölött állsz, rebegé s homlokát tenyerébe temette.

A leányka leveretten kérdé: nem él? s az ifju vállára borulva, keservesen sírt.

A fiu vigasztalni akarta őt, de melle tele volt keserűséggel s a kétszer megkezdett szó kétszer fojtódott vissza keblébe s végre könyeiben tört magának utat a fájdalom.

— Ne sírj, ne sírj, szólt a fiu, a zokogó leányka hajfürteit csókolva, míg saját könyeit nem birta visszaparancsolni; élek én és szeretni foglak, testvéred leszek Isten és ember előtt, és védeni foglak az egész világ ellen! ezt esküszöm életem hátra levő napjaira, apám sírja előtt ... Oh bízzál bennem!

E szavak oly melegen voltak kimondva, oly melegen! ...

A leányka nem szólt, hanem némán inte s karjait testvére nyaka körül fűzé; érezte, hogy senkije kívüle az életben.

— Lásd, szólt kihűtve keserveit az ifju, vannak árva gyermekek, kiket senki sem szeret, kiknek csak egy atyjok van, az — Isten. Volt, ki téged is gyöngéden szeretett, ki azon nőt, kit te nem ismerél, kinek keblén nem tanulhattad meg, mennyi édes érzés van e szóban: anyám, imádta; kinek minden gondolatja tele volt irántadi gyöngédséggel; ki még halála óráján, utolsó lehelletével is a te nevedet mondta ki; s ki mennyéből leszáll, hogy szűz álmaidat meglátogassa, — s ez volt az én apám ...

Szavaira hosszú hallgatás következett; gondolatokat kergetett végig eszméik terén a fölkelt kebelvihar, mik alig születtek meg, már elenyésztek.

— Mondd, akarsz-e engem követni? akarsz-e engemet követni a világba? szakítá félbe az ifju az ábrándos hallgatást. Nézd, ez a világ milyen nagy; mennyi ember jár-kel benne, keresve az életet és találva a sírt; — ennyi nép

közt nem lesz egy ismerősöd e nagy földön . . . nem annyi helyed, hová fejedet lehajtsd.

— Hát te? hát e sírhalom? nem lesztek az enyéim? Az ifju hévvel szorítá őt magához.

— Sorsodat kimondtad: Isten velünk! Oh, ha tudnád milyen göröngyös a világ útja! De ne félj, én veled leszek!

— Én tudok dolgozni; hozzászoktam az álmatlan éjekhez, kevéssel megelégedéshez és az Isten jó.

— Hanem az emberek rosszak. — Te kevés embert, kevés rosszat ismertél még az életben, legfelebb is mostoháidat és fájós szavakat és ütéseket. Adja Isten, hogy soha se ismerj rosszabbakat. — — Látod, én huszonkét évemmel oly megaggott ember vagyok! — Mennyi nyomort, mennyi fájdalmat kellett elviselnem! — mennyiféle alakban járt rajtam keresztül a viszályok kereke! — hány balkezét tapasztaltam a sorsnak! Oh, annyit nem szenvedett sok ember, kinek hajai hullanak! — De sem éhség, sem hideg, sem viharok, sem saját tévedéseim nem vertek meg annyiszor, mennyiszer megvert az emberekre tékozlott bizalmam; nem csókolt meg fogaival annyiszor az irigység, mennyiszer legjobbnak hitt barátim Judás-csókja tőrt vert lelkem legfájóbb részeibe. — Ki legtöbbet üldözött: az mindig atyámfia volt; most is fortélylyal kellett kicsalnom azon embertől, ki apám testvérének nevezi magát, annyi összeget, mennyivel állapotodat egy időre biztosíthassam, holott ő apám minden vagyonát háborítlanul birja . . . Ne higyj az embereknek. Inkább senkinek se, mint mindenkinek. Légy nyájas hozzájuk, de ne bizalmas. Kigyó annak a leggalambja is. Tanulj félni, tanulj gyanakodni mindenkiben. Reméld a legjobbat, s félj a legroszszabbtól, s fogadd mindkettőt egykedvűen.

Szerencsére e jó tanácsoknak felét sem értette a gyermek-leány, mikre a gyermek-ifjut keserű tapasztalások évei tanították.

Ő az alatt, míg bátyja a világot ily vad elvekkel káro-

molta, ismeretlen atyja sírköve előtt térdelve imádkozott s imádsága, mert nem könyvből, hanem szívéből olvasá azt, hihető, hogy foganatos is volt.

Később az ifju is melléje térdelt s imádkozának mindketten. Két testvér: az egyik elhatározott pessimista, a másik ártatlanságában semmi iránt sem gyanakodó, senkit sem gyűlölő. Az egyik nyugtalan tetterőben, másik bájos szépségben gazdag. Az egyik a világ minden sikamlós útjait botlástalan bejárt, viharait megtöretlen, vad szenvedélylyel kiállott jellem, mindent megtanulva, csak tűrni és szeretni nem; a másik ártatlansága bűvkörében semmit sem tudó, csak tűrni és szeretni.

Így esteledett be fölöttök azon nap; a közös atyai sír füveire harmat hullott, azon harmat szemeikben termett. Egyben hasonlítottak mindketten egymáshoz: — árvák voltak és elhagyottak mind a ketten.

A következő reggel harmat nélkül hagyta e sír füveit. Ki tudja, hol s merre jártak ők már akkor!

* * *

Másnap nagy híre volt a városban, hogy «a kis boszorkányt» elvitték a garabircziások.

Mert tudnunk kell, hogy a kis Lillát gyermeksége óta ezen czímmel tisztelé meg az érdemes falusi város közönsége.

Megvan egy némely falusi város közönségének azon jó tulajdonsága, hogy a kebelében lakókat szokatlan megismertető prædicatumokkal ruházza fel; így például, lakván három rendbeli Tóth Istvánok egy és ugyanazon faluban, azok közül az egyik, megkülönböztetés okáért, kukoriczás Tóthnak, a másik lapos Tóthnak, a harmadik nyöszörgő Tóthnak neveztetett; egy úri ember, ki rendesen zöld hentessipkában és fehér kötenynyel az oldalán szokott az utcza-ajtóba kiállani, neveztetett «zöld fejű takácsnak», pedig könyvkötő volt. Egy másikat, kinek a jobb vállát jobban megnyújtotta a prædestinatio, mint

a balt, nevezett a közvélemény «görbe görögnek», pedig a legkeményebb nyakú kálomista volt.

Ekképen nevezte Sz. városa közönsége Márton urat «savanyú prófétának», feleségét, Jutka asszonyt, «nagypénteki kereplőnek», melytől csak annyiban különbözött, hogy emezt hajtani, ő előle pedig szaladni volt szokás.

Ilyen allegoricus neve volt az esküdt úrnak «víznemissza Jónás», mely szép nevet, dicséretére legyen mondva, soha sem is iparkodott meghazudtolni; sőt ha nagy csoda volt az, hogy az egyszeri kántor az egeret megitta, úgy Jónás úr még nagyobb csodáknak véghez vivője, minekutána ő apai örökségét, ökreit, házát, szőllejét mind megitta, sőt mind némelyek pletykázzák, azt is megitta, mije soha sem volt — az eszét.

Hogy azonban a kis Lilla mint tett szert az őt illető dísz-névre, annak különböző okai lehettek. Egy az, hogy gyönyörű, természeti észvidorsága s az azzal társuló költői érzelem-mélység túlemelték őt a mindennapi világ megszokott szagú gőzkörén, míg másrészről a gyermek megszokott vigalmai és élvezetei semmi befolyással sem látszottak rá nézve lenni.

Ehhez járult azon önállásszerű valami, a kis lány jellemében, mit mai világban erélyességnek neveznének, akkoriban pedig energiának csúfoltak. Őt, mint afféle elhagyatott árvát, bosszantá mindenki, ki csak hozzáfért; de e bosszantások mindig megtermették apró visszatorlásaikat. A mostoha, ki szörnyen irtózott a csigabigáktól, reggelenként, midőn papucsaiba lépett, azokat ilynemű hideg állatokkal találta megrakva, a mikor aztán majd a nyavalya ütötte ki ijedtében. Az esküdt úr feje alatt olykor egy katulya cserebogár termett, s ez állatkák, mihelyt fejét letette, pokoli döngést-bongást kezdtek el, miből, mihelyt fejét felvette, semmi sem hallatszott; másszor dohánya közé paprika vegyült, minek irgalmatlanul eredeti illatja van, mikor ég. Majd csepüvel tömetett meg saruja orra, melynek következtében aztán Víznemissza Jónás úgy meg-

sántított, hol egyik, hol másik lábára, mintha fogadása tartotta volna. — Néha éjjelenként elkezdtek a székek és asztalok fel s alá sétálgatni a szobában, mozgatva láthatlan kezektől. Márton apjoknak ijedtében nem jutott eszébe a miatyánk eleje. Jutka asszonynak pedig a lánczos lobogós. — Gyertyát! ordítának ilyenkor mindketten. Mire a gyertyát behozták, ki volt serényebb, mint Lilla, a butorokat mozgató madzagot leoldani s félre tenni.

Száz meg száz ily apró csíntevése volt a kis Lillának. S ha még hozzá képzeljük azon életvidám, hajnalló, kedves arczot, azon hamiskás, szüntelen mosolygó szájacskát és a mindennél bájosabb égő szemeket, melyek a környékbeli nénémasszonyék valamennyi jámbor magzatjait elbűvölték, elvarázsolták és holdkórosokká tették, tudni fogjuk, miért nevezték őt kis boszorkánynak.

Senki sem gyanítá: merre és hová tünhetett el.

KÉT FÖLDES ÚR.

Pázsitos udvaron lakik a szegénység,
Üres kamarába beszorul a szükség;
Ott egy fedél alatt legközlbül az éhség;
De atyafit látni gyakran jár az inség.

Népdal.

Kétúrfalva nevezetes helység a Körös partján. Több nevezetességei közé számítandó az is, hogy bizonyos, a falut kétfelé osztó árok segítségénél fogva a Körös a falu felső részét áradások idején oly bőségesen el szokta látni azon jótékony elemmel, melyben a nymphák és a békák lakoznak, hogy a lakosságnak csak a konyhája ajtajából kelle a hálót kivetni, ha ungokra és vizi borjukra volt szüksége; míg földjei, a nélkül, hogy a szántóvasat beléjök vágta volna, egyiptomi termékenységgel termették meg évrőlévre a leggyönyörűségesebb vizi gesztenyéknek sokaságát; ha pedig valaki azokat még mívelni és gabonával be-

vetni sem mulasztotta el, bizonyos lehetett felőle, hogy ott, azon a helyen, a legfölségesebb nádat fogja aratni idővel. Előfordult pedig ezen nilusi áldás esztendőn át kétszer, háromszor is; s a lakosság már annyira vitte dolgát, hogy halakból kenyeret is tudott sütni, marháit pedig megtanította, mint kell a hinárt, sást és békalencsét takarmány helyett elkölteni.

Nem részesült ezen neptuni kegyben a falunak alsó fele, mely elég vigyázatlan volt határát és az árok partját magas és széles töltéssel körülkeríteni, különféle csatornák s költséges zsilipek alkalmazása által magát azon élvezettől megfosztani, hogy kompon járhasson utczája egyik felétől a másikig.

De kitünt ezen különczködése az említett alsó falunak az esztendő bármely és bárminő szakaszaiban is. Míg a felső fele megelégedett azzal, ha utczája közepén, a feneketlen sárban, csak a lova szakadt meg, nem egyszersmind a szekere is, addig a felső falu, hivalkodó fenhéjázással, szabályos utczát töltetett, azt kikövecsezte s két oldalról vadgesztenye- és diófák soraival ültette végig. Míg a felső falu beérte azzal, ha egy nyári zivatar csak a házak tetejét szedte széjjel, holott azokat fundusostól elvihette volna az operentiákra, addig az alsó falu, még lovai számára is, szilárd kőépületeket épített, magas, üveges ablakokkal; s e részben semmit sem akart tanulni szomszédjaitól, kik két arasznyi széles, másfél arasznyi magas lyukakat vágván sárfalaikon, ezeken át szabadon látogatta őket, nyáron és tavaszszal, a szabad lég és a legyeknek és szúnyogoknak barátságos legiói, míg télen át vánkosokkal tömettek be az említett fölösleges lyukak.

Ilyszerű fenhéjázási különczködést tüntetett ki az alsó falu még az által is, hogy rendezett iskolákat, kisdedóvót, sőt igen csinos templomot is emelt, holott a felső falu lakosai, a kalodán és fonóházakon kívül, semmi néven nevezendő népnevelőintézetekben nem vesztegették idejöket, s mégis szinte holtig éltek, mint amazok; sőt, mi a pálinkaházakat

illeti, sokkal több korszerű haladást tanusítottak a szomszéd falubelieknél, kik mindnyájan saját kezök kapálta boroknak voltak fogyasztói s ama szeszélyes nedveket csak a patikából ismerék, mint megbicsaklott lábakra kenendő orvosságot; a miért is aztán a felső falusiaknak azon elsőbbségök volt szomszédjaik felett, hogy míg az említett különczködő szomszédok kényszerítve voltak ezen tetteik által a jólétre, megelégedésre és boldogságra, addig ő nekik különös szabadságukban állott a szegénység, nyomorúság és betegség, nem különben a koplalás és szükölködés nemei között válogathatni.

Tekintsünk végig e görbe utczán. — Végig menni rajta? — attól mentsen meg bennünket a jó sors! — Egy csavargó, árkos, dombos pocsétafolyam, melybe sovány ökröcskék párjával czipelnek még soványabb szalmával megrakott fakószekereket. — A házak mintha rakétából hullottak volna ide, körösztben állnak egymás előtt. Egyiknek megnádtalanított szarufái között úgy áll a tapasztott kémény, mint mammuthcsontváz bordái között a nyakgerincz, — míg a másiknak ajtaján, ablakán tódul ki a kéménytelen konyha füstje, szörnyű tőzegszagot terjesztve maga körül. — Egyik, mintha sörtől volna részeg, hanyatt dől szomszédjának, — ez pedig, mintha szabadulni akarna alóla, odább húzza magát; mélyen fekvő félablakával mint egy cyclopsvakand sandítva felé. — Egyik az utczára szándékozik tetejével kibukni, — míg a másik süvegelni látszik a zivatart, mely kalapját kiütötte fejéből. Szóval mindeniknek megvan saját jellemző rondasága, nyikorgó kútágasa és modorszerű czéltalansága, hanem kerítése nincsen. Helylyel-közzel ugyan láthatók holmi gyámoltalan sövények, néhány idetévedt terméskő; a mi fanemű volt bennök, azt hajdanában felfűtögették.

Ajtók előtt piszkos gyerkőczék állanak, vagy az utczasárban, saját tetszésök és belátások szerint ülnek, holmi pattogatott-kukoriczaféle eledelen nyámmogva, s a beteges aggság minden nyomait arczaikon viselik. Ifjuság, jókedv,

szorgalom, örömek, mind olyan dolgok itt, mik csak tündéres mesékben említtetnek, egy categoriában a hétfejű sárkánynyal, a gyémánt-hegygyel, a kuruczháborúval s egyéb efféle, részint régen elmult, részint soha meg nem esett történetekkel.

Az ekként bemutatott utcza végén, majdhogy nem a falun kívül, egy sajátságos épület áll; — a pórság kastélynak nevezi, de ha valami hindu találna e tájra vetődni, aligha valamelyik csutorafejű bálványa templomának nem tekintené. Magas, idomtalan, agyba főbe ékesített filagoria a díszes sárpiacz közepett; vörös teteje chinai tornyokkal, csengőkkel és grotesk, bádog carricaturákkal felcziczomázva, mint óriási gúnyemlék tarkáll e nyomorult, bagolyrúgta viskók mohos nádtetői között. Széles késsárga kerítése segedelmével nagy kert van körülötte kanyarítva, melyben becses exoticus plánták, mindenféle indiai maszlagok és calcuttai bogácskórók s egyéb külhoni paréjok speciosái díszlenek; helylyel-közzel piros és sárga kalitkák tünnek elő, mosolygó tengeri macskákkal és chinai verebekkel megnépesítve.

Maga a kastély valóban meglepő külsejű; építészének talentummal kellett birnia ízlés dolgában; e bábeli mintaképen azonban az építtetőnek is nem kis tanácsadási érdemeit vehetni észre. A roppant vörös márvány ajtóragasztó, melynek boltívén akkora aranyos czímer díszeskedik, hogy szükség esetén a kaput is be lehetne vele támasztani, a kacskaringós chinai talapzaton végződő korinthi oszlopok, miknek rövid, vastag száraik az egyiptomi építészeti rendszert látszanak pártfogásuk alá venni; a kurta és széles ablakok s a szegleteken golyvás kinövésekként elálló hatszögletű rondellák oly gyönyörű összhangzásban állnak egymással, hogy a szegény hetköznapi embernek szemeszája tátva marad látásukra, — e hatást neveli azon körülmény is, hogy e díszes fellegvár falai, szerencsésen választott helyzetöknél fogva, mintegy félölnyi magasságig, gyönyörűséges zöld színben büszkélkednek, nem azért,

mintha olyanra volnának festve, hanem, mivel a falakba felszivárgott penész és doh azt úgy látják illőnek és üdvösségesnek.

Ime ez külső kinézése azon palotának, melyben Góliáth úr, nagytekintélyű családfője a Dömsödi Góliáth nemzetségnek, lakását tartja. E külső, ízlésteljes fénynek semmiben sem kíván meghazudtolója lenni a belső elrendezés. A pompás, sötét szobák levantei szőnyegekkel vannak betapasztva; a svábok és poloskák, s egyéb ily nyájas házi állatok myriadjainak nagy örömére, egyes szobák háromnégy részre osztvák papirszőnyeges spanyolfalakkal, melyeknek örökös szürkületje különösen alkalmasnak látszik a jótékony álom idejének meghosszabbítására; a labyrinthszerű folyosók, álsikátorok, csigalépcsők, mind oly sötétek, oly bús, nyomasztó kinézésűek, hogy az ember nem tudja: pinczében jár-e, vagy az első emeletben? — Itt-ott egy beszegzett és a fallal egyszínűvé festett ajtó tünik az ember szemébe; másutt kerek, vagy hegygyel aláfelé álló ablakok, mikből sötét, világtalan lyukakra és üregekre van kilátás; némely helyen falba vésett fülkék, másutt pofon csapott pyramisalakú emelvények; háromlábú, hordozható tornyok, mikben apróbb, nagyobb csengetyűk vesztegelnek; csigateknő alakú ernyős menyezetek, almáriomajtók, mik apró czellákba és szobaajtók, mik roppant almáriomokba nyílnak; lépcsők, mik kijárástalan folyosókra vezetnek és számtalan ilyes szerkezmények tünnek elő, minden szobában, tornáczban és folyosón, miken hiába töri az ember a fejét: vajjon minő czélokra készülhettek ezek valaha? s mik voltak és lehetnek az ő hasznaik, jelenleg úgy, mint időknek előtte?

A sikátor és folyosótömkeleg közepette, miután sötét, girbegurba lépcsőkön alá s fel, jobbra-balra, hol előre hol hátra, nehány apró szobán keresztül-kasul botorkál az ember, egy téres és kerek tornáczba juthatni, melynek boltozatja hegyes, chinai pagodaalakú kúpban végződik, s egész menyezete fényes kagylókkal és csigateknőkkel van tar-

kán kirakva. Három magas ablak van egyik oldalán, színezett üvegekkel, mikről egy terjedelmes kertre van kilátás; ez ablakok most nehéz, sárga szőnyegekkel vannak leponyvázva, miken át a besütő esti napvilág homálybús fakó szinezetet vet a szobára és annak tárgyaira.

Első tekintetre az ember azt véli, hogy álmodik; annyi különöst, annyi sajátszerűt tüntet fel előtte e szoba egyetemessége; a roccoco székek és pamlagok, szétterpesztett lábaikkal, mint ismeretlen álomvilági szörnyalakok, fejökkel a hónuk alatt, csipőre támasztott könyökökkel, füleikkel a vállukon, hosszú, széthúzott szájaikkal s oly helyzetekben, hogy szinte egymással látszanak beszélgetni elmult jobb időkről; a hármas táblájú braziliafa asztal a középen, egyetlen kigyóderekú és saskörmű, s egy kézi-orgona alakú fekete szekrény, mozaikkal kirakott táblákkal, erősen megvasazott és aranyozott pléhláda, melynek sehol sem látni a závárját, különféle drastikus szeszélyességű arabeskekkel ellátott porczellán-edények, melyekből csodamódon tüskés és bibircsós tarka kórók, kaktusok és dinnyék nyúlnak s terpeszkednek elő, hátuk közepén, vagy az orruk hegyén egy-egy vérvörös, meztelen virággal; aranyozott liliomos emelvényeken felállogatott tajték- és zománczos pipák, öklönyi borostyánkőszopókákkal és festett emaillos száraikkal; egyéb réz, bronz és kristály edények, medenczék és ibrikek, mik furcsaságaik által első tekintetre felettébb meglepők és csodálatosak; a falakon testes, aranyozott rámákban képek, mik közül néhánynak azon jó tulajdonsága van, hogy ha jobbról nézetik, egy sült phœnixet, ha balról, egy krokodiluson ülő szárnyas fiut, ha pedig szemközt, magát a házi urat mutatja, mely ördögi mesterség éleikre állított üveg lemezekre történt festés által megy végbe. A padlatot világos-lila színű szőnyeg teríti be, mely mód nélkül jól illik a szoba zöld falához és sárga ablakszőnyegeihez.

De korántsem ezek még azon nevezetes tárgyak, melyek Dömsödi kedvencz szobáját oly jellemzetessé teszik. E lel-

ketlen s önakarat nélküli ingóságokon kívül, e terem az életmíves természet mindazon állatjaival meg van népesítve, melyeknek társasága emberi lelkeknek mulatságul szolgál; minden színű és szagú madarak, bankák és kakukkok, pelikánok, kolibrik és verebek, csodamadarak, melyek csupa fejből és orrból állanak, mások, melyeknek termete csak mintegy ráadásul látszik tartozni a hosszú lábakhoz, s melyek összevissza, mindenik a maga nyelvén, süvöltenek, kerepelnek, huhognak, fütyülnek és nyivácskolnak, oly hangokon, melyekhez képest a fűrészráspolás és ajtónyikorgás hattyudali symphonia, míg középett, egy nagy tükör tetején, komoly minákkal papol, nagy fejét hajtogatva, egy amerikai bagoly. — Két nagy szék egyikén megszomorodott hamúszín cercof ül, hosszú orrát két tenyerébe és két tenyerét két térde közé fogva, hosszú farkát pedig vállain keresztül a füle mellett búsan lelógatva, — míg szemközt vele, a másik széken, egy zöld majom foglal helyet, mely megszomorodott társát azzal iparkodik mulattatni, hogy szeme közé nevetséges torzképeket fintorít s mogyoróhéjakat dobál. Egy szegletben pedig, nagy rézkálitkában, lánczra kötve, nagy szuszogással aluszik egy serdülő mosómedve, s elő-előrohan, valahányszor a két majom, egymás hajába kapva, álmait háborgatni merészli s mindannyiszor ismét, mintegy meggondolva dolgát, nyugodt vérrel visszafordul, engedvén láncza rövidségének.

E rézkalitkával átellenben van egy másik kalitka, tulajdonképen vasrostély, melyet fel lehet vonni, s melyen belül egy kis sötét kamrácska látszik — s ez Dömsödi úr hálóterme. E kamrácska minden oldalról vaspléhekkel van kibéllelve; az ágy mellett és körül pisztolyok, puskák és mindennemű halálhozó fegyverek vannak felaggatva, támasztgatva, nyilván mutatók, mily nagy bizalommal viseltetik Dömsödi úr az alatta és körülötte levőkhez.

Tehát este felé van az idő. — Dömsödi úr nincs honn, s teremében fesztelenül mulatják magukat a szárnyas és szárnyatlan állatok, mit különben, ha otthon volna is,

megtennének. E paradicsomi hangicsálás alatt megnyilik egy rejtett szőnyegajtó s rajta egy fiatal ember bújik be; belépvén szertenéz, meglátja az említett vasládát, s mintha csak egyenesen annak tiszteletére jött volna ide, hozzá rohan, zsebéből egy csomó kulcsot keres elő, a csomó kulcs közül kiválaszt egyet, s nagy örömére az egész ládán nem talál lyukat, hová azt bedugja; nézi jobbról, balról, szegleteinél, sehol be- vagy kilátás; mérgelődik, meg akarja emelni a ládát, de igen nehéz, leginkább azért, mert a pallóhoz van srófolva; most még jobban mérgelődik. A mint ily szerelmesen tapogatná, húzogatná és feszegetné a vasláda különbféle furfangos faragványait, véletlen nyomás következtében felpattan egyik szegleténél a kulcslyukat rejtő czifraság; de oh, váratlan boszúság! a kulcslyuk még czifrább, mint az azt rejtett czifraság, s a miképen meg vagyon irva, hogy könnyebb a tevének keresztül menni a tűfokán, mint gazdag embernek a mennyország kapuján: azonképen nem lehetett az említett kulcscsal az említett kulcslyukba behatni. A fiatal férfi véghetetlenül kezdte fejét vakarni, s ha mert volna fenhangon káromkodni, az üldöző sors bizonyosan bőven kikapta volna a magáét, — de hihetőleg neki is fontos okai voltak arra, hogy magát csendesen viselje.

Így tépelődvén s keresvén mindenütt azon valamit, mit még soha sem látott, hirtelen egy ötlet keletkezik agyában; homlokon üti magát s felugrik. Bepislant a rostélyos hálószobába, s ott látja a sorban felállított fegyvereket.

Ezektől borsózik a háta.

— Eh mit! tusakodék magában, s a rostélyt felemeli.

A rostély nem levén belülről megakasztva, a törekvésnek enged s fölemelkedik.

Az ifju belép a terembe; óvakodva vizsgálja össze a golyóra töltött fegyvereket, a lőport szorgosan kiszórva a serpenyőkből, azoknak gyujtólyukait vékony fácskákkal beszegzi, azután a serpenyőket újra fölporozza s a fegyvereket szokott polczaikra visszahelyezi. Ezt befejezvén,

szép-csendesen ismét kisétál, a rostélyt leereszti, s a rejtekajtón, melyen bejött, nyugodt lélekkel távozik.

Az idő sötétedni kezd; a hálóterem madarai elülnek, csak a bagoly jajveszékel magánosan, mint egy kárvallott szotyák, s a medve dörmög kalitkájában, nem tudván melyik oldalról vesse meg a hátát, hogy a szúrós drótfalhoz ne érjen.

Künn a hazatérő marhák kolomphangjai hirdetik a naplementet; a falu túlsó részéből az estharang, a Körösből a malmok ketyegése, a kertek alul a békák esti hangversenye hangzanak fel.

Az éjszakának e költőien andalító elközelgtével, az úri lak belsejében ajtócsattanások, éles, szedtevettéző hangok s mázsás lépések kezdenek hallatszani, mind oly előzmények, mikből Dömsödi Góliáth János úr haza érkeztét okkal lehet következtetni; s kis idő mulva kulcs nyikorog a hálószoba ajtajában s csakugyan belép — Dömsödi úr.

Az ajtóban elvevé az őt követő cseléd kezéből a kétkarú gyertyatartót; annak két poflevet igér azon esetre, ha szobájába be mer tekinteni. Ezután beveszi a kulcsot s ráfordítja; kettős závárral bezárja ajtaját s miután annak valóságáról meggyőződött, hogy ajtaja csakugyan zárva van, minden asztal és pamlag alját megvizsgálván, vajjon nem rejtette-e magát valaki alájuk? nagy-bátran fütyörészve fel s alá sétálgat szobájában, olykor meg-megállva, mintha hallgatóznék.

Majd az ablakain tapogatta össze-vissza a vasakat. Azok is erősen állnak és mozdíttatlanul. Végre, mintha szégyenlené maga előtt saját önmagát, hirtelen, rögtönzött merészséggel és elhatározottsággal leveté bekecsét, s azt egy székre dobván, lefekvéshez készült; de gyanúsan hátra és oldalt szaladgáló pillantásai, minden lépten-nyomon meghazudtolák a színlett nyugodtságot.

— Ej! így beszélt magában, a mint hálókamrájába vonulva, öltönyeit egyenként rakosgatá le, bolondok, bizonyosan álmodtak, — ostobák! Azt mondják oda lenn.

hogy míg én itthon nem voltam, valaki jött, ment, kopogott, itt fenn szobámban.

S ezzel ismét és újolag összekereste Goliáth úr szobája minden zeg-zugát, kivont karddal és kettős kargyertyájával; a falakat megböködte, — pedig jól tudta, hogy rejtekajtó nincs szobájában, — s miután semmi nem hiányzott, ismét bement kamrájába; a rostélyt lekapcsolta, papucsait lerugta, s mint a kit kergetnek, ágyába felszökött, dideregve vonván fejére takaróját.

— Hm, mit hallhattak hát? kezdé újra, felemelve fejét s az égő gyertyába bámulva szemeivel. Bizonyosan a majmok vesztek össze s azok ugráltak a padlaton. — De még is, — hátha valaki...? s itt megakadt gondolata. Nézzük meg még egyszer, susogá fölkelve; mindkét kezébe egy pisztolyt fogott, a pisztolyok sárkányait felhúzván.

— Tudom,. úgymond, hogy semmi sincs a dologban, hogy majd reggel magam is kinevetem magamat, de hogy mégis megnyugodjam...

Mentül jobban biztatta és felfegyverzette magát, annál inkább reszketett és didergett.

— Csakhogy csendesen alhassam, vigasztalá magát s harmadszor is kiindult szemlét tartani szobájában, mely szemle azonban, az ő csöndesen alvására nézve, nem a legkedvezőbben talált kiütni, mivel, a mint történetesen vasládájára találta vetni szemeit, azon a legkétségtelenebb bizonyítványait látta, hogy idegen járt tereméhen.

A felpattant zárrejtő czifraság nem volt helyre nyomva...

— Gyilkos! ordítá Dömsödi úr, pisztolyát felemelve, mintha már a háta mögött állana az, ki bezárt ajtókon át jár szobáin keresztül, s e fölfedezés által komoly rettegésekre hivé magát feljogosítva. Azonban, habár meg nem nyugtatta is e gondolat, de félelme alakján változtatott.

Ha ama titkos megjelenő egy rejtelmes intést irt volna fel asztalára, vagy falára véletlen egy feszületet függesztett vala, vagy tükrét fátyollal vonta volna be, szóval ha valami, Dömsödi úr lelki állapotjára vonatkozó nyomát

hagyta volna ott létének, Dömsödi úr rögtön megszökende házától; de így, miután ládáján tapasztalá, milyen nemű és alakú ellenséggel van dolga, magasabban kezdte hordozni fejét s készületeket tett netalán megjelenendő kisértetének illő elfogadására, pisztolyait, — számszerint hatot, — maga elébe rakta az ágya előtti asztalkára, s vánkosára könyökölve, ébren, álmatlanul leste a pillanatot, melyben azoknak hasznát vehesse.

Tornáczában, a láda előtti asztalon, halványan égett egy kék üvegmécses, reszkető világával belobogtatva az alvószobát; tollas lakosai a tornácznak nyikorgó nyöszörgések között alvának drót lábtóikon, — olykor a medve zörgött lánczaival.

Különben csendes volt minden és setét.

Főoka volt Dömsödi úr ezen állatokhozi előszeretetének emberektőli félelme, félelme a sötét éjszakától, s a sötét éjszaka és sötét lelkiismeret rémeitől. Így legalább éjente nem volt magában; hallott hangokat és vigasztalódék, hogy lények vannak közelében, miktől nincs mit félnie, s ezeknek folytonos csevegése elverte lelke gondolatjait.

Különös ellenszenve volt azonban az óraütések és az órák ketyegése ellen, mely miatt egész kastélyából mindennemű órák száműzve voltak, annyival inkább, minthogy nála gyakran reggel volt az este, délben a reggel és késő éjjel a dél, és így időmutatókra semmi szüksége sem volt.

A mint így hallgatva, félsötétben virraszt s szemeit nem meré lehunyni, hirtelen, a nagy hallgatásban úgy rémlik előtte, mintha falán kívül valaki kaparászna. Feszülten néz és hallgat, s szobája egyik szögletében egy előtte ismeretlen rejtekajtót lát felpattanni s azon át egy fiatal embert besurranni. A fiatal ember minden tétovázás nélkül azonnal Dömsödi úr levetett bekecse felé indul, annak belső zsebjéből a fortélyos láda kulcsát előtapogatja s azzal a ládát minden kinálás nélkül kinyitja.

Dömsödi úr jól látá a mécsvilágnál, hogy azon fiatal

ember senki más, mint saját fia; nem szólt, hanem így gondolkozott: én nem tartozom tudni, hogy ő kicsoda, azt látom, hogy rabolni jött ide s agyonlövöm. Akkor majd összekiáltom cselédeimet, s azok feltört ládám mellett vérében találandják őt, s én megszabadulok pénzem egyik leggyűlöltebb pazarlójától.

Így gondolkozva Dömsödi úr, legközelebb álló pisztolyát előragadta, rá czélzott, elcsattantotta, a lőpor lobbot vetett — és a pisztoly nem sült el.

Az ifju ember, mintha észre sem venné, hogy rajta kívül más valaki is van a szobában, foglalatosságát folytatta, zsebjeit a ládából kimarkolt aranyokkal és bankókkal tömögette.

Dömsödi úr megütközve vizsgálta sorra fegyvereit, a golyó mindenikben benne s a serpenyő fel volt porozva, egy másikat irányzott fia fejének, elcsattantotta, de az sem sült el. Így a harmadik, negyedik, ötödik, hatodik, mind csütörtököt mondott s egy sem nyilatkoztatta készségét az apát gyermekgyilkolási szándékában előmozdítani.

S a fiatal ember bámulatos hidegvérrel folytatta megkezdett munkáját.

De már ez több volt, mint elég, hogy Dömsödi úr félelmeit a legdühösebb vakmerőséggé változtassa át. Kiugrott ágyából, felrántotta rostélyát, papucs és japonica nélkül előrohant, és neki esett ököllel a jóhiszemű ifjúnak.

Az pedig épen tele markolván mindkét kezét tíz forintosokkal s látva a fenyegető veszedelmet, a középen álló kerek asztal mögé ugrott, s miután a kezében levő csomagnak már zsebjeiben nem talált helyet, azt kalapjába vetette, s a kalapot fejére felvágta.

Ekkor az apa és fia futóskát kezdtek futni az asztal körül, a fiu friss volt, Dömsödi úr dühös, ha Dömsödi úr jobbra került, ő is jobbra, ha Dömsödi úr az asztal fölött ugrott át, ő az asztal alatt bújt keresztül.

— Te semmirekellő, kezdé Dömsödi úr, látván üldözése sikertelenségét, míg a fiu, az asztal két szélét fogva, gya-

núsan várta az újabb megtámadást. Te semmirekellő! hogy mersz te az én pénzemhez nyulni, ha lopni akarsz, miért nem mégy máshova? miért rabolsz meg épen engem?

— Hm! — kezdé a fiu hideg mosolylyal, mindennek van oka; ha meg akarja kegyed, édes apám, e rendkívüli esetnek okát ismerni, tanácslom, viselje csendesen magát s üljön le, ha úgy tetszik, amoda a zselyeszékbe, majd akkor körülményesen elmondok okokat és következményeket, miknél fogva kegyed bizonyosan átlátandja cselekedetem okszerűségét.

— Akaszszanak fel! óhajtá Dömsödi úr, s remélvén, hogy így majd talán hamarább megcsípheti a fiut, leült.

— Tehát legelsőben is tudnia kell kegyednek, drága apám, szólt ez, félig felülve az asztalra s lábaival harangozva, hogy kegyed a napokban birói zár alá fog jutni.

— Én-e? kiálta Dömsödi úr s torkában a hang, szivében a vér fagyott össze.

— Biz úgy! folytatá a fiu, con amore ásítva. Látta a tens vármegye, hogy kegyed minden vagyonának ki akar menni a könyökén, hogy pazarlásai fölöttébb okszerűtlenek, szóval, hogy nagyon egyenes útján rohan a maga és örökösei tönkre juttatásának: e végett, saját alázatos folyamodásom következtében, a mult közgyűlésen kegyed ellen a tens rendek sequestrumot kegyeskedtek rendelni. Én azonban tudván, hogy kegyed a napokban nagy menynyiségű pénzeket szedett fel jószágaira, sőt saját anyai örökömet is szinte túlterhelte már adósságokkal, czélszerűnek és illendőnek találtam, e majdan az én bőrömet égetendő összegeket gondviselésem alá venni, miket kegyed hihetőleg nem fogott volna a lezáratók kezéhez juttatni. Hát nem gyönyörű előrelátással bántam ez ügyben, most mondja meg, apám?

Dömsödi úr elbámult, mintha a guta ütötte volna nyakszirten.

A dolog világos volt, s csak azon tanakodott még magában, vajjon agyonüsse-e a fiut, vagy csak a nyakát tekerje

ki? Mindkét esetben közelebb kellett hozzá jutni s e miatt legjobbnak találta, egy keze ügyében álló széket felragadni s azt édes fiához sujtani, ki azonban a hajítás elől idejekorán lebukván, a szék egyenesen neki ment a tükörnek, a tükör összetörött, a bagoly leesett, s a visszaeső szék hozzácsapódott a medve lakához.

Erre az áldás minden oldalról szállt a fiura: nem maradt épkézláb szék, virágcserép, tajtékpipa, mely utána ne repült volna; kalitkák, benne levő madarakkal, gyertyatartók gyertyástól, s minden mozdítható butor utána röpült, míg ő szekrények-, asztalok- s pamlagokon átugrálva, futkározott üldözője elől; végre fáradtan és lihegve a középen megállt s ott elszántan bevárta az apját, nem mutatván többé szándékot az elfutásra.

— Széttéplek, ordítá fogcsikorgatva, s magán kívül dühében az apa, s összeszorított öklökkel neki rohant, szemeiben nem volt irgalom.

A fiu nem futott előle.

Már szinte kezei közt volt, már Dömsödi úr maga is azt hitte, hogy megmarkolta, midőn a virgoncz fiatal sebesen mint a kényeső átcsúszott az ölelésére siető öreg hóna alatt, Dömsödi úr pedig fejével neki rohant az előle szaladni nem akaró és semmi rosszat nem sejtő kályhának s annak oldalát irgalmatlanul betörte fejével.

De a kályha is betörte Dömsödi úr fejét.

Egyet tántorodott, két kezével feje tetejéhez kapott s ezzel végig nyult a padozaton.

Fia pedig, miután ismét nyugalomban érzé magát, foglalatosságát a vasas láda körül folytatá.

* * *

Harmadnapra az öreg Dömsödit édes fia zár alá juttatá, az ifju Dömsödit pedig édes apja bűnvádi perbe idézteté, mely elől azonban a fiatal ember szép módjával megszökött.

* * *

Nem lesz helyén kívül, néhány szót mondanunk itten, Dömsödi úr előbbi élete folyamának megismertetéseül.

Ő egyike volt azon szerencsétleneknek, kik születésökkel hozzák a világra ama mintegy firól-fira szálló átkot, esztelen különczködésöket, mely később fonák nevelés és a mindennapos rossz példák megszokása által, kétszeresen vérökbe rögzött.

János úr, már mint gyermek, nagy széltoló volt. Apját tegezte, míg az őt báró úrnak czímezé. S míg egyrészről grófi mamája majomszeretete kényeztetésivel mérgezte be fiatal szivét, addig atyja abban találta gyönyörét, hogy a fiut káromkodni tanítá.

E tanítás nem is veszett kárba János úrnál, ki később több rendbeli szép tulajdonságaiért annyira elhíresedett, hogy még bajuszát sem tudta kipödörni, már is oly messze kerülte ki minden emberséges ember, a milyen messze csak kerülhette.

Nők irányában a legdurvább vakmerő volt, kivált, miután egy szerencsétlen himlő-nyavalyája arczát annyira elcsúfította, hogy mikor legelőször a tükörbe nézett, maga is a szeme közé köpött magának. S a mit e szerint kellemes voltával el nem érhetett: a szerelmet, azt sértő durvaságai által vélte megnyerhetőnek.

Később, hogy felserdült, az országgyűléseken oly kötni való beszédeket tartott, miszerint ha az ember nem volt volna meggyőződve arról, hogy feje nincs, azt hihette, mikép minden perczben fejével játszik.

Szája mindig tele volt zsarnokok elleni anathemákkal, pedig saját körében valóságos ördöge volt mindenkinek, ki körmei és denevérszárnyai alá jutott.

Oktalan pazarlás, izléstelen kicsapongások, affectált eredetiség, mívelt vadság, ezek voltak ifjukori jelleme fővonásai. Olykor vadászatokat tartott falujában s utcza-hosszszat kergette kutyáival és vad czimboráival a dámvadat, mely alkalommal egykor, midőn a dámvad a két falut elválasztó árkon átugorva a túlsó falurészbe menekült, ő-

és utána nyomult csoportja a féltámadt falubeliektől emberül elpáholtattak, s ugyan ekkor Dömsödi úrnak állát úgy megütötték, hogy annak emlékét teljes életében hordoznia kelle.

Végtére, hogy befejezze ostobaságai lajstromát: megházasodott.

Nője áldott, szelid teremtés volt, kit hatalommal erőszakoltak hozzá, s kinek kimondhatlanokat kellett tőle szenvednie.

Gyakran elzárta őt hetekig, hónapokig, majd ismét kényszeríté fényes társaságokba menni, a legódivatúbb avult ruhákban; egyfelől zsarnoki féltékenységével üldözve, kinozva, másfelől a legszemtelenebb kalandorokat csődítve s biztatva az erényes hölgy csábítására.

Egykor kocsira ülteté nejét s hat egész hónapig utazott vele, sehol egy napig is nem nyugodva, hanem kódorogva Tolnán, Baranyán keresztül, minden czél nélkül, mint a ki az eszét kergeti, s midőn a gyöngéd nő, a kinzásokat megsokalva, kijelenté előtte, hogy válni akar, azt oly kegyetlenül megverte, hogy a nő két hét mulva a szenvedett méltatlanságok következtében meg is halt, hagyván maga után egy fiut, kinek neve lett Péter.

Ebben is benne volt a Dömsödi vér.

Finom, nőien szép arczulatját ugyan anyjától öröklé, de a lélek apai hagyomány volt benne, szenvedélyes és túlzó, pártütő minden isteni és emberi törvény ellen, nem szeretett senkit, nem kedvezett senkinek, csak szenvedélyeinek, s azokra valódi studiumot fordított.

Oly kitanult gyomorhős, mint ő, ki a puddingok, fricasseek, kotelettek és omelettek irányában annyi practicus ismeretekkel birt volna, nem találkozott hét vármegyében.

Hol a felett kelle itéletet hozni, minő elsőségei vannak a kozák lének a rákfark-ragout felett, vagy párvonalt kelle húzni az ananászmeridon és a narancsmarmelad között, vagy előszámlálni egy okszerű franczia aspikkal koszorúzott rhája-pástétom kellékeit: ott senki sem lehetett oly

competens biró, mint Péter úrfi, kinek néhány nagyszerű baklövésen kívül, bizonyos, még senkitől fel nem talált étel-neme is köszöni létrejöttét, mely készül madárnyelvekből, bibicztojás- és egyiptomi szilvából, továbbá szerecsendióból, rákfarkából, ságó-darából, melyek együtt, hámozott füge, borjufülek és aprószőlő, nemkülönben szegfűszeg és magyarbors hozzájárultával összeaprittatván, rhummal s tejfellel feleresztetnek, elsőben lassú tűznél megfőzetnek, azután megpároltatván, formába tétetnek, s legvégre parázson megsüttetnek s narancs- és uborkasaláta keverékkel feltálaltatnak, neveztetvén ezen comedentia «olla potrida à la Babel»-nek.

Ily lángészi tünemény volt Péter úr, noha alig tizenkilencz esztendős, a gyomortöltési tudományos pályán, s e törekvés volt minden szenvedélyei között a leghatalmasb, a többi csak mint ennek mintaképeit viselő torzgyermek tünt elő.

Még soha igazán nem szeretett, s már is oly kórjelenségei mutatkoztak rajta a természetet megcsúfoló indulatkinövéseknek, minőkre csak a Nérók és Caligulák feslett ideje mutat példákat.

Tetszett neki a legaljasabb társaságok undok gyönyöreiben nyakig fetrengeni, s főfő élvezetnek tartá, ha a jámborságban élő házaspárok boldog nyugalmát fenékig felforgathatá.

Mindenkinek tette a szépet, úri hölgyeknek és parasztnőknek, szépnek és éktelennek, erényesnek és kikiáltottnak, ifjunak és vénnek, boldognak, boldogtalannak; és ebben is meg volt saját modora: mívelt hölgy iránt lehetőségig goromba volt, míg holmi félszobalányok irányában a leggyöngédebb saloni hangokat vont elő; a kellemest a női kecsek fitymálásával mulattatá, a formátlannak angyalokról beszélt, hírben álló nőkkel kész volt a közhelyeken karonfogva sétálni, míg szemérmes fiatal lánykákat szemüveggel utcza-hosszat fixirozott.

Mindezen szép tulajdonságaihoz járult még, hogy noha

édes hazájának soha egy váltó garast érő hasznot nem tett is, noha pártolt mindent, mi külföldi és ellensége volt mindennek, a mi a hazán belől született, bor, paripa, művész, posztó és spanyolviaszk, mindazonáltal, ha tettre került a dolog, azaz ha a németeket kellett a kávéházból kiverni, vagy úton, útfélen kormányt és kereskedési viszonyokat és minisztereket és nemzetellenes hivatalnokokat szidni, mocskolni: kisem volt nagyobb izgató, mint Péter úrfi, kinek már gyermekkorában nagy ellenszenve volt mindenki ellen, ki nem magyarul beszélt, mert nem szeretett nyelveket tanulni; kormány elleni hadonázására pedig egy kis nevezetessé lenni vágyás viszketege csiklandozá, melyet az illetők akként bosszulának meg rajta, hogy észre sem vették.

Egy szóval Péter úrfi rendkívül kitüntette magát, mind eszményileg, mind tettlegesen a hydrotechnikában, a mennyiben tudniillik egy bizonyos neolog e szót «hydrotechnikus» ekképen fordította magyarra «vízész».

Most térjünk a falu tulsó oldalára. Mindazon áldás, melyet okszerűen buzdított szorgalom és jól irányzott akarat a népen megörökíteni képesek, itt, e fél falunak minden részeiben, a házakon, kerteken és a lakosok arczain sokszorozva látszanak: a feltünő csinosság minden oldalon, az a falusi egyszerűség a szépnek a hasznossali összeköttetésében; a házak előtt az árnyékos diófák, az udvarokon kerekes kutak, a virító sövényekkel kerített gyümölcsös kertek, a háztetőkön a tollászkodó galambok, az utczán a boldog kinézésű, nyilt homlokú lakosok, a friss, csinos, jó kedvű menyecskék, a tiszteletben tartott öregek, munka idején az ernyedetlen szorgalom, ünnepnapon a rózsaszinű kedv, a házi mulatságok és a vendégszerető barátság. Mintha egy idegen országba lépne az ember, melyben mégis oly otthon érzi magát.

Itt nem látni az eltörpült halavány arczokat, beteges vonásaikkal, nem a rongyos kalyibákat, de nem is ám a ronda fényűzéstől csillogó kastélyt, mely amott a túlsó

falu végén úgy áll nagy kevélyen, mintha röstellené alacsony pórkunyhóktóli körülvétetését . . .

Egyszerűen s mégis méltóságosan áll itt a többi házak sorában az úri lak, tágas udvarán magas artézi kút szökik fel, a nap ezer szineiben ragyogó egyetlen vízoszlopban, melynek egészséges vizét kőcsatornák vezetik szét a víz szűkében szenvedő helység minden részébe.

Maga a kastély egyszerűen négyszögre épült, homlokzatán doriai oszlopokkal, magas, földig menő ablakai az olasz világra emlékeztetnek; az utczára néző oldalán díszes erkély hajol ki, körülrakva virágzó oleander- és rózsafákkal, túlsó oldalát egy kies liget veszi körül, melynek közepén cyprusfáktól körözve, művészi faragványú fehér márványszobor van felállítva, Pomonát képviselő; belebb pedig kisded gömbölyű tó, melynek tükrében hattyúk uszkálnak, közepén virágokkal tarkálló szigetke, a sziget közepén terebélyes, ezüst olajfa.

A kastélynak ezen kert felőli oldala festői; előtte két ölnyi széles ér folyik, melyen keresztül ószerű fahéjjal fedett hidacska vezet, a vízben széles fényes levelek és fehér virágok lebegnek, s virgoncz pisztrángok kergetik egymást; a bejárásnál két, favastagságú repkénylonczfa van ültetve, melynek kúszó indái végtelen fonadékokban lepik el a falakat, s felhatnak a tetőig, piros hosszú virágaikat alálógatva, az ablakok tele vannak virágokkal, a bejárás fölött repkénynyel átfont erkély csillog, melyről a Kőrösre, a messzeterülő s sárga kalászokkal hullámzó földekre van kilátás.

Ötvenkét évig lakott e házban az öreg Szilárdy Mihály gróf, s kezei alatt áldás virági és gyümölcsei szaporodtak a népen. Ifjusága mostohább időkben tölt el, hogysem e hőkeblű hazafi, kit nemzete iránti buzgalma szüntelen a csatamezőn tartott, azon szellemi képességeket kifejthette volna magában, mely a Szilárdy-család minden tagjaival úgyszólván vele született. Ő mind végig tetőtől talpig becsületes, nyiltszivű, alattvalói iránt tekintélyes, de mégis

bizalmas és leereszkedő, mindennemű zsarnokság gyűlölője, királyát és nemzetét imádó, s mindenkitől tisztelettel említett férfiu maradt, igazi mintaképe azon ősmagyar, agg főnemeseknek, kik ősz hajaikkal is több szivmelegséget mutatnak romlatlan kebelökben, mint sok akkori és mostani ifju honremény.

Egyetlen fia, Leander, atyjához mindenben hasonló; tizenhat éves volt, midőn őt az öreg gróf, engedve a kor igényeinek, külföldre utazni küldé. Még akkor Magyarhonban nem sok látni való volt, s a mi volt is, csak azt lehetett belőle tanulni, hogy nagyon, nagyon hátra vagyunk. Az ifju gróf nevelője kiséretében beutazta a külföld nevezetesebb helyeit, látta a világot emelkedettségében és sülyedésében: fényt és nyomort, szabadságot és rabszolgákat, látott fejetlenláb democratiát, hátrakötött kezű monarchiát, látá a kereskedés és földmívelés tökélyeit, hazájokért élő és a haza nevét nem ismerő népeket, volt a londoni Westminsteren és az egyiptomi gulákon, volt Schweiz hóbérczein és látta onnét kicsinynek az embert, volt a világtenger viharai közt, s látta ott nagynak az Istent. Négy évig utazott künn, mire visszajött: atyját sirjában találta...

S hazája? — — — — — — — — —

Összehasonlította azt azon országokkal, melyeket beutazott, s — nem sóhajtott. Nem, sokkal érettebb elmű volt, minthogy ne tudta volna, hogy a fohászkodás nem orvosság, s szép szó csak Trójában épitett falakat, ha igaz; tudta, hol javítni kell: oda cselekvő kezek szükségesek, vasakarat és ismeretek.

Már húsz éves korában korengedményt kapott megyéjétől, mi eléggé tanusítja lelke és elmetehetségei szokatlan kifejlődöttségét, s ez idő óta jószágait maga kezelve, kezdte mindazon tapasztalásokat saját alattvalóira alkalmazni, miket külföldi utazásai alatt, figyelmes vizsgálódásai által elsajátított, s noha üdvös újítási közben nem egyszer kellett a legkülönneműbb túlsóságok, megrögzött és apáról fiura szállt előitéletek, gyakorlatba nem vehető elvek

alkalmazhatlansága ellen és számtalan egyéb akadályok seregeivel küzdenie, bár legtöbbször és legüdvösb szándékait meghiusították az általános népszellem ébredtelen közre nem munkálása, s a megszokott ősi ferdeségek: mindamellett is törekvéseinek elvitázhatlan nyomai maradtak a birtokait lakó nép mind külső, mind belső életében, a tetterőre irányzott akarat, kellő kifejlődésre szorgalmazott képességek, a példák és kellő ismeretek által egyrészről felvilágositott, másrészről buzdított vállalkozási szellem, bár szűken és sokára, de megtermették gyümölcseiket, s mint egyfelől a gazdagon kamatozó föld, melynek nagyobb része a Tisza mocsárjaiból ragadtatott ki, a kényelmes csinos épületek, s azok lakóinak elégült tekintete, az érzéki jóllétnek nyilvános jeleit hordák magukon: úgy másfelől a csinosan és jó karban tartott templomok, a látogatott és jó tanítókban nem szűkölködő népnevelő intézetek, mik közt a gazdasági iskola, egyedül a földmívelő alsó osztály számára felállítva, különös megemlítést érdemel, s magának e népnek minden korszerű ismeretekben (a vármegye tömlöczét kivéve) jártassága, élő tanúbizonyságai voltak annak, hogy a szellemi haladás az anyaginál semmivel sem maradott hátrább.

Az ifju gróf szerfelett higgadt kedélyű, gondolkodva tevő, s gondolatjait elvekre épitő férfi volt, ki nem mohó újításvágygyal rohanta meg a fennálló szokásokat, vállalkozásokba kapva, miknek kimeneteléről bizonytalan lehete, hanem a hol bontott, azt kimélettel tevé, a hol épite, szilárdul; s az biztosította számára leginkább a nép bizalmát és saját tekintélyét, hogy soha sem kapott oly dologba, melynek sikere később kézzelfogható ne lett volna, s nem kezdett olyat, a mit később abbanhagyott volna.

Világosan tapasztalá, hogy a népnek sem anyagi, sem szellemi jólétét, külön-külön, egyiket a másik nélkül előmozditani nem lehet; együtt és egyenlő lépéssel kell annak mindkettőnek haladni, kézben kéz és egyiknek a másikért, s hogy e két érdek: szellemi és anyagi annyira össze van-

nak egymással szőve, s hogy legcsekélyebb részleteikben egyik a másiknak majd oka, majd eredménye, miszerint e kettőnek egyszerrei haladását eszközölni nehéz ugyan, de külön csaknem lehetetlen, s ezen elve volt minden tetteiben a vezérfonal; meg tudta választani a középutat az idealis enthusiasták azon téveszménye között, mely minden embert egyaránt nemesen érző, s szabad akaratjában erények gyakorlására hivatott, egymás közt mindenben hasonló, s csak a korlátozatlan szabadságban boldog lényekül állít fel, s azon gyáva és önző kasztérdekű elv között, mely teremtményekről tanít, kik csak azért látszanak alkotva és daróczba öltöztetve lenni, hogy a náluk hatalmasabbnak földjeit míveljék, s előtte meghajoljanak; grófunk olyannak vette az embert, a milyen: gyarló, de minden nagyra képes agyag, melyet csak alakítani kell, hogy remek mű, vagy cserépedény váljék belőle.

Hogy mivé vált az ő kezei alatt: ezt megmutatta a következés.

Ő volt az, ki bár csekély körben, törvényeink azon hiányán segíteni tudott, miszerint azok csak a bűn fenyítésére, nem egyszersmind az erény megjutalmazására vannak hozatva.

Bitófákat állítunk a vétkezők rettentésére, de a becsületesnek nem adunk kilátást arra, hogy ha egész életén át tűrt, fáradott, remélt, bízott Istenében és embertársaiban, megosztotta falatját az éhezővel: lesz-e, ki majd, ha ő is becsületessége mellett koldusbotra szorul, vele falatját megossza? Pedig az a másvilági üdv oly transcendentalis eszme, hogy nem lehet vétkül tulajdonítani a szegény pórnak, ha korlátozott fogalmai nem látnak benne elég ingert arra, hogy egész életét keresztyéni módon végig martyrkodja, holott a vétek felszinén annyi csábító máz van, mennyi a különben is csak a bebizonyulás esetére bekövetkező büntetések rémképeit könnyen háttérbe szorítja.

Az ifju gróf legelsőben is önhatalmilag megszüntette a nyilvános büntetéseket. E tettéért ugyan keményen meg-

rótta a vármegye, de uradalmának pallosjoga volt, s a gróf azt felelte, hogy otthon parancsoljon a vármegye.

Ha valaki azt hiszi, hogy a nyilvános büntetések valami mód nélkül üdvös hatást gyakorolnak a népre: szörnyű téveszmét táplál magában.

Nézzünk és hallgassunk végig egy ily criminalis executiót.

A deresen egy suhancz fekszik, két hajdu hegedül rajta végig jó olvasatlan huszonötöt, előtte az esküdt, körüle népcsoport.

Ütések hangzanak.

— Jajjajjaj! nagyságos uram! irgalom, kegyelem!

— Puff!

— Meghalok, meghalok, meghalok!

— Puff!

— Oda leszek, mindjárt kiadom a lelkemet.....

— Puff!

— Jaj! nem többet soha, csak most az egyszer...

— Puff!

— Könyörüljön rajtam, tekintetes uram!....

— Hja, fiam, felel az exequens-biró, ma neked, holnap nekem.

— Oh, oh, oh, oh, oh...

Az óbégatás talán végetlenig tartana, hanem újra közbeszól a mogyoró taktverő.

— Jobban üss, te Jancsi, mert majd te fekszel a helyébe! szól a végrehajtó igazság. Hiszen már nem is jajgat.

Ez intésre Jancsi neki fohászkodik művészetének. A mulattatott pedig észre veszi, hogy itt minden a jajgatástól van felfüggesztve s akkorákat bődül, tág torokkal, mintha a szomszéd vármegyével akarna beszélni.

— Szegény Miska, sopánkodik a népség s ki köténynyel, ki ünge ujjával törli szemét.

Tehát félelem helyett részvét...

— No elég lesz, a többit elengedjük, szól az esküdt úr

végre, miután 25 képében elveretett vagy 30-at. A delinquens felkel, megköszöni a vett szivességet, összeüti bokáját s pajtásai közé elegyedik.

— Fájt-e? kérdik azok.

— Az első hármat éreztem, felel amaz, a többit azt sem tudom, rám verték-e vagy a deresre; már talán ötvenet is kitudnék állni.

S a közönség példát vesz róla, hogy biz ez rövid ideig tartott, nem is halt meg bele; egy kicsinyt kikurjongatta magát s másnap kinek van szélesebb kedve a korcsmában, mint Miskának?...

S a közönség példát vész róla.

E helyett azonban nyilvános jutalmazásokat hozott divatba az ifju gróf. Mérsékleti társulatokat alapított s erénygyakorló egyleteket, melyeknek czélja a magukat szép s jó tetteik által kitüntetett egyesek jutalmazása s az egésznek kellő buzdítás és irányadás vala, de nem ám üres szenteskedés.

Sok volna elősorolni mindazon módokat és eszközöket, melyekkel az ifju gróf jobbágyai jólétét szilárdítá, sok és talán unalmas is.

Olyan világban élünk, a hol az önzéstelen jótét a mesemondások közé tartozik.

Kapott is e szivességeiért az ifju gróf elég szép elismerést. Az oppositió kicsinységekkel bibelődőnek, a conservativek veszedelmes újítónak tarták; a fiatalság anglomaniával, az öreguramék phantastasággal vádolák; a főfőrangú világ aprehendálta nála a nép szeretetét, a nemzetes és vitézlő rend derogálta neki túlnyomó ismereteit és gazdagságát; kiváltképen nagy szálka volt az mindenki szemében, hogy sokszor rászorultak, hol pénzért, hol tanácsért s mindenkor megkapták tőle, a mit kivántak; — a mi mindenesetre bosszantja az embert.

Egy szóval, sok volt az irigye és lekötelezettje.

S ezzel, úgy hiszem, eléggé meg van dicsérve.

Vétkei közé sorozandó még az is, hogy a nőnemet rend-

kívül gyűlölte. De nehogy félreértessem, hosszabban fejezem ki magamat.

Ama korában díszeskedő divatbábok, miket abroncsos ránczbástyáikkal, csipkefellegeikkel, belisztezett hajfodraikkal, festékvakolatokkal arczaikon s más egyéb kiegészítő részeikkel együtt, akkoriban úri dámáknak neveztek, dámáknak pedig azért, nehogy valaki bárcsak a legcsekélyebb nemzeti érzelem szennyét is rájok képzelje;* — valamint ellenkezőleg ama minden szellemi míveltség nélkül felmagzott falusi egyszerűségek, kik az akkori időkben czél, irány, eszmélet nélkül vegetáltak végig az életen s neveztettek leányasszonyoknak: nem pótolták ki azon helyet, mit az annyi szépet, annyi nemest ismert fiatal férfi szivében, az ifju erejében tökéletest teremtő ép phantázia ideálja számára fenhagyott. Szépnek kellett lenni azon ideálnak, nőnek a szó legszebb értelmében, tisztának, erényesnek és szellemien míveltnek; pedig hajdanában a míveltség és erény nem igen jártak egy úton.

Most már mindaz természetesen másképen van; az idő régen volt; van húsz esztendeje (1844).

Egyszerű pompával bútorozott terem a gróf szobája. Falai gyönyörű frescofestvényekkel díszítve, bútorai pompás erezetű égerfából, alapszőnyegei remekművek és minden, a mit e szobában a szem lát és a fül hall, remekmű és a szép ízlés tökélye; — pompás, nagyszerű festmények a kor leghíresebb művészeitől, mik közül kivált két kép vonta magára a figyelmet: egyik a Tátra képe, havas ősz fejével, lábainál a viruló rónaság, zöld mezők és alacsony

* Egy köztiszteletben álló hontársunk szavai szerint, akkoriban rendkívüli parasztság symboluma volt a magyar beszéd; Pest utczáin magyar hangot ugyancsak őrizkedett bárki is száján kiereszteni, s ha volt néhány jobb érzésű, kinek szíve fájt a magyar szó után, nagyobb részint szegény tanulók és versírók, azok a mostani Wurm-udvar helyén volt nagy pocsétához gyülekeztek össze éjnek idején, hogy magukat titokban magyarul kibeszélhessék.

toronytetők; másik egy jellemkép: egy nagy tó, befagyva az egész, közepén be van törve a jéglap, közel hozzá egy gazdátlan kalap hever, előtte pedig egy kutya ül szomorú, hű, bánatos várakozással s búsan néz le a vízbe, mintha felvárna valakit onnét.

A szoba egyik szegletében öntött érczszobor van felállítva, egy mentedolmányba öltözött férfit képező, hosszú lelógó bajuszszal és oly mosolygó, nyájas arczczal, hogy az embernek szinte kedve kerekedik őt megszólítani; ez a megboldogult Szilárdy Mihály szobra, mely egyszersmind a kályha hasznaival van összekötve, belülről üres és kívülről fűthető lévén. Gyakran mondá mosolyogva az öreg gróf, hogy így legalább majd holta után is megölelgetik örökösei, ha megfáznak.

Másik szegletet pompás fegyvergyűjteménynyel rakott szekrény foglalja el, melyben a legbecsesb lazzarino csövek, gyöngyökkel kirakott pisztolyok, damask szablyák láthatók; középett azon fringia, melylyel egyik Szilárdy ős Budavára visszavételénél vívott s melyet a meghalt Mihály hordozott csatáin; hüvelye durva ezüstmű, vasa tenyérnyi széles és csorbákkal tele.

A szoba közepén egy kerek asztal áll, gömbölyű elefántcsont lábon; lapján remek üveg mozaik-mű van kirakva: egy szőlőfürt és mellette egy paradicsommadár; kivált a madár tollazatja, hosszú, lelógó farkának szivárvány szine valami leírhatlanul pompás.

A boltozatról bronzlánczon nagy tejüveggel borított kristálylámpa függ alá, melynek ragyogása kellemes fényt áraszt el az egész teremen. Olykor egy fedett zöld kalitkában édesen zendül meg egy fogoly csalogány hangja.

Karatlan gömbölyű széken, oldalt, egy fiatal férfi ül, profiljában valami vegyülete a római patricius arczok jellemének, az ős magyar keletiesen-daliás szépség vonásaival, sötétbarna, igen sűrű szemöldei a nagy tiszta szem felett, a merész kifejezésű sasorr, az erőteljes ajkak felett sarjazó felcsapott bajusz, a gömbölyű áll, teljes épszinű

arcz, magas, egyenes, végén erősen meghajló homlok s az apró fürtökbe kondoruló haj; s ez arczhoz a széles vállak, izomdús karok, a domború mell s a minden vonásokból kitünő benső nemesség, valami vonzó fensőbbséget adnak külsejének, mely első tekintetre megragad, elbűvöl és felemel. Ez Szilárdy Leander gróf.

A lámpa előtt egy másik férfi áll, hátul összefogott kezekkel s mód nélkül bámul a lámpavilágba, mintha arra volna büntetve. Tetemes orráról és apró szemeiről, mint szintén öltözete elhanyagolt mivoltáról lehetetlen benne első pillanatra meg nem ismerni a tudományokkal bővelkedő férfiut.

Ez Rónai Gábor, a gróf egykori nevelője, később utitársa, jelenleg pedig egyike leghőbb barátainak. Előlegesen mondva nagy mechanico-chemicus.

Tehát figyelmesen néz a lámpa világába.

Leander feléje fordul s elmosolyodik.

— Fogadjunk, úgymond, hogy kitalálom, miről gondolkozol jelenleg. Amaz örökké égő lámpa titkai forognak most agyadban, mely Olybius hétszáz éves sirboltja felnyitásakor abban égve találtatott.

A férfiu helybenhagyólag bólintott fejével.

— Úgy van! felele s e fölséges titoknak a rosicrutianusok maig is kizárólagos birtokában vannak.

— S te ezt szentül hiszed?

— A dolog nagyon kimagyarázható. Delius István az olajat alkotó részeire bontván, felfedezte, hogy az semmi sem egyéb, mint víz és szénsavany egyesülete; úgyde a víz alkotó részeit ismét kétnemű levegő teszi, t. i. oxygen és hydrogen; a szénsavany szinte levegőnemű; e szerint nagyon felfogható, hogy mihelyt azon mód ki lesz találva, hogy ugyanazon chemiai procedura, mely az égés tüneményét előhozza, az égést föltételező anyagi kellékeket is előteremtse, a miket pedig előteremthet, miután levegő van mindenütt, akkor fel lesz fedezve az örökké égő lámpa titka.

— Valamennyi szappanosok és olajárulók halálos veszedelmére. De hát vajjon ama híres Délius vagy Estélius István, miután olajból késztte semmit, tudott-e viszont semmiből olajat készíteni?

— Épen ez azon körülmény, melytől az egész föltételeztetik; ha az alkotó részek viszonti összetételének módja kitudatik: akkor tünik elő a kivánt eredmény, e mód azonban nagyon különszerű; így például oxigenből és hydrogenből keresztül pattantott villanyszikra hozzájárulása által lehet vizet előállítani, míg a szénléget csupán erős nyomás által folyékony anyaggá lehet változtatni.

— Még egyszerűbben is lehetne ezt magyarázni. Láthattad a parsok laktanyáin jártunkkor azon naphta-forrásokat, mikből kiapadhatlan égékeny levegő buzog ki s mit csak egyszer kell meggyújtani s azontúl magától világ végzeteig elég. Ily naphta-forrás lehetett e hiresztelt sírbolti lámpákba vezetve, miknek mindegyikét a velök kapcsolatban levő óraművek, mihelyt azokat közelebbről akarta valaki szemügyre venni, porrá zúzták.

A nagy tudományú férfiu vállat vont e, szavajárásaként villára szúrható magyarázatra s ismét darab ideig tartó csend lőn, mit csak a gróf és a csalogány szakasztottak olykor félbe, a csalogány esti énekével, a gróf pedig üveg fuvolája hangjaival, melynek nemes és hasonlíthatlanul tiszta hangjai a legbájosabb hajlásokban ömlöttek ki ujjai alól; ama szívhez szóló sphærai zengés, a legmélyebb zúgásaiban is csengő alhangok s az édesen fájó vibratio a magasabb hangok hullámzó rezgésében, valami hasonlithatlanul új érzést támasztának a szívben. Ilyennek képzelheti az ember az æolhárfa ideal-phantasticus hangját, vagy azt a szelleméneket, mit a bujdosók kerengő röpte okoz.

A gróf maga is érzette e hatást s mintegy fölmagasztosulva ejtette ki kezéből hangszerét; ha Gábor úr meg nem kapja, összetörik.

— Kár lett volna érte, szólt közbevetőleg Gábor úr, noha

hangja fölséges csengésére nézve korántsem éri utól azon hangműszert, melylyel Strassburgban Carlos Minonas producálta magát, ezelőtt vagy tizenöt évvel, az egy üveghegedű volt, üveghúrokkal és üvegvonóval, melynek hallására egy nő rögtön nervozába esett, egy másiknak a szíve szakadt meg, egy férfi pedig kigyógyíthatlanul megőrült, a felsőbbség által azonnal be is tiltatott Minonasnak magát azon többé hallatni.

— Rendkívül erős szívednek kell lenni, hogy hallására meg nem szakadt. De azt az egyet mégis el kell ismerned, hogy mindaz, a mit e nemben az emberi művészet előteremthet, igen hátra áll csak például egy csalogány hangjától is.

— Oh épen nem oly utolérhetlen. Legközelebb Schuster Károly, híres carilloneur egy oly automatot készített, mely a csalogány énekét mindenben híven után-énekli, — vagy kétkedik ön ennek lehetségén?

— Sőt inkább nagyon elhiszem, szólt kötekedve Leander; mihelyt te állítod, még azt is elhiszem, hogy azon automat búzát eszik és tojásaiból apró automatokat költ ki.

— Ugyanezen mechanikus most a haldokló hattyúkra figyelmez, azokat kerülgeti, haláléneköket akarván lecottázni és hangszerre alkalmazni.

A gróf kedélyesen kaczagott ez állításon, ő tudja, hogy miért.

— Oh de hisz ezekről magyar embernek fogalma sincs; nincs mi bennünk találékonyság; hiszen ha önnek azt mondom, hogy az öreg Trogmorton egy este oly köpönyegben jelent meg, melyet még az nap reggel juhai mint gyapjut hordoztak, hát ki fog nevetni vele.

— Világért sem, sőt én többet mondok: egy angol gépész oly erőművet talált fel, melybe egyik felül bele töltenek egy mérő kendermagot s másik felül a legdíszesebb kiadású almanachokat szedik ki belőle; a gép a kendert kikelti, felnyüvi, megtilolja, meggerebenezi, megfonja, megszövi, rongyokra tépi, papirossá rágja, összeköti, sőt a

mi legszebb, még verseket is készít bele, még pedig jambusokat, külön-különféle thémákról.

— Kegyed mindig kész kötekedni; olyan keveset hisz, hogy csodálom, mint lehet keresztyén; nem, meg sem mondom önnek azon elmés találmányt, melylyel most Scotiában két fiatal ember élt, uram, két diák, félgyermek, félférfi és oly leleményesség, nem hiába, hogy angolok voltak. Egy oly szekeren utaztak be ötvenkét másodpercz alatt kilencz angol mérföldet, mely elébe két sárkány volt befogva; értsen meg ön, két papirossárkány.

— Oh, barátom, ez régi találmány; ezt az utazás módját nálunk századok óta praktizálják a garaboncziás diákok.

— Alázatos szolgája, szólt elfojtott sérelmes érzettel Gábor úr; ez megint magyar elméncziség volt, sajnálom, hogy alkalmat szolgáltattam rá.

— No — no csak ne jőjj tűzbe mindjárt; nem akarom én művészetedet nevetségessé tenni, sőt még csak hitelét sem akarom kétségbe vonni szavaidnak, hanem hát már most világosíts fel, hogy immár, midőn ezeket tudod, mi hasznát veszed? Hidd meg te azt az egyet énnekem, hogy semmi sem ártott a magyar tudományos szellemeknek inkább, mint az ilyszerű különösségeken kapás; — egyik a bölcsek kövét keresi s utoljára is a bolondság kövét szerzi meg, másik örök mozgonyt szerkeszt, a harmadik a kör négyszegítésén töri a fejét, a kilenczedik pedig a hold lakóit iparkodik felfedezni; mennyivel több hasznot tettek volna ezek tudományukkal hazának és emberiségnek, ha tudós chimeráikat szélnek eresztve, csak egy szántóvas megjavítását, vagy egy kukoricza-morzsolót találtak volna is fel? mennyivel többet érne az összes alchimiánál, ha csak azt fedezték volna is fel, mint lehessen hazánk becsesebb borterményeit külföldre romlatlan állapotban széttküldeni? s mennyivel nagyobb érdeme volna az astrologia és -nomiának, ha a helyett, hogy a holdfogyatkozásokat megjövendöli, csak egy falu népét is meg tudná óvni

kenyere fogyatkozásától?! S nem is az a vétke a magyar embernek, mintha tudományokra nem volna teremtve, oh épen nem, hanem az, hogy üres hírért, hiú káprázatokért odaadja kenyerét kezéből, nem akar ember, nem akar honfi, hanem tátos akar lenni, bámultatni, ragyogni a mostani és a jövendő világban, a jelennel és az anyagiakkal semmit sem törődve. Ismerek én egy tudományos férfiut, ki a világ minden technicus művészetében jártas; de ha valaki őt dicsérni találná azért, hogy egy üres vízmérési műtéttel s javított zsilipei és csatornái alkalmazása által tömérdek népnek adta vissza kenyerét, vagy hogy azon módnak kitalálása által, melylyel a borszeszből az egészségtelen kozmaolajat el lehet távolítani, számtalan betegségnek vette elejét, szörnyen elszégyenlené magát, még tagadná, hogy mindezeket ő cselekedte, hanem megmondaná, hogy most egy hagmalactophoruson dolgozik, melyet ha még halála előtt elkészíthet, az aztán olyasmi lesz, a miért bámulni fogja a világ s egy oly port szándékozik feltalálni, mely ha elsül, akkorát durranik, hogy mind az ötvenkét vármegye meghallja pattanását, azt nem is említvén, hogy sírja fölött örökké égő lámpát fog égetni; nemde, nagy bohó ez az én ismerősöm?

Gábor úr meg nem állhatta, hogy el ne mosolyodjék e szavakra. Tudta, hogy a szóban forgó tudományos valaki senki más, mint úri maga és hallgatott.

— De úgy van barátom, folytatá a gróf, első a kapa, azután a hegedű.

— Önnek megboldogult nemzője a kardot aligha mindkettőnél előbbre nem tette volna.

— Hála az égnek, hogy azok az idők muló félben vannak, mikben önkezével kellett az embernek jogait megvédeni.

— Veszedelmes csalódás. Ön igen boldog álhiedelmeket táplál magában, azt hivén, hogy midőn ellenségei hallgatnak, alusznak is.

— Ismét Dömsödi háborgatta álmaidat?

– Háborgatja, háborgatta is mindig; ön mosolyog; ön legfeljebb is megvetéssel akarja ez embert leküzdeni, de én jól tudom, hogy kivel van dolgunk; jól ismerem én Dömsödi Jánost kigyói eszével és azzal a szívvel, mely egy ördögnek is czudar volna.

— Ah, te belőled csak megrögzött ellenséges indulatok beszélnek.

— Csak? Mintha nem tudná ön, minő lábon álltak hajdanában az idvezült Mihály gróf és a báró egymás ellenében. Nem ez volt-e utolsó szava is a haldokló grófnak egyetlen fiához: őrizkedjél a Góliáthtól, mert kigyó.

— Az is csak megrögzött családi gyűlölség következménye volt, melyet én részemről folytatni nem fogok s mely, mihelyt bennem magvát szakajtá, ellenfelemnél szinte ki fog aludni. A mit apám ellen vétett, azért vessen számot önlelkével; a mit ellenem tett, azt én neki nemcsak megbocsátom, sőt a hol szüksége leend segédkezekre, azokkal én leszek az első, a ki őt megkinálom.

— Szép indulat, csakhogy vesztegetve van; a sívó homok, mely az esőt beissza, de füvet nem terem, nem oly háládatlan, mint az ő keble. Sőt el lehet ön rá készülve, hogy mentül több jeleit fogja részéről adni a kibékülésnek, annál elkeserültebben fog áskálódni ön ellen. Avagy mi haszna volt, hogy ön a mult téleni éhhalálos szükség idején, a báró végszükséggel küzködő jobbágyai között több ezer mérő gabonát osztatott ki? nem úgy fizette-e vissza a báró önnek emberszeretetét, hogy épen aratás idején, a nagy árvízkor éjjel önnek töltéseit átszakította s ez által önnek s jobbágyainak százezrekre menő kárt okozott?!

— Ah, te igen sárga üvegen keresztül nézed a világot; miért nem szakíthatta volna át maga a vízár az átázott töltéseket? Miért kellett volna azt emberi erőnek segíteni?

— Mert a zsilipek is fel voltak emelve; azt pedig a vízár nem cselekedte. S hát azért mi volt a köszönet, hogy

a minap, az iszonyú szélvészkor, midőn a felső faluban tűz támadt, ön saját kezeivel sietett azt elfojtani, míg önnek segélye nélkül a falu nagyobb része bizonyosan hamuba dőlt volna?

— De ez már talán még sem puszta emberszeretet, itt úgy hiszem, saját lakosaim és tulajdon vagyonom megmentése szorgalmazott a segélyre.

— Épen nem, mert a szél épen ellenkező irányban fútt, s különben is a felső faluból a széles árkon s annak partjára ültetett kerteken át nem egy könnyen érheti tűzveszély az alsó lakóit. S mi lett érte a köszönet? az, hogy a báró egy falka mételyes juhot az ön nyájai közé veretett s önnek mintegy ezer darab legnemesebb juha a bőrével fizetett. Itt van a háladatosság!

— Te mindent a báróra fogsz; hátha jobbágyai, hátha saját jobbágyaim tették, a mikkel őt vádolod? Hátha csak esetleg történt, a minek te a kiszámítás nevét adod?

— Egy történetet fogok önnek elmondani. Legyen szíves végig hallgatni s ha ezentúl is megmarad véleménye mellett, akkor nem szólok többet e tárgyról. Ön atyja, a megboldogult Mihály gróf, mint ön maga is jól tudja, katona volt és pedig jó katona; hazájáért, fejedelméért sokszor folyt vére s hogy kemény csatákat állott ki, mutatják a csorbák azon a kardon, melyet harczain viselt. Volt az öreg grófnak egy ifjukori barátja; tudnia kell önnek, hogy azon időkben ezen szó «barát» még nem volt oly kopott, mint most. Egy barátja volt neki, mondom, lelkéből való lélek, osztályosa sűrű bajainak és ritka örömeinek; szinte katona volt; a gróf ezredes, barátja kapitány s csatáiban s csatáin kívül majd kisérője, majd vezetője. Élt ugyanekkor a környéken egy nevezetes és tehetős köznemes család, mely azóta végképen kipusztult és elenyészett, az Óváriak. Az öreg Óvári kiváltképen nevezetes volt azon tulajdonságáról, hogy igen buzgó katholikus volt és legyőzhetetlen ellenszenvvel viselteték mindenki iránt, ki vele hitkülönségben élt. Ennek a jó úrnak volt két leánya:

Thekla és Lilla. Híres szépség volt akkoriban mind a kettő. Thekla később igen szerencsétlenül járt, tudniillik Dömsödi János nejévé kellett lennie. Apjának köszönhette e balesetet, ki igen fenhéjázó ember volt s a bárói czím iránt való előszeretetből szemet hunyt veje jellemminőségére.

Azonban a jó Isten könyörülőbb atyja lőn e boldogtalan asszonynak, mint az, kinek nevét viselé s nem hagyta őt sokáig itt e siralmak völgyében; — Thekla, miután egy fiat szült, kiben Dömsödinek eddig is bőségesen fizeti vissza a sors mindazon gyötrelmeket, mikkel ő másokat elhalmozott, férje embertelen üldözése és kínzásai következtében átköltözött ama boldogabb világba.

— Ez megint túlzás; meghalt mellbetegsége következtében.

— Legyen úgy. Nem is az a fő a dologban, a mit mondani szándékozom. A másik leány Lilla, ki még tán szebb volt testvérénél, nem kevésbbé lőn annál szerencsétlenebb is. Ön atyjának barátja, Bálnai Körmös István, ki akkor huszárkapitány és igen deli, férfias tekintetű ifju vala, megismerkedett a leánynyal s kevés idő alatt igen szoros viszony keletkezett kettejök között. Bálnai megkérte a leány apjától annak kezét, de azt az öreg, soha nem nyilvánított okokból, kereken s mindenkorra megtagadá; gyanítom ez okokat, de minthogy gyanúmmal itt ismét Dömsödit terhelném s magamat félbeszakasztani nem akarom, elhallgatok vele. A szerelmesek ekkor a helyett, hogy magukat, mint illik, jól kisírva, egymásnak örök hűséget esküdtek s egymást hovahamarább elfelejtették volna, módokról kezdtek gondolkozni, melyekkel vágyaik czélját megközelíthessék, s azokat nem sokára találtak is. Titokban egy protestans lelkészszel összeadatták magukat s élének azontúl mint férj és feleség. Az öreg Óvári nem tudta meg elébb a dolgot, mint mikor már annak következményeit tovább rejtegetni nem lehetett, s leánya kivallotta, hogy ő nő és anya. Eleget dúlt, fult, fenyegetőzött

az öreg, de mit volt mit tenni, a dolog elannyira megtörtént, hogy meg nem történtté nem lehete többé tenni. Hanem mindamellett is szörnyen rejtegeté a dolgot; leányát fürdőkre küldé s annak fiát látni sem akará, ámbár ha akarta, sem láthatta volna, mert Bálnai, mint a tigris, úgy féltette gyermekét és három éves koráig soha más szobában a gyermek nem aludt, mint az övében. — A negyedik évben történt Theklának szerencsétlen, vagy ön szerint természetes halála, melynek természetességét annyira szívére vette az öreg úr, hogy azontúl becsülni kezdé másik vejét s megengedé neki a házához járást és leányávali találkozhatást, sőt nem volt idegen az összeköttetés nyilvánossá tevésétől is, annyival is inkább, minthogy Bálnai tehetős, jó birtokú nemes volt s mellén érdemjelül aranykeresztet és emlékpénzt is viselt. Ekkor fejlődött ki bizonyos titkos összeesküvés az országban, melynek czélját a mai napig sem tudom, de melynek, mint a később tett nyomozódások mutatták, igen messze kiterjedőnek kellett lenni. Itt mutatta ki Dömsödi János fulánkját a maga teljes méreghatásával. Mint vádló lépett fel Mihály gróf ellen és az összeesküvésben résztvevéssel vádolta őt. A derék, harczban őszült becsületes arczú, tiszta jellemű férfi törvényszék elébe állíttatott, oly vétekkel vádoltatva, melytől lelke irtózott, — irásai bizonyítottak ellene, miket soha nem irt; jobbágyai esküdtek fejére, megvesztegetve átkozott galád kezektől s csak elmúlt tetteinek s addigi tiszta, hű ragaszkodásának köszönhette, hogy ősz fejét a gyalázatos haláltól megmenté s büntetése élethosszú számüzetéssé lágyíttatott. Képzelheti ön magának, mi jól eshetett e büntetés-lágyítás az öreg grófnak, hisz a Szilárdyak honszeretetöket egyik a másiktól szokták örökleni. És barátja, mindig hű barátja, Bálnai, mikor megtudta Mihály úr ezen balesetét, búcsút vőn fiatal nejétől, egyetlen fiát testvérére, Körmös Gáspárra bízta, ki, közbevetőleg mondva, igen becsületes ember volna, ha jellemtelen, fukar, gazember nem volna; s a grófot önkényetesen kö-

vette a számkivetésbe. Emlékezhetik ön rá, — még akkor ugyan kis fiú volt, alig öt vagy hat esztendős, — midőn ősz édes atyja sírva csókolta önt, — mint hitte — utolszor életében, mily biztatóan ölelte őt át egy magas, sötét hajzatú férfiu; az én emlékemben még most is elevenen vannak rajzolva azon nap eseményei: a két hű barát nemes arczai s ez arczokon a magasztos fájdalom! — — Elhagyták mindketten a hazát; Isten ótalmába ajánlották kedveseiket s elhagyták azokat is. De megemlékezett azokról, a kinek nem ajánlották is, megemlékezett Dömsödi János s mutatta is, hogy nem feledkezett el róluk. Megtudta, hogy Bálnai István egy időben Helvetiában jártakor a protestans hitre tért át s ezt tudtára adta ipának, a vakbuzgó Óvárinak. Ha gyilkossággal vádolta volna Bálnait előtte, nem tett volna oly nagy hatást árulkodásával, mint így. Az apa rendkívüli dühbe jött; ha leányát hirtelenében el nem rejtik előle, talán mindjárt megöli, így azonban annak házassági szerződését összetépte, agyonátkozta a bujdosó Bálnait s valamennyi szeleket a nyakába kivánva neki, megesküdött mind a tizenkét apostolra, hogy leányát, ki soha sem volt még eddig senkinek is felesége, a legelső gazemberhez hozzá adja, a ki megkéri. És a sors úgy akarta, hogy a legelső kérő is gazember legyen. De mégis ne hárítsunk mindent a vak sors nyakába . . . itt ismét Dömsödi kezei munkálódtak; tudta, hogy van Bálnainak egy halálos ellensége, Gyékény Márton köznemes és a legkegyesebb külszínű farizeus s hogy sehol úgy megátkozva nem leendne Bálnai felesége, kit ő férjestül és apóstul együtt szívéből gyűlölt, mintha ennek a körében kellene végig kínlódnia életét. Ez a farizeus Dömsödi unszolására megkérte Lilla kezét s kegyeskedő tettetései, hypocrita, álszent magaviselete által nagyhamar annyira megnyerte az öreg Óvári kegyét, hogy ez nem gondolt Istennek tetszőbb dolgot cselekedhetni, mintha leányát, kinek már eddig is véghetetlen exorcismusokra lehete szüksége, e jámbor, istenfélő karjai közé taszítja. És úgy lőn. Bálnai

neje férje életében újra férjhez adatott s neveztetett Gyékény Mártonné nemzetes asszonyomnak. Sok volna mind elmondani az általa négy hónapig kiállott kinszenvedések különféle nemeit, elég legyen annyit említeni, hogy az egykor imádandó szép asszony rövid idő alatt csak árnyéka lett egykori önmagának s boldogtalan utóházassága negyedik havában, tehát a szokottnál jóval hamarább, egy gyönyörű kis leánykával ajándékozta meg szerencsés új férjét. Gyékény Márton uram azonban nem volt azon ember, ki minden jóvolta mellett is ily tünemény felett rendkívül örvendezett volna, sőt inkább annak tudata, hogy saját családjába van beoltva az általa leggyűlöltebb ember sarjadéka, a kétségbeesésig dühössé tevé őt. Volt mit szenvedni a szegény asszonynak s az ártatlan csecsemőnek; míg az öreg úr roppant pénzösszegekkel volt kénytelen vejétől engedékenységet vásárolni, hogy lármát ne üssön a dologból, csak Goliáth János volt, a ki ilyenkor kaczagott és tombolt örömében. Mindeddig abban a boldog hitben élt mindenki, hogy Bálnai élethosszú, önkényes számkivetésében örökké oda fog csavarogni, s majd valahol megeszik a krokodilusok, midőn egy kegyelmes kir. leirat következtében a számkivetettek s köztük Mihály gróf is engedelmet kaptak a visszatérhetésre s nem került bele négy hónap, hogy a bocsánat-levél köröztetése után Mihály úr és Bálnai ismét visszatértek. Képzelhetni azt az indulatot, melyet érzett a megtérő férj, midőn nejét más hitvestársául találta. Egy hónap mulva az öreg Óvári megszökött Magyarországból, annyira üldözte őt nejeért Bálnai, kitől megválni Gyékény Márton sehogy sem akart, részint azért, hogy ellenségén bosszúját állhassa, részint, hogy neje hozományát továbbra is birtokában tarthassa. Bálnai pört inditott ellene, de melynek sem ő, sem Lilla nem érték végét, egy s ugyanaz nap haltak meg mindketten; persze ezek is nagyon természetesen múltak ki a világból, noha orvosi bonczolás után nem kevés patkányméreg fedeztetett föl belsejökben.

— Ez elég borzasztó eset, szólt közbe a gróf.

— Oh a borzasztó még ezután jön. Bálnai meghalván, miután ő rajta kívül senki a szükséges pöriratokat, többek közt a nála volt házassági kötés párját előmutatni nem tudta, a házasságot megerősítő protestáns lelkész pedig az ellenfelektől magára hagyott ijeszteni, a megkezdett kétes kimenetelű pör felfüggesztetett. Azonban Gyékény Mártonnak sem volt mit örülni győzedelmén. Ipa, az öreg Óvári, férfiutód nélkül halálozván meg, vagyonait elfoglalta a kir. ügyész; a leányágat illető jószágokat pedig Dömsödi keríté kezéhez. És Dömsödi ellen soha sem mert pörölni Gyékény Márton, hanem arra várt, hogy majd ha az meghal és titkait magával viszi a sírba, akkor aztán visszaköveteli örököseitől a magáét. Ez alatt a kis leány, kit szinte anyja nevére kereszteltek, fölnevekedett, a nélkül, hogy tudta volna, hogy más is van az életben, mint nyomor és fájdalom és kínszenvedések. Gyékény jól tudta, hogy e leány, a ki őt apjának nevezi, ellenségének leánya, kit a haszonlesés miatt el nem űzhetett házától, sőt inkább gondoskodnia kellett róla, hogy az még el se szökhessék onnét s ezen gyötrő dilemma közé szorulva, kin tölthette hamarább bosszúját, mint a kis Lillán, kinek keserves sírása naponként a szomszédba hangzék szélylyel. Márton szomszédjában lakott Bálnai testvére, a fukar és magába vonult Gáspár, kinek házában olykor megfordult Bálnai elsőszülöttje, István, ki mostanában az *-i collegiumban a lelkészi pályára készül. Erős, hajthatlan jellem. Kissé darabos az iskolai zárt élet hiányos volta miatt, de annál romlatlanabb lelkületű. Ez megismerte Lillát. Azt természetesen nem tudta, nem is tudhatta, hogy egy atyja és egy anyja volt mindkettőjöknek, mert Gáspár nagybátyján kívül eredetéről senki sem világosíthatta fel, az pedig nem is olyan ember volt, kitől ingyen megtudhatni valamit. Tehát megismerte a leányt, megszánta annak elhagyott voltát s örökös kínoztatását s egy napon magával elszöktette . . . Már most mi fog ebből következhetni? A gyer-

mekek nem tudják, hogy egymáshoz mily közel rokonságban állanak. Testvérek. Szépek mind a ketten. Kivált a a leány a legeszményibb szépség, arczra, termetre és lélekre. Tele költői érzelmekkel, tűzláng phantasiával. Az ifju nem kevésbbé szép, férfias jellem és tekintet, kinek önzéstelen hű nyájassága, lehetlen, hogy meg ne nyerje az eddig csak fájdalmakat és durva üldözéseket tapasztalt lányka szívét. S mi lesz belőle? Szeretni fogják egymást a legőrültebb szerelemmel. Még ez eddig nem baj. A fiu becsületes ember, jól végzett s nagyhamar valamely szerény kis lelkészi állomást fog nyerni s szerelme tárgyát nőül veszi. Így fognak élni boldogul három-négy évig; lesznek gyermekeik, fiak és leányok. Ekkor fog ez a gazember előállani, — mert hogy az egész az ő cselszövénye, úgy hiszem, mint az eget fejem felett, — s fel fogja világosítani a két házastárs között létező testvéri viszonyt.

— Hah! hisz ez a gondolat képes volna az embert megtébolyítani.

— Ugy-e, veszteni kezdjük közönyösségünket?

— Az Istenért, ezen segíteni kell. Tudtokra kell adni előre a veszélyt, melyben forognak.

— Csakhogy az már aligha lenne előre. Hat hónapja, mióta * városában élnek mind a ketten. A fiu titkol minden köztük létező viszonyt s titokban a leggyöngédebb gondoskodással forgolódik a leány körül s ha valaki felőle kérdezősködik, nagyon rossz néven veszi, mint ezt bátyám, az öreg Rónai, ki ott helyben pusztabiró s a fiút igen szereti, saját magán tapasztalá.

Leandert mód nélkül meghatotta a történet. Bármint titkolá is, bármint akarta hidegvérűen mellőzni gyanúit, ismerte Goliáthot egész gonosztevői képességében s itt úgy csomóra voltak szedve a háló fonalai, a dolog rejtelmes menete oly egymásból folyó és kiszámított, hogy szinte lehete látni a pókot, mely hálóját szövi. És a háló két, gyanút és veszélyt nem ismerő ártatlan lény feje fölött kiterjesztve, kik még csak nevét sem hallották közös ellen-

ségöknek, annál kevésbbé tudhatják, hogy miért üldözi őket a sors képében egy átalkodott, rovásra haragvó nem ember. És e két esendő lény az, kiket a meghalt Mihály gróf úgy szeretett, mint saját gyermekeit s kiket utolsó áldásában saját fiával együvé foglalt, de a kiken ez áldás nem fogott s kiknek sorsáért fiától fog majd egyszer számot kérni, ott a szivárványok boltozatán felül, honnét a föl nem törlött könyek hullását számlálja.

— Vádol a lélek, szólt arczára tapasztva kezét az ifju gróf; vádol a lélek, hogy őket így el tudtam felejteni, pedig ha egy népet tennék is boldoggá, de ha őket elhagytam veszni, nem mehetnék nyugodtan ki az életből.

— Ön erről nem tehet, szólt közbe Rónai, legalább még eddig nem tehetett; vagy azt hiszi ön, hogy ha legkisebb sikerét várhattam volna az ön közbelépésének, nem siettem volna érző szívéhez folyamodni? De ezzel nem lett volna segítve. Ön csak azt tehette volna, vagy valami olyast, mit az öreg gróf tett, ki, hogy a gyermekek sorsán könnyebbítsen, pazar bőkezűségével árasztotta el őket és épen e bőkezűség verte be azoknak fejét; nagy mennyiségű összegeket küldözött Körmös Gáspárnak, hogy unokaöcscse ügyefogyott sorsán könnyebbítsen vele; ez pedig annál inkább rajta volt, hogy ama bőven kamatozó ügyefogyott sors valahogy jobbra ne változzék; ugyan így akarta Gyékény Mártont is megvesztegetni, épen a legfájóbb oldaláról szurkálva ez által az embert, mintegy figyelmeztetvén rá, hogy az őt bosszantó titoknak más is birtokában van, ki védője akar lenni annak, kit ő üldöz. Tehát előlegesen segíteni nem lehetett, a történendőket megjósolni szinte lehetetlen volt s hogy jóvá tenni lehetséges-e, azt az Isten tudja.

— Lehet, szólt elhatározott erővel Leander és arcza sugárzó lőn, mint egy diadalra menő hadvezéré, homlokán ilyenkor valami nagyszerű fenköltség látszott, szemei lobogtak.

— Lehet! ismétlé s igaz hévvel rázta meg Rónai kezét,

ki mélyen tekintett az ifju szemei közé, mintha gondolatjait akarná meglátni.

Nemes elhatározottság ült a gróf homlokán.

— Ők mentve vannak, mondá magában Rónai könnyebbülten.

* * *

Másnap Szilárdy Leander egyedül, minden kisérő nélkül, elutazott.

A SZALMAKUNYHÓ.

Sem rózsa nem leszek,
Sem galamb nem leszek,
Mert én édes rózsám
Csak a tiéd leszek.

Népdal.

Merülj fel képzeletimben ifju gondolatim bölcsője, kies Alföld. Terítsd ki lelkem szemei előtt végetlen rónáidat; mutasd fel emlékemben délibábos pusztáid nagyszerű képeit s mezőidet, miknek láthatára nincs. Hadd lássam őket még egyszer, hadd szíjam lelkembe arczod vonásait, hadd fesselek le ország-világ előtt, mint egy ifju menyasszonyt s hadd mondjam akkor: ime ez oltárkép, eszményképe a paradicsomnak, melynek ege, földje oly anyai kegyelettel mosolyg, e nagyszerű templom, az én hazám!

Nézzétek őt! A nap verőfényben mosolyg le reá; füveiben a harmat gyémántja tündököl; mezője ki van hímezve, mint egy oltárszőnyeg.

A szem kifárad, míg végtelen láthatárát bejárja, azon láthatárt, melyet sem hegy, sem kőhalmok nem korlátoznak, — mely egyenesen az égben végződik.

Távol, a halványuló zöld messzeségben, átlátszó ködtenger rezeg, lassúdan hullámozva, mint egy zöld oczeán. Az a délibáb.

S amott túl a ködökön, a félhomályban egy népes város

hegyes tornyai látszanak, mely körül sűrű fáktól körzött tanyák vannak elszórva.

A levegőben a pacsirták énekelnek, lábainknál a gyöngyvirág nyílik, a távol mezők zöldjébe ezer színű virágok zománcza olvad, — a pásztorhalmok körül nyájak legelnek, kolompjaik csengése a pásztorfurulyák danáival vegyülve oly idyllszerű! . . .

Az ég tengerében rózsák és liliomok fellegei úsznak.

Egy kellemes nyárfaerdő végén áll egy kis szalmával fedett tanya; falai folyondárral ellepve, udvara közepén nagy olajfa, kerítése virágzó vadjázmin, belül rajta virágzó mályvarózsák sorai vonulnak. A ház oly kellemes helyzetű, kinézése oly élvezet-igérő, hogy láttára érző embernek ezer boldog gondolatai támadnak nyugalmas, édes házi életről; — a czélját elért boldogság reménye mosolyogva simogatja az ember érzéseit, ölébe veszi a hivő szívet, elringatja és ad neki szebbnél szebb álmokat és igér neki, mint hizelgő dajka a kedvencz csecsemőnek, szép játékszereket, édes csókokat, ölelő kart, hű szívet, meleg tűzhelyt és meleg kebelt, mosolygó eget és mosolygó szemeket, puha fekhelyt, ősi földön termett istenáldotta kenyeret, szalmagunyhót és elégültséget.

E kis ház előtt kedves árnyékú szőlőlugas áll, melynek közepén zöld gyepágy van rakva. E gyepágyon fiatal lányka ül; ölében sötétzöld szőlőlevelekre piroslo szamóczák vannak elhintve, s ez illatos szamóczáknak jutott azon szerencse, hogy a kedves helyről szemenként egy a lányka mellett ülő ifju ajkaihoz vándoroljanak.

Érdekes egy pár alak; a lányka fehér habkönnyű öltönyében, mely alatt sylphidi termete a leggyöngédebb körrajzokban tünt elő; a festőien szép, tojásdad arcz, melynek friss rózsaszínével csodaszépen vegyül a hanyatló nap aranyvilága; a sötét-fekete szemek, mik fölött hosszú selyem szempillák tartanak árnyékot; a gyermekien teljes ajkak és ez arcz körül simított atlaszfényű hajfürtök, mik gazdag tekercsekben hullanak le vállaira, s a

minden vonásokban, minden mozdulatokban magát kedvesen jellemző báj és eszményi ártatlanság első tekintetre is megragadják az emberben mindazt, mi érez és eszmél: szívet, lelket és észt.

Az ifju a helyzetek azon legkellemesebbikében volt, melyet tapasztalhattak, kik egykor boldogul szerettek, a szerelem azon kifejlődési szakában, midőn a högy ragaszkodó, szende bizalma, a legédesebb odaadással jogosítja a szeretőt meghittebb szabadságokra, míg ez saját magától látszik őrizni annak gyanútlan ártatlanságát, nehogy a virágot, mely egykor úgy is az ő keblén fog kinyílni, még bimbójában letörje. Ez a legszebb jelenet a boldog házasság előzményeiből.

Az említett ifjút aligha nem láttuk már valahol, csak hogy más alakban. Ez a sasorr, ezen tele ajkak, az éptekintetű, életerős arcz, ez izmos termet, mintha már egyszer megjelentek volna előttünk, csak hogy nem úgy, mint most; nem kerek pörge kalappal fején, zsinóros és apró ezüst gombokkal rakott dolmányban, mely félvállára van vetve. Domború mellét aranyvirágú zöld selyem mellény fedi, apró arany gombokra; karjain borjúszájas inge hímzett szegélyei lobognak.

Ez ifju a környéken Rónai Sándor név alatt ismeretes s az öreg Rónai pusztabiró rokonának tartatik.

A lányka az ifju fejére teszi kezét s annak apró fürtökbe göndörült hajával játszik.

Az ifju átöleli a lányka karcsú derekát s szemeivel hosszasan szemeibe tekint; a lányka keze az ő kezében van és reszket. A lányka szemei nem birják el az ő tekintetét s arcza elpirul, szemeit lesüti. Az ifju megközelíti ajkaival a lányka ajkait, de nem csókolja meg. Arczát visszavonja s a lányka kezét elereszti.

— Már távozni készülsz? akará a lányka mondani, de nem azt mondta. Eredj már, szólt, az ifjút gyöngéden eltolva magától, nézd, késő este lesz; tudta, hogy ifja nem egy könnyen fog szót fogadni.

— Leány, szólt az ifju, összefont kezeit térdére nyugtatva. Voltak-e valaha sejtelmeid? megérzetted-e valaha előre, ha bú, ha öröm várakozott reád? Azt a jövendőmondó érzést, melynek okát ki nem magyarázhatja az ember?

Azt a kellemetlen, gondszerű szívdobbanást, mely legnyugodtabb örömei közepett megszólítja a pihenő lelket s egy fekete táblára mutat, melyre semmi sincs irva, de a mely fekete, mint a jövendő titkai?...

A lányka arczán hirtelen keletkező búskomolyság vonult végig, mint mikor a napfényes mezőn az égen úszó felhők árnyékai futnak keresztül; egész tekintete elváltozott, valami homályos költői halaványság foglalt rajta hirtelen helyet, merev, szoborszerűvé változtatva a gyöngéd vonásokat; szemei tágan, feszülten néztek a távolba, mintha a világon keresztül s azután ön lelkébe nézett volna velök, homályos, mástól nem látott tárgyak átvonultát szemlélve mindkettőben. Ajkai és homloka látnoki, rejtelmes kifejezést nyertek; látszék, hogy szokatlan húr van megpendítve lelkületében; aztán hirtelen összeborzadt s keblébe vonva szép fejét, félénk szeliden bútt kedvese ölébe; az átölelte őt gyöngéden, térdeire emelte és magához szorítá.

— Nézd! szólt a leány szokatlan, vad, költői hatálylyal s egyik karjával ifja fejét voná magához, másikkal a csillagosodó égre mutatott, amott azon négy csillag között van egy kicsiny, de fényes csillag, oly szépen szokott ragyogni! azt hiszem, hogy e csillagnak összefüggése van az én sorsommal; miért? nem tudom, de hiszem és érzem, hogy ha e csillag tisztán ragyog, én is szokatlanul örülök, — s ha homályosan sáppadva kél: szomorúságot hoz számomra és bánatot. Látd, most is mily sáppadozó, mily szomorú, mintha sírna; a többi mind fényesen tündököl, csak ez az egy reszket halvány fényben. Hát neked van-e csillagod?

— Van, de az enyim közelebb van, mint a tied; nem is

oly halvány, mint a tiéd; szebb is, mint a többi csillag az égen, mert az enyém itt van karjaim közt.

A leányka reszketve hajlék a hizelgőhöz.

Az ifju érzé, mint remegnek gyöngéd tagjai keblén, pedig a nyári est langyos volt és kellemes.

— Nem tudom, álmodtam-e vagy hallottam valakitől, mond a hölgy, hogy minden embernek egy csillaga és egy virága van, mely iránt úgy érez, mint testvér testvére iránt. Ismered-e a turbán-liliomot? nem szép virág, nem kedves, senki sem szereti és énnekem mégis kedvencz virágom ez, talán azért, mert oly magánosan, oly rejtetten lakik, sötét avas erdők mélyében, vad zuhatagok köves medreiben. A szentkirályi erdőben láttam ily virágot; egy csermely tócsájából nőtt ki, mely sötétkék színű volt a fölébe hajló bodzafa gyümölcseitől, naponkint mértföldnyi útat tettem hozzá, hogy megláthassam. Más nem találja szépeknek májfoltos virágharangjait, én bámultam azokat; más nem érzi szagát, én újszerű, lélekemelő illatot szíttam belőle; — vágyva lestem, mint nyílik ki egyik bimbaja a másik után s mint hervad el egyik virága a másik után; gyakran késő délutánokig mulatkoztam vele s mikor elváltam tőle, úgy tetszék, mintha kibeszéltem volna magamat valakivel, s nem egyszer történt, hogy épen vele álmodtam. — — Tegnap, a mint ismét elmentem azt meglátogatni, oly valami nyomást érzettem szívem körül, mintha sejtettem volna, hogy nem fogok benne gyönyörködni többé; jól éreztem: ott feküdt letörve a víz színén, virágai el voltak hervadva s széttépett levelei ázottan uszkáltak a vizen. Azóta úgy érzem, mintha lelkem egyik része halt volna meg, — kivált . . .

Reszketve elhallgatott a leányka.

— Kivált? kérdé feszült figyelemmel ifja.

— Midőn az átfeketült víz színére áthajoltam, hogy kedvencz virágomat belőle kivegyem, a fekete víztükörben egy idegen arczot láttam meg; mintha vállamon keresztül reám nézett volna . . .

— Egy idegen arczot? kérdé megütközve a szerető.

— Lehet, hogy csak képzelém; nem is mertem még senkinek mondani, féltem, hogy kinevetnek vele, mert a mint ijedve felsikolték, már akkor nem láttam azt sehol s a bozótot nem mertem kutatni.

— Minő volt? . . . haja . . . vonásai? . . . nem tudnál emlékezni felőle? . . .

— Oh, mintha most is előttem lebegne! Azok az egymáshoz közel álló szemek, a sürű szemöldök, a kicsinyke áll, e fölfelé tolt szőke haj s az egészen uralkodó baljóslatú kifejezés, mindezt soha nem tudnám elfelejteni; sőt sokszor, ha elmélázok a külvilág ezer tárgyai felett, úgy tetszik, mintha az egész mindenség az ő arczaival volna tele, főleg a felhők között igen sokszor látok hozzá hasonló, bántó alakokat; csak a vércsillag* és a böléndek ellenében érzek oly félelmet és taszító undort, mint ez arcz iránt.

Az ifju szemeiből villámok lövelltek, haragvó villámai a nem várt fölfedezésnek; a leányka szinte megijedt tőle.

— Tehát ismét és ismét kell veled találkoznom? . . . Miért, hogy épen ott kell lenned, hol az én útam visz keresztül? Miért hogy épen én és te — és szüntelen én és te jövünk össze? Mintha egymás vesztére volnánk átkozva a világra . . . ?

— Te is láttad őt? kérdé félénk-bizalmasan a leányka.

Az ifju kihivólag tekinte körül, mintha azt sejtené, hogy újólag közelében van az ismert kisértő. — Az éj hallgatott, csak az estfuvallat susogott a lugas levelei között.

— De hát nem isten-kisértés-e ez ily egyedül, távol minden segélytől, a puszta erdejének tövében laknod? miért nem akarsz a városba átköltözni?

— Mert az, a kinek határtalan hatalma van lelkem fölött, így akarja. — Távol lenni minden emberi lehellettől: — ez az ő akaratja. — Egy kutyát, meg egy imakönyvet adott búcsúzásakor és így szólt:

* A Mars.

— Semmitől se félj; hol ember nem lakik, ott bátran lehet élni; ezen eb nagy philosoph, ki nem állhatja az emberi arczot; hizelegj neki és ez távol fogja őket tőled tartani; a kisértetek ellen pedig megvéd az Isten. Midőn egy este remegve megvallám neki, hogy egy ismeretlen ifjút szoktam az ő neve mellé imádságaim közé szőni, nyugodt vérrel csak ezt felelé: jó, — vigyázz magadra; nem mind angyal az, kinek arcza szép; azon út, mely a paradicsomba visz, épen tőszomszédja annak, mely a kétségbeesés házához vezet; ha emerre találnál tévedni, egy jó tanácsot adok: végy czukrot és olvaszd fel tiszta vízben s tedd félre, hadd álljon és rohadjon meg, fél év múlva életölő méreg lesz belőle; lehet idő, hogy hasznát veszed.

— És kicsoda ez irtózatos ember, kinek oly nagy hatalma van feletted? kérdé az ifju s keble aggódva hullámzott fel s alá.

A lányka szorosan simult hozzá s ajkát elfedve kezével, titkolózva súgá fülébe: «testvérem»; azután összerezzent, mintha megbánta volna, hogy e szót kimondá.

Az ifju szívéről nehéz kő, nehéz aggodalom gördült le; de csodálkozó meglepetés foglalta el helyét.

— Honnan tudhatja ezt? kérdezé magában és nem birt rá megfelelni. «Tehát testvérét ismeri?»

— — — — — — — — — — — —

Ezen ifju gróf Szilárdy Leander volt, kinek meghalt édes atyja végrendeletében e kötelességet hagyta hátra: «boldogítsd barátom gyermekeit»; s miután keblében e parancs, titoknokának aggodalmas előadása által kétszeres erővel élénkült fel, nem nyugvék addig, míg ennek, bárha csak részleg is, eleget nem tőn.

Előre értesülvén, hogy Bálnaiban egyike lakik azon embergyűlölő szellemeknek, kikhez hizelgéssel, jótéttel közelíteni nem lehet, ki az ajánlkozótól csak e diogem szókkal kérne szolgálatot: «eredj előlem», szállást az öreg Rónainál vőn, ki akkor Monostoron pusztabiró s Bálnainak

jó ismerőse volt, s azt tervéről értesítvén, Rónai Sándor név alatt rokonának adá ki magát; itt és így nyert alkalmat a rejtélyes testvérek megismerésére. Ritkán találta őket együtt, akkor is oly aggodalmas titokőrző tartózkodásban, hogy a félt rejtelem nyomára a jelen perczig nem akadhatott.

De közbejött egy igen egyszerű körülmény, melynek később igen sokszerű következményei lőnek, legelső okozatja pedig az lett, hogy Leander mélyebben talált az atyai végrendelet teljesítésébe belebocsátkozni, mint azt egyelőre hitte volna. A kis Lilla, azon idő óta, hogy a mostoha házat elhagyá, mind alakra, mind bensőre nézve ideálszéppé kezde fejleni. A gyermekded, telt vonások szűzi classicitásba olvadtak át, az ajk nemesült, a szemek bolygótüze csillagfénynyé tisztult, a könnyű termet remek idomzatúvá fejlék. A leány oly szép lőn, hogy ki egyszer meglátta, soha sem felejté el többet.

S ehhez járulva ama költői hajlam, mely a tartós magány elvonultságában, a különben is ábrándokkal ellepett kedélyen uralkodóvá lőn, a gondolatoknak ama fenkölt szárnyalása, a legegyszerűbb népköltészet hangulatában; az érzelmek nemes emelkedettsége, a romlatlan szívépség s mint mesés maradvány a vadon ősidőkből, a legtisztább, a legszentebb ártatlanság, egyelőre úgy megragadák Leander figyelmét, hogy egy cseppet sem bánta volna, ha az atyai hagyomány sokkal szigorúbb részletességgel fejté vala ki a végparancsot, miből természetesen az következett, hogy addig értelmezgeté a végrendeletet, míglen rá is akadt annak igazi értelmére — a szép, kis védenczkébe veszedelmesen beleszeretvén.

Naponként erősebb lőn meggyőződése, hogy e hölgyben oly kincset fedezett föl, minőt ez ideig hiában keresett, hogy benne lelkének mására talált, s e találkozás mindkettőjökre nézve új világot, új lelket, új életet teremte.

Mennyivel különböző a természet gyermekének minden lélekmozdulata a mívelt világ korlátozott röptű szellem-

vonaglásaitól, mely önmagát költészetnek nevezi! pedig költészet nincsen sehol, csak az érzelmek tökélyes összhangzásában, s ezt semmi nem eszközli a természeten kívül.

A pacsirta énekel odafenn, a természet gyermekének lelke ott szállong vele a magasban s énekének minden hangját érti és érezi; testvérének nevezi a csermelyt, melynek kristályvizéből iszik, andalogva hever annak füves partján s ha tükrébe letekint, Isten képét látja benne saját arczulatán. Belát a derült ég boltozatlan ürébe s lelke túl viszi a szem láthatárán. Mindenik csillaggal ismerős; tudja, melyik közöttük a jó, melyik a baljóslatú; érzi a bűverőt, melylyel a telehold szédíti magához a föld lakóját, s a nap arany virágú melegében ismeri az áldó szellemet, ki a világot és az örömeket teremté. Talány előtte a természet minden tüneménye, de szavakat hall és dolgokat lát, miket nem hall és nem lát senki más; ismeretei újak és különczek. A délibáb eszményi panorámája, a világos mindenség kitárt könyve, melyből fénylátó lelke olvas; — nevéről nevez mindegyik virágot s szellemeket tulajdonít nekik; a szomorú árvalányhaj, a sötéten uralkodó királyi zászpa, a szabad sziklák virága, a kökörcs, a zsarnok ördögborda, az undok pöfeteg, az ábrándos napraforgó, mind ismerői, s köztük részvétét vagy utálatát megosztja. Ő érti a langy estfuvallat beszédét, mely a mező illatos virágait megy látogatni; tudja, miért oly hideg, miért oly haragos az őszi zivatar, mely szerelme leányait, a virágokat nem találja többé, s a fergeteg mennydörgő szavában ki légyen, ki oly világrendítve szól; tudja, miért sárgul meg, miért hull le a falevél, ha a nap megszün melegítni; s a csalogány miért énekel csak tavaszszal és csak éjszaka. Álmai mindegyike egy-egy tündérlámpa, melynek a szív lapjára rajzolt varázsképeiből jósmagyarázatokat alkot; egész élete egy regény, melyben csak emberek nem visznek szerepet, s ihletett magányát nem látogatja más, mint az Isten szeme és az álom.

Minő lehet ily lény szívében a szerelem, ez a minden indulatok napja, a költészet költészete, mit csak tükörből tanul ismerni a művelt világ s divatul szokja el egyik a másikától, vagy könyveiből oltja át az érzést éretlen, korcs-gyümölcstermő szívébe? Minő lehet ily lény szíve a szerelemben, az a romlatlan, éperejű szív, mely, mintha akkor került volna ki Isten teremtő kezéből, tiszta és öröklángú, melynek indulatai nagyok és magasztosak, érzelmei igazak, vágyai fenköltek, ragaszkodása hű? — Ilyen lehetett az első nő, ki az első szerelmet hozta magával alá az égből.

Vannak rokonlelkek, kik gyakran egy időben, egy közös gondolatot szülnek, mintha csak egy, két alakban ható életmű volnának, vagy mintha az örök teremtő erő, egyetlen életeszmét ketté szakítva, azt két lénynyé változtatta volna, kik egymást vágyva keresik és talán az életben soha meg nem találják; de ha megtalálják, egyetlen tekintet elég számukra, hogy egymásban a keresett félre ráismerjenek.

Leander, mióta Lillát megismeré, feledte, hogy rangja mily magas; a lélek magassága előtt letörpül minden rangfokozat, a két rokonlélek egymással egyenlőnek érezte magát.

Nem kérdék, nem is mondák egymásnak, hogy mit éreznek; nem esküdtek, nem vallottak egymásnak szerelmet, nem hizelegtek mézes szavakban: de értettek minden pillanatot egymás szemében s mondhatlanul érezték egymás érzéseit. Ez a szerelem delejhatalma.

IFJABB DÖMSÖDI GÓLIÁTH PÉTER.

Az én búcsúzásom nem lesz hosszú,
Csak egy szóból álló, de szomorú.
Népdal.

Az alkony pirja lehamvadt az égről. Hold és csillagok jöttek fel helyébe; langy estszél repkedett pillangószárnyakon az illatos mezők felett; a boráglugasból ábrándos suttogás és élveteg sóhajok méla hangjai vegyültek bele.

Négy alak megy sötéten közelítve a magános lak felé; fel-feltekintenek a holdra s átkozzák, miért oly világos. A nyárfaerdő végén megállanak.

Egy közülök spanyol köpönyegben, előkelő, halavány arczulattal körültekint s rámutat a magányos tanyára, mintha egy gonosz lélek küldene kinyújtott kézzel néma átkot veszendő áldozatára.

— Ez a tündér laka? kérdé szúró hangnyomattal egy másik vele jött alak, kinek a felhajtott százrétű köpönyeggallér és lenyomott talián sipka közül csak hegyes orrmánya látszik; a hol leányt akart uraságod ölelni, aztán kutyát fogott?

— Hű-hűm? szólala meg egy harmadik pőregatyás nép, kinek feje nem igen van messze vállaitól, hát a nagyságos úrnak is foghagymás volt az orra attól a szép leánytól? Hej, a ki áldója van! ismerek ám én pedig egy legényt, kinek későn, korán szabad járkelte van abba a tanyába, s olykor úgy fordul, hogy éjfél után lovagol el onnét, aztán még a kutya sem mordul rá.

— Nem úgy mint a nagyságos úrra . . . . hahaha! ő kegyére a tündérke ráhuszította az ebet, mikor legyeskedni kezdett körülötte.

— Hallgass! szólt a halvány arczú s mérgesen oldalba döfte a százgallérú ingerkedőt.

— Bizony, folytatá a nyakatlan pőre fiozkó, az nem Isten állatja, a kutyát akarván definiálni; két lábát nem birja mozdítani s a másik kettőn mégis akkorákat ugrik, mint a bakkecske; mérges, mint a hörcsök; a kit az egyszer megszorít, ha addig él is, belekóstol a lábakásájába.

— Csitt... mi az ott, a sövény mellett... paripa?

— Biz a... Mondom, hogy most is ott szedi az úrfi az epret.

A halvány arczú szemei pokolian-vad világgal fénylettek; leveté köpenyét s alóla egy hosszú, fényes tőrt vonva elé, megindult s kiáltá:

— Kövessetek!

— Majd bizony; hát a mennykő mire való, válaszolt a negyedik, egy görbe lábú szennyes betyár; nem ettem gombát, hogy azzal az istennyila-öklűvel összetűzzek; inkább egy regement liszteszsákba (chevaux legersek) kötök bele, mint ebbe a veszedelemadtába, sz' igy morzsolna össze mind a négyünket egy kezével-e.

— Már az igaz, erősíté a hasba-melles legény, negédesen vonogatva magát; az az ember ördöggel atyafias; egy pár réz kétgarasost oly könnyen tör ketté, mint egy vajás pogácsát, s egy három esztendős jegenyefát félkézzel kiránt helyéből.

— De még magamnak sincsen ám több egy nyakamnál, szólt a hegyes orrmányú; ha akarja uraságod, várja meg, míg eleblábol boldog vetélytársa; ha nem akarja, menjen; tudom gúzst csavar belőle.

— Gyáva nép! mormogá magában a halvány arczú s kilépett az erdő árnyékából; nem gondolá meg, hogy társainak egyike sem szerelmes, egyedül csak ő benne égett a szenvedély gyehennája. Sovány, élvezetaszalta termete reszketett a lángoló vér féktelen vágyai miatt; kezébe szorítá tőrét s a tanyához lappangott. Benn az udvaron vonítani kezdett az eb, mire ő a kert mögé került, s a kerítés mellett elébe futamodó ebnek jókora konczot vetett be, mely nem egyéb volt, mint rongyba takargatott, főtt madár-

lép, melybe a kutya bele harapva, orrát száját úgy tele ragasztotta, hogy kisebb gondja is nagyobb lőn az ugatásnál.

Ezzel a halavány arczú férfi a lugashoz lopózott; — halk beszéd hatott itt füleihez; közelebb vonult és hallgatózott; a tőr megvillant kezében a holdvilágnál, szívében a pokol minden kínjai dulakodtak, míg hozzá oly közel két boldog szívben a paradicsom virult.

És ő neki mindezt látni kellett...

A mythoszi kecsű lányka meghitten ül kedvese ölében s elandalogva ringatni hagyja magát annak erőteljes karjaitól, mint egy kis alvó gyermek, félig érzelgően lehunyva szemeit, majd ismét kedvese tekintetét keresve azokkal, s e szemtalálkozás elég arra, hogy lelkeik mondhatatlan üdveket érezzenek.

Az ifju néha egyes szavakat sugdos lánykája fülébe; édes szavak lehetnek, mert forró sóhaj és mosoly felelnek reájuk.

A lányka simuló karja a szerető nyaka körül téved, s arczaik megközelítik egymást; ábrándok altatják mindkettőnek szívét, s ez ábrándos álomban, midőn szíveik egymáshoz oly közel dobognak, mind a két lélek mintegy egymásba folyva egyesül, feledi multját és jövőjét, s kezdi élvezni azt, mit örökkévalóságnak neveznek, mely öröklét csak a legmagasabb kéj vagy a legmélyebb fájdalom lehet; e magasztos perczében az elmerengésnek, a két ajk oly közel jut egymáshoz, a két forró lélekzet összevegyül, a lélek lát ilyenkor, nem a szemek; — öntudatlanul mágnesi bűverőtől vonzva csattannak össze az ajkak, s egy hosszú, fojtó, üdvteljes tapadásban, néma kéj közepett születik meg a szerelem első rózsája, az első csók.

Az első csók...? talán az utolsó csók!

Mindketten föleszmélnek méla elragadtatásaikból. — Reszketve tekint a lányka kedvese szemébe,.... felsikolt.... rémülten veti magát annak keblére s kezével eltakarja arczát.

Az ifju is felszökik; háborodottan lép a lugas falához s a venyigefonadékot kétfelé szakasztja.

Mindkettőjöknek úgy tetszék, mintha az első feltekintéskor fényes tőr hatott volna a lugas falán keresztül, mint egy éles holdsugár, hirtelen ismét visszavonuló.

— Ki volt az? ordítja dörgő szózattal a férfi, s megfélemlett lánykáját a gyeppadra nyugtatva, haragosan kilép. Így lép ki barlangjából a megbosszantott oroszlán. Széttekint. Sehol egy élő lény távol és közel.

— Minő csalódás, szól magában, s fürkészve félelmetlenül a tanya mögé indul.

A lányka fél egyedül maradni s ifja karjába kapaszkodva, követi őt.

A vidék körötte csendes és néptelen.

A kert oldalán egy nagy verem volt ásva, melybe a kitépett gyomot és paréjt szokták hányni. Leander nem veendette azt észre, de a lányka szörnyű sejtelmesen nézett a táj felé s ez által figyelmetességét felébreszté. Oda ment; a gödör most is tele volt hányva felnyűtt fattyúvirágokkal. Leander rá lépett a gyomhalmazra, mely süppedezett lábai alatt.

— Látod, mint süpped, ide sem rejthette magát senki; szólt s nyugodtan kerülték meg tovább a ház környékét, a nélkül, hogy legkisebb nyomra akadtak volna.

Ha egy nyommal odább lépett volna Leander, midőn a gyomhalmazra taposott, ellensége mellét zuzandá össze, így azonban csak gyomrára gázolt s az meglehetősen süppedhetett lábai alatt.

— Légy aggodalom nélkül, biztatá szerelmesét Leander, testvéredet rá fogom beszélni, ne hagyjon tovább e magányban; aztán majd jőnek boldogabb idők, mikor Isten és világ előtt oltalmazód, védőd lehetek, s azon idők messze nem lehetnek.

Ha tudta volna, milyen messze vannak!!

Még egyszer körülölelé Lilláját. — A sírás erőteté, midőn elvált tőle; a mint felült paripájára, úgy tetszék

neki, mintha a világból egy még rosszabb világba kellene átköltöznie.

A lányka utána nézett ajtajából, míg láthatá, azután bezárkózott magános lakába, s égő mécsénél hallgatózva figyelt az éj csöndes titokhangjaira.

Leander pedig sejtelem-nyomottan léptetett a pusztabíró tanyája felé, mely mintegy félmérföldnyi szomszédságban állt a magános laktól; paripája meg-megbotlott, vagy horkolva ugrott meg alatta, egyes fatörzsöktől elijedve, majd csökönösen megállt s fülhegyezve tekintgete széllyel.

Szokatlan érzések ülték el szívét. Mintha egy ismeretlen kéz vissza akarná őt húzni kedveséhez, mintha szellemajkak súgnák fülébe, hogy veszély van közel. — Megállt és hallgatózott.

— — — — — — — — — — — —

A mint a lódobogás elhangzék, a halványképű sietve szórta le a magára húzott gyomot s kikelve a gödörből, hosszan, élesen füttyentett.

E neszre az erdővégből elősompolyogtak társai s a magános ház kerítésén egyenként bemásztak.

A százgalléros egy csomó tolvajkulcsot keresett elő zsebéből; a két betyár pányvát és rudakat hozott magával.

— A hol a! suttogá a kajla lábú az árnyékba mutatva, hol egy szegletbe vonultan valami rótt tömeg látszott, melynek szemei parázsként égtek. A házi eb volt, mely még akkor is a fogai közé és orrára ragadt madárléppel bajlódott.

— Üssétek agyon! mondá a sáppadt arczú.

De a kutya nem várta be az üdvözletet, hanem eléjök tipegett ásítozva és nagy alattomosan csóválva farkát; s a mint a nyakamentes bajnok dorongját ellene emelé, hirtelen vállára ugrék s lerántotta magával a földre. De a másik betyár két kézre fogott husángjával keresztül csapott az eb derekán, mire ez felordítva, hanyatt fordult s

halálosan vonítva, a pitvarajtóba ült s dühösen kezdé védeni magát.

— Vessetek kötelet a nyakába, ne ordítson, még valakit a nyakunkra csődít!

Az egyik betyár ráveté a pányvát, de a kutya megkapta kezét s kettőt harapva rajta, kirántá kezéből a kötelet s ismét az ajtó előtti őrhelyére vonult.

— Rántsátok el már onnét! hangzék ismét. De senkinek sem volt kedve a kötélért nyúlni; a csapat triariusai a nélkül is sebet kaptak már a viadalban.

Most tehát nagy köveket szedtek össze s a hű állatot úrnője ajtajában agyonhajigálták. Nyöszörögve fujta az ki páráját, de nem mozdult el a küszöbtől.

A százgallér belepróbálta az ajtóba kulcsait s a pléhzárt csakugyan fel is nyitá, de ekkor vevék észre, hogy még azonkívül tolózár és keresztvas is őrzi a szegekkel vert, béllelt ajtót.

— Feszítsétek be, dorongokat ide!

— Nem úgy; lyukat kell fúrni az ajtón, melyen át lehessen nyulni, tanácsolá a százgalléros s rögtön munkához fogott.

— Sietve, sietve!

Hirtelen öt lyukat fúrt az ajtón s azokat fűrészszel öszszevágva, az így támadt nyiláson bedugja kezét s a keresztvasat törekedik leemelni.

E pillanatban, mintha égből hullott volna alá, közéjök ugrik egy sámsoni férfi s az ajtón álló százgallért hátulról nyakánál megragadva, úgy vágja az udvar közepén álló olajfához, hogy rögtön ott marad; azzal felfogja súlyos csákányát jobb kezébe s a többi hármat vallatás alá veszi. A két betyár hires bothős volt a k . . . i csárdában s középen fogott fütykössel rárohan a megtámadóra, — s fütyköseik pörögve csapódtak olykor össze a súlyos csákány ütéseivel. A halvány képű ezalatt leoldja a döglött eb nyakáról a pányvát s kiterítve, ráhajítja a megtámadóra. Ez félre vágja az elhajított kötelet csákányával, s e csapás-

sal bele akad baltája a hurokba, nagyot ránt rajta; a halvány térdre esik, de a kötelet nem ereszti el s a férfi lefegyverezve látja magát.

A két betyár diadalujjongatással rohanja meg a fegyvertelent, ki gyors lélekéberséggel egy, az udvarközépre rakott tégla- és vályoghalomra szökik fel, honnét, mint bástyáról két kézzel és ügyesen, egész téglákat hajigált megtámadóira, kik élethalálra látszottak ellene törekedni. A vályogzápor visszaverte őket néhány pillanatra, s ez alkalmat használva az üldözött, egy pillanat alatt a közel álló olajfára kapaszkodott fel, s onnét bátorsággal tekinte le elleneire.

— Álljatok a fa alá! parancsolá a sápadt arczú, ha leszáll, verjétek agyon.

A bicskások a fa alatt görcsös suhogóikra könyököltek; parancsolójuk pedig a tanya ajtajához lépett s azt felnyitni próbálgatá.

— Góliáth Péter! kiálta rá dühösen ellensége; s a halvány ember összerezzent és még halaványabb leve.

— Hogy ismersz engem? kérdé s homlokán a ránczok keresztbe szaladtak össze, ki vagy te, hogy nevemet tudod? Akárki légy, e tudatért meg kell halnod. Legények! ezer forint azon ember halálának a jutalma. Rajta! s hidegvérrel kezelte tovább az ajtónyitási fortélyokat.

— Ezer forint szép pénz, nem is kerülne sokba; egy pár döfés a fehérvári bicskával megszolgálja, de hogy jutunk oda fel, repülni egyikünk sem tud, ha pedig egyenként mászunk fel, kitekeri nyakunkat.

— Tudod mit? vedd át a kerítésen azt a lajtorját, melyen átmásztunk; neki támasztjuk majd e fának, s egyikünk azon, másikunk a fa derekán felkapaszkodunk; hisz nincs nála semmi eszköz.

— Jó lesz biz' a, fiam Telezsák, hanem eredj magad a lajtorjáért, én azalatt idelenn strázsálom s ha lekivánkozik, majd a tarkójára teremtek.

Telezsák ment, felhágott a kerítés hevederére s a kivül-

ről megtámasztott hágcsót két végénél fogva átemelni iparkodott. A hágcsó rendkivül nehéz volt, el nem tudta gondolni: miért? — a mint így húzza, vonja és mégis meg sem birja mozdítani, túl a kerítésen hirtelen egy idegen arcz emelkedik fel előtte, a létrán felmászva s minden előleges értekezés nélkül akkorát csap egy kurta ólmossal a hüledező Telezsák feje búbjára, hogy az majd a nyelvét harapta ketté.

Ennek sem kellett több; teljes szívéből elordítja magát.

— Szaladjunk, rivall, nyakunkon a hadnagyok! s ekkor neki iramodik tüskén-bokron keresztül, s addig lélegzetet sem vesz, mig az erdőszélt el nem éri, hová a másik bajtárs is, hasonló bátor indulattal, nyomban követte.

A váratlan segítő átszökik a kerítésen. — Góliáth Péter észreveszi, hogy egyedül maradt, keresztül fut az udvaron; azonban még a tulsó kerítést nem éri el, midőn ellensége egy szökéssel lepattan menhelyéről, s vasmarokkal megragadja és visszarántja a futót.

Góliáth rá ismer: Szilárdy Leander! hörgi elkékülve.

— Már most tudod, kivel van dolgod?

— Bocsáss, hagyj menekülnöm, kiáltá emez tajtékozva s tőrével ellenét iparkodott leszúrni, s Leander kezét vérig harapta, a mint az fegyverét kifacsarta a gyilkos kezéből. Bocsáss el, vagy a pokolra mondom, iszonyú boszút fogok rajtad állani.

— Arra nem érsz rá.

Ekkor egy harmadik kéz nyúlt a küzdők közé, jéghideg nyomással nehézkedve a Góliáth fejére. Góliáth mintha hóhéra kezét érzette volna fején, elmerevült, térdre bukott s többé nem védte magát. Összenyaklott, mint kit szél ütött meg.

Bálnai Körmös István állt felette, kőhideg, bús arczulatával.

— Tudsz-e halálod órájáni imádságot, rabló? kérdé martalékjától, kit Leander hiába iparkodott fél kezénél

fogva felemelni. Nézz széllyel még egyszer a világban, utoljára fogod azt most látni.

— Mit! . . .

— Csak azt, hogy majd ide erre a fára felakasztalak; most épen statarium van a vármegyében s én házfeltörésen kaptalak . . . függni fogsz.

Góliáth görcsösen vonaglott és szemeit meresztgette.

— Rád bizom őt, szólt Leander, Góliáth kezeit hátra facsarva s a kötéllel megtekerve; azután a tanya ajtajához sietett.

Bálnai utána kiáltott:

— Sándor! A leányt távolítsd el az ablaktól, hogy ide ne lásson.

Leander nem ütközött meg a Sándor nevezeten; a pitvarajtón belépett. Kedvese sikoltva futott elébe s az ifjut mint megváltó angyalát hévvel karolta át . . .

A mint Bálnai Leandert Sándor néven nevezé, a báró szemeiben hirtelen élő tűz villant keresztül, ellankadt tagjai életre feszültek.

— Ember! szólt erősült hangon hidegvérű ellenéhez, látom, te nem vagy az, kitől életet vissza lehessen könyörgeni, ne félj, nem is könyörgöm érte; így nem fogok legalább arra szorulni, hogy magam öljem el magamat; bátran meggyilkolhatsz, még csak sikoltani sem fogok; utált előttem az élet, vedd el, jót téssz velem; künn az erdő bármelyik fájára felakaszthatsz. Oldd fel kezemet, irást fogok adni, hogy önmagam fosztottam meg magamat az élettől.

Bálnai rábámult az emberre.

— Jó, úgymond, megteszem . . . megöllek . . . ne félj.

— Köszönöm. E szívességedért nem maradok hálátlan; csak néhány perczig engedj még élnem, s minthogy imádkozni nem tudok, e kis idő alatt én is jót teszek veled. Gonosz világban élünk, hol álarczban jár minden ember s az őszinte érzelmek prédára jutnak. Egy gyanút ajándékozok neked. Ama pórias öltözetű férfi, kit te bizalmas hangon Sándornak szólítottál, gróf Szilárdy Leander és

nekem, tevé hozzá keserű gúnynyal, jó barátom; együtt nővelkedénk, jószágaink határosak, s apáink után együtt birunk egy közös falut.

— Hazudsz, ordítá közbe Bálnai, hazudsz; ne szólj tovább.

— Ha most haragudnám reád, elhallgatnék s vesztedbe hagynálak rohanni, de ne vesd vissza ajándékomat; hajszálon függ a vész fejed fölött, s te önmagad téped el azon vékony fonalat, ha szavamra nem figyelsz. Mi ketten igen víg, kicsapongó czimborák valánk s az élet örömeit fenékig kiürítettük, éltük a gyönyöröket, míg ingert találtunk bennök, s midőn az egyszerű kéj már nem csiklandá tovább érzékeinket, együtt találgatánk kalandosabb, ingerlőbb élvezetnemeket, miknek elérésére gyakran legőrültebb túlzásokat választottunk; egyszer hírét vettük, miszerint bizonyos magános lak rejtekében tündér szépségű lányka lakik, kit még idegen férfiunak tekintete nem illetett, s kit haragos sárkányul őriznek egy embergyűlölő eb és egy világgyűlölő rokon. Találtunk alkalmat a leányt megláthatni; szebb volt, mint képzelénk s nem oly nehéz a hozzá juthatás, mint a hír kürtölé; az én gróf barátomnak volt itt egy ismerője, egy gazdaember, titoknokának közel rokona, kivel ő e czélra megatyafiasítá magát s tudva, hogy amaz embergyűlölőnek, kivált a főbbrangúak ellen van nagy antipathiája, parasztruhában, becsületes, nyilt arczczal közelíté meg az ifjut, s előbb annak gyanakodó szívét álomra simogatta őszinte magaviseletével, majd a leányét hódítá magához, ki is ifju ártatlanságával együtt martalékjává lőn. De ezzel nem érte be az én barátom; neki nem volt kielégítő a lányka hizelgő mosolygásait látni és sóhajait hallani; ő birni akarta azt, birni, de nem általa biratni.

— Oh, ha ez mind igaz! hörgé Bálnai s térdeivel iszonyút nyomott a beszélő mellén.

— De ne fojts még meg; ez csak a kezdet, a vége még mulattatóbb. Ismered azt a mesét, melyben a macska a majom számára kikaparja a tűzből a gesztenyét? —

Én ismerem, mert rajtam is megesett. Egy szép tervét kelle kivitelhez segítenem az én kedves barátomnak. A terv ez volt: a lányka magános, félreeső helyen lakik, bátran, védtelenül; a gondoskodó testvér nyugton alszik benn a városban, tudván, hogy a szomszéd tanyán testvére kedvese őrködik kincse fölött; nekem kell vala a leányt elrabolnom, negyed magammal feltörnöm a házat, rögtön lóra ülnöm vele, lóhalálában futnom Kéturfalvára, hol a leányt a Szilárdy-kastélyban rejtettük volna el. Tervünkben volt az is, hogy ő, t. i. az én szeretett jó barátom, rajta kapván a rabláson bennünket, megtámadjon, velünk színből szörnyen megverekedjék, s általunk legyőzetvén, megfutamodjék s később kétségbeesetten keresse a leányt a világ mindegyik szegletében, azon egyet kivéve, melyről tudandja, hogy ott van. Egész tervünk a megfutamodásig szerencsésen sikerült, s ha nem várt közbenjöveteled nem fordít a dolgon, hihető, hogy a kaland szerencsésen végre lesz hajtva. Megjöveteled lehetősége, ez az egy, kívül esett számításainkon. — Elvégeztem mondani valómat, már most akaszsz fel, ha akarsz.

Bálnai arcza majd holdhalavány, majd haragvörös színű lett, szemöldei mélyen lefeküdtek szemeire, mint egy dühös hyenáé, orrczimpái kitágultak s homloka izzadt.

Odahagyta foglyát, tántorogva indult a tanya ajtajához; a kilincsbe kelle kapaszkodnia, hogy el ne essék. Benézett a szobába; látta az ifjut, a mint testvérét kebléhez szorítá s annak szemeiből törölgeté a könyeket. — A szerelmesek nem vették észre az ajtóban állót s karjaikat egymás körül fűzék és lassú édes hangon suttogának.

— Szilárdy Leander! ordítá hirtelen teljes hangon a testvér s egy ugrással a szoba közepére lépett; szemei szikráztak, haja mind felfelé állt; arczizmai vonaglottak s ujjai behorgadtak, mint egy prédájára lerohanó vad madáré.

Az ifju első pillanatra összerezzent, elhalaványodott; percz mulva aztán komoly, felemelt, szégyentelen arczczal lépett a haragvó elé és válaszolá:

— Igen, az vagyok.

— Az vagy? rikoltá Bálnai, zokogásból és kaczajból vegyült hangon; halántékain majd megszakadtak a lüktető erek, nem emberi fuldoklással rohant testvérére, kitépve azt Szilárdy kezeiből s a szoba legtúlsó szögletébe hurczolá, ráborult és sírt; sírt, hogy keble majd megszakadt; végre keserü kétségbeeséssel két öklét feje fölé emelte és arczát hátra feszíté, mintha le akarna átkozni az égről minden csillagot. — Szinte megfojtá a féktelen indulatroham. Leander szoborrá merevült.

— Barátom! szólt, egy lépést téve Pista felé.

Indulatosan taszítá el ez magától a grófot s vérben forgó szemeivel vadon, dühösen tekinte reá, hogy a bátor férfi szívében a vér kezde hülni.

Mennyi szemrehányás, mennyi fájdalom volt ez egyetlen tekintetben!

— Ne közelíts hozzám, fuldoklá Bálnai rekedten, vagy az örök szenvedésre mondom, e két kézzel fojtom meg itt e leányt; megölöm, ha tőled másként meg nem szabadíthatom.

Leander nem érté a mondottakat, s szótlan zavarban bámulta a dühöngő kín vonaglásait.

— Ugy-e? szólt, képéből kikelve Bálnai. Tudtad, hogy csak egy kincse van a koldusnak — becsülete. Egyetlen reménye a földhöz sujtottnak, egyetlen öröme a boldogtalannak? s neked játékszer kelle, nagy úr, ugy-e? nosza; legeltesd szemeidet kínaimon, hisz egy virág nyilt csak éltem sivatagán, azt letépted. Tudod-e, hogy a kit a megnyomorított megátkoz, azon Isten betölti az átkot? Ne szólj; süket vagyok szavaidnak; hazudtál egyszer, nem hiszek többet; te voltál, ki még a világhoz fűzött, te vagy most, kiben a világot gyűlölöm; ne mentsd magad: el vagy árulva; álarczot viseltél, s ezért nincs oly rossz, mit rólad föl ne tennék, gróf Szilárdy Leander!

A szegény leány, mint letört liliomszál, eszméletét félig elvesztve, feküdt testvére ölén keresztül és susogá:

— Minő hideg van!

Többet nem szólt, hanem igen igen halavány lőn.

Pista lefektette őt az ágyra s hideg-komoran Leanderhez lépett, lassú hangon kérdé tőle, mialatt élesen markolt annak karjába:

— Ugy-e, ez a leány becstelen?

Leander arcza hirtelen kigyulladt; büszke haraggal vállán ragadta az ifjut, s herkulesi erővel megrázva, oly tekintetet vetett rá, melyből lelkének egész tiszta fenköltsége látható volt; egy káromlott arkangyal tekintete lehete ilyen, azután vad-bánatos arczát lecsüggesztve, ércztelen hangon, de kemény határozottsággal szólt:

— Ezen ég alatt mi nem találkozunk többet.

Azután kínosan felsóhajtva, megrázta fejét s kifutott a szobából. Pista pedig visszatért hugához, ki ott fekvék aléltmerevenen s annak hideg kezeit búsan megcsókolgatá, majd mintha mámoros volna, fölkelt, támolygott, kitántorgott, ki a holdvilágos szabadba; kereste foglyát, a bárót, de az már nem vala ott; körülbámulva magát, úgy tetszék lelkének, mintha álmodnék s nem látna tisztán.

Ekkor az olajfa túlsó oldalán egy emberi alakot vőn észre, ülve és aludva; hozzá ment és látá, hogy tanulótársa, alattomos, ármánykodó ellensége, a százgallér alszik ott, kezében egy csomó tolvajkulcscsal.

— Hah! kiálta rá álom-ijedten, te vagy itt? s megrugta az alvót, mire az feldőlt. Lehajlott hozzá, felemelte s látá, hogy annak koponyája hátul halálosan össze van zúzva. Talán még sem volt egyetértés? talán még sem volt alakoskodás, gondolá magában, de nem birt összefüggést, nem megnyugvást szerezni megháborodott lelkének.

A NAGYNÉNE ÉS UNOKAHUGA.

Kitették a holttestet az udvarra,
De nincs a ki végig-végig sirassa.
Most tetszik meg, ki az igazi árva,
Senki sem borul a koporsójára.

Népdal.

Zsákunk volt, tavaly eladtuk,
Az árát is bálban hagytuk.

Népdal.

Két évvel ama szomorú napok után, melyek K* városát elhamvaszták, egy földszinti sötét szobácskában agg nő haldokolt; szemeiben még akkor is végtelen és kiapadhatlan Istenben vetett bizalom tükrözé magát; nyugodtan látszék várni a halált, mint az élet megváltó angyalát. Kezei össze voltak téve mellén; nyugodt volt és boldog, pedig ágya mellett egyetlen gyermeke térdel, egy fiatal leány; szép leány, ki a boldog élet minden kényelmei közt neveltetett, kit túlérzékeny kebellel, nemes indulatokkal s magasztos érzésekkel vert meg a mostoha sors, s ki most egyedül és védtelenül fog maradni a világon, ezen a rossz világon, mely tele van csábbal és vétkezőkkel — ezen a nagy világon, melyben senkije sincs, a kiben bíznék, senkije, a ki egy falat kenyérrel megkinálja.

És a haldokló arcza mégis mosolyog és nyugodt.

A csendet nem háborítja semmi.

Késő este van.

A fiatal leány a haldokló vánkosaiba temeti arczát és nem sír.

Kis asztalkán halvány mécses ég, mellette egy úri hölgy ül s Voltairet olvassa. Egy kis fali óra egyhangú ketyegése osztja perczekre a csendesen folyó időt.

Az óra üt . . . Tizenegy óra . . .

Az úri hölgy nagyot ásít, leteszi könyvét és szemeit

dörzsöli, azután felkel s a térdeplő leánykával suttogó hangon eme fontos észrevételt közli:

— Aber, Jeanette, mon coeur, hogy tudtok ilyen olajmécsesel ellenni? Miért nem tartotok egy csinos kis elegans argand-lámpát?

A fiatal lányka fölemeli fájdalmas arczát s a nélkül, hogy értette volna a madame szavait, halkan kéri, ne ébreszsze fel a csendesen szunnyadót.

— Doch, doch, ma chère, fel kell őt ébreszteni tout a coup; épen óra van, orvosságot kell bevennie; ha aluszik, tant pis pour elle. Tudod Gibicz úr, az orvos, az a honett fiatal ember, mondta, hogy nem kell őt sokat hagyni aludni, és minap is harminczhat óra hosszat nem ébredett fel.

A fiatal lány reszketeg ajkakkal sóhajtott s azután ismét a vánkosok közé rejtette arczát, kezeit homloka alá téve.

Az úri hölgy pedig az asztalhoz lengett, hol több különféle színű orvosságos üvegek állongtak félig, vagy egészen tele s egyet közülök felemelve, szóla:

— Jeanette, ma fille, rend moi le plaisir, sei so gut, keress egy ezüst kanalat, melylyel anyádnak az orvosságot beadjam; czinkanálba csak nem tölthetem; az Istenért, mon Dieu, ha czinkanál érne ajkaimhoz, az maga képes volna engem halálos betegségbe ejteni. C'est seulment pour les paysans! Das ist ja nur für Bauern!

A lányka vagy nem figyelt e fölszólításra, vagy czélszerűnek találta olyasmit nem keresni, mit, hogy találni nem fog, előre tudhatá, mozdulatlan maradt, s így az úri hölgy durczásan, beletölte holmit a gyógyléből a czinkanálba s ismét az ágyhoz lengve, egy grásziőz mozdulattal az agg nő fölé hajolt s kinálta az orvossággal.

A nő aludt.

— No édes lelkem, . . . vegyen be . . . . ébredjen fel egy kicsit, biztatá őt, majd meglássa, milyen jót fog csinálni, egyszeribe meggyógyul tőle, . . . ébredjen fel.

A nő nem ébredett fel.

— Az Istenért, milyen mélyen aluszik ismét! Jeanette, jer, segíts őt fölkelteni; tudod, nem jó neki a sok álom.

— Kedves anyám! hangzék a lányka csengő hangja, kedves anyám! szólt s gyöngéden a beteg fölé hajolt, kedves anyám! rebegé harmadszor is s az alvó nő arczát megcsókolá.

Oly hideg volt ez arcz . . . .

A nő mélyen, igen mélyen aludt s nem ébredett fel.

Meg volt gyógyulva — örökre.

A lányka érzé, hogy egyedül van a világon; nehéz szédülés állta el minden tagjait; a kitörni nem tudó könyek a szívet készültek megfojtani. Két kézzel megragadta anyja kezét, azt a hült, hideg kezet; magasztos kínban remegő halvány arczát felemelve, úgy állt egy perczig, mint a fájdalom ideálképe, azután — összerogyott.

— Jézus Mária! már meg ez is elájul, és még csak egy cselédjök sincsen, kit segítségül kiálthatnék. No Jeanette geh', ne tréfálj, ébredj fel, ez nem manier, ily igazán elájulni, évelődék az úri hölgy, s a lányka karját megfogta.

A kar lankadt volt, s lankadtan esett utána maga a lányka is; az úri hölgy le hagyta őt hullani a földre, s miután nem volt, kit közelében segélyül híhatott volna, két széket egymás mellé illesztve, főkötőjét s öltözete egyéb töredékeny részeit lerakva, illő óvatossággal maga is elájult s feküdt vagy egy fél óráig; s ekkori ájultában észrevevén, hogy a mécsnek igen megnőtt a hamva, felkelt, azt megkoppantotta, azután ismét illedelmesen elájult, nyakát félrehajtotta, két kezét alá lógatá és aludt.

Késő reggel volt, midőn fölébrede; a nap szépen besütött az ablakon s a halott arczára világított.

A felocsúdott lányka ágya szélén ült, a sok sírás és iszonyú főfájás miatt arczai lázasan ki voltak pirulva; de nem panaszkodott, hanem annál többet panaszkodott az úri hölgy, szegény! A más hajából készült hurkák, miket, midőn elájult, lerakni elfelejte, fején össze és vissza vol-

tak nyomorítva, s arczának az a fele, melyen feküdt, jóval sárgább lett, mint a másik.

A lányka sajnosan zokogott anyja holtteste mellett.

Az úri hölgy egy ócska tükröt keresett elő s édes képeket hunyorgata belé.

A lányka szívében megtolult a fájdalom; érzé, hogy árva és hogy senkije sincs.

Az úri hölgy is közel volt a kétségbeeséshez; látá, hogy arcza egyik feléről lekopott a karmin, s tapasztalá, hogy közelségben még csak vörös répa sincsen, melylyel annak hajnalszínét helyre pirítsa.

A lányka lelke messze szárnyalt a jövőben: minő napok, minő élet vár reá ez idegen világban?

Az úri hölgy lelke is szerette volna tudni: mit csináljon összegyűrt dupéjével, hogy ismét ép és gömbölyű legyen?

E mindkét részrőli gyászos elmerengés mind addig tart, míglen a lányka fölemeli könyes arczát s két kezét összetéve, letérdel és imádkozni kezd; az úri hölgy pedig felteszi vendégfürteit s megszólamlik sürgető hangon, mondván:

— Jeanette, mon coeur, add ide a fogaimat.

A lányka megütközve, szentelt fájdalmai fellegeiből mintegy a földre visszarántatva, a nőre rápillant, mintha nem értette volna szavait.

— No tudod, hiszen rád bíztam azokat este, hogy tedd el valahova.

Erre a lány semmit nem felel, hanem a madame kezébe egy kis vízzel telt edénykét nyom, ki abból gyönyörű szép nyolcz darab elefántcsont fogat kiszedvén, azokat szappannal megmossa, kendőben megtörülgeti, s arany srófocska segedelmével kellő helyeikre felszorítja.

Erre zsebéből egy czitromot keres elő, annak levével kacsóit megmossa, szemöldeit gombostűfokkal rendbeszedi, oldalait fűzője vas lemezei közé szorítván, abroncsos ránczalkotmányait magára alkalmazza. Legvégül a szobában található egyetlenegy bőrpamlagra behelyhez-

teti magát s annak hosszát saját szélességével tökéletesen elfoglalja. Mindezek után kezébe veszi Voltaire világhírű «Candid»-ját, abból a gyönyörűséges erkölcsi életnézeteket olvasgatja, miközben fogai között zsebéből szemenkint kiszedegetett riskásamagokat porczogat. És midőn azon helyre ér, a hol a marquisnő harisnyaszalagját fölvéteti Candiddal, nagyot nyujtózkodik, azaz csak akkorát, mekkorát szűk ruhájában nyujtózkodhatik, az ablakon kitekint, egy ott elmenő uracsot kellemes fejbólintással üdvözöl, azután unatkozott, álmos arczczal visszafordul s kérdi a lánykától:

— Jeanette, még is aluszik anyád?

A lányka fölrezzen; pillanatnyi öröm villan át arczán, mintha még tán lehető volna az álom; de egy tekintet az alvó arczára, meggyőzi őt az ellenkezőről s sóhajtva mondja az úrnőnek:

— Már nem alszik, mert — meghalt.

— Az Istenért! kiált fel az úri hölgy, kezeit összecsapva, hát miért nem mondod? Hisz így rögtön sietnem kell a boltba gyászruhákat, halottruhát, virágokat és gyertyákat vásárlani, aztán koporsót készíttetni. De ugyan miért is nem mondod elébb? mikor készülnek el a gyászruhák? Még szemfedőt is kell vennem . . . Oh ezer lesz ma a dolgom . . . Azt sem tudom, hol kezdjem, min kezdjem!

S azzal sietve hányta magára az úrhölgy kalapját, burkonyát s egyéb öltözékeit, de a mely sietség épen két annyi ideig tartott, mintha szép lassan vitte volna véghez a dolgot, annyit tudott emelgetni, szellőztetni, húzogatni, czirógatni minden ránczon, minden törésen.

— Ugyan Zsáni, szólt, visszasietve az ajtóból, melyik boltostul szoktatok ti vásárlani?

— Nem tudom, felele a leány.

— No mindegy; hitelez nekem akármelyik, jól ismernek, itt zárjelbe tehette volna: arról, hogy soha sem szoktam nekik megfizetni, s azzal kalapja fátyolát előrevágta s eltünt.

A lányka egyedül maradt.

Dehogy egyedül!

Mennyi dúló fájdalom, mennyi sejtelmes gond, mennyi keserűség maradtak ott vele!

Kinek nem volt volna halottja már? Ki ne érzette volna azt a fojtó keservet, melyet a behúnyt szemű kedves halott tekintete okoz? Ugy-e minő jól esik olyankor a vigasztaló szó? Milyen megnyugtató bizhatni az idő orvosló kezében s enyhülést várhatni a jövendőtől!?

Hajh! az árva leánykának nem volt mit reményleni az időtől! jövendője bús volt és fellegien-sötét!

Midőn a koporsót leszegezték, utolsó reményét szegezék a koporsóba.

Midőn betemették anyja sírját, utolsó vigaszát temették be vele.

* * *

Bókváryné egy nyugalmazott kapitány özvegye volt, ki ugyan (t. i. a kapitány) még életben vala, de neje odahagyta őt; (a gonosz világ azt beszéli, hogy a kapitány hajtotta el magától nejét. — Nem kell rá hallgatni!)

Igen szép lehetett valaha (születése előtt); de azóta is annyit volt alkalma saját maga által rendezett estélyein kellemei magasztalását hallani, hogy legalább is azt hitte, mikép mind a három grácziát egy maga képviseli, noha az első grápzia (Aglaja) nevének két első betűjén kívűl, melyet napról-napra inkább kezde elérni, a többi kegyeleti sajátságok oly messze valának tőle, mint Makó Jeruzsálemtől.

Egyébiránt igen ügyes módja volt az emberekkeli bánásban. Módtalanul kaczér levén, ki tudta találni minden ember szívének a nyitját, s hogy barátnéinak mindegyike sárkányul tudott rá haragudni, élő tanubizonysága annak, hogy férfiak irányában meglehetős szerencséje vala.

Egész élete az élvezetek, gyönyörök, kicsapongások és mulatságok szakadatlan lánczolata volt, egy határ szerel-

mes levél s rászedett imádók ajándékba hordott csecsebecséi maradtak fenn emlékül kalandos élete hagyományiból.

Hajfürteit addig-addig ajándékozgatá jobbra-balra, miglen magának semmi sem maradt belőle; s az élvezett édességek kiférgesíték szájából a fogakat, kiférgesíték a szívét kebeléből.

Szerény örökének még fiatal korában kiment a könyökén s mégis, noha nem szántott, sem vetett, a kis város hautevoléei tónadója tudott lenni; fény és csillogás környezte, közkedv fogadta mindenütt; — ezek megtartására többszerű eszközökkel birt mindenha. Fiatalabb korában, míg kellemes tánczáról s szemei csábító tüzéről városszerte híres vala, — míg imádókban bővölködött s bővölködő imádóit szép szerével ki tudta zsebelni, könnyen kimagyarázható vala fényűzése, kitalálhatók forrásai; — később azonban, hogy az ifjuság kezde hátat fordítani kellemeinek, ezen források siralmasan kiapadtak s egyebekről kelle gondoskodnia.

Azok sem maradtak sokáig feltalálatlanul.

Mindent tűrő, mindennek hizelgő kedélye, azon jó szokása, hogy a mások finom tapintattal kinyomozott gyengéit, szemtől szembe, mily édesen tudta simogatni, míg hát mögött mulattató hangon birta azokat kárörvendő irigyek előtt fel-feltakarni, — kész tanácsai minden kényes helyzetekben, — arczának nagy mértékbeni elpirulhatlansága, — lelkületének módosítható volta, mindvégig fentarták számára a közméltánylatot és elismerést, mely által azon kedvező állapotba helyeztetett, miszerint legnagyobb szerencséjének tartotta akárki is azon megtiszteltetést, ha Bókváryné asszonyság által elébb csak hallgatag intéssel, de ha meg nem értetett, érthetőbb kijelentés által is, irántai csekély áldozattételre felszólíttatván, azt nyakra-főre teljesíthette; s teljesítette is, ha jó hírét, nevét egészségben akarta megtartani.

Ido járult még azon szép tulajdonsága is az említett úr-

hölgynek, mely szerint nagy szenvedélylyel birt adósságokat csinálni s azokat soha meg nem fizetni, — araszszal mérhető ősi jószágait három vevőnek egyszerre eladni s a divatos iparlovagság mindennemű ágait össze-vissza gyakorolni; mikért, ha olykor kérdőre vontatott, oly szépen ki tudta magát könyörögni, — ha executióval mentek rá, úgy tele tudta rimánkodni biró, ügyész és pörösfélnek a füleit, miként azon vették észre magukat, hogy semmit sem tudtak végrehajtani.

Ő azért naponként suhogó selyemben járt; ha kéménye olykor hétről-hétre nem füstölt is, zongorája minden perczben üttetett, veretett; bárha a reggelizés idejét gyakorta édes álommal, az ebédet regényolvasással passzolta is el, de esténként annál sűrűbben következének a piqueniquei dáridók, s ez volt megélhetésének főfő csatornája.

Az ő háza volt közös légyottra rendelő helye minden tisztességes embernek, hol mindazok, kik különben egymásnak látogatásokat nem tehetnek, vagy azokat el nem fogadhatják, vagy saját lakukban alkalmatlan őrszemektől gátoltatnak, egy oly alkalmas helyre találtak, melynél az ember sem saját, sem a más jó hirét-nevét nem koczkáztatta, mind a mellett is igen kellemes kalandokat rendezhet saját tetszése szerint, találkozhatik, kivel kedve tartja s bizton éldelheti a paradicsom valamennyi tiltott almafáinak gyümölcsét; miután az említett estélyeken sem a morgolódó férjeknek, sem az argusszemű mamáknák nem volt szokásuk megjelenni, vagy ha igen, úgy ők rendesen a whist-asztal mellé, vagy (úgy mint a férjek) a pipázóba lőnek számkivetve, hogy a társaság ártatlan örömeinek ne lábalattlankodjanak.

Sőt — mint a rossz világ beszéli — madame Bókváryné még attól sem volt idegen, ha bizonyos uraknak egy némely tapasztalatlan leánykára, vagy szende menyecskére talált a foga fájni, hogy azokat csupa emberbaráti nézetekből egymáshoz közelebb fűzze; vagy ha bizonyos szemérmes hölgyeknek kebleit titkos vágy epeszté holmi egyen-

ruhák és kardos vitézek iránt, ezen vágyaknak tápot szerezzen s az erény útján botorkáló ártatlanság szemeit felnyissa s azt az igazi életörömekkel hintett ösvényre visszavezesse, egymást szeretőket és nem szeretőket együvé hálózzon, mely működésnek a világ előtt meglehetősen rossz neve szokott lenni, de annál jövedelmesebb foganatja az öntudat előtt ...

És ez volt azon nő, kinek körében Jankának ezentúl kelle élnie; ilyen volt a gőzkör, melybe oly tiszta, oly mocsoktalan lelkületével sülyedni kellett, — sülyedni az egyszerü jámbor szegénységből — a czifra nyomorúságba.

Bókváryné Janka atyjának testvére volt s így Jankának legközelebbi rokona, ki a mindentől elhagyatott leányt nemeslelkü hűséggel vevé pártfogása alá, méltányos elismerésére mindazoknak, kik a művelt világ nemeslelkű érzelmeit közelről nem ismerik.

De meg is jutalmazta őt erényes tetteért az igazságszerető sors, magából a jótettből származtatván a jutalmat. Mióta Jankát magához vevé, messze városokból lőnek látogatottak estélyei s nem egy földesúr és quintli mágnás akadt horogra, kik jól átlátták, hogy mindenek előtt a kincset őrző sárkány torkát kell áldozatokkal betömni s így Bókváryné unokahugában oly szép capitalisra tett szert, mely a reá tett költségeket száz- és ezerszeresen téríté vissza.

Volt azonban egy igen nagy hiánya az árva unokahugnak, egy nagy neveléshiány, melyet a tapasztalt nagynéne hiába igyekezett kiegyenlíteni, s e hiány volt: az erénynek oly túlságos szeretete, mint a mily túlságos vala benne utálata mindennek, a mi bűn; s e nyavalya — mint azt a nagynéne nevezé — annál aggodalmasabb befolyású vala a lányka kedélyére, minthogy az legkisebb hajlamot sem tüntetett fel magában a könnyelműségre, legkevésbbé sem lőn megragadva az ujdonszerü csillogás káprázatától s lelke tisztasága nem az ártatlanság tapasztalatlan voltán, hanem keserü szenvedésekben megerősült elveken alapult.

Az a szelid, mosolytalan búskomolyság, melyet semmi föl nem deríthetett; az az ábrándos fájdalom, mely typusát a legzajongóbb orgiák közepett is meg tudta tartani, valának azon át nem törhető ægis, melynek talizmáni védelme alatt lelke tisztasága a förtelem minden lehelletétől ment maradt, mert a szomorúság nem termő földe az érzéki vágyaknak.

A leghevesebb szenvedély, midőn bánatos bűvkörébe lépett, szánalmas rokonérzetté alakult; a kéjsovár szív tilos vágyait egy tekintete lehangolá; s kit arcza bájai szerelemőrültté tevének, az lelke fenkölt bánata előtt térdre hullt és imádta őt néma szenvedésiben.

Nem tetszett a nagynéninek e hatás. Környezete nagyon józan és szilárd jellemet kezde magára ölteni, ez erényes színezet aggodalmas kilátásokra szolgáltatott alkalmat.

— Te magad ásod alá szerencsédet; majd megbánod akkor, mikor már nem teheted jóvá; rosszul vagy nevelve, az a bajod; ily Magdolna-képpel mai világban nem messze mégy; alkalmazd magadat, e kellemek, ez ifju báj nem azért vannak adva, hogy önként apáczává neveld magad; úgyis megjön az idő, mikor majd senki rád sem néz, minek sietteted jövetelét? Hogy tudsz ragaszkodni czéltalan, polgárszagú elveidhez? ne félj, semmi sem vétek, a mi titokban történik . . .

Jaj, de nekem számtalan tollakkal kellene birnom, ha a nemeskeblű nagynéni erkölcsi útmutatásait mind le akarnám irni, s attól félek, hogy nem sok ujdonságot mondanék velök . . .

— — — — — — — — — — — —

Egy negyedév folyt le Zilányiné halála után; e negyedév épen elég volt arra, hogy Janka teljesen meggyőződhessék, miként ez a föld csak azoknak édes anyja, kik már meghaltak. Miket kellett látnia, miket éreznie! Vásárra vitték az erényt . . . dobra ütötték, elárverezték! Szégyenkőre állíttattak a szív nemesebb érzelmei; minden ajkról a becsület szent neve hangzott, míg arcza szenynyel fertőz-

tetett; anyaszív vezette a gyermekártatlanságot a vágószékre s diadalt kaczagott a csábító az elesett fölött; kigúnyoltatott a szerencsétlen; a boldog örömpoharába pókmérget csepegtetett az irigység; szemben csókolt, hátmögött mart a tettetés; eladta az önzés legjobb barátja üdvét egy percznyi örömért s a könnyelműség széttépett szívek vonaglásaival mulatta magát.

És neki egyedül kell lennie a világon! Senkitől nem értetni, senkiben nem bízhatni, hanem félni mindentől, kinek szívét emberi álarcz takarja.

Egy este, midőn ábrándos elmélázással ült zongorája mellett, nem hangjegyekben irt phantasiákat verve rajta, midőn elfeledé maga körül a világot s szabadon hagyta lelkét szárnyalni a vágyott ideálok honába: hirtelen s véletlenül egy égető ajk forrott gyöngéd fehér kezéhez. A leány felsikoltott. Előtte Dömsödi János állt, gyűlöletes, lángoló arczulatával. — — — Még nem volt gyertya gyujtva a szobában s a félhomályban úgy tetszett, mintha kisértő jelent volna meg tűzszemeivel. — Az ember irtózatosan mosolyogva, a szék karján keresztül felé hajlék s kezével a leányka vállát érinté.

— Hatalmas Isten! kiálta ez, rémülten felszökve, midőn a szoba sötétéből, hol eddig tőle észre nem véve ült, Bókváryné előlengett s affectált negéddel kezdé pirongatni a lánykát:

— Ugyan Zsani, mondd, van neked jó dolgod? akkorákat sikoltani, mintha békára léptél volna. Tán már nem is ismered báró Dömsödit, ki családotoknak egykori jótevője, most pedig neked kegyes pártfogód leszen?

A lányka sértett haragosan törlé le karjáról a csók nedves nyomait; az úrhölgy pedig kaczagva mondá czélozva:

— Úgy kell! minek ábrándozol, jól tette, ha megijesztett, hihi, hozta Isten, méltóságos úr!

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Azonban, ha olykor esténként lenéze ablakából, egy

karcsú ifju alakot láta az előtt elsuhanni, ki hosszan várt ott, míg végre az ablakot megnyilni nem látván, nagy, lelkes szemeivel érzékenyen tekinte fel oda; oly rokonszenvű bánat ült az epedőnek minden vonásiban! — —

— — — — — — — — — — — —

Névnapján a lányka egy keleti gyöngyfűzért és virágfűzért kapott. Amazt érzelgő patchouly-szagú levél mellé csatolva, Dömsödi küldte neki; a virágfűzért gyopár-, vasvirág- és perennisből, egy levélkével együtt félve lopá fel ablakába az ismeretlen ifju, ki magát az egyszerű levélkében így nevezé:

Osztályos rokon a fájdalom nevében.

A gyöngyfűzért nagynénjének adta, a virágfűzért felakasztá ágya fölé; Dömsödi levelét elégeté, az ismeretlenét keblében hordozá.

A CANTUS PRÆSES.

Húzzátok meg azt a hármas harangot.
Hadd sírjanak a berencsi leányok.

Népdal.

* * *

Márton diák, rozmarinszál.

Népdal.

Cantus præses: ez magában csekély szó; magyarul anynyit tesz, mint a kántusnak az ő prézesse. Mint szinte a kántusnak az ő prézesse is magában csekély ember, alig tíz markos, inczenpincz, czinegefejű madárka, kit még subscriptus diák korában is ‚am'cének' titulált a seriesolvasó juratusdiák. De hol van azon toll, mely leirhassa, hol van azon elme, mely felfoghassa az ő hivatalos magasságának mélységét és az ő dicsőségének iszonyú voltát???!!! . . . .

Hogy a kántusprézes hányadik személy a király után, azt ugyan hevenyében meg nem tudnám mondani; de

hogy igen hatalmas úr, kivált szerdán és szombaton délután, zsebjeim tisztaságára merem állítani.

Tehát a kántusprézes úr szobáját — mely urat ezentul, rövidségnek okáért, hétköznapi néven, ‚prézens' úrnak fogunk nevezni — nagy vasajtó őrzi. — — Tudatlanok azt állítják, hogy azon vasajtó hajdan könyvtárajtó volt, de mi nem hagyjuk magunkat oly balgaságokra rábeszélni, mintha még a könyveket is kellett volna őrzeni a tolvajoktól, hanem azt hiszszük, hogy az a vasajtó egyedül a prézensnek megőrzése végett készült.

Készítse tehát mindenki látműszereit, fojtsa vissza gyomrába a lélekzetet, szedje ünnepi ránczokra homlokát, midőn én, a vasajtót kinyitandó, annak kilincsére teszem alázatos öt ujjamat, hogy a prézens urat ekkép saját residentiájában bemutassam.

Ah! Épen jókor jövünk. A prézens úr toilettjét rendezi. Ez valami nagyszerű! Ma temetés lesz; ott persze, a halott után mindjárt a cantus præses a főszemély; sőt nagyon hihető, hogy halott nélkül hamarább eshetik temetés, mint cantus præses nélkül; tehát neki ott eleganter kell megjelenni, — kire annyi szem hallgat és annyi száj néz.

Ime, lobogó gyertyalángnál rozsdás czirkalmot tüzesít meg, annak két ága közé csomónként hajat szorítgat s a czirkalom segedelmével becsavarja, s — mily géniális ötlet, a hajbodorító vas helyettesítve van, — a kenderfürtök apródonként összezsugorodnak, míglen végre a prézens úr feje olyatén alakot nyer, minő a vedlő borzas jérczéé, vagy, hogy a magasból vegyük a hasonlítást, mint a sörkorcsmák czégérein a gyaluforgács.

Ezen átesvén, egy újabb pipereműködéshez fog a prézens úr, mely neveztetik igazi nevén talpalló-varrásnak; gyilkos egy mulatság a maga nemében, de cantus præses úrnak mostanság igen fontos okai lehetnek szabójához nem küldeni ruháit s ezen indokoknál fogva személyesen neki fekszik a nem legköltőibb foglalatosságnak s a leg-

ábrándteljesebb andalgással énekli össze a corduán talpallót (vulgó strupfli) nadrágszáraival:

«Eljött az esti szellő» ... Hu — huh! be nehezen akar ez a tű átmenni ezen a rhinoceros bőrön!

«Eljött az esti szellő, ringatva csólnakom.

Az ő nevét susogta, kiért imádkozom» (de capo exaltato, e furioso).

Terring ... erre, amarra! még a dicsőséges föltámadását is a hajnalának! beh megszúrt ez a rozsdás tű, a ki áldója van a vasnyársának! ... «kiért imádkozom.»

«Nappal gondolámban, este nyoszolyámban;

Michelemma, Michelemma!»

— Itt vagyok, cantus præses úr.

— Ki hítt?

— Azt tudtam, engem kajátoz a cantus præses úr, felelt a prézens úr szurdéklakó dárdása, hivatván Miskának és lévén mindkét arcza két heti iskolaportól réteges.

— Kimégy mindjárt, semmirevaló, vagy a fejedhez vágom ezt a ....! s ezzel széttekinte, hogy tulajdonképen mit is vágjon fejéhez az ingerkedő dárdásnak; ezt az asztalt. Prézens úr itt meglehetősen elvetette a kalapácsnyelet, mert a mondott asztal nem arra a czélra készült, hogy vele valaki hajigálózzék, lévén igen hosszú és igen nehéz. Azonban a Miska öcsém, szerencséjére, nagyon megijedt és sietve elvasalt, ekkép felmentvén a prézens urat igérete beváltásától.

— Nem hagynak békét!

«Nappal gondolámban, este nyoszolyámban» stb. Valamennyi egér volt a collegiumban, mind halál fiává lőn.

— No! Meg volna hát. A talpalló fel van eszkábálva nem épen csikófogú varrással s a prézens úr nagy elégedetten lépdeli benne végig szobája territoriumát, mely jobbra is három, balra is három lépésből állott; s minekutána ekként magát kisétálta volna, végtére szépen megmosdik, sárgaságban sínlődő kendőjében megtörülközik s a tükör hiányát akként pótolja, hogy fekete sipkáját túl

teszi az ablakon s az ilyen surrogált tükörben aztán, hajának és nyakkendőjének állását igen, de arczának sem piros, sem fehér színét, sem egyéb nuanceát ki nem veheti; azután szép fehér papirosból nyakkendője számára inggallért kanyarít, vele torkát a kellő hangmértékig elköti; annakutána felölti zöld tibetfrakkját, keztyűibe belebúvik, figaróját füle hegyére támasztja, pálczáját, fuvoláját és a halottas énekek könyvét az egyik, guitarreját, hangjegyeit a másik kezébe véve: készen áll előttünk teljes, hivatalos méltóságában a cantus præses s falon látszó árnyékában tekintélyes positurákat iparkodik betanulni...

Egyet említetlen találtunk hagyni a prézens úr pipereműtételei alatt; midőn tudniillik mosdóvizével száját kiöblité, oly képet csinált, mintha timsót nyelt volna le; törülközőkendője pedig finom porral látszott behintve lenni, a min ő azonban meg sem ütközött, gondolván, hogy «porból lettünk, porrá leszünk, azért a port ne utáljuk». — E körülményekből azonban, aligha nem fog még valami kifejleni . . .

Ez alatt a cantus — mely nem egyéb, mint az énekszós ifjuság kara — összegyülekezett az oratoriumban (ez azon hely, a hol az orátorok orálni szoktak) s feszülten várta prézense megjelenését; a vénebb diákok erősen pöfékeltek holmi kapadohányt makrapipáikból s fennültek a padok tetején, míg a kisebb classisták holmi rejtélyes stratagemákon motoztak a padok alatt; mert tudnunk kell, hogy az ilyen apró diák-féle embernek minden porczikája tele van istentelenséggel és ezt csak azért említettem meg, mert vannak, vagy legalább lehetnek, a kik ezt még eddig nem tudták.

Egy szegletben supplicatióra járt hősök mesélék kalandos anecdotáikat a láblógató hivők seregének; fenn pedig a præsesi pulpituson egy egérorrú egyén ül, százrétű köpönyegbe építve, fején talián sipka; szájának — minthogy a kelleténél több — rendesen csak felét szokta használni,

melyen át, jelenleg is, a legsipítóbb czérnavékony, gyékénykáka hangon énekli a prézens úr kedvencz énekét. «Eljött az esti szellő» ... de mily keze-lába törötten! Ha hallaná: ideglázt kapna tőle.

Csak maga ül Körmös Pista komolyan s összehúzódva a pad végében; két keze tógája zsebjébe vész. Tudja Isten, miről gondolkozik!

— Pistikám! rikolt, lemászva pulpitusáról (deszkazsámoly) a százgallérú énekes s bivalyul neki esik a morphondérozó fiunak és átnyalábolja annak nyakát, az Isten áldjon meg, mért vagy oly szomorú?

— Mert nem vagyok víg, felelt laconice Pista, ügygyelbajjal öltve ki fejét az ölelő karok közül, melyek csak azért körítették oly barátságosan, hogy egy pár tenyérre krétázott szamarat hátára nyomhassanak.

— Be sajnállak, édes egyetlen egy barátom, esküszik hypocrita tűzzel a százgallér, hej, ha én segíthetnék rajtad, a mennyországot lehúznám éretted.

— De hát ne kapaszkodjál a nyakamba, elég teher vagyok én magam is magamnak.

— A præses! ordítja betörve az ajtón egy tolladzó bagó, oly ijedt arczulattal, mintha azt mondaná: szalad a franczia — de utánunk; s e varázsigére lőn rögtöni elcsöndesülés; a fiatalság glédába ül és pipáit zsebre rakja, a százgalléros lebomlik a Pista nyakáról, a legátusi kalandok félbeszakadnak s az ajtó sarkig kitárulván, belép a rettegett podesta.

Körültekint, szemei szikráznak s lábai Galileiként azt mondják a collegium padozatának: bizony csak mozogsz te; szemeit összehúzza, képére piquant és imposant árnyékokat bocsát és szól, a mennyire lehet, az orrán keresztül eregetve a szavakat:

— Ki pipázott itt? Ki énekelt itt?

Körmös Pista, ki szélén foglalván helyet, legközelebb volt hozzá, feleletül megszólamlik a legmérsékeltebb hangon, míg a bagok — az első éves bölcsészek díszneve —

oda hátul majd megfeszültek, nem annyira nevetésvágyukban, mint féltökben.

— Melyikre feleljünk elsőbb? . . .

— Ki pipázott itt?

— Alkalmasint a juristák, a 8 órai leczkén.

— Micsoda? Hát bolond vagyok én, hogy elhigyjem, mikép a füst délutáni három óráig itt maradt volna.

— Hihető, minthogy nem küldtek érte s az oratorium különben kémény nélkül szűkölködik.

E neszre rakonczátlankodni kezdett a fiatalság s a mely tekintélyt ez egyszer kikezd, arra rájár, míg benne tart.

— S ki énekelt itt, ha szabad tudnom?

— Mi mindnyájan, ki véknyan, ki vastagon, mint szakmánya hozta magával.

— De oly csunyán ki énekelt?

— Azt nem tudom, mert mi szépen énekeltünk.

— De már ez sok! kiálta fel tele méltatlankodással az énekfő úr, ez hallatlan, ez még nem történt velem; a felsőbbséget így fumigálni! Hát subordinatio ez? hát tisztelet ez? mi? Hát nem vagyok-e én fölötte valójuk önöknek, ki sorsukat minden perczben széttéphetem? vigyázzanak önök magukra, nem tudják, kivel van dolguk; én velem játszani nem lehet, de azt nem is tanácslom senki fiának, mert ha ez még egyszer történik, ha még egyetlenegyszer . . . . . .

— — Ka — kukk. — — —

— Ki volt ez?

A kis diákok bőrkakukkokat rejtettek a padok alá, melyeknek egyike ép azon pillanatban nyomatván meg lábbal, midőn a præses úr legjobban ostorozná pórbüszkesége kitöréseivel a vele egyszőrű víg fiatalságot, félbe szakasztá gúnyszavával a hadverő catilináriát. (ez egy igen híres kofaság).

— Micsoda . . . . . mi volt ez?

A másik oldalon egy másik hang felel rá:

— Kakukk — kakukk — kakukk.

— Mi? Kicsoda? Hogyan?

Kakukk — jobbról, kakukk balról, kakukk — középen.

— Ki azon vakmerő, kicsoda azon szerencsétlen, ki engem még bosszantani s velem így kikötni merészel?

— Én nem tudom, — én sem tudom, — én sem tudom. Senki sem tudja.

— Az iskolai szék eleibe fogom adni a dolgot.

— Kakukk.

— Ki volt ez ismét? Mi volt ez ismét? — A prézens úr jobbról balra, balról jobbra futosott, a szerint, a mint hol itt, hol ott szólaltak meg a rejtélyes hangok, frizuráját tépte dühében.

— Mit nevet ön? ön, oda hátul? ön apró ember? mit? micsoda? 'sz ön még csak nem is subscriptus (ezek igen nagy urak), hogy mer ön nevetni?

— Én cánspres úr, a cánspres úr képe ....

— Nem hallgatsz, kutyafülű, csikorgatá egy markos hőmő oldalba rugva ököllel a fiut.

— Micsoda hallatlan impertinentia ez? Hogy mer ön az én képemen nevetni? Hányadik iskolába jár ön?

— Mondd, hogy biennis vagy (másodfű tin — — akarám mondani diák).

— Bi-bi-bi-biennis vagyok, felel ez reszketve s azalatt lábával nyeggetve a pad alá rejtett kakukkot.

— Megczitáltatom önt, megbüntettetem példás szigorral; majd megmutatom én, hogy ki vagyok! Most fogjunk az énekpróbához. Dóczi! adj hangot.

Dóczi, pofókképű classista faj, egy eleven és megtestesült «extra Hungariam non est vita» (magyarul: nincs jobb a töltött káposztánál) adott ugyan hangot, de nem volt benne köszönet, nem levén az egyébhez hasonlatos, mint egy fülemetszett komondor felkiáltásához.

— Hát még te is kötekedel? nem jut eszedbe, hogy ingyen kegyelemből eszed az iskola kenyerét?

— Azaz enném, ha hozzá jutnék, mondá magában a

korholt egyén, mentségül azt hozván fel, hogy megbicsaklott a hangja s aztán rekedt is.

— Hát hogy mersz elrekedni az én engedelmem nélkül, semmiházi? —

Ümm .... ümm .... ümm ....

— Hát ez ismét mi volt?

A cántisták vérszemet kaptak a lefőzéseken, s elkezdtek befogott szájjal, mint az ungok ümmögetni, úgy, hogy soha sem lehetett kivenni, melyik és hol alkalmatlankodik a béka-enunciatióval?

— Kik azok a semmirekellők?

Ümm ... ümm ... ümm ...

— Vakmerők!

Kakukk.

— Szemtelenek!!

Ümm ... ümm ... ümm ...

— Gyalázatos akasztani valók!!!

Mernyau.

— Rettenetes!!!

Ümm ... Koáksz ... tuú ... brekeke ... brekeke ... kakukk ...

— Megbolondulok ...

Kakukk ... kakukk ... kakukk ...

— Kicsapatom önöket! ordítá tehetetlen dühében a cantus præses úr s minekutána kalapját, könyvét, hangjegyeit, hegedűjét és furulyáját egyenként földhöz vagdalá, mintha ostorhegyre vették volna, nyakrafőre kirohant a teremből, bezárkózott vasajtós szobájába s rárivallt dárdására, hogy ha ki mer jőni a kemenczelyukból, mindjárt hátul köti a sarkát.

S ezzel dühében lefeküdt és elaludt ...

... Azonban harangozzák a készülőt; a prézens úr felébred. Eszébe jut egyfelől a vett méltatlanság, s elhatározza magában, hogy bármit mondjon is majd rá a haza: lemond a præsességről; másfelől eszébe jut, hogy ötven forint szép pénz (ennyi a cantus præses esztendei lénungja),

enged a szép szónak, s ráhagyja magát beszélni, hogy még sem mond le a præsesességről; azonban itt ismét feljajdul sebzett büszkesége s legalább annyit követel, hogy ma nem megyünk el a temetésre! Jaj de ismét másfelől megszólamlanak a kebel gyöngédebb érzelmei, a hiúság, a fitogtatásvágy; eszébe ötlék, hogy a temetésen rendesen jelen szokott lenni a kántorék Juliskája, a szürkeszemű köpczös ideál, ki a prézens úr éneklő szájába oly epedő pietással bámul, mintha a prézens úr feje volna a kukucska. Eszébe jut, miként hiába esztergályozta volna gömbölyűre hajfürteit? a csizmafényítés, talpallóvarrás, pecsétek kiszedése, mind kárba veszszenek? Győz a szív, elhallgat a máj; s mi még soha præsesen meg nem esett, megtöri büszkeségének fummáját s mint vert had nagy szomorúan kiindul. Szerencsétlen! Ha csak akkora tükre van is, mint egy szunyog talpa s abba belenéz, látandotta, mily chemiai procedura ment végbe arcza felszínén. Fekete volt az, mint a suviksz, a gáliczköves mosdóvíz és a gubacscsal behintett törülköző gonosz befolyásától, s hogy az ilyeténséges feketeczirmos arczhoz mint illett a komoly tiszteletet követelő physionomia: mindenki előre képzelheti.

Tehát vesztére megindul a temetésre, nem tudván, hogy saját temetésére megyen. Ama sátáncsapat, melynek elejére állítá magát, egy szóval, de csak egy tekintettel sem adá tudtára, mily kéménysöprői színezettel légyen arczulatja felruházva; s a vele találkozók csak azért nem nevették a szeme közé, mert azt gondolták, hogy valami számkivetett abyssiniai szerecsen-mágnással van találkozásuk, hanem a helyett erősen agybafőbe bámulák, mely kitüntetést a prézens úr hajbodrozata iránt mutatott tartozó tisztelet jeléül fogadott, s azt tartá, hogy «grosse Geister genirt das nicht», vagyis magyarul szólván: «bölcsnek nem derogál a ferdesarkú csizma».

Mint fekete hollósereg vonult az énekbiró csapat a szép görbületekkel bővelkedő utczákon végig s vígan úszott a

fekete tóga az otthonos sárban, ha hordozóját társa a pallóról leszorítá.

A halottas házhoz értek.

Egy embernek meghalt a felesége (satis tarde quidem, azaz — szegény! be kár volt érte!).

A megszomorodott fél ott rídogál a koporsó mellett s számlálgatja magában: mennyibe kerülhet neki e szomorú ceremonia? Az ácsorgó néptömeg, mely nagyon szeret gyönyörködni a más temetésében, míg sok emberséges ember a magáéból is szeretne kimaradni, kalaplevéve ad helyet az érkező tógás felekezetnek, kik azonnal is a szederfa alatt karikába állanak s a prézes urat közreveszik, ki is nagyon Dávidtermetű ember lévén s mind a mellett kitűnni kivánván: beleáll a göböl-itatóba s onnét osztja szét az irányadó négy alaphangot, a mennyire azokat fuvolájából elő birta tüszkölni.

A népség észreveszi jelenlétét, megbámulja s futamodnék, ha mozdulhatna egymástól.

— A két keddjét! ez nincs Isten hírével, dörmögi egyike a közel állóknak, s megrántván tógája sleppjénél fogva egy vénebb cántistát, súgva ezt kérdi tőle:

— Domine! nem látja, milyen fekete annak a prézesnek a fizimiskája?

A megszólított ártatlan, semmit nem tudó arczulattal fordul hátra, felelvén:

— Nem én. Én fehérnek látom, mint szokott lenni.

A második, harmadik, negyedik, mindenik ugyanazon serió pofával kérdeztetett meg, s mindenik ugyanazt felelte, hogy t. i. nem lát a prézens úr arczán semmi megjegyzésre méltó változást.

— Terem'tse! Ez biz a sátán. Úgyis neki való volt a szegény boldogult Mujkosné teljes életében; e bizony azért jött most, hogy holta után elénekelje. Szinte elbűvölbájolta az egész diáksereget; nem veszik észre, hogy kivel van dolguk.

Mint a rakéta futott végig a népségen a hír, hogy a

kántus præses helyett az ördög jött el Mujkosnét kiénekelni.

— Nézzétek meg, nincsen-e lólába?

— Nem látni a tóga miá.

— De látni a szarvait, nézd csak ott a sábesztikli alatt. S valóban a prézens úr czirkalomfacsarta fürtei nem sokat különböztek a másodfű tinó sarjadzó koronájától.

— Huttzu ninini! Hát azt nem látják kentek, mily hosszú ökörfarka lóg ki a tógája alól?

— Engem úgyse, ökörfark. De nem is állok én hozzád ilyen közel.

Az érintett ökörfark azonban semmi sem volt egyéb, mint a tógának felhúzni elfelejtett zsinórbojtja, mely csatakosan lógott le az uszály alól?

A kántisták torkaikat stimmelték, ki vékonyan, ki vastagon: — oá — eé — hő — hű — dó — da — dő — hrchrakfthü (itt valaki nagyon köszörült a torkán).

— Ne köpjön a zsebembe, amice!

— No — csitt! — Egyszerre!

A prézens úr felemelte kezét, s egy lejtős mozdulatot tett vele, mire húsz toroknak lőn megnyilatkozása és hangzék:

Már elmégyek az örömbe (n)
Paradicsomnak kertébe (n)
Lelkemnek dicsőségébe (n)

a kálvinista halottasénak ama sajátszerű szomorgó kifejezésivel, mely az őszt és a mulandóságot, a halottakat és a sárga faleveleket önkénytelen juttatja az embernek eszébe, olvadástalan harmoniája hosszan vont hangjaiban:

Menj el a nyugalom csöndes éjjelébe,
A gyászos sirhalom megnyilt kebelébe,
Köz anyánk ölébe.

A népség minden jókedv daczára zokogott.

Ismét hangzék:

Hová a világi bajok nem tódulnak,
A test kivánsági hol mind elnémulnak,
Végképen elmulnak.

Az ének vég-igéi szelid sopranhangokban oszlának fel...

— Nem hiába, hogy a sátán énekel velök, de ugyan keservesen tudják fujni, jegyzé meg egy liliomos subának hordozója.

— Vigyázzanak csak kentek rá, hogy valahányszor Isten neve fordul elő, soha sem meri kimondani.

A nép teljesen apodæmonizálta a tentatincturás arczú prézens urat s noha ugyan magyarhitű létére, az ördögtől annyit sem félt, mint a lúd májától, de mégis ily magas rangú személy jelenléte által támadt buzgósága annyira meggubahította elméjének mivoltát, hogy még a halottat is fejjel előre vitték ki az udvarból s kinek-kinek csurgóra állt bámultában a kalapja.

Hosszú népcsoport kisérte ki az üdvezült sárhüvelyét a mulandóság utolsó szállására, a holott is az érdemes contrascriba érzékeny alexandrinus versekben búcsúztatá el a megboldogultat ide maradt rokonai-, ismerősei- és hitelezőitől.

A búcsúztató igen érzékeny volt; a gyönyörű rhetoricai phrasisok megtették hatásukat, a népség kellőleg megríkattatott; de épen midőn azt akará mondani az érdemes búcsúztató úr: «számtalan keserű könyeknek sűrű záporait hullatják zokogva a mi bánatos szemeink borús fellegeinek sötét árnyékai, hogy a te, az anyaföld kebelébe tért hamvaid...» — szerencsétlenségére rá talált pillantani a szerecsenné vált prézensre, s e tekintet úgy kihozta sodrából, hogy a legóriásibb kaczagásra fakadott, melyet később pukkasztó köhögésbe akart átvinni, s miután szája elé tartott irása mögül ki birta fuldokolni az ament, félrerohant a néptömeg közül s egy sír mellé hasra fekve, beteggé röhögte magát.

Még nagyobb lőn megzavarodása a káplán úrnak, ki is a halotti imádság helyett az árvizes időben mondandó könyörgést olvasta fel, s úgy kijött a kerékvágásból, hogy a «miatyánk» helyett a «hiszekegyet» imádkozá el.

Tökéletes lőn a megbotránkozás. Egyik nevetett, a másik szörnyűködött, a harmadik imádkozni akart és szedtevettézett. De a prézens urat egyik sem figyelmezteté arra, hogy a botránkozás kövét ő hordja magában; annál kevésbbé, mert ki félt tőle, nem ment hozzá közel; ki pedig közel ment hozzá, félt az őt környező bassisták ökleitől. Így érkezének vissza az alumniumba. A prézens úr rögtön rugtatott az érdemes rectorprofessor úrhoz, lelke panaszhangjait előtte kiöntendő; — belép hozzá méltatlankodó arczulattal s kezd megszólamlani.

— Per omnia elementa! vág közbe az érdemes oktató úr, hát farsang utója van ma, hogy ön ily maskarát csinál magából cantus præses létére? nézzen csak abba a tükörbe!

A prézens úr belenéz... megijed... térdei összeütődnek s úgy elcsúszik egy állóhelyében, hogy rögtön betöri az orrát.

Nincs toll leírni kétségbeesésének mekkoraságát.

Másnap nagyszerű inquisitiók történtek a botrányos csíny felől; — a százgallér riadva esett társainak, könyörögvén, hogy miután ő a vétkes, vállalják mindnyájan magukra a tettet, hiszen ubi valamennyien peccant: senki sem peccat. Megis igérte e szívességet mindenik, de mikor a kenyértörésre került a dolog, csak Körmös Pista ismeré el a tettbeni tudósságát, a többi erősen kitagadta magát; a százgallér pedig baráti szívvel hárítva mindent Pista nyakába, ki is, noha nem főzte, de megitta a fekete levest, hét nap mulva, hat éves diák létére, elimináltatván a tanulók — akarám mondani — az iskolába járók sorából.

Ez történt két nappal az előtt, hogy Leander az éjjeli házfeltöréskor a százgallért a faderekához csapva, agyonzúzta.

Ezen százgallér volt az, ki a Pista tanyája kulcsát, annak zsebéből, két ezüst huszas díjért Góliáth Péter számára kilopta.

A TÁBLABIRÓ.

Nem vagyok én parasztember.
Reám úgy nézzetek!
Bizonyítja eztet torkom
Gyakor szomjusága.
Népdal.

Fekete gyászban jár szivem;
A szerelmes gyászban járjon.
Népdal.

Bálvándy úr táblabiró volt, és pedig egyike a legkövérebbeknek; s e jövedelmes czímhez őt egyedül csak bokros érdemei juttaták, miután egy szomorú kimenetelű tisztújítás alkalmával, melyben Bálvándy urat rendkívül erőltette a szolgabiróvá létel, sorsa jobb nemtője így szóla hozzá: mit neked azon csekély hivatalka! Mit neked a szolgabirói polcz!... föl veled a dicsőség fényhelyére, a zöld asztal mellé!... mit neked az a százötven forint!... nesze egy darab dicsőség: légy táblabiró! És lőn Bálvándy úr táblabiró, vagy akart, vagy nem.

Különben hasonlíthatlanul jó ember volt. Jó étvágygyal birt, aludni is jól tudott, s ha déli álmából föl nem verték, nem volt nálánál békességesebb ember egész Pannoniában. Ezenkívül tetemes bajusza és szakálla is volt, minélfogva még remetének is beillett volna. Azonban ő korántsem volt remete; egyes-egyedül élt ugyan a világon, nő és gyermekek nélkül, s örököse csak a királyi fiscus leendett: de kimeríthetlen jókedve, páratlan vendégszerető indulata s jó borai híresek valának országszerte; s kell-e mondanunk, hogy ezeknél fogva Bálvándy úr jó barátokban nem szűkölködött? Mindennap dáridó,

minden este lakodalom, minden reggel tyúkverő fogadott lakánál boldogot, boldogtalant, ismerőst, ismeretlent, barátot és idegent. Egyetlen egy jámbor szenvedélye volt: más emberséges kétlábú állatot leitatni, s ha voltak halálos ellenségei, azok bizonyosan olyaskik valának, kiket nem volt képes asztal alá poharazni.

Különösen nagy patronusa volt a czigányművészeknek és a serdülő ifjúságnak. Amazoknak soha sem volt fogyatkozásuk a vörös nadrágban, vörös pruszlikban és vörös borokban s más ilyetén színű tárgyakban, mik közül a vörös ütlegfoltok sem maradtak ki. Az utóbbiak pedig, t. i. a serdülő fiatalság, juridicai praxisra jára hozzá, hol bőséges alkalom nyilt az ifjak előtt a tránchirozás fölséges mesterségének megtanulására, a nevezetesebb ivodalmi celebritások megismerésére; mint szintén a tokaji és ruszti, szegzárdi és ménesi borok közti lényeges különbségek meghatározásában s egyéb ily fontos életbevágó jogkérdések megvitatásában bámulatosképen nagy gyakorlati előmeneteleket tehetének, neveztetvén ezen ismeretek, tanulmányok és előmenetelek egyetemessége egy szóval — patvariának.

Bizonyos elméncz úri ember ezen szót «patvaria» eme másik két szótól származtatá: «pati varia»; mely két szó annyit jelent, mint «szenvedni különb-különbféle állapotokat». Erről ugyan a Bálvándy úr legényei nem panaszkodhattak; nekik a föntebb említett foglalatosságokon kívül alig volt egyéb tenni valójuk, azon kivétellel, hogy lelkiismeretes kötelességök rovatába soroztaték még a táblabiró úr debrői dohánykazalját tehetségeik szerint fogyasztani.

Azonban a sok közül rendesen volt Bálvándy úrnak egy olyan választottja, kinek sorsa a többiétől, mostohaságra nézve, egészen elütött; kinek a korán felkelésen kívül számos és számtalan hivatalos kötelességek valának gallérjához varrva:

Ő tisztította ki s ő töltötte meg reggelenként a tábla-

biró úr pipáit, miknek száma legio volt, s mikbe egyszerre egy szita dohány belement.

Ő metélt fidibuszokat.

Ő hordta föl a borokat az ivók számára.

Ő vitte a lámpást a lovak előtt, ha estve volt és kátyulos az út.

Ő hordta a pöröket bőrtarisznyában a táblabiró úr után a procuratoriába.

Ő tisztította meg a csizmákat.

Ő szedte le a körtefákról a papmacskákat; s legvégül ő volt az, ki lekörmölte mindazokat, mik lekörmölendők valának: levelek, acták, replikák és folyamodások, és jegyzőkönyvek, és határozatok, és tudja a jó ég, még mi mindenféle lekörmölni valók. S ha olykor esetleg még fát is talált vágni, s a kertben a dohánycsemetéket megkapálgatta, azt bizonyosan önként, dilettantismusból s testgyakorlat végett cselekedhette. Talán mondani sem kell, hogy az ilyetén hivatalokra kipéczézett egyén rendesen olyasvalaki volt, ki sem inni, sem dohányozni, sem danolni nem tudván, ezen hiányai miatt az álladalomnak különben hasznavehetlen tagjául tekintetett s rövid czíme rendesen ekkép hangzott: «audiat».

Ilyetén hasznavehetlen «audiatja» lőn Bálvándy úrnak Körmös Pista, ki is, miután az *i collegiumban útifüvet kötöttek talpára s consilium abeundival ellátva, odább bocsájtották, itt vett rendkívüli, dupla leczkéket a türelemből; — de megtörte magát, ellentmondott tetteivel saját jellemének; engedelmes lőn, mint a bárány; nem történhet vala rajta oly bántalom, mit szó nélkül el nem viselt volna, nem oly méltatlanság, mely ellen felemelte volna fejét; — hallgatott és engedett, a ki őt csak most látta először, a gyávaságig türelmesnek tapasztalá. A rábizott dolgokban pontos, lélekismeretes, zúgolódástalan volt; kerülte a vigalmakat és a vigadókat, s éjféleken át penészes jogkönyvek s elefántnyi pöriratok között lehete őt elmerülve látni; szorgalmasan írt, tanult, s gyakran

főnöke ügyeibe oly hozzáértő s alapos feleseléseket iktatott be, hogy az öreg úr maga is elcsodálkozott rajta s jutalmul három annyi dolgot bizott rá, mint különben.

— Nagyon jó fiú, szokta mondani a tekintetes úr, okos fiú, tanult fiú, szerény fiú, jó erkölcsű fiú, de még sem lesz belőle semmi, mert sem inni, sem pipázni, sem más embernek kedvében járni nem tud.

Ily állapotban három hónapot töltött el Pista, s az ügyvédi pálya sanyarúságaiba ide s tova beletörődött. Ekkor történt az, hogy egy reggelen az érdemes táblabiró urat szokatlanul korán felverték álmaiból. Egy világos-zöld, asztrakán prémű bekesbe öltözött, ragyás arczulatú férfiú toppana be szobájába, kiben a táblabiró úr, mihelyt szemeit kellőleg kidörzsölé, azonnal patrónusára s illetőleg cliensére, báró Dömsödi Jánosra ismert. Magukra zárták az ajtót, nehogy értekezésük folyama alatt hivatlan látogatóktól háborgattassanak, s hosszú két óráig sittegtek, suttogtak egymás közt s fújták a követ egy szögletbe bujva, mialatt Dömsödi úr zsebeiből több rendbeli hosszú iratok költözködtek a táblabiró úr asztalára, mire mindketten fontos képekkel bólintottak.

E beszéd alatt táblabiró úrnál vége-hossza nem volt a bajuszok pödrésének, míg a báró úr, számtalanszor körültekintgetvén, minden szóhoz kettőt köhintett s látszólag olyasmit iparkodott a táblabiró úrnak megmagyarázni, a mit épen nem akart a spectabilissel Isten igazában megértetni.

Végre a spectabilis megszólamlott s azt mondá, hogy «jól van».

A báró úr pedig felkerekedik székéről s mialatt ügyvéde iratait szedé össze, nagy csizmacsikorgások között kopog alá s fel a szobában.

A táblabiró úr irodája épen az ebédlőre nyilt, s az ebédlő ebéd idején kívül patvarista-raktárul használtatott, s ajtajára üvegablak volt alkalmazva, melyen át a szomszéd szobába lehete tekinteni.

Dömsödi úr csupa kiváncsiságból felemelé az ablakot rejtő függönyt s a szomszéd szobába átkémlelt.

Egy fiatal embert látott abban egy nagy könyvbe könyökölve...

Dömsödi úr arcza halaványabb lőn a tökmagnál...

— Ki ez a fiatal itt a másik szobában? kérdé reszketve a spectabilist.

— A juratusom.

— Kinek híják?

— Körmös István... Nagyon jó fiú, csakhogy igen is gyáva.

Dömsödi úr egy szót sem szólt többet, hanem kalapját vévén, magát ajánlotta, s úgy elment a Bálvándy úr házától, hogy soha sem látták többet ottan.

Bálvándy úr pedig kikiálta a szomszéd szobába:

— Audiat!

— Dignetur! volt rá a felelet s az audiat belépett.

— Ezt az executionalist fogja, audiat, exhibeálni a bennt megírt incattának, még pedig ma vagy holnap, szólt a főnök, egyikét a báró által átadott hosszú iratoknak Pista kezébe nyomva.

— Nem méltóztatnék megmondani, hogy hol lakik?

— Oda van írva: K... városában.

— Igen is, hanem K... városa nagy erdő!

— Hja, audiat, pedig azt magának kell felkeresni; én velem is úgy tett principálisom, mikor jurátus voltam, elküldött olyas valakihez, kinek még nevét sem hallottam soha, s ha kérdezém: merre lakik? azt felelte, hogy Pesten. S akkor aztán addig kellett lótnom, futnom, míg rá nem akadtam, s ha csakugyan nem akadtam rá, jól lekorpázott. Így tanulják az életrevalóságot, audiat.

Pista szépen megköszönte a vett utasítást; zsebébe dugta a kézbesítendő okiratot s eltávozott. Leült asztalához, elébe vette a Corpus jurist s bele nézett. De ezúttal sehogy sem akart működni a figyelmezés; a betűk összefolytak szemei előtt, s tartalma? mintha csak a háta

mögé hányta volna! Minduntalan a szőke lányka szelid, bánatos arczára tértek vissza gondolatai; minden betűből az ő szomorúságát olvasta ki, regényes, ismeretlen, sötét okait örök bánatának, s azután azt az értő tekintetet, melylyel hozzá felküldött pillanataira felelt... Lassanként elvesztette lelkét eszméi délibábjai között; szárnyakat képzelt magának, melyekkel berepkedé az ég csillagos végtelenjét; utazni látá magát a szivárvány hídja fölött, beszélt az angyalokkal; megemelé azon lángkardot, melylyel az ördögök lepaskoltatának s agyon mennykövezett vele minden emberördögöt; eltörle minden élőt a föld szinéről s mélyen elásta azokat, hogy magvaik ki ne keljenek; azután látá a paradicsomot, virágzó berkeivel, az őszinte rókát, a szelid oroszlánt, a jó szívű farkast, a fulánktalan háládatos kigyót és képzelé, mintha ő volna az első ember, kibe a lelket még Isten lehelte — s a második a szőke kis leány, ártatlan angyal arczulatával, szemeiben az ég és a csillagok; s mintha az élő föld tőlök várná az újabb, nemesebb nemzedéket — — — — s midőn mindezt oly szépen elképzelé, s midőn immár szerelmét és benne a világot akarta átölelni, bekiált a principális:

— Audiat, copisálja csak le azt az executionalist, minekelőtte exhibeálná.

Így potytyan le az ember ábrándjai luftballonjából!

Neki könyökölt emberünk, kiterjeszté a végrehajtási levelet és írt.

Furcsa esemény volt előtte.

A mint az írás folytán kivehető, bizonyos hitelező, kinek neve a túlsó lapon volt körülírva, tízezer forintot hitelezett, adóslevelét azonban az adós nejével és leányával is aláiratta, kik is nyilvános kijelentésökkel minden pörorvoslatokról lemondtak s e kötelezvényt a hitelező az adós bizonyos megnevezett gyárára betábláztatá. Az apa meghal, utána meghal az asszony. S a gyár földig leég. Ekkor a hitelező beperli a leányt; s miután a tökéletes

vagyonhiányt kimutatta, annak személyét kéri odaitéltetni. — — S a törvények kezelője, — noha nyilvánvaló volt az ellenvetés, hogy szülei életében a leány magát semmire nem kötelezhette, azok hunytával pedig utánok semmiben nem örökölt: — mind a mellett is, a Hármas törvénykönyv III. 28; II. 68 és Mátyás VI. 29 értelmében, a leány személyét a hitelezőnek tizenöt napra odaitéli s elmarasztaltatása következtében a végrehajtást elrendeli.

Hogy a leány szép, fiatal és ártatlan, a hitelező buja, förtelmes gazember: azt a törvény tudni nem tartozik; a törvények kiszolgáltatója pedig annál kevésbbé, mentül gazdagabb a nyertes fél, ki mind e mellett mégis csak sajnálkozásra méltó, miután tízezer forintja fejében csak egy gyarló, veszendő fehérszemélynek jut birtokába.

E tény az ifju lelkét szörnyen leverte. A túlsó lapra fordított, hogy meglássa, ki azon átkozott, ki így nyert, s ki azon szerencsétlen, ki így elveszett? . . . De már ez nem verte lelkét . . . nem . . . ez már lángkorbácscsal csapott szíve idegeire! A világ egyet fordult vele . . . egyet fordult agyában minden gondolat; a vér forrni kezdett ereiben, míg a velő csontjaiban jegesült. Dühőrülten rohant az ajtónak, azt kitörte, szétcsapott maga körül; nem tudta mit tesz, nem halla szót, nem érzé, hogy ökle hová csapódik; keresztül rontott a principális szobáján (a jó úr, megijedvén, az iróasztal alá pusztult s a téntás üveget fejére döntötte); — tört, zúzott, míg valami volt előtte, azután úgy érzé, mintha nem volna többé föld lábai alatt; futott, s midőn kifáradva eszmélni kezde, künn a mezőn tövises kökénybokrok bozótjában lelé magát s nem ismert a napvilágra, mely vörösen ömlék el földön és égen; — azt gondolta, hogy a világ ég! Kezében volt az átkos iromány, magával ragadta azt, még egyszer elolvasá a ráirt neveket a vérfénynél; világosan olvasá: Dömsödi Góliáth János fölpörös, — alpörös Zilányi Janka . . .

Felszökött, neki rohant az avar pusztának, futott,

mintha kergetné valaki, repülő hajzatával, tajtékzó ajkaival, kipirult homlokával, mint egy fiavesztett fenevad. — Hahó! hahó! ördögszekért hajtott előtte a szél....

* * *

Most szedjük össze az események fonalait.

— — — — — — — — — — — —

Két elem áll harczban egymással; egyik sötét, ártó, ármánykodó; másik üldözött, szenvedő, de erős és nyilt csatákban győző.

Amott főhelyen báró Dömsödi János áll, kit családgyűlölség, hajlam és szenvedély embertársai dæmonává kentek fel; vad indulat, hóbortos szenvedély vezeti minden lépteit; ki, hogy egy lélekerejében meg nem ejthető leányt átkos vágyainak feláldozhasson, könnyelmüen gyújtá fel annak egyetlen birtokát s egy várost leégetett miatta; ki saját gyermekét bűnvádi perben marasztalá el; üldözött mindenkit és nem szerették senkitől... Nehéz bűnök terhelik lelkét s a megtorló pallos hajszálon függ feje fölött.

Fia, az ifju Dömsödi, álnevek alatt bujdosik az apjától indított bűnper elől s e bujdosásiban Lillát megismeri, ki vele első unoka, s őrülten bele szeret; de szerelme nem értetik meg, s a kétségbeesett kisérlet, a lány elrablása, nem sikerülvén, a bosszúálló megfosztja a leányt őszinte kedvesétől, megfosztja pártfogójától és hitétől a lány testvérét.

Szemközt áll ezekkel az ifju Bálnai, egy sok keserűt tapasztalt fiatal misantrop, ki egyik kezével ront, a másikkal épít, de gyorsan hat és nyomot hagy mindkettővel; ő volt azon egy, ki látta, miként Dömsödi azon szeszgyárt, mely Janka anyjáé volt, önkezeivel gyújtá fel, s ki akkor személyében, később kedvese ellen tett ármánykodásainál nevében tanulta őt átkozni és gyűlölni. Ha eljön azon percz, melyben megtudja, hogy e két gyűlöletes eszme egy embert illet! Szenvedélyes, hajthatlan jellem; törik, de

nem hajol, tűr, de nem felejt, s roppant ellenszenv bántja a magas rangúak ellen, — ki fog derülni, hogy miért. — Atyja viszontagságait részletesen ismeri. Jelszava: «todos contra io, io contra todos» (mindenki én ellenem, én mindnyájok ellen). Jaj annak, kit gyűlöl, az veszni fog. A kit pártfogása alá vesz: hatalom, rang, gazdagság nélkül, csupán lelkének erejével megvédi azt, s mintha egy világ lelke szorult volna belé, szakadatlan harczot küzd az egész világgal.

Mellette áldás nemtőjeként tünik fel az ifju Szilárdy, ki hogy atyja rokonérzelmű barátjának gyermekeit boldogítsa, őket felkeresé, polgári állásukhoz alkalmazott alakban, hogy részvéte a leereszkedés semmi színét ne viselje magán s naiv terve volt a lányt mint köznemes eljegyezni, s midőn nejévé tette, fényes elégtételt szerezni neki a kiállott szenvedésekért, de tervét Bálnai gyanakodó föllobbanása semmivé tette, noha lelke vonzalmain nem változtatott.

A két lányka még eddig igen szenvedő állásban maradt. Két különböző és mégis annyira összhangzó lelkület! Míg Lilla a világot csak a természetből ismeri s költői lelkét ennek képeivel gazdagítja, addig Janka a világot a legfekélyesebb oldaláról tanulta ismerni — az emberekből, s lelkének minden virágai: remények és örömek le vannak hervasztva. Lilla nyugvó szenvedélyivel, Janka éber bánatával költ bámulatot; amaz erőteljes, ez simuló, szelid jellem; — de magasztos, fenkölt lélek mindkettő, kik, az események bonyolódott hálózatában, ha ismernék, sem ragadhatnák magukhoz a vezérfonalat, melybe két oly szenvedélyesen küzdő kéz markolt, minő a két vérellenségé. — — —

* * *

Így álltak a viszonyok, midőn Bálnaira főnöke ráparancsolt, hogy Zilányi Johanna leányasszonyt hivatalosan értesítse a személye ellen intézendő birói foglalás felől.

A ZIVATAR ÉJE.

Hideg szél fú Mátra felől;
A lelkem is fázik belől.
Népdal.

Az eső is esik, köpönyegem ázik:
A szél patkójától a kő is szikrázik.
Csángó népdal.

Deczember 31-dike volt, Sylvester éje és iszonyú hideg...

A madarak megfagytak a levegőben...

Szakadatlan hóförmetegek dühöngtek egész heteken át, háza falai közé száműztek minden embert, s olykor reggelenként mély hófuvatok alól kelle kiásni a házak ajtait.

Néptelenek és zajtalanok voltak az utczák és vásárterek; rajtok egyedül farsangolt végig a havas zivatar, be-bekiáltva a kéményeken s végig söpörve a házak fehér tetőin.

Boldog, ki meleg keblet, vagy csak meleg kályhát ölelhet is ilyenkor; boldog, kit tollas fekhelyén kedélyes rokkahang szenderít önelégült álomra; boldog, ki úri kandallója mellett, lágy karszékében végig nyújtozva, kénye szerint ásíthat az idő rovására.

A k*i vásártér közepén áll egy sajátszerű épület; négy rongált oszlopon egy még rongáltabb tető, melynek hegye egy össze-vissza görbült bádog szélvitorlában végződik.

E födél alatt mély, igen mély kút van ásva; belőle hajdanában lánczczal húzták fel a vizet, most egészen ki van száradva; a láncz vedertelenül lóg le a mélységbe. A kút oldalai bedüledeztek.

Fenekéről gyakran csecsemősírás hallatszik fel. Borzasztó dolgokat beszélnek e kút felől.

Ez ó-kúthoz közel állt húsz évvel ezelőtt egy rozzant emeletes ház; a mohlepte cserép-zsindelyes tetőre mész-

szel volt kirajzolva az 1722. évszám. Tehát száz évesnél több volt a ház s igen ősszerű kinézésű.

Ezen vad éjszakáján a zivatarnak, midőn minden jó lélek első gondjának tartotta a lefolyt évet, melynek csak néhány perczei valának hátra, az idők urának megköszönni, e kietlen éjszakán is víg mulatság hangjai zsibongtak e sárga ház emeletében; harsogó zene és pohárcsengés, tánczdobogás és kicsapongó kedvujjongatások zajgottak le innét; olykor poharak és tányérok repültek ki az ablakon, vagy egy fekete alak állt az ablakhoz, vad tivornyadalt rikoltva le a zivataros éjbe.

Ki tartja lakodalmát Sylvester éjszakán?

Ama kútoszlopok alatt, éjen át, rendesen betyárok s más népsöpredék szokott tanyázni; de most azok is bátrabb menhelyet kerestek a bűzös csárdákban, vagy a városon kívüli szemétdombok melegében.

Csak egy sötét alak áll mostan ott, a kút párkányához támasztott kezére nyugtatva fejét.

Arcza mozdulatlan, tagjai mozdulatlanok; szemeit le nem veszi a vigalom háza ablakairól, ott áll és számlálja az óra-ütéseket.

Ez az ifju Bálnai.

Körülötte sötét, vihartele az éj, de szívében még viharosabb.

Reménye nincs.

Elhagyta minden ember. Barátai elárulák. Ellenségei diadalmaskodtak fölötte, az ég nem hallgatta meg imádságait.

Jámbor volt és a rosszak itéletet hoztak fölötte. Eszes volt és az ostobák megbírálták. Erős volt és a gyöngék megelőzték.

Milyen magasztos képzeletekkel volt eltelve leendő néplelkészi pályája felől! s mily durva-prózaian rántotta alá képzelt egéből a való!

Mily emberszerető buzgalommal lépett később az ügyvédi pályára, s minő tényekkel kelle mindjárt első lépésénél találkoznia!

Hideg, hideg az éjszaka, mint az emberek szíve . . . .

Éjfél után lankadni kezde a zaj a vigalom házában; a vendégek csoportonként eltávozának, vigalmaik utóhangjait dudolva útjokban; itt-ott távozó lámpások tünedeztek el a házak között.

Két férfi köpenybe burkolva haladt el a kút mellett, következő párbeszédet hallatva:

— Mit szólsz e vigalomhoz?

— Azt, hogy nemsokára másszerű zenét is fogunk e háznál hallani.

— Nevezetesen?

— Dobszót.

— Hát arra a szemérmes kis halvány hölgyre mit mondasz?

— Sajnálom, mint afféle áldozatra vezetett bárányt . . .

S tovább menének, lépéseik alatt ropogott a hó.

— Mi ez itt az útban? kiálta az egyik, valamiben megbotolva.

A másik odavilágított a lámpással; egy nő volt, félig a hótól eltemetve, ott feküdt mozdulatlanul s ölében tartá csecsemőjét.

Meg volt fagyva.

— Jól járt szegény! mondának s tovább mentek.

A sárga háznál lassanként minden fény kialudt; csak egy földszinti szobácska ablakán égett még a gyertya, s szerte a város minden ablakai feketék voltak.

Aludt minden lélek.

Ekkor Bálnai a kivilágított ablakhoz ment, s rajta bekoczogtatott.

— Ki az? kérdezé egy remegő hang.

— Osztályos rokon a fájdalom nevében, mondá jelszavát az ifju.

— Miért jösz? kérdé egy kedves női arcz, az ablakot felnyitva s azon kitekintve.

— Nézd, az éj minő embergyűlölő! Hét óra óta várok itt az ablakodnál; fogd ez irást és olvasd.

Az ablak újra bezáródék.

Bálnai visszament a kút szobrai alá.

Nem sokáig kelle várnia.

Midőn legsürübben hullottak a hópelyhek alá, midőn legveszettebbül tépte a szél a fellegeket, feltárult hirtelen a sárga ház ajtaja; sebesen suhant ki abból egy szellemien gyöngéd alak, könnyű fehér ruhában; szőke selyem haja a zivatarban lebegett, arcza halavány volt és tündöklő.

— Jankám! kiálta az ifju, karjaiba fogva fel őt s merően arczába tekintett, azon arczba, melynek tekintetét kiállani nehéz emberi szemnek, mert semmi sem tudja úgy kifejezni a kétségbeesést, mint egy különben szelid arcz vonásai.

A hölgy bágyadtan hagyta magát átölelni; majd rémült exaltatióval akarta magát kedvese karjaiból kiszakítani, de ez erősen és hévvel ölelé magához a pihegő keblet és arra gondolt, hogy ezen éj könyörületlen.

— Bocsáss, bocsáss, esenge szívreható hangon a szegény leány; üdvedre kérlek, bocsáss!

Az ifju elgondolá, hogy neki már nincsen üdve, s nem bocsátotta a leányt, hanem még közelebb vonta magához, ily szókat sugdosva fülébe:

— Él az Isten, hogy az én kezeim megvédnek téged; bízzál bennem, én elrejtelek oda, hová ember szeme nem lát, védeni foglak vérem utolsó cseppjével is, felháborgatom a földet és a poklot, hogy megmentselek.

A hölgy feltekintett az ifjura, meglepetve nézett sokáig szemeibe, mintha kérdené:

— Ki vagy te?

Soha sem szólt még előtte az ifju szerelemről.

Bálnai még akkor szép ifju volt; nagy olajszín szemei és finom ajkai voltak, arcza vonásaiban sokszerű szerencsétlenség által megtisztult nemesség tükrözé magát; a kiállott csapások nem tették őt kislelkűvé.

— Sors üldöz, emberek üldöznek engem; megátkozott engem anyám, mikor szült, megátkozott az Isten, mikor

az életet adta és senki sincs a széles földön, a ki szeretne. Oh bízzál bennem, én oly szerencsétlen vagyok, mint te...

Igaza volt, — csak az érti a szenvedő panaszát, ki maga is szenved.

És a hölgy bízott benne.

Neki sem volt senkije a széles világon.

Miért ne bízhatnának a szerencsétlenek egymásban?

A boldogság eltávolítja a szíveket, — a keserűség órái összekapcsolják azokat.

Azonban a hölgy ruházatja még fehérebb lett a hótól.

Az ember minden nyomon érezni kénytelen, hogy a földön jár; éhség, szomj, hideg, ösztönök gyakran lerántják őt egéből, hová kenyeret, bort és bundát vinni elfelejtett.

Az ifju levetette saját köpönyegét s vele kedvesét betakarta; azután kezébe fogta kezét, biztatólag rámosolygott, s a hölgy követte őt; mit bánta ő, bárhova; hiszen midőn a vigalom tanyáját elhagyá, tudta, hogy csak a zivataros éj van oda künn és nem gondolkozott. Meröen szorítá kezébe azon iratot, melyet Bálnai adott át neki. — Az a végrehajtást hírül adó levél volt.

A mint végig siettek egyedül a városon, azt képzelte volna az ember, hogy két lélek bujdosik karöltve: az egyik fehér, a másik sötét, bús mind a kettő.

Bálnai tanyája kívül volt a városon, a szőlők között, nem messze a b*i kaputól.

A mint az utolsó ház is hátuk mögött maradt, a mint a város árkán az országútra kiértek, az ifju reszketni érzé kezében a lányka kezét.

— Fázol, szívem? szólt a gyöngéd kezet lehelletével melengetve.

— Egy kevéssé, válaszolt a hölgy s szorosabban simult vezetőjéhez.

— Kevés percz mulva ott leszünk, hol az üldözők keze el nem érhet, szólt biztatóan hozzá az ifju. Lilla is ott van.

E névre bágyadt mosoly vonult végig a lányka arczán.

Az ifju gyöngéd vigyázattal vezette őt a hófermeteges időben.

Egy kutya sem ugatott a városban, azok is meghúzták magukat; csak a szőlők között hallatszott néha a farkasok kellemetlen, szilaj üvöltése, a mint messzünnen egymásnak felelgettek.

Fehér szemfödél teríté be a halott földet; semmi mozgás, semmi zaj, csak a fergetegé; semmi hold, semmi gyertyafény . . .

Messze, messze haladtak így, midőn egyszer a hölgy léptei csendesedni kezdtek. Az ifju érzé ellankadni a kedves kezecskét s ijedten reá tekintett.

— Oh, én álmos vagyok, suttogá a lányka s szőke szép fejét ifja vállára nyugtatá.

— Az Istenért, kiálta ez, el ne aludjál, csak most, csak még néhány perczig ne, az volna a halál! . . .

A megfagyást álom szokta megelőzni . . .

A szép lányka szemei elhunytak, karjai lankadtan siklottak le kedvese nyakáról s bágyadt feje annak keblére rogyott.

— Isten! Isten! kiálta az ifju.

Az ifju karjaiba érzé őt hanyatlani. Oh hányszor álmodta őt így karjai között! Az élet minden viharai keresztül jártak rajta; beteg volt és nem volt ápolója; üldözött volt és nem volt védelmezője; szegény volt és kicsúfolták érte; tűrt, megadta magát és sorsa nem engesztelődött; imádkozott és nem hallgatta meg őt az ég; de mindezeket megbocsátá a sorsnak, — csak egyszer ölelhessem őt karjaimba, így szóla reményei tetőpontjára helyezve magát, s minden fájdalmaid legyenek elfeledve, nyomorú lét! Azok nem érnek fel egy ily pillanat gyönyörével!

És a sors meghallgatta őt, ölelnie adá az imádott leányt; de e pillanat fájdalma nagyobb volt minden eddig érzett fájdalmainál. Karjaiban érzé őt haldokolni.

Oh ez a természet, ez a zivatar oly érzéketlenek! Nem kimélték ezek a gyermekien gyöngéd tagokat, nem kimél-

ték azon keblet, mely finom volt és oly érzéstelc; vadul tépdeste a vihar a könnyű lenge ruhákat, a hosszú selyem haj havasázottan lobogott a szélben s hattyú nyakáról a hóvíz csorgott alá.

Az ifju ölébe vette őt, arcza arczához ért, de nem merte megcsókolni. Félt. Tudta, hogy ezen álom csak néhány perczig tart, azontúl — a halál.

Lakását a rövid idő alatt, hanyatló ereje és a töretlen út miatt elérnie lehetetlen vala.

Ekkor gyertyafény ötlött szemébe, s ez az országúttól kétszáz lépésnyire eső csárda mécsvilága volt, mely csárdában a legaljasabb népsöpredék szokott éjente tanyázni.

Gondolkozott; vajjon meg hagyja-e fagyni kedvesét az országúton, vagy oda vigye? Mégis önzőbb volt, mint hogy szerelmesét meg hagyta volna halni s erősebben köpenyébe burkolva, karjaira vette azt, mint egy gyermeket, s letérve az útról, a magas hófuvatban a világosság felé kezdett törtetni.

A szél némely helyen ház magasságnyira torlasztotta a havat; iszonyú nehéz volt benne kedves terhével együtt előre hatolni. A szél élesen csapkodta arczába az égető havat, olykor egy fekete holló csapott el, vészt károgva feje fölött.

A lányka keble fokonkint lassabban kezdett pihegni.

Lélekzetfogyottan érkezett az ifju a rossz hírű csárda ajtajához; belökte azt, nehéz borgőz és rekedt, részeg tivornyahang tolult elébe . . .

Belépett.

— Segítsetek, emberek! kiáltа, lánykáját egy tört padra eresztė le s maga térdre omolt mellé.

A KOPLALÓ.

Én vagyok ám az a kölök,
Ki a kocsmában hömpölyög;
Fakó lovam, meg a deres,
Mindig a kocsmára keres.

Népdal.

Tisza mellett van egy hajó kikötve,
Abban van egy szőke leány megölve.
Jertek, lánykák, öltöztessük bíborba,
Temessük el egy nefelejcsbokorba.

Népdal.

Azon csárda, melybe Bálnai kedvesét vitte, Koplaló nevet viselt. A csárda ugyan nem koplalt, sőt inkább szüntelen tömve volt vendégekkel, s igazság szerint vendégei viselhették volna ezen czímet, melyet reá ruháztak.

A k*i érdemes helyhatóság tudniillik, sajátságos rendőri nézetekből, jónak látta a kebelében tanyázó proletariusok számára egy közös asylumot, egy universalis karavanserailt alakítni, hol mindazon közszánakozásra méltó honfiak, kik csodálatos dologiszonynak miatta szenvednek, a boldog nyári szentheverdelnapok után magukat a téli unalmas órákon kedvökre összehúzhassák, mely képzőintézet egyszersmind seminariumul szolgálhasson a genialis szegénylegényi karnak, nehogy velök is az a fatum találjon történni, mit a nápolyi lazzaronikra Viktor de Hugófalva jövendölt, hogy egy század mulva csak híréből fogjuk őket ismerni.

Bizony ez az atyai gondoskodás jól is eshetett szegényeknek, kivált, miután idők jártával keresetök veszedelmesen megcsökkent, részint az által, hogy a valamivel birók nem bízzák többé a vagyonaik feletti őrködést a jó sorsra és a bakterokra, hanem maguk is csak fél szemmel alusznak; részint az által, hogy a szegénylegényies műtételekbe annyian és oly különféle utakon és módokon bele-

kontárkodnak, hogy az igazi szegénylegénynek alig marad alkalma mesterségét gyakorolhatni; minek természetes és szomorú következése az, miszerint az ilyetén restségtől beteg honpolgárok kénytelenek gyomrukat hét rétbe gyűrvén, ráfeküdni és koplalni, — e két elvhez maradván csak hívek: félni a dologtul és az akasztófátul és szeretni mindazt, mi a másé!

Ezen érdemes látogatók kedveért neveztetett a körülményesen leirandó csárda «koplalónak».

Egyetlen egy szoba teszi ennek egész alkalmatosságát, melyből közvetlen a pinczébe van lejárás s e szoba egyszersmind mulató-hely és terem, hálószoba, konyha és küzdtér egy és ugyanazon alakban és minőségben; falai füstösek és ragadók a penésztől; a kémény, nehogy hideg jőjjön be rajta, szalmával és venyigével van bedugva; ugyan ez történt az ablakokkal is, miknek csak egyikén hagyatott kis rés, hogy a vendégurak benn a gőzben meg ne fulladjanak.

A ház teteje le van szedve, azon præservativából, hogy azt egyik vagy másik hyghwayman rossz kedvében fel ne gyújthassa. Kocsmárosa e csárdának soha sincs; ha van, két hónapnál tovább ki nem állja a sarat, s ha addig agyon nem verték: bizonyosan szerencséjének fogja tartani, ha megszökhetik.

Midőn e ronda s akolnak is undok fészekbe belépett Bálnai, eleinte e sűrű, zsíros és dohos gőzveremben nem vehetett ki egyebet egymás hegyén, hátán hemzsegő embertömegnél, mely összevissza rikoltozott, káromkodott, fütyült, danolt, jajgatott és nyögött a szerint, a mint kinek-kinek természeti hajlama hozta magával.

Egy hosszú, sánta, keresztlábú asztalon pislogó faggyúmécs égett, melyhez a fekete faggyút rendszerint a lopott birkák meg nem ehető részei szolgáltatták. Egy szögletben két rongyos nő ül összekuporodva, kiknek tekintetében nincsen semmi nőiség. Durva, hidegvette arczok, az erkölcsi sülyedtség és baromi lealjasulás nyomaival minden voná-

saikon; az egyik egy rongyokba pólált kisdedet iparkodik mérgesen álomra dönczölni; az pedig peniczilusnál élesebb hangon visít, ordít és kapálózik.

— Csapd a földhöz az ilyen adta fattyát, mit kínlódol vele? ha az enyim volna, régön a zöld kútba dobtam volna, ott hadd gebedne mög.

— Hol van a zöld kút?

— Hát bolond, te, ott van a piacz közepén, hol a betyárok jó időben kártyázni meg aludni szoktak.

— De ha egyször onnét mög kihallik a gyerök ordítása, kivált, ha egyszörre agyon nem üti magát?

— No ugyan, hátha kihallik is. — Azt gondolod, törődik vele valaki? — Ha kihallik, a betyárok addig hajigálnak köveket a kútba, míg elhallgat.

— Nem is tudom minek szögény embörnek a gyerök! Jobb lött volna, ha az én fejemet is, míg ekkora voltam, a ház szögletéhez csapták volna.

A gyermek folyvást garázdálkodott.

— Hallgatsz, riaszta rá az anya, gorgoni képet vetve a kölyökre, vagy mindjárt kicsavarom a nyakad s kidoblak a farkasoknak.

— Ne, adj neki e pálinkából, hadd aludjék el tőle, szólt a másik némber, szalmába kötött butykost tartva a gyermek ajkaihoz, ki abból jót húzott, mintha anyja tejét itta volna. Ekkor a két nő fogott hozzá, s később még egyszer megitatták a gyermeket s végre mind a hárman szépen aludtak.

A csecsemő nem is ébredett fel többé.

A csárda közepén egy zsíros bicskás hetvenkedik; egyik kezében hosszú husáng, másikban boros karafina. Dalol, a mint torkán kifér, még pedig oly rekedten, mintha ráspolylyal volna tele a gégéje.

Nevezetes alak és senki sem más, mint a híres Telezsák. Felemás haja, fején összegubanczolva, olyan kinézést kölcsönöz fejének, mintha az egy uborkás hordó volna. Szemei be vannak fagytól vörös képébe dagadva. Képe egyik felé-

ből jókora darab ki van harapva, s orra úgy félre van nyomva, mintha épen most vette volna le róla valamelyik jó pajtás az öklét.

— Igyál, Topa! kiált rekedt hangon a betyár egy az asztal végén ülő társhoz, ki nevét azon tulajdonságánál fogva nyeré, hogy lábfejei egymásnak hegygyel állottak s jártában egyik lábával a másikon kellett neki mindig keresztül lépni.

— Igyál, Topa, ordít rá Telezsák s balkezével a palaczkot elébe tartja, jobbjával a botot felemeli.

E nyájas kinálásra a Topa is előkeres az asztal alól egy hosszadalmas furkós botot s daczosan ezt feleli:

— Nem iszom.

— Igyál, vagy a fejedhöz vágom, kinálja őt Telezsák.

Topa azonban nem várja be a főbe köszöntést, hanem kapja a keze ügyében levő dorongot, s olyat nyújt vele a Telezsák fejére, hogy a csárda is rengett bele.

Telezsák, mintha nem is ő volna az, kit megfejeltek, visszasújt két kézre fogott fütykösével; s ekkor aztán, semmiért, oly viadalt csap a két betyár, melyhez hasonló párbaj tán a caraibok közt sem történik.

— Csak a fejit, hogy meg ne sántuljon! biztatja őket a néző sereg; s azt a loyalitását el is kell mindkét vívónak ismerni, hogy ők egymásnak sem kezét, sem lábát, sem egyéb hasznavehető tagjait ütésekkel nem terhelék, egymás csapásait nem is parirozták, hanem mindenik tartotta a maga fejét, s ütötte a másikét. E viadalnak aztán utóbb is az lett a vége, hogy Topa, kinek a feje kevesebb ütést szívelt el, mint a Telezsáké, kakastaréjú fejbúbbal zuhant az asztal alá.

Ott hagyták.

Holnapra majd föléled.

Telezsák pedig, kinek a feje szinte meglehetősen vérzett, diadala után szörnyen elbizakodva, mindenkibe belekötelőzött, ki csak útjában volt; tört és zúzott, a mit elől utól talált: asztalt, kemenczét és orrokat.

E perczben lépett be Bálnai, ölében hozva halvány kedvesét, s azt egy padra fektetve, segélyt kiáltott s az eszméletlen leányka homlokát és hamuszínre váló kezeit kezdé dörzsölni.

— Segítsetek, szólt könyörületet esdő pillanatot vetve a hozzá közel állók érzéstelen, vad arczaiba.

— Ki ez? Mit keres ez itt? Ki fia ez a kaputos? hörögetének a jobbról, balról kiváncsian oda tolakodó baromarczok.

— Ühüm, ez·ám az, szólt ürgefejét a többiek vállán keresztül dugva egy tüskehajú, vászonszínű, hosszú, váltott gyermek. Hát nem tudjátok, az a garabonczás, a ki a sömlyék szélin lakik, a fekete házban?

— Hát az a fehércseléd kicsoda a? — De elhagyja magát!

— Meg van fagyva, susogá egy vén, ránczos képű nő, oda szagolva a leány felé, milyen kék az orczája!

— Pedig úri kisasszony, szólt egy másik bekötött fejű menyecske, a hölgy ruháit tapintva, selyemczicz a ruhája.

Többen, nagyobb részint nők, részvéttel guggoltak a leányka körül; s e részvét következtében csakugyan nagy hamar el is tüntek a leányka füleiből az aranyfüggők. Egy megőszült banya bámész pofával tartá a hölgy lábacskáit kezeiben; kiülő szemei oda meredtek arczára, s szája lezárult, míg kezei óvatosan oldák le a bársony czipőcskéket és a selyemharisnyákat.

— Pálinkát kell a szájába tölteni, majd életre jön, hörgé egy rekedt hang, mi alatt a köpenyt iparkodott a leány alól elhúzni.

Az ifju ezalatt kétségbeesve erőködött kedvesét visszaadni az életnek; de nem tudta módját, nem ismerte eszközeit.

A csárda tulsó felében pogány nyekegéssel szólalt meg e közben egy kutyabőr-duda, nagyokat sikoltva, mintha eleven állatot nyúznának.

— Tyuhaj! ordítá a Telezsák s megugrott, kajsza lábai-

val dobolva a földön, fújd, szakadj meg! kiálta hegykén a zeneművésznek, ki lábait indulóba hozta, s verte volna botjával a gerendát, ha elérte volna.

A többiek elhuzódtak tőle, mert féltek keze ügyébe esni, mikor jó kedve van.

A betyár gatyakorczára fekteté kezét, s csizmáit oly sajátszerűleg tudta majd egymáshoz, majd a földhöz verni, hogy négy lábbal sem okozhatott volna nagyobb dobogást; azzal szügyébe vágta fejét, neki toporzékolta magát s elkezde sarokra beszélni:

«Innenső sor, tulsó sor,
Elszaladok magamtól:
Vasvilla
Nyakamba,
Serpenyő,
Nyelestő,
Sárga-csizma, bagaria, ujjujú!»

Ehhez tempóra döczögetve termetét, kalapját vitézül félre vágta s bele csapva tenyerébe, egyet fordult:

«Ucczu czucza, ég az utcza!» rikoltá, s közibe rugtatott a szegletbe nyomult némbertömegnek.

— Mit bámultok itt, káromkodék s egyet megragadván a több közül, úgy megpörgette, hogy mikor eleresztté, alig birt megállani a lábán.

— Megkarmoltál, hanem 'iszen ezért elhasítom delivörös keszkenődet.

Azonban ekkor hirtelen a közibök tévedt ifjun akadt meg figyelme s hátra hőkölt.

— Teremt'se, kiálta s kalapját elveté, megveszett ez, hogy ide mer jőni? A ki áldója van, nem is eszik e több pogácsát! a milyen igaz, hogy az én botom jajfa. Keljetek onnét, dajnák! a jégen kopogótokat, mert emberhalál lesz ma! S nyakravalóját oldá és neki türközött.

— Csitt, csendesen, rimánkodék az ifju összetett kézzel, míg fájdalmas tekintete kedvese arczát lesé, már éledezni kezd, legyetek csendesen.

— Te pedig mindjárt haldokolni fogsz, röhöge szemtelenül a Telezsák, ismersz-e még, he?

Bálnai rá tekinte; úgy tetszék neki, mintha azon képet valahol látta volna.

— Látod-e ezt, ni, szólt a betyár, szétválasztá fejebubján a gubanczos felemás hajcsombolékot s ott egy daganatos üreségre mutatott, mely tisztességes fejbetörésnek szokott epitaphiuma lenni. Tudod-e, mikor hátulról nekem estél s betörted a fejemet? Hanem 'iszen itt vagy most!... kiszorítom belőled a lelket úgy, hogy a herkopáter sem tesz rólad többet... S ez alatt oly közel vivé az ifjuhoz mosdatlan arczát, hogy a szájából kidülő borgőz azt szinte elütötte lábáról.

— Nézzétek csak, hogyan tekerem ki majd ennek az ifju úrnak a nyakát, szólt, fejét hányva-vetve, s mint ki dolgának végbeviteléről a legbizonyosabb, nagy bátorsággal nyúlt az ifju nyakravalójához, ki ez alatt némán, határozatlanul néze annak szeme közé. Azonban még alig nyujtá feléje cserepedzett bőrű kezét a betyár, azon kiemelendő szándékkal, hogy nyakravalóját megragadja, már az ifjutól oly hathatós ökölcsapást kapott szemei közé, melytől három csillagos eget látott egyszerre s megmozdult fejében az agyvelő.

Az ifju újolag kedvesét vette ölébe s saját lelkét iparkodott ajkain át beléléhelni.

A Telezsák is eszére tért nagy nehezen, s ennélfogva nem rohant vaktában az ifjunak, hanem felugrott az asztalra s feltűrve két ingujját, kalapját elhajítá, markába kapott s roppant bátorsággal így kiálta le onnét:

— Most gyere ide, ha mersz! oly dühvel forgatta szemeit, mintha minden pillantással ablakot akarna fúrni a csárda oldalán; üss meg még egyszer, ha van lelked!

— Le kellene a kisasszonyt vetkőztetni, majd úgy hamarább magához jőne, tanácsolá egyike a csárdai némbereknek, szerény oldalpillantásokat vetve saját rongyos zsákszoknyájára, egy mellékgondolatjával a hasznára vá-

landó ruhacserének, s egy másik rögtön foganatba kezdé venni az adott útmutatást, fagyos kezeivel a lányka ruhája kapcsait kezdvén kiaggatni.

Bőszülten ragadta torkán a nőt Bálnai s úgy összemarkolá gégéjét, hogy arcza sötétkék lett s szemei kidióztak, s ekkor büszkén elrugta onnét. Erre pokoli zsivaj lőn. Az egész nőszemélyzet fellázadt s megereszté moslékos ajkainak harczháborúját az ifju és kedvese ellen. A dühös fogcsattogató furia-arczok, szétkuszált hajzattal, iszonyún fenyegetőzve rohanák meg szegényeket, míg az asztal tetejéről vad uszítással biztatá őket Telezsák.

— Karmoljátok agyon! tépászszátok meg őket! szúrjátok ki szemeiket! — hasítsátok fel orrukat! — tépjétek le róluk a ruhákat, s dobjákat ki puczéron a hóra! — Jutka, Panna, Magdus ne hagyd magad!...

— No, micsoda boszorkány-lakzi ez, közbekiált egy harsogó hang, s egy roppant magas férfi belöki az ajtót s belép azon. Fején széles báránysüveg, vállán kifordított bunda; sem süveg, sem bunda, sem bajusza és szemöldei az idegennek nem látszanak a hótól; az ember ölnél magasabb.

— Mi történik itt? kiált gordon hangon újra, s megrázva subáját, minden léleknek teli rázza szemét, száját havas vízzel.

— Dobjátok ki, bőgött elrekedve Telezsák az asztalon, az ifjura czélozva, míg a vászonnép észrevéve a jövevény bejöttét, mintha egyszerre megnémult volna, elszörnyed, félre áll.

— Nem bömbölsz, részeg, fancsali te! kiált Telezsákra az újon jött, s fölemelve a kezében hozott szánkórudat, az ez iránti tiszteletből hanyatt esik az asztalról, s addig meg sem áll, míg tökéletesen le nem gurul a pinczébe.

— No szedjétek föl magatokat, szól az érkezett, szánköm beledőlt az árokba; eltört a rúdja, a kinek keze lába van, lóduljon lapátolni. Hajde betyár! s ezzel egyenként szórta jövevényünk a csárda lakóit kifelé.

Hirtelen meglátja Bálnait és a leányt; megütközik, közelebb lép hozzájuk.

— Mi hoz téged ide? szól álmélkodva az ifjuhoz.

Ez ráismer.

— Bátyám, az Istenért! segítsen, rimánkodék, nézze, meghal kedvesem.

A férfi a leányra is ráismer; látja, hogy közel van a halálhoz s leveti subáját.

— Ne félj, nem hal meg, szól nyugodtan, elgyalázta ugyan a hideg, de majd helyrehozzuk... Hát ti mit ácsorogtok itt, a helyett, hogy mint emberhez illik segítenétek? havat ide frissen és erős égettbort! A ki férfi, takarodjék ki a szobából! menjetek, szánomat czepeljétek a ház elé, a rúdját hozzá kell kötözni! Ti pedig, asszonyok, segítsetek ezt a lánykát életre teremteni. Ejnye! milliom adta a szurkos kezeiteknek, ki lopta le a czipőt lábáról? Mindjárt bocskort hasítok a hátából az irgalom-felejtettének. Te pokolra hátráló te, te redves banyaposz, a szemedből is kilátom, hogy te loptad el?!

— Bizony Isten nem loptam én, pusztabiró uram, csak azért vettem le, hogy valaki el ne lopja, vissza akartam adni a nélkül is, már mire is mennék én ezekkel az apró lábczipőkkel, a kezem feje sem megy bele.

— No, ne présmitáljatok annyit, hanem lássatok dologhoz; nyissátok ki legelsőbb is azt az ablakot, hisz oly büdös van itt, mint egy dohos búzaveremben. Te Panna, rakj szaporán tüzet, téglát fogsz melegíteni, te pedig, te másik, főzz szaporán borlevest!

— Nincs bögrénk.

— Ki is fordítom a bőrödet, csak ne legyen! Hát, te betyár, mit ólálkodol ott a kémény alatt? nem megmondtam, hogy minden fekete nép kipusztuljon innét? Lódulj!

A betyár repült.

— Már most, édes öcsém, Isten velünk, fogd a szegény gyermek fejét öledbe; tartsd jó magasan! hál' Istennek nincs egészen megfagyva.

Csend lőn a csárdában, mintha mindenki imádkoznék. A vén Rónai, a pusztabiró volt jelen. Réme valamennyi betyárnak és szegény legénynek.

FEKETE HÁZ.

Amott van egy kis ház,
Arczczal napkeletnek;
Keserű a leve,
A mit abban főznek.
Benne van egy asztal
Gyászszal megterítve,
Rajta van egy pohár
Bánattal megtöltve.

Népdal.

A k...i sömlyék mellett állt hajdanában egy kis ház, teteje palakővel fedve; ablaktáblái szüntelen csukva tartattak s falai korommal feketére voltak festve. Ösvény nem vezetett ajtajához, mert ajtaja a háztetőn volt, honnét hágcsón kellett bele fel- és lejárni. Itt lakott a peregrinus — mint Bálnait később elnevezték — testvérével, ki a házat soha el nem hagyá.

Fekete volt a ház, azért, hogy minden közeledőt elidegenítsen.

Fekete volt, hogy lakóinak gyászát képviselje.

E házba hozta a peregrinus kedvesét is, a szőke lánykát, kit a pusztabiró segélyével életre hozott s a törvény üldöző keze elől ide rejte. Azonban az éjjeli áthülés súlyos nyavalyát, nehéz mellbetegséget hozott maga után a gyöngéd idegzetű lánykára, melynek következtében Bálnai kénytelen volt egy meghitt orvosához, kinek egy időben nem csekély szolgálatokat tett, folyamodni, s előtte őrzött titkát fölfedezni. Nem gyógyítá ugyan az meg egyhamar a beteget, de barátja titkát annál hamarább kifecsegte; minek legközelebbi következménye az lőn, miszerint Bálnai ellen az odaintézendő birói eljárás törvényszékileg elhatározta-

tott, hogy tőle pártfogoltja törvényesen elvétessék s a felpörös bárónak tulajdoni joggal átadassék.

Miután e határozatot nemzetes és vitézlő Tölcsér Jónás esküdt úr sem birtokból, sem személyesen nem kézbesíthette, kiadá róla hiteles bizonyságlevelét, miszerint azt annak ajtajára, Fekete János és Fehér Bálint jelenlétében, felszegezte; pedig világos volt, hogy ajtó nem is létezett a házon sehol.

Egy reggel a fekete házban belől szokatlan ünnepély tartatott; az ablakok, mint rendesen, csukvák, csak a háztetőn hagyott nyiláson át mosolyga le az ég. Azért volt pedig a háztetőn, nem pedig a ház oldalán hagyva a nyilás, hogy azon csak az égre lehessen látni, a földre ne.

A beteg lányka ma kelt fel először betegségéből.

Oly halovány volt...

Szőke arany fürtei csillogó pongyola fodrokban rezgettek vállain.

Ott ült bágyadtan egy szalmás karosszékben, szőke angyalfejét a mellette ülő Lilla vállára hajtva, míg másik felén Pista ült mellette, kinek gyöngéd kezecskéje jutott. A kis asztalon két gyertya égett. Egyszerű tányérkára néhány fürt ép szőlő volt téve, mi tél utóján oly ritkaság; de a beteg kivánta s Pista elő tudta teremteni. Mellette üvegpohárban egy bokréta fehér hóvirágokból kötve, miket Pista szedett a mezőn.

A lányka gyönyörrel szemléli a tavasz legújabb hirnökeit s egyet a virágok közül kezébe véve, megszagolja; érzi, hogy nincsen szaga s visszateszi.

— Istenem! szólt felsóhajtva, már a virágok is megérkeztek, tavasz lesz... zöldül-e már a mező? kérdé Pista felé fordulva.

— Még itt-ott, árnyékosabb helyeken a hó sem olvadott el, de a honnét az eltünt, ott rögtön a tavasz foglalta el a zöld királyi széket.

— Szólnak-e már a madarak?

— Még korán volna; majd néhány hét mulva megjön a

fecske, a pacsirta, később a csalogányok; oh, akkor már nagyon kellemes idő lesz.

— Oh, mint szeretném látni a zöld természetet... Istenem, mily kedves lesz a mezőn virágokat keresni!... teremnek ugy-e itt is szép virágok?

— Oh, nagyon szépek, szólt magasztalóan Lilla, a kis erdőben pompás virágok nyilnak; majd elvezetlek én oda, kis forrás is van itt, oly tiszta, hűs vize van...

— Mily jó lesz annak vizéből inni! Hűs nyárfák árnyékában a fűbe leheveredni, hol vadrózsa virágzik... oh csak egy tekintetet a szabad természetre és—meggyógyulok.

— Még nem szabad, szólt aggodalmasan Bálnai, a levegő hűvös.

— Nem, nem... jól tudom én, hogy nem a levegő az, mitől ti engemet féltetek. A levegő, az Isten ege, a napvilág, hogy árthatnának azok? Az emberek szemei elől rejtetek ti engem...

Igenlő hallgatás válaszolt aggodalmira.

— Senki sem tudja még, hogy itt vagy, barátomon, az orvoson kívül, szólt a peregrinus, s neki megigértem, hogy ha titkom kitudódik, meghal. Madár sem jöhet be hozzánk, az Isten egén kívül senki sem lát be ide; el van zárva tőlünk minden élő tekintete.

— S meddig fog e rabság tartani?

— Két hónapig és négy napig... Akkor leszek huszonnégy esztendős.

— S mi fog akkor történni?

— Apám vagyonaihoz hozzá jutok.

— De mi köze vagyonaidnak Janka üldözőivel? kérdé Lilla.

— Nem sok lesz, az igaz, de épen elég.

— Mire elég?

— Épen annyi lesz, mennyivel téged a törvény kezéből megválthatlak, szólt elfogódott hangon az ifju, s gyöngéden megölelé a halovány leánykát s könyező arczát annak ölébe rejté.

— És azután?

— És azután elmegyünk valahová, hol senki sem ismer bennünket; parasztruhát veszünk magunkra mind a hárman; szabadok leszünk és élünk boldogan. Hisz hány ember van, kinek semmije sincs két kezén kívül és mégis boldog, mégis elégedett! Dolgozni fogunk és örülni, mintha soha a világot és annak keserveit nem ismertük volna; nem leszünk gazdagok, de mienk lesz mindaz, mit gazdagságon megvenni nem lehet: a tiszta öntudat, az ártatlan öröm, a természetadta jólét, a lélek boldogsága, az elégültség, a nyugodt álmok malasztja és minden áldás, a mi onnét felül jön s nem megy emberek kezein keresztül. Ugy-e? ugy-e ti nem irtóztok a jövőtől? Egyszerű lesz az és ragyogástalan, de nyugodt és bánattalan... eljöttök-e velem oda?

A két leány feleletül nyakába borult az édes ifjunak; megölelték őt mindketten, forrón az egyik, gyöngéd szorítással a másik és sirtak mind a hárman.

A mint ott egymás karjai közt, egymás keblére sirták könyüiket s a régen tartogatott bánat oszolni kezde, s a remények sokszorozódtak, midőn tán nem mosolygott le boldogabb lényekre a derült tavaszi ég, mint rájok: erőszakos koczczantások az ablaktáblákon verék fel önfeledt boldog álmaikat.

— Csitt! ne szóljatok! Ki lehet az?

— Bocsáss be, akárki lakol e házon belül, a király nevében!

— Gyere be, ha tudsz! mondá magában a peregrinus.

A két leány pedig sietve vonult a szögletbe; a szőke lányka reszketve simult Lilla keblére, kinek arcza hős tűztől lobogott s biztatva takartá el karjával a remegő barátnét.

— Bocsáss be, különben erőszakhoz nyúlunk, hangzék künn egy újabb phrasis s erős ütések csattogának újra az ablaktáblákon.

A peregrinus Tölcsér Jónás hangjára ismert ez utóbbi-

ban, s magán kívül szakítá fel az ablaktáblákat s azokat feltárva, kikiálta:

— Hát az ablakon akartok bejönni, mi a mennykő?

— Nem találjuk az ajtót, hangzék künn.

— Kerüljetek a kéménynek, magam is ott járok be.

— Hát micsoda gondolat az?

— Csak olyan, hogy nekem úgy tetszik.

Erre a künn levők megsejtvén a bejárókat a ház tetején, hosszasan tanakodának: ki menjen be rajta először?

— Adjon hát egy létrát, hadd megyünk be; (már ekkor per «hallja ked» beszéltek Pistával).

— Nem szokás ide létrán jőni, én csak röpülni szoktam; a ki így nem tud, próbálja máskép.

Erre újólag tanácsot tartának a künn levők s végre egy hágcsót teremtvén a szomszéd tanyák valamelyikéből, azon az egyik, kire a sor esett, felkapaszkodván, a háztetőnyíláson át egy vakmerő salto mortaleval a szoba közepére ugrott. Egy roppant pandurdarab volt, kék üngben, gatyában, mindkét kezében dupla pisztoly, hóna alatt csákánybalta; vállán dupla puska; roppantul elszégyenlette magát, a mint körülnézett s látta, hogy egy fegyvertelen férfi ellen tett ily iszonyú fegyverbeli előkészületeket. Utána még öt másik pandur potyogott be. Végre a létrát belől vevék s azon át a két parancsoló személy, tens Bálvándy táblabiró úr és Tölcsér Jónás esküdt nagy bátorsággal és kényelmesen alászállának.

Pista nyugodtan ült, keresztbe font karokkal, a szoba közepében, s bátran nézett szembe az érkezőkkel. Háta mögött egy szegletben volt a két leány.

Bálvándy úr előlépve, elkanyargatá erre meg amarra szokott törvényes stilusban beszédét, mely végtére is oda ütött ki, hogy Bálnai István azonnal felszólíttatik egy bizonyos elrejtett és foglalás alá vett nőszemély miatt házmotozást engedni meg lakásában; ellenszegülés esetére kényszerítő eszközök is lévén kézügyben.

— Nem lát, táblabiró úr? nincs itt elrejtve a keresett hölgy; amott láthatja őt, csak nyissa ki a szemét!

Erre Bálvándy úr meglehetős zavarba jött, minthogy arra nem számolt, hogy oly nyiltan beszélendnek vele, hanem sokat támaszkodott pandurjai ékesszólására, s jelenleg nem tudta, miként folytassa a történendőket, tehát elővette az itéletet, s elsőben azt akarta végig olvasni.

— Soha se bántsa, szólt Pista, tudom könyv nélkül.

De a táblabiró úr nem ismert e tekintetben könyörületet s hosszában végig olvasá a deliberatumot, mely szerencsére deák nyelven lévén szerkesztve, a hölgyek nem érthették a benne foglalt kárhozatos szavakat.

— Volt-e az itélet közölve az alperesnővel? kérdé phlegmatice Pista, jól agyba-főbe nézve a táblabiró urat.

— Hallja, Audiat! kiálta felfortyanva a jó úr, velem ne bolondozzon; jól tudhatja, hogy Audiatra bíztam az exhibitiót, s most nekem ne fogadatlanprókátoroskodjék.

— Kövesse meg magát, spectabilis! itt önnek nincs Audiatja, itt nemes és vitézlő Bálnai István áll ön előtt, ki is az eljárás hiányos volta miatt a végrehajtásnak ellentállok; s erre a formaságok betöltése kedveért pálczáját fölemelé, mely semmiben sem különbözött bármelyik szekéremelőrúdtól.

— Az ellentállás a törvények értelmében biróilag el nem fogadtatik, mondá ünnepélyesen az esküdt úr, még ünnepélyesebben kotródván sejtelmes pillantásokkal pandurjai mögé az emelt bot ellen.

— Resistálok!

— Nem fogadtatik el, itt készen a brachium.

A pandurok elébbre léptek.

— Bátyám! szólt suttogva Lilla, jer, segíts Jankát föltenni az ágyra; igen rosszul van.

Az ifju oda ugrott, karjaiba ölelte az elsáppadt lánykát s lefekteté az ágyra; az embertelen fenyegetések magán

kívül tevék szegényt; veszedelmesebben esett vissza betegségébe, mint valaha.

Bálnai sírt, mikor a birákhoz visszatére. Könyörgő arczczal fordult hozzájok:

— Uraim! ha van önökben emberi szív, hogy tudnak ily kegyetlenül bánni egy szegény, mindenkitől elhagyott gyermekkel, kit egy haragos tekintet lesujt, kinek egy hideg bántó szó úgy fáj, mint másnak a tőrdöfés! Nézzék, most is milyen beteg!

— De hát okai vagyunk mi annak, hogy adósságokat csinált, miket nem tud megfizetni?

— Hisz nem ő csinálta azokat.

— De segítette elkölteni ... Aztán ismerjük mi jól az ilyen ájuldozó természeteket ...

— Hadd beszéljek csak egy perczig szíveikhez.

— Sohase beszéljen biz azokhoz. Jól ismerjük mi a dolog mibenlétét; a leányasszony adós, nem akar fizetni, erre való a törvények szigorúsága. Majd meglátjuk, hogy ha csak egy hétig leend is rabszolgája a hitelezőnek, mindjárt meg fog tudni fizetni, azt fogadom! Hohó! vén róka vagyok én már az ilyesekben, nem szed engem rá minden szí szó ...

— S micsoda istentelen nép! kontrázott közbe az esküdt úr, nem elég neki egy leány, kettőt akar tartani! ... Nem égbekiáltó?!

— Igen, igen; micsoda jogot formálhat ön magának e leányzóhoz?

— Enyém; én vevém vissza őt a halál kezeiből, enyém az Isten előtt.

— No, úgy hát fizessen meg ön helyette; tizenhétezerhatszázhét forintot a költségekkel és kamatokkal együtt, vagy a leányt; mi szívesen odaengedjük az utóbbit az előbbiért.

— Megteszem; igen ... csak legyenek önök várakozással; csak néhány hónapot engedjenek, mialatt atyai örökömhöz juthatok.

— Persze, hogy is ne! majd addig árkon-bokron túltennénk magunkat, nemde? mi pedig üthetnők bottal a nyomát.

— Na hát megfizetek én, szóla közbe egy negyedik hang, csengő, átható, szilárd, mint egy megütött érczszobor hangja. Ez a hang a Lilláé volt.

— Igen-e? szólt az esküdt úr gúnyosan, nem tudnám, miből és mivel?

— Jőjjenek önök ide, majd megmutatom, miből és mivel, jőjjenek közelébb.

— Tud a leányasszony fundust kimutatni?

— Igen, igen, tessék! s ezzel egy gyertyát levett az asztalról s azzal a szoba tulsó szegletébe sietett.

— Szeretném tudni, mije lehet olyan nevezetes, röhöge a táblabiró úr, talán egy rongyos kutyabőr?

— Vagy valami csehgyémántos ereklye; olyasmit el nem fogadunk. Semmiféle prætium affectionis.

Bálnai reszketett, de szemei villogva nézték testvérét, ki ragyogó szemekkel s pihegő kebellel térdelt le egy fekete láda mellé s a biráknak inte, hogy menjenek oda. A mint Jónás úr elment Pista mellett, ezt sugá neki:

— Nem felejtettem el, hogy megbántottál; ismerem a másik leányt is, vigyázz, mert azt is elveszem tőled.

Pista pedig nézte az embert s ismét testvérére függeszté szemeit; az is reá tekinte, mindkettőjök szemei vad tűzben ragyogtak.

Lilla felnyitotta a fekete ládát, mely körülbelől két láb hosszú, egy láb magas és széles volt; a két biró kiváncsian oda tartá fejét, mialatt a lányka a gyertyával bele világított. A láda színig volt töltve puskaporral, melytől alig két ujjnyi távolban tartá Lilla a gyertya lobogó lángját; csak egy percznyi mozdulat még, a fekete házban összegyűlt boldogok és boldogtalanok valamennyien egyetemesen a mennyországba repülnek.

A leány oly vad elhatározottsággal tekinte a két törvénytudós szeme közé, gyertyáját szüntelen közelebb vive

a lőporhoz, hogy azok egy perczre szinte kővé merevülve álltak s szoborrá ijedtek.

— Isten segíts! kiálta, beteg kedveséhez rohanva Bálnai, s annak ágya előtt vadul hátraszórt hajakkal megállt; a lányka kezét egy kezébe fogta, másikkal testvére felé intett.

Nézzétek e csoporzatot; a sötét szoba legszegletében, egy fekete láda mellett az amazoni alak, fekete szemeiben megölő tűz, kezében az iszonyatos halál a lobogó szövétnek lángjaiban, mely vörös fényt vet tűzláng arczulatára. Mellette a torzfélelem két elrémült alakja, vonásaiból kikelt arczaikkal, kidiózott szemekkel, s égnek álló hajjal. Másik oldalon a beteg lányka, halavány, hunyt szemű; a néma szenvedés, a házhéjnyiláson beömlő ég világa még fehérebbé teszi arczulatát; míg mellette, mint egéből levert Leviathan, előre nyomult lábbal a szenvedélyes ifju áll kinyujtott kezével, mintha mondaná:

— Most én parancsolok; én vagyok a halálnak ura!

Következő perczben rémületes ordítással riadt meg a két végrehajtó s szaladt a létra felé, futtában hatszor taszítva fel egymást s a legkomikusabb rémülettel rohanva meg a hágcsót, melyen egyszerre akart mindkettő felkapaszkodni; s egymás hátán nyakra-főre, tömérdek tépászás és gázolás után csakugyan fel is rugaszkodott a háztető nyilására, onnan pedig minden gondolkodás és megfontolás nélkül gurult alá; s ki orratörötten, ki lábficzamodva oly gyorsasággal elkotródék onnan, a milyen gyorsaságot csak a legképtelenebb ijedtség korbácsolhat emberi műszerekbe.

A hat rendbeli pandur nem tudván mire vélni a dolgot, hű kötelességének tartá, további rendeletek nyerése végett, nagy sebesen vezetői után indulni, s ekképen ők is, re infecta, visszatértek, a mint és a merre jöttek, a nélkül, hogy valaha tudomásukra esett volna: miért jöttek hát tulajdonkép és miért mentek vissza?

* * *

A következő megyegyülésen katonai fegyverhatalomkar rendeztetett a fekete ház lakói ellen.

* * *

Két hét mulva három század katonaság vevé körül a fekete házat s lakói ünnepélyes hangon szólíttatának fel a törvények iránti engedelmességre.

Senki sem felelt.

Igérének nekik börtönt, ütlegeket, békókat; mind hasztalan, sem szó, sem tartomány . . .

Végre egy nyilást vágtak a falon; azon betörtek, felhányták az egész tanyát, összekutatták zegét-zugát és tapasztalák, hogy annak minden térei tele vannak ürességgel és semmiséggel, mely tapasztalásból azon meggyőződésre jutottak, miképen a keresett személyek bizonyosan más valahol vannak.

Azt természetesen nem sejtheték, hogy a peregrinus egy éjen, övéivel együtt, Rónai Gábor pusztabiróhoz költözködék által.

* * *

Azonban nem hagyta a dolgot ennyibe maradni Dömsödi úr, hanem körlevelet bocsáttatott ki, melyben ötszáz forintot igér annak, ki tudtul adja a szökevény hollétét; e körlevél K . . . és H . . . városok minden utczaszegletére fölszegeztetett.

Ötszáz forint sok pénz.

Öt hét alatt megtudta, a mit óhajtott, s hitte, hogy nincs többé mód és erő, mely pokoli vágyainak tárgyát megszabadíthassa körmei közül.

— Rögtön utazott K . . . re, ügyvédét fölkeresendő. Az épen nem vala otthon, hanem hosszasb időre H*-ra rándulván, Dömsödi úr minden tétovázás nélkül utána indult H*-ra.

Mikor elindult, nyúl futott keresztül útján — — varjú szállott fel előtte — — vén asszony jött vele szemközt; rossz jóslatok! . . .

ZÖLDHALOM.

Rongyos a kend háza vége.
Népdal.

A ki a Zöldhalmot egy zöld halomnak képzelné, nagyon csalatkoznék.

Korántsem zöld ez és még kevésbbé halom, hanem egy kidült-bedült oldalú csárda, mely úgy áll a K . . . város határát a Kiskúnságtól elválasztó pusztaságnak közepette, mintha valamely tátos a felhőkből pottyantotta volna ide, s aztán haragjában jót rugott volna rajta.

Kéményét gólyafészek koszorúzza, melyből a hímgólya a csillagokat látszik vizsgálni hosszú orrával. Előtte terül a fehér tó, melynek széksós partjain birkanyájak legelnek. Kerítése csapóföldből van tapasztalva, s udvarán félrenőtt kútágas fohászkodik esős idők után.

Érdemes vendégei a jámbor Alföld nagyreményű lókötői, juhászok és gulyások, kik ha Heves, Szatmár, Csongrád vármegyéket szűkeknek érzik, el-eltünnek, s gyakran hónapokig csak a zöldhalmi pinczegádor tudja, hogy hová lettek.

Maga a korcsmárosné egy hízásnak indult magas darab némber. Jobb éveiben, míg Bognár Jancsit fel nem kötötték, hűséges társa minden zsiványkalandoknak, — azóta a zöldhalmi csárda haszonbérlője.

Most csendes, békességes életet él; hadnagyok, biztosok nem tudnak rá semmit mondani, törvényszék eleibe ritkán kerül, nem verekedik, hanem szép csendesen megül a patka szélén és fon, és hízik, nem sokat törődve a világgal.

Senkit el nem rejt, de el sem árul; ha üldözött szegény legények jőnek hozzá asylumot keresve, vállat von s azt mondja nekik: «bujjatok el, mit bánom én» ; ha pandurok jőnek, azt mondja: «keressétek, a mint tudjátok, a ti gondotok».

Ha vendégei hajba kapnak, bicskák villognak, juhászbotok puffognak, egykedvűen csak ennyire figyelmezteti őket:

— Az üvegeket össze ne törjétek!

Hej! mind másként volt a dolog, míg Bognár Jancsit föl nem kötötték! akkor még fiatal volt és csupa tűz a menyecske; fekete szemei voltak, mint a haragos éj; piros és gömbölyű arcza, ajkai teljesek és csábítók; barna haja hosszú tekercsekben borult két csipejéig, selyem szalagok közé fonva s fehér karja: jobban illettek Bognár Jancsi nyakára, mint a kender nyakravaló.

Még akkor naphosszant megülte kedvencz paripáját, hősét pusztáról pusztára követve; együtt nyargalta be vele a kúnsági homokot, együtt ült vele a tiszamelléki iharfaerdőkben a rejtett tűz mellett; együtt futott a kergető pandurok elől és bíztatta kedvesét, mikor a golyók füleik körül fütyültek.

Ott volt, mikor Bognár Jancsit legutószor elfogták. Három golyót lőttek már kedvesébe, de ő egy kezével átölelte az alélót, másikkal a két paripa kantárát fogta, s rohantak tovább, míg alóla ki nem lőtték a lovát, s csak úgy foghatták el a híres lókötőt.

Akkor ünnepelt Semiramisa volt ő minden alföldi zsiványklubbnak; czélba lőni jobban tudott, mint a hadnagyok; a csákánynyali küzdésben ritkítá párját, s a hol késéhez nyult, ott vége volt a verekedésnek.

Házfeltörések, gulyák szétterelése, gyorskocsik megvámolása s más nagyobbszerű vállalatokban hadvezéri talentumot tüntetett ki s a legkínosabb és lealázóbb kínvallatások sem voltak képesek tőle egy áruló szót kicsikarni; hanem hiszen a betyár is elébb szét hagyta volna ám magát szedetni, mint hogy orgazdaságot vallott volna rá.

Azonban mindezeknek vége, mióta Bognár Jancsit felkötötték.

Most ki sem megy a házból s megszámlálja, hányat szóljon naponként s miután a kimért számig beszélt,

akkor aztán estelig, ha a kerék kiesik, sem hallani többet szavát.

Hosszú keresztlábú lágyfa-asztal vonul a szoba egyik végétől a másikig, melynek a pinczeajtó felőli oldalán két zsíros betyár ül, kiknek egyikében, mihelyt e bűzös félhomályban hozzá szoktak szemeink, azonnal megismerendjük Telezsákot, a koplalói hőst.

— Bort, korcsmárosné! ordítja a ficzkó, hanem osztán igyék belőle elsőbb!

Különös óvatosság ezen népeknél, hogy a hozott italt mindig megkóstoltatják előbb a csaplárnéval.

— Nesze, bolond! majd én kóstolgatom a borodat; ha nem kell, nézz rá; úgy is megfizeti majd az öreg harang, válaszolt erre durczásan a csaplárné, oda állítva az itcze bort a suhancz elé.

— Ejnye no, lelköm adta, de haragos! bizony kinézné az embert a szobából, már minek az a nagy harag no? nem élünk abból meg! szólt erre a másik bicskás, félrecsapott kalapban, bajusza hegyesen felkenve fényes pofájára; szemei égtek, mint a faggyúmécs, s hátulról categorice átnyalábolta a makranczos csárdásnét.

— Hallja, az az embör muzsikál, mond, jobb bizony, ugorjunk egyet!

Ugrott is a betyár, nem is egyet, hanem kettőt, azt is hanyatt és az asztal alá, míg kalapja a szoba legtulsó szögletébe repült.

A csaplárné pedig helyreigazítva keresztül kötött nagy kendőjét, ismét visszaült helyére.

Az asztal végén azonban egy sajátságos alak muzsikált.

Már hangszere is megérdemli a figyelmet; ez az úgynevezett szalmahegedű.

Egy diófadeszkára két összetartó szalmakötél van kifeszítve s rá vékonyabb-vastagabb egerfaléczek körösztbe rakva, mik két kis fakalapácscsal üttetve, a legsajátságosabb melancholicus hangokat adják.

Eleinte a szivét érzi az ember ezektől a bánatosan

döngő szomorú hangoktól szorülni, később gyomra fáj bele s érzései kimagyarázhatlan széthangzásba jőnek; azonban, a kik hozzá szoktak: nagyon jól tudnak rajta aludni.

Búsan verdegélte e müszert egy sovány sárgazöld színű ember, elhízott kékes-vörös orral; kopasz, szinte hajtalan fejéhez, fiatal, szőrtelen arcza valami lázasztó tekintetet mutat; szemei véresek, beesettek; homlokizmai szüntelen reszketésben vannak s sáppadt lázas arczán gyakori rángások vonaglanak keresztül, túlmozgékony arczidegeivel a legcsodálatosabb torzképeket metéltetve s nyakát olykor egészen hátra ferdítve.

Ő azonban mind e mellett is folyvást muzsikál és lábával veri a tactust. Hosszú csontkezei könyökig vannak ki a gyermekkori szük nyári kabátból, egész öltözete csupa randa nyomorúság.

Előtte egy tartalma-fogyott pálinkás üveg hentereg; érezni hatását a zenehangok mivoltán.

Az említett két betyár közelebb huzódott egymáshoz s kalap alul következő párbeszédhez fogtak:

— Hát majd csak este felé?

— Ühüm; majd úgy éjfél előtt egy órával a h*si homokban; ott épen alkalmatos hely lesz rá.

— Magával beszéltél az ifju úrral?

— Igen ám; azt igérte, hogy ha elvégeztük a munkát, csak menjünk a Koplalóba, ottan kifizet.

— De hát ismered-e, hogy kit kell?

— Hogyne ismerném, nála szolgáltam hat esztendeig; meg is vert eleget; alacsony ragyás ember, az álla be van törve, mindig világos-zöld kaputban jár, füligrám gombokkal.

— Maga van?

— Meg a kocsisa; hanem hiszen arról már gondoskodtam.

— Majd hiszen elbánunk vele, fejezé be az utóbbik bicskás, s jelentékeny hunyorítással csapott csizmája

szárára, melyből egy rézveretes öreg kés nyele kandikált elő.

Az egész párbeszéd a legsuttogóbb, óvatosabb hangon volt előadva, hogy tán maga a szemfül lelkiismeret sem lett volna képes belőle egy szót is megérteni. Nem is figyelt rájok senki. A korcsmárosné hangot nem adva pörgette orsóját; a fehér kemencze tetején egy roppant czirmos kandur dörömbölt, csak a szalmahegedűs szemei függtek rajta merően, mozdulatlanul, mint egy holtrészegé, s ezt egyik sem vette észre, pedig azt mondják, hogy az epilepticus lázban sinlődők a leghalkabb suttogó szót megértik, meghallják a szomszédszobában történt suttogást s ingerült látnoki phantaziájok erejével következtetnek, értelmeznek, jövendölnek azokból.

Erre egy harmadik betyár toppant a szobába, karimás kalapban, térdig érő ingujjakkal, kezében görcsös fustély; egyet konyít szemöldökével s könyökével a háta mögé mutat, mely pantomimákat a másik kettő elértve, szedi sátorfáit s mind a hárman eltünnek a pinczeajtón.

Alig húzták ki a lábaikat e szabad polgárok, midőn a szobaajtó megnyilván, Dömsödi úr belép világos-zöld kabátjában és ragyás arczulatával.

A kocsmai zsivaj és szalmahegedű az oka, hogy a jöttét megelőző ostorpattogtatást, kutyaugatást és hintódörgést nem hallhatánk, s ekkép őt minden bejelentés nélkül vagyunk kénytelenek fogadni.

Széttekint összehúzott szemekkel és orrfintorgatva a szennyes szobában s egy előtte álló szalmaszéket felrugva, miután félvállról a korcsmárosnéra elegendő ideig lenézvén, tapasztalta, hogy abban maga és ezüst sarkantyúja iránt legkisebb figyelmet sem gerjesztett, így kezdé mondását:

— Te (. . . !) itt egy megszólítási czím következett, mely Dömsödi úr szájába és a korcsmárosnéra igen, de papirosra nem illik, nincsen külön szobátok, a hová a becsületes vendégeket beszállítsátok?

A megszólított, a nélkül, hogy felvetné szemeit, feleié:

— Nincs.

E laconicus válaszra Dömsödi úr már épen valami elkerített forgós attát készült mondani, midőn egy különös eset hirtelen más felé vonta figyelmét.

A szalmahegedűs, midőn Dömsödi urat meglátta, még haloványabb lett, mint volt, oly halovány, mit egy viaszgyertya; kalapácsait elejtette, hideglelős didergéssel vaczogtatta össze fogait, azután iszonyú torzképet csinálva, nagyot sikoltott s felmagasztosított rémület kifejezésével rohant egy szegletbe.

Dömsödi úr ránézett; az is Dömsödi úrra s nehéz volna megmondani, melyikök ijedt meg a másiktól erősebben.

Pedig ez életben először látták egymást.

— Hah! hah! Ez az . . . ez itt . . . ez az ember! rikoltá a hegedűs azon mélyből jövő éles hangon, mely a nagy ijedelem hangja, ez az ember, itt . . . ma . . . még ma . . . éjfél előtt egy órával, s e közben reszkető kezével folyton Dömsödi úrra mutatott, meg fog halni! Azután egy villanyrángásszerű vonaglással földhöz ütötte magát, elkékült, elmerevült, szája összekulcsolódott, szemei kidűltek . . . az embert a nehéznyavalya ütötte ki.

— Micsoda ez? kérdé elszörnyedve Dömsödi úr.

— Nem látott még az úr nyavalyatörést?

— De hát vigyétek el innét, vigyétek ki a szobából, hisz ez undorít; ördög pokol! szólt toporzékolva Dömsödi úr s szörnyen látszott rettegni a nyavalyástól.

E közben az iszonyú láz teljes mértékben megragadta a szerencsétlent, halotti merevültsége elmúlt, a helyett dühös rángások gyötrelmei nehezülvén reá. Szemei kidülledtek, olykor fehérével felfelé fordulva, süvöltő ajkain sárgás tajték habzott; hajszálai valahány, annyi felé álltak; nyakát gyakori kínos csuklások ferdítették hol előre, hol hátra; arcza vonásain nem volt semmi emberi.

Később mindig embertelenebb dolgokat kezdett véghez vinni. Homlokával szegeket vert be a falba, azután meg

fogaival húzta ki azokat, körmeivel egy téglát szakasztott fel a padlózatból s beleharapott, mintha vajas kenyér lett volna.

Dömsödi úr rimánkodott és fenyegetőzött, hogy vitessék el szemei elől, a korcsmárosné nem látszott rá ügyelni mindaddig, míg utóbb a nyavalyatörős, öklének egyetlen csapásával, egy szalmaszéket sántabénává zúzott, mire nagy boszsúsan felkelt s a pinczébe lekiáltott:

— Hej, betyárok! jertek elő, vigyétek ki ezt a dögöt, míg mindenemet össze nem töri.

A betyárok pedig az ajtón át jól hallottak minden hangot, mely a szobában kimondatott; bejöttek, a nyavalyást felfogták s kiczepelték a szabadba, mialatt az folyvást borzasztóan fütyölt, rugdalt és rángatózott.

Dömsödi úr az egész dolgot igen furcsának találta.

Nem képzelhette, hogy micsoda nyavalyában kellene neki oly hamar meghalni.

Ez egészen számításán kívül esett.

Ha ez az ember nyavalyás, miért hogy épen ő legyen rémülésének tárgya?

Honnét vette amaz ismeretlen, soha nem látott ember ezen rögeszmét, melyhez annyira látszott ragaszkodni, hogy paroxismusa tetőpontján egy nehéz csuklással félbeszakasztva süvöltését, mintha eszmezavart agyán egy villanyszikravilág lobbanna át, e szót kiáltá gyorsan: «halott», s e közben szemeit Dömsödi úrra mereszté.

Dömsödi úr ugyan távol volt attól, hogy babonás legyen. A babona mindig hagy egy kis vallásos érzelmet gyanítani. Erről pedig ugyan senki Dömsödi urat nem vádolhatja. Akkor volt tán utolszor templomban, mikor keresztelni vitték, soha nem imádkozott, Istent a legvadabb antropomorphismusokkal illette, s mikor egy kedvencz tánczosnője a wiedeni bécsi szinházból a másvilágra galoppirozott, Dömsödi úr puskát ragadott s a villámló égbe lőtt vele, mintha harczolni akarna a villámok urával!

Vonagló féreg!

Ő tehát babonás nem volt, nem is félt senkitől, csak az emberektől; de hogy e szokatlan proféczia mégis szeget ne ütött légyen fejébe, alig volna valószínű; nagy lépésekkel járt alá s fel a szobában, gyanúsan vizsgált meg minden szemébe ötlő tárgyat, előszedte oldalzsebéből pisztolyait, azokat kétszer is felporozta, bort hozatott és azt nem itta meg; — egy szóval nem tudta: hová legyen.

— Micsoda nap van ma? kérdé a csaplárosnétól.

— Péntek.

Dömsödi úr megrezzent; — máskor kinevette magát a gyermekes félelemért s most minden csekély körülmény egyenesen az ő rémítésére látszott megszületni. Homlokán a veríték gyöngyözött alá; azt hitte, hogy a szoba fojtó levegőjétől van melege s kisietett a szabadba, hogy magát kihűtse s tulajdonkép, hogy a nyavalyatörőst felkeresse, tőle egyet-mást kikérdezendő.

Sok fürkészés után rájött, hogy azt egy istállóba vitték.

Oda ment.

Mikor belépett, az istálló tulsó ajtaján két emberforma suhant ki, kiket a sötétségben észre nem vett.

A hegedűs egy jászolban feküdt s nagyon csendesen viselte magát.

Dömsödi úr oda ment, megszólította, de az nem felelt. Azután fülébe kiáltott s miután ez sem használt, megfogta karjánál fogva; a hegedűs karja merev volt, mint darab fa. Egész teste meg volt hidegülve. Képe sötétkék volt, mint egy akasztotté, szemei kiültek, nehéz sárga hájoggal borítva, szája nyitva volt és vérzett; nyakán öt ujjnak véres nyomai látszottak.

— Ez az ember meghalt! rikoltá Dömsödi úr, három lépésre ugorva a jászoltól s kifutott onnét, mintha ostorhegyre vették volna. Künn az udvaron zsíros subákban néhány betyár támolygott; — meghalt! kiálta még egyszer Dömsödi úr. A betyárok minden megütközés nélkül fogadták e hírt s kalap alól jelentékeny pillantásokat váltottak egymással.

Dömsödi urat nagyon megzavarta ez eset.

Azonnal kiüzent a kocsisának, hogy rögtön és haladék nélkül fogjon be.

A kocsis nem fogott be.

Mire Dömsödi úr másodszor is kiüzent kocsisának, azon világos hozzátétellel, hogy minden exceptivák nélkül tegye hivatalos kötelességét és ezen többszöri izentetésért siessen színe eleibe nyak- és pofievesekbeni illetőségét átvenni.

A CSAVARGÓ.

Vad erdőben járok éjszaka,
Ide kerget szívem fájdalma;
Vad erdőben járok egyedül,
Rajtam az Isten sem könyörül.

Népdal.

Nagy a világ, végtül-végig bujdosom.

Népdal.

Dömsödi úr cselédeit nyak- és pofievesekkel szokta érdemdíjazni.

És Dömsödi úr, ha jól szemügyre veszszük a dolgot, nem is tehet másképen.

Dömsödi úrnak paripáit Meklenburgból, rókafogó sinkoránjait Angolországból kell hozatni. Dömsödi úrnak Bécsben és Milanóban kell telelni. Dömsödi úrnak franczia szakácsot és német páholyt kell tartani. Dömsödi úrnak fürdőkbe kell járni, magát kártyaasztaloknál mulatni. S hát még az olasz énekesnők, kiknek mennyi minden kell? Azt csak az annyi sok között egyedül nem kellő Dömsödi úr becses személye tudná megmondani.

Bizony szegény Dömsödi úrnak ezer a szüksége.

S ha ezeket jól meggondoljuk, egy perczig sem fogunk rajta csodálkozhatni, hogy Dömsödi úr cselédeit azon apró pénzzel fizeti, mely a hétköznapi világban ütleg név alatt ismeretes, s kisérleteket tesz velök, minőket az egyszeri czigány

tett a lovával, ki, mint tudva van a történetbuvárok előtt, paripáját a koplaláshoz törekedett hozzá szoktatni, s e szándékát ki is vitte volna, ha a paripa éhség miatt el nem patkolandott ez árnyékvilágból.

Tehát legkevésbbé sem csodálkozunk.

Mint szinte Dömsödi úr sem csodálkozik harmadik izenete következtében azt a választ nyerve, hogy fentérintett, de minden további érintésektől idegenkedő kocsisa odébb állott a sátorfával, minek értelme az, hogy nyakába ölté az országútat, vagyis, hogy minden körülirás nélkül kimondjuk, búcsút vőn a kapufélfától.

Már ezt így szokták Dömsödi úr cselédjei.

S épen azért Dömsödi úr velünk együtt semmin sem csodálkozik. Nem, — nem is káromkodik, — de még a fejét sem vakarja, a falba sem veri, hanem néhányszor megcsóválja, egyet morog, a vállán kettőt von s végre sejtelem-terhes fejjel kiveri pipáját s a természetjog nem tom hányadik czikkelye ezen szavai szerint: magad uram, ha szolgád nincs, saját személyében kikullog az istállóba s miután széttekintvén, messze és közel egy árva lélket sem talált, kire ügyét bizhatta volna, lovait megitatja, az el nem fogyott abrakot zsákra szedi s négy pejlovát ugyancsak hozzákötözi hintaja rúdjához, zavara nőttön-növekedvén az által, hogy akárhol valamely lyukra tekinte a csárda körül, padlásablakra vagy pinczelyukra, mindenütt reá leső vad arczokat látott előnézni, hirtelen el-eltünőket, mihelyt őket észrevevé. Hozzájárult még azon gondolat is, hogy e puszta csárda és ennek környéke veszedelmes színezetben voltak előállítva a közhír ajkain, melyek rendkívül és borzalmasnál borzalmasabb dolgokat és eseményeket beszélnek e csárda lakosairól és szerencsétlenül járt utazókról, kik elveszvén, minden későbbi nyomozódások daczára sem kerültek többé elő.

— De bizony csak elmegyek innét, beszélget magában Dömsödi úr, dehogy maradnék itt éjjelre . . . a világ minden kincséért sem . . . nem én . . . inkább a szabad ég

alatt; de nem, ott sem . . . be kell érkeznem H*-ra még világossal; a napok hosszúk, — a lovak jó bőrben vannak; H* ide már nem lehet több két állomásnál... el... megyek innét.

Miután ekkép elhatározta magát, a korcsmárosnét kikurjantotta, annak tartozását kifizette, a gyeplőszárat saját becses úri kezeibe fogván, magát a bakra felvetette; még egy ijedt pillantást vetve a csárda környékére, ostorát kieresztė, lovai közé vagdalt s könnyebbült lélekkel látá a félelmetes környéket háta mögött elmaradni.

Dömsödi úrnak ugyan meg kell engedni azt az egyet, hogy hatalmas kocsis volt, virtuóz kocsis. Ha az utczán jövő-menők elgázoltatására, vagy a közel jutottak szemeinek ostorral kiverésére, vagy a bennülők mulatságos kitálalására került a sor: ezen esetekben Dömsödi úr ritkítá párját; csak az az ördögség, hogy K . . . től H*-ig nincs kikövezve az út, azaz ennyit mégis apodictice nem merek állítani, mert lehető, hogy ha a homokot elhordanák róla, más bizonyulna be, mint ez egy hazai városban is történt, melynek neve azonban nem akar eszembe jutni, hol egy utczából a megöröködött szemét kihordatván, az alatt a legdíszesebb kövezet találtatott; — hanem annyi igaz, hogy a ki jelenben K . . . től H*-ig akar jutni, azonfelül, hogy az égi csillagokkal jó ismeretségben kell lenni, el ne felejtsen magával mágnestüt hordani, mert bizonyosan úgy talál járni, mint az Egyiptomból szaladó zsidók, kik negyven esztendeig keresték a pusztában a Kánaánt. — E hiányt Dömsödi úr is érzette, mindjárt érzette, a mint néhány száz lépésnyire félelme helyétől távozott, egyikén azon számnélküli térjmeg utczáknak, mik az alföldi kerékvágta s hozzájok mindenben hasonló kanyargós útak mellett futnak, velök majd egyesülnek és járatlan kocsinyomos ösvényt képezve, majd fűvel benőve, többnyire a csapáson, vagy egyes, rozzant, gyanús kinézésű tanyán, vagy a homok-tengerben vesznek el.

Dömsödi úr tehát nem tudta, merre tartson. Persze erő-

sen feltette magában, hogy sem kérd, sem hall, hanem haladni fog torony irányában; de nagy szomorúan tapasztalá, hogy az a mily hosszú, ép oly széles láthatáron hagyján tornyot, de egy árva galagonyabokrot sem szemlélhetni.

Ez természetesen leverő volt rá nézve, annál leverőbb, minthogy a négy tátos egyátalában feltette magában egyet nem érteni. A két gyeplűszáras épen úgy akart tenni, mint két nyájas komaasszony, kik egy barátságos vigalomban egymás mellé jutva, merő udvariasságból egymásnak hátat fordítának; a rudasok pedig erőnek erejével meg akarták próbálni, könnyebb lesz-e a hintó által tolatni, mint azt húzni; minek oka az lehetett, hogy a lovak száján a zabla kelleténél erősebben meg volt szorítva, s ezek maguk össze-vissza cserélgetve; következése pedig az lőn, hogy Dömsödi úr hintaja a franczia négyes figuráinak azon nemét utánozta, melyet magyarul balanczirozásnak neveznek... milyen szívesen káromkodott volna ilyenkor, de nem volt kire.

— Te semmirekellő kamasz! Te varjak pecsenyéje, tökfilkó! fel akarsz dönteni? Részeg gazember! majd a nyakad közé rakok, hogy arról emlegetsz meg! a ki erre amarra! szamár! Mindezeket ily renddel és még nagyobb ékesszólással mondta volna el kocsisának Dömsödi úr, ha épen maga nem volt volna magának kocsisa; s méltán megbosszankodott, hogy amúgy törökösen fel nem pofozhatja azt az élhetetlen semmirekellőt, a ki így hajtja a lovakat, mert magát csak nincs kedve az embernek felpofozni.

Szegény Dömsödi urat, vagy akarta vagy nem, utolérte a philosophia: hinni kezdé, hogy csakugyan kell lenni sorsnak, mely e lovaknak parancsol, s mely nem akarja megengedni, hogy ő mai nap H*-ra jusson. Később az is hihető lőn előtte, hogy talán valami jó, vagy rossz szellem tesz úgy velök, mint egy híres próféta szamarával; továbbá az is rémlék agyában, hogy tán nem is a legistenesebb

szándék az, mely őt H*-ra vezérli... Nos aztán ... egy leány ... mintha bizony ... hát miért nem vigyázott magára jobban! Hiszen csak nem azért van a világon, hogy rá nézzen az ember! Ej! hány embert tettem én már koldussá, hány nőt szerencsétlenné, még is itt vagyok?! Ezen rövid logikai okoskodás tanusítja, hogy Dömsödi úrnak igen-igen szeretetreméltó életphilosophiája van, melylyel, ha az Isten sokáig élteti, elébb vagy utóbb nagyra fogja vinni.

Majd meglássuk.

Azonban száz szónak is az a vége, hogy Dömsödi úrnak le kellett szállani trónusáról, azaz a kocsiülésről s makranczos páripái elé saját becses személyét befogni s tulajdon lovait kantáránál fogva vezetni; minek az a kivánt eredménye lőn, hogy a Bucephalusok tökéletesen megnyugtatva ismét visszatértek a kerékvágásba s többé semmi ellenészrevételeket nem tőnek kötelességük teljesítése ellen. Hihetőleg megismerték Dömsödi úrban a çi devant nagyhirű Catalani kisasszony hintaja előfogatának egyik érdemes tagját — tekintélyes collegájokat.

Dömsödi úr ismét felült, kezébe vette a gyeplőt és ostort; ez utóbbit érintkezésbe hozta a két hátulsó dikhenczczel és repülének — mint a tekenős béka.

Lőn azonban, hogy a napnak jobb lovai volnának, mint Dömsödi úrnak s már ugyancsak közelgetnének Amerika felé, míg Dömsödi úr Zöldhalomtól H*-ig a fele útat hagyá vala hátra.

Itt kezdődik ama fatális homoktenger, roppant, messze terjedő, kietlen láthatárával. A futóhomok itt-ott roppant buczkákban torlik meg, míg másutt a tenger hullámait utánozza, egyes idetévedt özvegy jegenyéket majd úgy eltemetve, hogy csak hegyök látszik ki, majd bámulatos mélységig meztelenül hagyva töveiket; hosszú kötélnyi gyökerek, mint óriási kaszáspók lábai, nyulongnak a sivatagon át, melyen nehány félszáraz rekettyekórón kívül egyetlen fűszál sem tenyész, — messze, mennyire szem

látható, kietlenül sárga minden. mit a lemenő nap tűzfénye még kopárabbá, még sivatagabbá tészen.

Itt a pacsirta megszün énekelni, itt elmúlik a nyájak kolomphangja, a tanyai ebek ugatása nem hallik ide, itt ha a szél nem fú, néma minden.

Azonban napnyugatról hirtelen egy sötétsárga felhő kerekedik fel s egy ideig a napot álarczozza, mely a felhő szegélyeit fényes lángszinűre festi s haragos vörös fényt vet a sivár fövényhalmokra; később a felhő nagyobbodik és lilaszint ölt magára, a nap feltünik, a látkörön hamuszínű fellegek kezdenek feltolakodni, távolról mindig erősbödő, ritkán megszaggatott dörgés hallatszik, az ég mindig sötétebb lesz, a homok megelevenedik, a minden oldalról feltámadt szelek csoportokat ragadnak fel a magasba, s velök fakósárgára festik a levegőt; — nem látni tíz lépésnyire, sőt egyáltalában nem látni, mert az embernek be kell csukni szemét, száját, ha homokot nem akar enni; a szelek orditanak, a lovak toporzékolnak, Dömsödi úrnak szűk a világ.

Ekkor az átfeketülő látkörön nyugottól le éjszakig egy, színeiben a gyémántot meghaladó villanás hasítja át a fekete felhőkárpitot; rá egy menyrázkódtató csattanás, melynek utóhangjai mint omló hegyszakadás gördülnek végig a sivatagon, százszorosan verve vissza az ég sarkaitól.

Erre sötét lett minden.

A zápor elkezdett omlani, mintha szapulóval öntenék; a homok ezt fel sem véve, felkapott a forgószél hátára, megjárta a fellegeket s mint boldog emlékű daraleves hullott vissza Dömsödi nyaka közé. Dömsödi úrnak pedig nem tetszett a zuhanyolás.

Kalapját az operentiákra vitte a szél; két első lova elszántan visszafordult, a hátulsók egyike túltett a rúdon, míg a másik hámja kötelein próbálgatta erejét; — a rúd emelkedett, — a rúddal emelkedett a hintó, — a hintóval Dömsödi úr s Dömsödi úrnak emelkedtek a hajaszálai.

Ezen criticus pillanatban úgy rémlett előtte, mintha a

szakadatlan villámfénynél a rohanó zápor és homokfuvat között egy fekete árnyék tünnék fel meg-megjelenve és eltünve, a mint azt a villámoktól félbe szaggatott egyiptomi sötétségnek kedve tartá; — olyatén volt, mint egy szertelenül hórihórgas emberalak s gyors közeledése gyaníttatá, hogy nem darab fa.

Dömsödi úr szorongva kereste pisztolyait oldalzsebében s érzé, hogy azok össze vannak ázva s félelmetes zsibbadtság állta el minden tagjait.

E közben mindinkább sötét lett, oly sűrű és massiv sötétség, hogy hátát vethette neki az ember; a villanások s a tőlük elkésett mély morgadalmak mindig tovább haladtak, alig múlva fel a szél és zápor egyhangú kellemetlen süvöltését; ekkor egy hang szólalt meg a sötétségben közel Dömsödi úrhoz. Tartalma körülbelül ez volt:

— Instállom alássan a dominus spectabilist, én egy szegény candidatus theologiæ vagyok, ki már három nap óta nem ettem az Isten igéjén kívül egyebet, — legyen könyörülő!

Bármily jámbor értelme legyen is e szavaknak, Dömsödi úrnak ezek hallatára minden vitézlősége a csizmaszárába hanyatlott, annyival inkább, minthogy a setétségtől nem hallhatta, honnét ered e különös időben és helyen tett folyamodás, — nézett szerteszét, majd kinézte szemeit, de semmi kivehető alaknak nem tudott a setétségben nyomára akadni; végre úgy tetszett neki, mintha mellette valaki köhécselne. Hirtelen arra fordult, erősen neki czélzott mindkét fegyverével a hang eredetének; lőtt, egyik pisztoly elsült, a másik nem. Amaz is csak azért sült el, hogy lobbanásával megmutassa Dömsödi úrnak, miszerint a köhögő és agyanlövendő személy egy lompos komondor volt s a félelmetes emberalak épen a túlsó oldalon foglalt helyet. A villámoktól a nélkül is elvadult lovak e hátok mögött történt lövésre hirtelen elragadták a kocsit s Dömsödi úr kiszökkenve az útra, egyedül maradt a nem látott alakkal,

Futni akart, de attól félt, hogy épen karjaiba fog futni az alaknak és csendesen viselte magát, olykor négykézláb mászva félre az útból és fejét vállai közé húzva, mint egy ugrani nem tudó béka.

A mint így nagy rettegések között mászik, mászik, mászik, a feje fölött ismét megszólamlik e hang.

— Vigyázzon uram, ott egy széles gödör van, bele ne essék.

— Ki lehet ez ember, ki még a gödröt is meglátja a setétben? gondolá Dömsödi úr s nem merte szemeit kinyitni.

— De talán valami sérülést szenvedett a spectabilis, hogy nem tud felkelni a földről? Adja kezét, majd fölemelem; szólt fölötte a hang.

Dömsödi úrnak sajátságos ötlet akadt a fejébe.

— Ugyan mit tekintetes uraz kegyelmed, szól nyöszörgő nevetéssel a látatlanhoz, hisz vehette észre, hogy a bakon ültem; én csak szegény cseléd vagyok, kinek semmim sincs e rajtam valón kívül, egy szegény kocsiscseléd.

— Épen nem úgy van, szólt az alak. Méltóságos báró Góliáth Jánost a bakon is meg lehet ismerni.

Dömsödi úrral elfordult a világ.

E perczben egyet villant a láthatár, bágyadt kék fénynyel öntve el a vidéket s hirtelen átvillanó fénye egy arczot láttatva a peregrinuséban, melyet csak egy perczig kell látni, hogy teljes életében fogvaczogva emlékezzék rá az ember.

Víztől ázott göndör haján magas, gyűrött köcsögkalap ült, fekete szemöldeire mélyen lenyomva, szeme fehére körül kilátszott; arcza szőrtelen volt és sovány, igen sovány és sárgazöld, mint egy halotté, színehagyott ajkai fenyegetően voltak összenyomva.

Álmaiban szokott az ember ilyen arczokat látni, — félig emberé, félig hyénáé, — mikor szívére fekszik s felébredve lélekzetét érzi visszafulni tüdejében. Hozzá a magasnak

tetsző száraz termet, a süvöltő síri hang s kezében göresös husáng.

Úgy hasonlitott ez ember ama nyavalyatörőshöz és még valakihez, a kit már látott évek előtt Dömsödi úr, de a kiről nem mert gondolkozni.

— Tessék felkelni, méltóságos uram; szólt a peregrinus a holtra ijedt emberhez, keressük fel eltévedt lovait, vagy ha jobban tetszik, majd én elmegyek értök, addig tessék itt engemet bevárni, majd én elvezetem uraságodat egy emberséges vendégszerető, tanult emberhez, kinek tanyáján magam is szoktam olykor dégálni; — addig is tessék türelemmel lenni és jó reménységben.

Ezzel elindult a peregrinus, Dömsödi uratmagára hagyva, ki kapva az alkalmon, futott, futott, míg csak ki nem fáradt, s végre nehány magas, szomorú kinézésű homokbuczkák közé jutva, ott egyiknek tövében meghúzta magát s hitte, hogy ha soha nem is, de most az egyszer tökéletesen el van rejtve.

Ekkor lehetett mintegy esti kilencz óra, tehát három éjfél előtt.

Az eső szünni kezdett, a felhők felszakadoztak, a táj világosodott.

Mintegy óranegyedig várhatott itt rejtekében Dömsödi úr iszonyú rémképektől gyötörve, s a mint ott összehúzódva feküdt, félelmei közben meglepte az álom, — elaludt és álmodott rémséges dolgokat.

Azt álmodta, mintha vérrel mázolt arczok keresnék élesre köszörült késekkel és kiabálnák nevét és szaglálnának utána. Ő pedig elrejtőzve a föld gyomrába, egy mély sírban hallgatja, a mint keresik és nem találják; — ekkor jön egy halavány alak, kinek szemei keresztül látnak a föld gyomrán s lábával azon sírra toppantva, hova ő rejtve van, azt mondja reszkető hangon:

— Itt keressétek, itt kell neki lenni!

Felébredt; a mint szemeit felvetette, álmát látta valósulni: a halavány, száraz termet előtte állt.

— Itt van a hintó, nagyságos uram! szólt az ember.

Dömsödi úr azt hitte, hogy az ördögökkel van dolga, — az eszébe sem jutott, hogy a csavargót a vele volt kopó hozhatta nyomára, reszketve huzódott tőle.

— Tessék felülni, majd én hajtom a lovakat, az idő szépen kitisztult, egy óra mulva helyben leszünk, tessék felülni.

Ekkor lehetett tizedfél óra éjjel.

Dömsödi úr lankadtan, tehetetlenül hagyta magát karjánál fogva felemelni s vezetni kocsijához.

A peregrinus felemelte őt ülésébe, a kocsiajtót becsapta, s felülve a bakra, a lovak közé vagdalt, s vitte Dömsödi urat ismeretlen irányban és ismeretlen helyeken keresztül.

A FÉLELMES TANYA.

Az a fa is száradjon ki,
  A mely alatt meg fogsz állni.
Az a csárda gyulladjon ki,
  Melyben csendesen fogsz hálni.
Páros késed kifordúljon
  Az is a szivednek álljon.

Népdal.

Átkozott légy!
Víz előtted megáradjon,
Sár utánad felfakadjon.
Lovad lába megbotoljon,
Földre téged agyon nyomjon.
Mosdó vized vérré váljon,
Kendőruhád meggyulladjon.
A kenyered kővé váljon.
Az ég téged meg ne áldjon.

Népdal.

Hosszú, a végtelenig nyúló kanyargások után a sik homokpuszta felett, mely a hideg éjszakában, a szél szomorú zúgásánál valóban kietlen tekintetet mutatott, végre a távolban gyertyafény látszott felcsillámlani, s messze a majori kutyák ugatása hallatszott. A csavargó szótlanul

ült helyén, s olykor a lovak közé csapkodott; Dömsödi úr pedig hintaja szögletébe vonta magát s hozzá fogott a gondolkozáshoz.

Azon egyetlen tekintet, melyet a villámdobbanásnál a csavargó arczára vetett, alpesi teherrel feküdte meg szívét.

Felhányta emléke szörnyűnél szörnyűbb lapjait; összekereste azon arczokat, melyektől valaha iszonyodott, de oly rémületest csak egyet talált, mint az elébb látott, s egy iszonyú sejtés remegteté, hogy ama két arcz egy.

Megjelent előtte ama szerencsétlen város romjaiban, a mint pattogó lángjai átkok hangjait kiáltozák fel az égre; gomolygó füstalakok jelentek meg előtte, szikrázó tűzszemekkel; hallotta a kétségbe esettek dühös, üldöző szavát; látta indulattépte marczona arczaikat, érezte kezeik görcsös markolását, s halálveríték ült ki homlokára.

Majd a nyavalyatörős jósszavai hangzottak fülébe:

— Tizenegy órakor meg fogsz halni, meg kell halnod még ma!

Dömsödi urat tökéletesen kilelte a hideg, s ekként hagyta magát vitetni önkénytelenül rossz sorsa elé.

E közben szüntelen közelebb jött a gyertyafény; egy csoport fekete nyárfa mögött feltünt egy hosszú ház, s a nyárfák és a ház szomorú tekintetűek voltak.

A nyárfák csikorogva hajladoztak a szél alatt, mely magas sudaraik között rémesen suhogott el; olykor egy-egy kánya rikoltása csöndült meg, melyet az erős vihar fészkéből levetett.

Maga a ház pedig fehér volt, mint egy szemfedél. Ajtaja és kapui csukva voltak, ormóján egy halálmadár sikoltozott, s benről nagy kutyák szokatlan üvöltése hallott.

— A kaput! kiálta a peregrinus oda érkezve; idő mulva megnyilt az, sarkaiban csikorogva, a hintó begördült a sötét, négyszög udvarra, s a kapu újra becsukódott.

A folyosó végén egy roppant magas ember állott, a jöt-

teket kémlelve; a lovakat egy óriási termetü férfi kifogta, s több szótalan férfiak, de mind oly magasak, oly Hercules alkatúak jártak fel s alá az érkeztek körül.

A peregrinus lesegitette Dömsödi urat a hintóból, ki alig tudott a maga lábán megállani.

— Vendéget hoztam, bátya! szólt rekedt hangon a peregrinus a folyosón álló athletához, ki dolmánya ujjával szemeit látszott törülni.

— Te jöttél, édes öcsém? szólt a férfi, s hangján elfogódás reszketegsége tünt fel; vártunk, hol késtél három-négy nap? — szegény leány! — mindig terólad beszélt — mért nem jöttél hamarább?

— Mi történt? kérdé a peregrinus tántorogva, s szédültében a falnak támaszkodott.

A férfi szavakat keresett és könyei jöttek helyettök; végre az ifju nyakába borúlva, azt magához ölelé, megcsókolta s rebegve e szót ejté ki:

— Meghalt.

Azzal félre fordult a herculesi ember és sírt.

Mint a tigris, mely veszett dühében prédájára rohan, ragadta meg a peregrinus Dömsödi úr karját, s míg öklével iszonyú fájdalomban homlokára csapott, nagyot kaczagott, de e kaczagás emésztő volt, mintha a tüzet okádó föld kaczagott volna, mikor lávája alá falvakat temet, vagy a féktelen vihar, mikor a hajót a kősziklához vágja; ezzel belódította Dömsödit a szobába.

A szoba szép fehér volt; közepett egy ravatal vala kitéve, a fehér ágyon fehér halott; az a fehér halott ismerős volt Dömsödi úr előtt.

A peregrinus magukra zárta az ajtót, azután holt kedvesére borult, szárazon sírt, könyei nem hullottak. Ajka vonaglott, nyakán megdagadtak a vérerek; szemei kiveresedtek, de köny nem jött belőlök, — az ilyen fájdalom enyhülés nélküli.

Minő ellentét volt hozzá ama nyugodt, kiszenvedett seraph-arcz! mint édes jelenet egy másik jobb világból,

mosolygott még a halál ón karjai közt is, s e mosoly volt maga a megdicsőülés.

Porrá tesz-e ily remekművet is az isteni újrateremtő erő, vagy azt a napok utolsójáig romlatlanul fogja megtartani? Vagy egy virág alakjában fogja azt ismét felnöveszteni, mely tiszta legyen mint a liliom és szemérmes, mint a tavasz ibolyája . . . .?

Az ifjunak eszébe jutottak reményei, a mosolygó remények és a mult idők emléke, az édes órák, a kedves kezek szorításai, az édes mosolygás a kék szemekben, s a rózsaajkak csókjai és szavai; — eszébe jutott, mint ült mellette csendes alkonyi órákban a szende gyermek, kezét kezébe téve, ... és látta az ajkakat halaványan lezárva, — a szemeket sugártalanul; dobbanás nélkül érezte a keblet, és a kezeket hidegen, fagyosan; — magához ölelte a letört virágot, csókjait pazarolta rá, utolsó véres könyét sirta homlokára, hítta esengve az életbe vissza, ... a hölgy halva volt, néma és halavány.

Az ifju kereste a vigasztalást; az nem jött.

Kereste a kétségbeesést; az eljött.

Felállt.

Oda hurczolta Góliáth Jánost a ravatalhoz, s kérdezé tőle, hogy ismeri-e azt, ki ott halva fekszik?

Góliáth nem felelt semmit.

Azzal áltatta magát, hogy ez egész csak egyike gyötrő álmainak, s ragaszkodék a reményhez, hogy ennyi iszonyút nem adhat az ébrenlét.

— Ez a halott Zilányi Janka, susogá az ifju, hát engemet ismersz-e, Góliáth?

Góliáth jól megismerte az ifju arczában azt, kit ő ama nagy égés napján tőrrel megdöfött, s egy elfulladt kiáltással tántorgott a falnak; az ájulás környékezé.

— Én vagyok Bálnai Körmös István! kiálta haragja telj-hangjában az ifju, s megfogva az ember két kezét, sokáig nézett annak szeme közé, hogy Dömsödinek a vér kezdett aludni ereiben.

— Le térdre! rikoltá őrülten az ifju, s vas kezei alatt ropogva sülyedt térdre Góliáth a ravatal mellett.

— Te ölted meg őt, tudod-e? szólt rémarczot vetve a térdeplőre s szavai indulatosabbjainál szilajon rázta annak roskadozó vállait. Tudod-e, hogy milyen szép volt ő? Olyan szép, mint a milyen az egész föld, az egész világ nem lesz többé. S milyen jó volt! Hozzá járultam imádkozni, mint a mindenható legszebb templomához; hittem Istent, angyalokat, mennyországot és paradicsomot, mindezt ő benne s egyedül ő benne hittem; s mindazt te egyetlen lehelleteddel semmivé tetted! — Nézd, milyen nagy sivatag van itt lelkemen belől! nézd csak, egy patak folyik rajta keresztül, az is vérpatak; csak egy domb van közepén, az sírhalom! Átkozott a napsugár, mely fejemre süt, átkozott az emberi hang, mely megszólít, átkozott az áldás, mely nekem van szánva! Mindezt te tetted és senki más! Letépted mindazt, a mi nekem virult, megölted azt, mi nekem élt! De jaj neked, . . . jaj neked, mert kezeim között vagy! . . . Ha van, a kit valaha szerettél, ha van ártatlan rokonod, szűz és viruló, ha van a ki nevedet viseli, jaj neki! nem — imádkozni nem hagylak, a te fekete véred legyen áldozat megbántott lelkének, — irgalom nélkül meg foglak gyilkolni, Isten úgy legyen irgalmas neked, mint én az leszek! — szállj alá pokolra!!

Dübörgés hallatszott, melyet életre halálra küzdők támasztanak.

A peregrinus szédült szilajsággal verte martalékját a földhöz, ki iszonyúan ordítozott segítségért, s fogaival és körmeivel ellenfele husába csimpajkodott.

Betörték az ajtót; a neki kábult ifjut elválasztták a vérében heverő Dömsöditől.

Az athleta termetű férfi odament, izmos karjával felfogván a fájdalmában tébolygó ifjut, józanító szavakat szólt hozzá:

— Térj meg, öcsém; gondold meg, micsoda következé-

sei lehettek volna ennek rád nézve, ily kitörő indulat nem férfihoz illő.

Dömsödi úr, hogy pártfogoltatását vette észre, vérszemet kezdett kapni s a betóduló jámbor arczú férfiak közé menekülve, követelő hangon kivánta kocsiját és lovait elő-adatni és tovább menni.

— Hagyj békét neki, szólt csillapítólag az említett magas férfi a peregrinushoz, igaz, hogy sokat vétett e szegény leány ellen, de már a mi elmult, azt jóvá tenni úgy sem lehet, s bosszúállás Isten dolga, nem emberé; hagyd menni őt a maga útján, majd utól éri még őtet is elébb vagy utóbb a maga veszedelme, a nem szeretem óra őtet is meg fogja találni, te ne piszkold be az ő vérével lelkedet, nem vagy te hóhér. Ezzel Dömsödi úrhoz fordult. Az úr pedig, bármi utálatos és nem szeretett előttem, holnapig vendégem marad, azután mehet a merre tetszik, jobb szeretném ugyan, ha ott látnám lógni, a hova sok nálánál becsületesebb embert felakasztottak, de legyen nyugodt, most házamon belől van és pártfogásom alatt.

A fali óra épen két negyedet ütött tíz óra után, s Dömsödi úr elhalványult s még egyszer szorgosan aggódó hangon kérte lovait előhozatni.

Többen mozogni kezdtek, mintha kérését akarnák végrehajtani.

— Megálljatok! kiálta tompa, ércztelen hangon a peregrinus s a halotthoz lépett; bús, hosszúkás arcza sáppadt volt és mozdulatlan. Mind ránéztek. Márványszerűleg nyugodt volt, karjait összefonva, fejével búsan, némán integetett a halott felé.

— Biz úgy, ezt mondá s a ravatal szélire ült.

— Szegény! eszén kívül van, suttogák a körül állók.

Feltekintett, kérte, hogy a család minden tagjai bejőnének, s mondák neki, hogy mind jelen vannak.

Ekkor balját holt kedvese keblére tette, jobbja három ujját pedig felemelvén, megrázta az ég felé, tompán, ünnepélyes hangon mondván:

— Esküszöm!

Feszülten várták szavait.

— Esküszöm az egy élő igaz Istenre, kinek hatalma oszt büntetést, jutalmat; esküszöm kedves halottam idvességére, esküszöm azon reményre, hogy őt ott fenn még egyszer látni fogom, esküszöm és vallom, hogy azon ember ott, azon Dömsödi Góliáth János volt, ki 182*dik év nagypéntek napján K. városát felgyujtotta — — — —

VÉRTÖRVÉNYSZÉK.

Holló károg utam elé,
Varju követ mindenfelé.
Népdal.

Szavai után egy perczre halotti csend lőn.

Tizenkét férfi szivében elakadt a vér, kik mind a tizenketten házastüzes gazdák voltak ama gyászemlékű nap előtt, más szolgái most és vagyontalanok; kiknek emlékében lángbetükkel voltak felirva ama nagy nap borzalmai; kik két napig nézték, szemeiktől az álmot, szájuktól az ételt és italt tagadva meg, mint égett hamuvá K. város, 182*-dik év nagypéntek napján.

Egy perczig hallgattak, mintha ezen gondolat gazdagságát méregetnék: a gyujtogatóval szemtől szembe állani.

A mily fenyegető volt e percznyi elnémulás, e halaványság, megütközés az arczokon, ez elmerülés: annál iszonyúbb lőn azon indulatkitörés, mely azt felváltotta.

Egyszerre tiz kar ragadta meg az eszméletlen Góliáthot, ki halálfélelem közt merevülten bámult a haragban iszonyú arczokra.

Egy névtelen ordítás, egy összes vérszomjú küzdés töltötte be a halottnak szentelt szobát, mint a hajón szomjazók az utolsó csepp édes vizért, oly dühösen vittak a szerencsétlen ember véreért a bosszút lihegők.

Még egy percz, s izekre tépték volna.

Roppant erővel vetette magát közbe az athletai ember, a pusztabiró, a küzdőket szétszórva, Dömsödit egy szegletbe mentette meg.

— Meg kell neki halni! ordíták azok.

— Meg, de nem így! szólt a pusztabiró csendet intve, meg kell neki halni, de először szenvedni annyit, a menynyit érdemel!

— Igen, szenvednie kell, okosan biró uram, kinozni fogjuk őt, elsőbb nyársra húzni....

— Megálljatok! szólt ez, izmos karjaival feltartva a tolongó tömeget, először biztosítanunk kell magunkat. Meg fogjuk neki mindazt fizetni, a mivel adósai vagyunk, noha tudjuk, hogy a boszúállás nekünk nem szabad.

— Nem bánjuk, ha mind felakasztanak is bennünket érte! Fürdeni akarunk a vérében!

— Úgy van, ha a vármegyének adnánk őt át, ott pénzeit venné elé a gazdag úr s megszabadulna, de mi megvesztegethetlen birái leszünk.

— Megöljük minden irgalom nélkül.

— Csend! hallgatás! ez nem gyermekjáték. Példás legyen azon büntetés, melyet a koldussá tett egykor magok urai megnyomorítójokon végbevisznek. Akarom, hogy ezen éjszaka oly emlékezetes legyen előttetek, mint ama pusztulásnak éjjelei. Akarom, hogy azon itéletről, melyet a legbünösebb ember fejére kimondunk, senkinek a láthatatlan birón alól számadással ne tartozzunk. Pető! hozd ki szekrényemből a szent bibliát.

Ez ünnepélyes hangon szólt szavak kissé lecsillapíták a fellázadt indulatokat s a szent könyv behozatik.

Az alföldi magyar valláson születtek között nincs ház, mely ennek hijjával volna.

S a biblia, mely feketébe volt kötve, egy kerek asztalra letétetett a ravatal mellé.

— Most járuljatok egyenkint ide és esküdjetek meg, hogy egy szót, egy czélzást sem fogtok kijelenteni azokból,

melyek az éjjel itt történendők lesznek, egy igét sem és senkinek! Akartok-e?

És a férfiak egyenkint oda mentek a szent könyvhöz, s kezöket rátéve, nagy átkokat esküdtek az áruló szó kimondójának fejére, a nagy csend közepett csak az Isten tanúhivása, az «engem úgy segéljen!» szó borzasztó hangjai hallatszottak.

Legutoljára esküdött a pusztabiró, s lélekrenditő volt erős, dörgő hangjaiban az átok, melynek elnémulása után templomi csend foglalt helyet a halott szobájában.

Valami elszánt, kérlelhetlen volt minden férfiarczban, kik jelentőségök érzetével foglaltak a fal körüli lóczákon helyet.

Némelyeken nyugtalan boszúvágy vonaglott, míg mások ritka élvezettel legelteték szemeiket az aléltan szegletbe vetett martalékon, ki szemeit befogva, az egész eskületétel alatt erős lázhidegben reszketett, arczán a hideg veríték permetezett alá.

Kevesen érzettek iránta szánakodást, félelmet senki.

A pusztabiró becsületes patriarchális képe belső küzdelmet árult el, mely olykor hangját mellébe visszafojtá, s szemeit sokszor kelle törölgetnie.

Csak középen a fehér halott arcza maradt nyugodt és mosolygó.

— Vigyétek félre! szólt a pusztabiró Dömsödire mutatva, s két férfi azt a mellékszobába vivé.

— Magdolna jőjjön be.

Nehány percz mulva egy zsíros, kormos képű hamupipőke jelent meg, piszkos kék előkötővel, zöld koczkás moldont szoknyában, mezítláb és vigyorgó vörös arczczal.

— Itt vagyok, nemzetes uram, szólt tolakodó merész szemekkel pislogva szét a komoly férfiakon.

— Ne vigyorogj, inté őt szigorú arczczal a biró, felelni fogsz arra, a mit kérdezek, lelkiismereted szerint.

A leány meghökkent.

— Nemzetes uram, kezdé bőgéshez készülő hangon,

mialatt piszkos kötényét szemeihez emelte, én nem vétettem senkinek, én nem tettem semmit.

— No csak hagyd abba, Magdus! csillapítá őt egyike a férfiaknak, nem tudod, hogy mit akar a biró uram, csak várd végit.

— Ne félj semmit leányom, szólt szelidebb hangon a pusztabiró, szedd össze magadat, mit gondolsz, vissza tudnál-e emlékezni arra a nagy égésre, melyben ti is elégtetek? Beszéld el, mit tudsz róla?

— Oh biró uram, úgy emlékezem, mint a saját születésem napjára, mintha csak most történt volna tegnap, vagy tegnapelőtt, nem is fogom elfelejteni soha. Épen vacsoránál ültek az uraim, még tudom turós laska volt a vacsora, de bizony mégis mákos mácsik volt, — de nem — nem.

— No no. Magdus, nem akarjuk tudni, hogy mit ettetek, csak mondd tovább.

— Hát egyszer csak kinéz a kis ifjuúr az ablakon, de bizony még sem az nézett ki, hanem a nemzetes asszony, de nem is az, hanem a kosztosdiák — ugyan minek is hitták? olyan furcsa orra volt, — ejnye no, — mingyárt eszembe jut a neve.

— No majd eszedbe jut másszor, most csak azt mondd el, mi történt tovább?

— Hát a mint kinéz az ablakon, egyszer csak elrikoltja magát: tűz van, tűz van! s szalad kifelé. Én a mint a kezemben volt a — csakugyan még sem jól mondtam ám, hát — épen a bográcsos húst vittem be, s ijedtemben a forró zsírral végig öntöttem a nemzetes asszonyom viganóját, a miért ott hevenyében jól fel is pofoztak, azzal kiszaladtam az utczára, még akkor egy lélek sem volt kinn, mert minden ember a bikahecczre ment, hanem egy lovas ember nyargalt az utcza közepén; a mint a kis közhöz ért, István úrfi a kis közből elébe rohant nagy lélekszakadva s bele kapva a lova kantárjába, azt egy kezében levő éles kővel úgy mellbe ütötte, hogy a lovas kicsinybe mult, hogy ki nem esett a nyeregből, erre azonban ez is előrántott,

honnét, honnétnem, azt nem láttam, egy öreg kést, s azzal úgy oldalba szúrta István úrfit, hogy azon a helyen rogyott össze; nekünk akkor a nagy ijedtségben eszünkbe sem jutott, hogy azt az embert el kellene fogni, különben is a huzakodás alatt jó messzire elmentek tőlünk, s István úrfi, ki attól a döféstől úgy odáig lett, hogy két hétig azt sem tudtuk róla: élő-e vagy haló? csak nagy sokára mondta meg, hogy az az ember volt a ki, — ő saját szemeivel látta, — a kanóczot a pálinkaház esztréje alá dugta; hanem iszen akkor már üthettük bottal a nyomát, tudja Isten hol s merre jár azóta!

— Rá ismernél-e arra az emberre, ha most elébed kerülne?

— Dehogy nem ismernék rá, csúnya ripacsos képe volt, az állának fele le volt vágva, szörnyű csúnya ember volt, hiszen csak előbb eszünkbe jutott volna, hogy utána kellene eredni, de lovasaink sem voltak oda haza, azután meg — — —

— Jól van leányom, elmehetsz, szólt a pusztabiró, csak ennyit akartunk tudni.

A leány félig elfojtott fohászszal, mint a ki nem beszélhette ki magát, eltávozott, s Dömsödit újra előhozták.

— A mellén sebhelynek kell lenni, mondá a pusztabiró, s az áldozat mellényét feltépték, mellén széles forradás látszott, helye a kőütésnek.

— Semmi kétség többé, szólt fölegyenesedve a pusztabiró, ragyás arcz, vágott áll, István esküje. Ő meg fog halni. Üljetek sorba, egyenkint ide fogtok jőni, kezeteket fejére teszitek, elmondjátok vétkeit s egyszersmind kimondjátok az itélt büntetést.

Legelsőbb egy izmos, bőrködmenes férfi állt elő, nyírott bajuszszal és leránczolt szemöldökkel; kezét Dömsödi fejére téve szólt:

— Négy év előtt egy tehetős családnak feje voltam, most bérszolga vagyok. Húsz esztendei fáradságaim-szerezte Isten áldását egy nap megemésztette; családom szét-

szórva nyomorog idegen házak szolgálatában. Jaj annak, a ki ezt tudta cselekedni; vérét igyák fel az ebek, egyék őt meg elevenen a tanyai kutyák.

Egy másik lépett elő, egy képében szörnyen összemarczangolt férfi. Jobb karjának nem volt keze, hanem az csonkán hadarászott a levegőben.

— Én, szóla iszonyúan mosolyogva, én nem sokat vesztettem, csak az egyik szememet és a jobb kezemet, a mint az égő háztető, mely alól házam népét hoztam ki, rám zuhant. Nem is kivánom én ő kigyelmének halálát, csak szemeit akarom kitolni, nyelvét kiégetni, kezeit elvagdalni, hogy ne láthasson, ne szólhasson és ne irhasson; — azután hadd élje szegény ember világát.

Egy másik szólt újra:

— Ekkor veszett el iszonyú halállal testvérem, a toronyőr, ekkor égtek össze oltáraink; én csak a szívét kivánom, melyet a nagy torony oldalára áldozatul oda szegezhessek.

Így léptek elő egyenkint a vérbirák; röviden, de fájdalmasan adták elő panaszaikat.

Az ingerlő fájemlék iszonyú büntetéseket találtatott fel velök; egyik borzasztóbb volt a másiknál, s mindegyik csak a saját bosszújától szomjazott indítvány mellett maradott.

— Énnekem, szólt legvégül a pusztabiró, kezét mellére téve, énnekem egy betegágyas nőm maradt honn ama siralmak napján, reményeim angyalával, kis újszülött gyermekemmel. Oh azt senki sem tudja, mily szép jövendőket terveztem magamban! nem cseréltem volna senki boldogságával, senki örömeivel; az enyém királylyá tett volna engem. Most e reményekből egy körömnyi sincs többé. A ki adta volt, el is vette őket, legyen áldott szent neve érette! Mire haza mentem, házamat üszkeiben s üszke között két csontvázat találtam.

— Irgalom! sikolta felszökve Dömsödi, hogy a pusztabiró rátekintett; oly fagyasztó tekintete egynek sem volt,

mint ő neki. Irgalom! nyöszörgé fetrengve a porban, s iszonyú biráira rimánkodó arczczal tekintve.

— Meghalsz. meghalsz! mondának azok komolyan.

— Bocsássatok, bocsássatok el! én gazdag vagyok s nagy úr! pénzt, sok pénzt, ezereket fogok nektek adni; oda adom mindenemet, bocsássatok el!

— Véred, nem pénzed kell nekünk! kiálta egy a birák közül s felkelve helyéről, a könyörgőt felrugta.

— Én megszabadítalak, szólt az összetépett arczú iszonyúan mosolyogva, ha visszaadod jobb kezemet; ha nem adod, úgy éljek, a milyen igaz, hogy te meghalsz!

— Meghalsz, meghalsz! mondák sorban a birák hidegkomolyan.

— Minő halállal? kérdék a pusztabirótól. Elismeré mindenki, hogy az ő vesztesége nagyobb, mint valamennyié, s várták itéletét.

A pusztabiró oda ment Dömsödihez, félkarjánál fogva felemelte őt s fejére dörgé:

— Máglyán fogsz meghalni, ember!

— Máglyán! ordítá föl a tömeg. Tűzzel ölt, tűzzel haljon meg! meg kell égnie! porait a szelek hordozzák széllyel!

— Most siessetek, az udvar közepére egy szobrot ássatok le, ehhez fogjuk őt kötözni; e körül fél öl cserfát rakjatok, közeit csepűvel és fenyőfa forgácsokkal jól megtömve. A fehér cselédeket el kell külön szobába zárni, a honnét az udvarra nem láthatnak, azután a pinczéből hozzatok fel fél akó kátrányt s azt töltsétek a máglya-hegyébe, szaporán és nesz nélkül. Én addig őrzeni fogom az elitéltet.

Percz mulva a pusztabirón s Góliáthon kívül nem maradt egyébki a szobában, csak a halott és ifju kedvese.

— Ne hagyj elveszni! rikolta a szerencsétlen Dömsödi, az ifju térdeit átölelve, mintha legnagyobb ellenségéhez volna legtöbb bizodalma. Oh szabadíts meg! meg kell szabadítanod! iszonyúan akarnak megölni! meg akarnak égetni! oh ne hagyj, ne hagyj! rikolta kétségbeesetten;

kezeit összetéve csúszott hozzá, arcza kifejezése oly vad volt, mintha egy elkárhozott könyörögne fel az éghez iszonyú kínjai előérzetében, semmire egyébre, mint az Isten végetlen irgalmasságára támaszkodva.

— Szabadíts meg . . . és én minden vagyonomat neked adom! koldus leszek, koldulással keresem kenyerem, csak az életet ne hagyd elvenni tőlem! oh védelmezz! ne hagyj meggyilkolni!!

Akár egy szobornak könyörgött volna . . . az ifju némán játszott holt kedvese hideg fejér ujjaival; körülötte meg volt halva a világ, s ha angyalok nyelvén szóltak volna is hozzá, nem hallotta volna. A holt lányka kezét vizsgálgatá, s a rajta látszó vonalokat chiromantei ábrándul szemlélve, «hosszú élet, boldog élet, víg élet», susogá, azután a tenyerébe rajzolt nagy M-et utána húzva, mutató ujjával halkan rebegé többször ismételve: memento mori, memento mori.

A pusztabiró fölébe hajolt és megcsókolá, de ő nem vette észre.

Ekkor Dömsödit emelé fel a pusztabiró s a szomszéd benyílóba vitte át. Mikor maguk voltak, felrázta őt kábultából s így szólt hozzá:

— Ember! te sokat vétettél, legtöbbet én ellenem. Megérdemelted százszor a halált s a mi a halálon túl vár reád, a kárhozatot, s e kettőt nem is fogod elkerülni; de térj Istenhez, a kit magadra haragítottál; nem fogsz meghalni addig, míg az én házamon belől vagy. Nem vagyok hóhér, de téged megtudnálak ölni; — de ne félj: megigértem, hogy pártfogásom alatt leszesz s megszabadítalak; az Isten keze majd úgy is utol ér; az enyém megmutatja, hogy merre fuss. Öt perczed van a megszabadulásra; ha e kemenczét betöröd, azon át a padlás feljárásához jutsz, a háztető szelelő ablakán át leeresztheted magadat; kötelet találsz a gerendákon, siess.

Az ember, a nélkül, hogy megköszönné a szabadítást, mohó életmentési vágygyal rohant a magas fehér tégla-

kemenczének, de nem tudta azt bedönteni; nyomorú félelemtől izzadó arczczal tekinte a pusztabiróra, mintha kérni akarna tőle valamit.

Ez egy fejszét hozott elő a szegletből, s vele a kemenczét becsapva, a résen át kibujtatta az elitéltet.

Azután kilépett a szobából, a benyiló ajtaját bezárta, s a halott mellé ülve, a bibliára fektette homlokát és imádkozott.

— — — — — — — — — — — —

Dömsödi pedig sietve ereszkedék le a háztetőről, s hogy a szabadban érzé magát, elkezdett futni; futott, futott, míg lélekzet és erő el nem hagyák s össze nem rogyott; hátra nézett, a félelmes tanya a távolban látszék előtte, némán, csendesen, bezárt kapuval.

Kis idő mulva azonban úgy tetszék neki, mintha a tanya közepéről lángok lobognának fel, s kapuja megnyílna s zavart hangok kiáltoznák nevét, míg fekete lovasok száguldanának jobbra, balra és halálra keresnék az elszököttet.

Végső erejével ragadta fel magát; rohant: a föld elmaradt lábai alatt, a szél katángtövist kergetett előtte, s gúnyolva sipolt, hajszálait szerteszét kuszálva.

Végtére egy hosszú árokhoz ért; ez árkot valaha a római hadseregek hányták, két öl mély; most a h*i pocséta iszapja folyik le rajta s tele van hányva dögcsontokkal; partjait rossz büzü kórók, tövisek nőtték be és szederinak.

Ide az árokba menekült a szerencsétlen; lehúzta magát annak fenekére s lassan mászott annak mentében tovább, két kezével tapogatózva előre; a szent Jánosbogár fénye világított néhol az árokparti bokrokból elő; olykor hallgatózva meg-megállt, s távolról fenyegető emberi hangokat vélt hallani és visszafojtá lélekzetét, attól félve, hogy a távolban meg fogják hallani.

A mint így mászott, mászott meglapulva az árok fenekén, hirtelen előre nyuló kezével valami meleg testre akadt. Rémülten hökkent vissza tőle. Az egy farkas volt. Ijedten szökött fel az is fekhelyéből, s nagyot üvöltve rohant

néhány száz lépésnyire, ott megállva visszafordult, s ijesztő szemei vadul fénylettek a sötétben.

Most nem tudta a szerencsétlen, merre menjen; a farkas szüntelen néhány száz lépésnyi távolban kiséré, szüntelen borzasztó s bántó huholását hallatva, s e távolság is kisebbedni kezdett; túl az árkon pedig üldözés rémszavait vélé hallani.

Halálfélelemben, izzadva törte előre magát, fulladtan gázolva az árok hosszában, melynek oldalairól mindenünnét tövises kökénybokrok ragadtak öltönyeibe, s a sűrű bürökbozótok szenvedhetlen gazbűzt terjeszténck maguk körül.

A szél zúgott; zúgásai között távol lódobogások hangjai moraját és zavargó kiáltások hangjait kapkodta magával.

Sietett.

Alig eszmélt már magáról; az égen a felhők rongyai közül néhány vad csillag nézett mérgesen alá; azt hitte, hogy azok is őtet nézik s lehúzta fejét, és a mint sietve előre lépett, valami puhára tapodott lábával.

Reszketve hajolt alá, kezével megtapintandó, hogy mi az.

Irtózat!

Egy holttest volt, melyet tán a rablók, vagy a vadállatok hurczoltak ide.

Riadva ugrott fel az árokból a szerencsétlen ember; hanyatt-homlok, eszeveszetten rohant ki a síkra.

A farkas meglátta e marczona kisérteti alakot s nem merte őt bántani.

A puszta közepén állt egy ronda vityilló, maszlagkórók termettek körülötte s csavargós ösvény vezetett ajtajához; egyetlen ablakából vöröslő tűzfény világított ki a puszta éjszakába, mint posvány közepén a lidércz.

A mint az üldözött meglátta világitani a távolban az ablakot, utolsó életerejét összeszedve, felé rohant; mire oda ért, térdei megtörtek alatta s kifogyva rogyott össze annak ajtaja előtt. Az eszmélet kezde elmaradozni agyából, semmi tagját sem érzé magáénak. Oly közel volt már

ekkor H. városához, hogy a toronyőr kürtfuvallását meghallotta, s a városon kívül a kerülőnek kiáltását, a mint egyhangú dalában hírül adá az éjszakának, hogy «tizenegyet vert az óra».

Tizenegyet vert az óra!

— A nyavalyatörős azt mondta: tizenegy órakor meg fogsz halni.

Haja szálai állottak fel az égre.

Reszketve zörgetett a viskó alacsony ajtaján, nyögve feküdt az ajtónak és szavakat beszélt, mik alig hasonlítának emberi hangokhoz.

— Bocsássatok be!

Körül a vihar üvöltött; marakodó ebek és farkasok ordítottak valamerre, s úgy tetszék neki, mintha «hajrá»-t ordítana utána ezer torok.

— Bocsássatok be! susogá, az ajtót rázva és kaparva.

Az ajtó megnyilt, az ember beesett rajta. Egy piszkos gunyhóban lelte magát, melynek közepén kórótűz égett; a tűz körül a füst homályában ronda alakok ültek és guggoltak, s egy közülök, egy bozontos fejű sötét alak, égő kanóczczal a jövevény arczába világított, azután visszalépett társaihoz s Dömsödire czélozva suttogá: ez az, ez az!

A többiek is felkeltek erre; egyike a lobogó tüzet gázolta el, mi által az parázszsá válva, vöröses félhomályt vete a körülállókra; egy másik az ajtóra állt, egy harmadik pedig hosszú öreg kést vont elő s Dömsödihez szótlanul közelíte.

Az embert megnémította a félelem.

Ekkor a szegletből egy alak ugrott elő.

— Csitt, csitt! susogá, nem kell kést használni, nem kell kést, hol van a hurok?

E hangban fia hangjára ismert Dömsödi.

— Fiam! sikoltá hozzá rohanva, védelmezz, mit akarnak ezek az emberek? Oh mennyit szenvedtem! Mit akartok? Hiszen már elmult tizenegy óra!

Az egyik zsivány egy szőrkötelet vett elő, azon hurkot vetett s azt a magával tehetetlen ember nyakába veté.

— Jaj! fiam! Egyetlen egy fiam, hebegé az, mit akartok fiam, gyermekem?

— Mit? Majd megtudod! te engem a törvényszék előtt bevádoltál, elitéltettél; kihirdettetéd országszerte nevemet, bujdosóvá, földönfutóvá tettél. Most én is megszolgálom neked mindezeket; hiába rimánkodol, éltél elég sokat, most meg fogsz halni. Húzzátok keresztül a hurok végét a gerendán. Kössétek hátra kezeit. Oda vagy; maga a vakeset adott kezembe, mikor már attól féltem, hogy nyomodat vesztettem. Ne is könyörögj, hóhéraidnak panaszkodol!

Az apa szívében fenekestül felfordult e szavakra minden indulat; a természet fellázadva kelt ki ez iszonyú fenyegetés ellen s a felháborodott vér új erőt adott neki.

— Megállj! kiálta a zsivány kezét megkapva, ki már őt fojtogatni készült. Megállj, mennyit igért nektek ezen ember, ha engem megöltök?

— Száz forintot, felelt röviden a zsivány.

— Én ezeret adok nektek, öljétek meg őt!

A zsiványok egymás szeme közé néztek s tétovázni látszottak.

— Ördög pokol! kiálta a fiu.

— Tizezer forintot adok, kiálta az apa, holnap mind kifizetem, öljétek meg őt.

— Én két annyit adok, szólt a fiu.

— Ne higyjetek neki, hisz neki egy fillérje sincs; de én gazdag vagyok, dúsgazdag, az én halálomat nem fogja bosszulatlanul hagyni az ország, míg erről itt senki meg sem fog emlékezni.

A bicskások összedugták fejöket és tanakodni látszottak.

— Húsz eze... kiálta Dömsödi János, a szót nem mondta ki végig, midőn Dömsödi Péter neki ugrott, megragadta; összeölelkeztek, senki sem nyult hozzájok. Darabig tülekedtek így szótlanul, azután János kiáltástalanul a földre esett, Péter pedig felszakítva az ajtót, elrohant; percz mulva távozó lódobogás enyészett el a síkon.

A zsiványok szívében megfagyott e látványra a vér.

Hirtelen több zajos hangok kezdének közeledni s mielőtt a szegény legények föleszmélhettek volna, a pusztabiró emberei körülvették hajlékukat.

— Hol van ő? kiáltának szikrázó szemekkel rontva be a gunyhóba.

Egy közülök megpillantá az üldözöttet a földön fekve, oda ment, fölemelte. Az ember nem félt tőlök többé, merev holt vala. Egy mély, igen mély döfés volt hátulról véknyába szúrva, mely keresztül járta szívét. A kés, melylyel meggyilkoltatott, szívében benne tört; ezüst nyelű volt az és vasára a tulajdonos neve volt beedzve.

* * *

A rablókat elfogták s a pusztabiró eleibe vitték.

A két főczinkos Telezsák és Topa voltak, kik azonnal bevallották, hogy Dömsödi Góliáth Péter bérelte ki őket apja meggyilkolására, mely természetet megtagadó tettre apjának ellene indított bűnvádi pere ingerelte s a vágy apja jószágaihoz juthatni.

A rablókat azon éjjelre erős őrizet alá tették, kik közül az egyik, Telezsák, azt izené Bálnainak, hogy csak két szót akar vele szólani és hiszi, hogy e két szó ki fogja őt szabadítani tömlöczéből.

Bálnai eleinte mit sem akart hallani; sok unszolásra azonban magához bocsátá a rablót, ki kezeinél, lábainál fogva farkasguzsba volt vetve. Kérte, hogy tartsa oda fülét. Bálnai oda hajolt. A betyár csak két szót mondott neki.

Őrülten kapott homlokához Bálnai mindkét kezével s hanyatt tántorodott; a körülállók azt hitték, hogy mindjárt a szél üti meg.

— Isten az égben! fuldoklá fájdalmasan és haját tépte, azután elkeseredetten borult kedvese holt testére: «a te halálod még ehhez képest Isten áldása!» azután felszökött, széttépte a rab kötelékeit s azt dühösen megrázva, szilaj türelmetlenséggel kérdé tőle:

— Hová?

— Tiszára, felelé a rab.

— Utána! ordítá tébolyodottan s az ajtónak rohant; annyira magán kívül volt, hogy az ajtót nem tudta kinyitni, hanem sarkaiból akarta kiszakítani. Kardot a kezembe! orditá s a pusztabiró azon kérdésére, hogy «mi baja?», azt úgy megragadta, hogy öltönye fesledezett ujjai alatt.

— Hol van a testvérem? süvölté iszonyú hangon, s oly vadon tekinte a pusztabiró szemeibe, hogy a jámbor ember maga is elborzadt bele.

— Tegnap a városba ment egy erős legény kiséretében halotti öltönyöket vásárlani, szólt megütközve az öreg Rónai, azóta nem jött vissza.

— Jaj nekem! kiálta. Elrabolták!

— Irgalmas Isten!

— Kicsoda? kiáltának többen.

— Kicsoda? riaszta a fogolyra Bálnai, ugy-e, gróf Szilárdy?

— Nem az, báró Dömsödi Péter raboltatta el, a kisérőt fekete szolgája lőtte le s mi a h*i árokba vetettük, azután ő velünk jött apját nyomozni, a leányt pedig átadta szerecsenjének, ki azt levitte a Tiszára.

E végszavakat már nem hallá Bálnai; mint a veszett vad, mely égő sebével együtt fut, mit oldalába fúrt az éles aczél: kirohant hajadon fővel, fegyvertelenül és eltünt, senki sem tudta hova lett.

A többi férfiak is lóra kaptak s minden irányban indultak keresni az elrablott leányt; maga a pusztabiró is paripájára ült s a háznál nem maradt egyéb, ki a halottakat őrzené, mint néhány nőcseléd, mert már ekkor halottak voltak a háznál: egy angyal és egy ördög hült tetemei.

* * *

A nap világa kezdett besütni az ablakon, hajnalfényét két halottra vetve; egyik mosolygó, idvezült arczczal feküdt ravatalán; mellette egy padon volt kinyujtóztatva a

másik, arcza mint egy elkárhozottké, irtózatdúlta és merev. Középett kettőjök között jó ízű álmot alszik bóbiskolva Magdus, a hamupepejke.

* * *

Góliáth Péter kezeit mossa, — kezeit mossa a vértől; de az apa vére fekete volt, nem akar lemenni róluk, ruháiról a vér szaga nem akar letisztulni.

— Siess! siess! kiáltja szolgájának; nyomd az evezőt! A hajnal kezd hasadni. Siess, siess!!

A hajnal kezd hasadni.

A VÉN CZIGÁNY.

Utánad fáradok, nincsen nyugodalmam,
Keresztül a réten, völgyeken, hegyeken,
Kiáltok, hogy hol vagy . . .

Népdal.

Késő délben érkeztek vissza a nyomozók fáradtan, csüggedt arczaikból a sikertelen fáradtság levertségét lehet a kiolvasni. Semminek sem jutottak nyomába.

Kóbor pásztorok beszélék, hogy korán reggel az orgoványi puszta felől láttak egy fekete szerecsen arczú embert a Tisza partjára nyargalni, ki háta mögött valami fehéret vitt s a parthoz érve, két összekötött csónak egyikébe azt a fehér és igen beburkolt valamit belehelyezte, a másikba lovát és magát szállítva be, ott várt addig, míg szürkülni kezde az idő, a midőn egy másik lovag is érkezett a parthoz; messziről kellett vágtatva jőnie, mert a mint leugrott lováról, az felfordult, szétnyújtá négy lábát és kimult; mire a lovag az összekötött csónakba bele ugrott, neki vetkőzött s mindketten evezőt ragadva, sietve tüntek el a Tisza kanyargásai közt.

Pista pedig többet vissza sem tért a puszta tanyához.

Nem volt ott, mikor kedvesét a sírba letették, hogy könyeivel áztatta volna a hantokat, melyek legelől koporsójára hullottak; nem volt ott, mikor halálos ellenségét a sírba letették, hogy megátkozhatta volna azon hantokat, melyek legelsőbb koporsójára hullottak.

Bujdosott.

Gyakran látták őt puszta, kietlen helyeken barangolni, mint ijesztő kisértetet, vad, avas erdők között, posványos lankaságokban, úttalan fenyves szirteken, fenyér- és haraszttermő avarpusztákon. Mindenütt kereste testvérét és ellenségét és sehol sem találta; vándorolt az ország egyik szélétől a másikig; fellegbuvó csillag volt vezetője, útitársa a jeges zivatar, fekhelye kemény határdomb, odvas fa árnya alatt, kenyere a vad gyümölcs, mit az erdők mélye terem és a zivatar leráz; mindenütt járt, hova képzelete rejtekhelyet gyaníta, minden fát, minden madarat megkérde testvére felől; végre az emberekre is rászorult, azok azt kérdék viszont tőle, hogy mi köze neki oly némberhez, ki neki sem neje, sem mátkája, sőt kivel semmi bebizonyítható rokonságban sem áll? Nagyon méltán. A leány neve volt Gyékény Lilla, anyjának egyetlen leánya; az övé Bálnai Körmös Pista, apjának egyetlen fia; mivel bizonyíthatta volna be jogát a leányhoz, mivel igazolhatta volna vádlását a törvény előtt? Tűrnie kellett s tűrni nem tudott, hanem ha a záporos fergetegnek, mely a pusztában érte, közibe átkozódhatott, mikor meg nem hunyászkodó szemmel néze a villámba, mely a tölgyet, mely alatt állt, ketté hasította, ha a fagytól meggémberedtek tagjai, ha a három napos éhség elvette szeme világát, akkor érze mondhatlan enyhülést égő lelkében, — — a test fájdalmai leróttak a lélekéiből.

Később a két pusztai sír egyikének fejfáján olykor mezei virágból font koszorú termett ismeretlen kéztől oda tűzve; a másikon szinte koszorú, de maszlagból és ördög-tövisből. A bujdosó kezdett emlékezni szelidebb fájdalmaira is. Boldogtalan! neki nem változott örömre és búra, bánatra

és reményre az élet, neki csak szelidebb és szilajabb fájdalmak között volt válogatása . . .

— — — — — — — — — — — —

Egykedvüen járt fel s alá szobájában gróf Szilárdy Leander.

Mióta ismét visszatért jószágaira, bús, magába vonult lőn, soha egy mosoly nem deríté fel arczát, egy fölösleges szó nem hagyta el ajkait soha.

Miatta derülhetett, borulhatott az ég, ő változatlan maradt, mint egy szirtdarab, mit sem eső, sem napfény ki nem zöldít; látszék, hogy kitéphetlen bánat férge dolgozik szívében, lassan hervasztó, mint a tüdővész és gyógyithatlan, mint az; — oly becsületes szándék vezérlé minden lépteit s mégis mennyi félreismertetést kellett elszenvednie! Martyrja volt az őszinteségnek, egyeneslelküségnek s mégis mily fájó gyanú ostorát kellett lelkén elviselnie!

A kit legjoban szeretett, kinek fényes elégtételt készült adni a sors minden mostohaságaiért: ugyanez támadta meg lelke tisztaságát a legförtelmesebb gyanúval!

Milyen magasan van a boldog szerelem ege! milyen nagyot eshetni onnét! És oly hirtelen, oly véletlen esni, mint ő, kinél a szerelem nem perczek tüneménye, nem őrült érzékroham, nem megszokott kéjvadászat volt, hanem egy új, még nem ismert élet, két lélektárs együtt élt öröme, kinek szerelme volt hite, erénye, imádsága, s kinek bánata nem volt reggeli eső, nem elmuló, nem enyhülő, de önmagát napról-napra újjászülve kiújuló szívbetegség, melyre az egyetlen ír, a feledés, mivel a természet minden teremtményét megáldotta, tőle meg volt tagadva.

Magában emésztődött, búját senkivel nem közölve, látszék, hogy napról-napra fogy és halaványodik.

Senki sem tudta miért.

Egykedvűen járt föl s alá szobájában.

Titoknoka asztala mellett ült és irt.

A jó úr most is a régi bőrben volt, csakhogy orra kissé

megnagyobbodott már, s homlokába ránczok vésték magukat.

Este volt.

A szél esőt vert az abláktáblákhoz, üvöltve kedve szerint.

Egy szolga lépett be a szobába, jelentve, hogy oda künn egy utazó várakozik, ki néhány szóra bebocsáttatást kér.

— Bocsásd be, lőn az egykedvű válasz.

Egy magas, szikár alak lépett be, átázott ruhában, halvány fagylelte arczczal, sötét szemei be voltak esve.

Sokáig nézett rá Leander; úgy tetszék előtte, mintha ismerné az alakot, de nem merte ráfogni, hogy kicsoda.

Bálnai Pista volt az, a csavargó.

— Ugy-e, szólt ez tört, alászállott hangon, ugy-e milyen nehéz rám ismerni?

Leander nem tudott neki mit mondani, hanem kézen fogta s egy karszékhez vezetve leülteté; a bujdosó leült fáradtan, nagyot sóhajtott és lehorgasztá fejét.

Leander szótlanul állt meg előtte.

Rónai felkelt iróasztala mellől, tollát szájába fogta s bámulva közelíte az ifjuhoz. Megismeré, megfogta kezét.

— Bálnai, ön az? hozta önt az ég!

— Nem hozott, hanem űzött! felelt ez szomorúan, illetődéstelenül a régi ismerős üdvözletére.

— Ön talán nem ismer engem? nem tudja, mennyiszer játszott ön térdemen, vidám töltarczú gyermek, mily kedvesen tudott kaczagni akkor?

— Régen lehetett, nagyon régen.

— Gyermekéi az örömek, szólt közbe Leander, mi vén, igen vén emberek vagyunk, nekünk csak gondjaink vannak. Légy üdvöz nálam, szomorú vendég, nyugodtan fogsz élhetni itt; örvendő arcz nem fogja bántani lelkedet, ide a vigalom nem jár. Gyanítom bánatodat, de nem merem kitalálni, ne is mondd meg, én nem bántlak téged az enyimmel, te se oszd meg a tiédet velem. Tartsuk mindketten magunknak a férget.

— Nem pihenni jöttem hozzád; oh nekem a zivataros éjben van pihenésem! Lehajtom fejemet egy villámégette fa tövére, vagy egy dombra, egész éjen át kisértetekkel álmodom, mikor felébredek, látom, hogy sírhalmon aludtam; nappal versenyt bujdosom a szelekkel és saját lelkem gondolataival; néhány perczig maradok itt még, azután ismét neki indulok a végtelen útnak.

— Te futsz bánatod elől, boldog vagy. Lám engem kötve tart az enyim. Alig mozdulok ki hetenkint egyszer szobámból, s mint a carthausi, életemben ásom meg saját síromat. Látnád azt a helyet, hol napjaim tölteni szoktam! Egy hideg szoba, körüle szomorú fűzfák ültetve; mögötte a családi sírbolt nyílik, melynek ajtaja be fog rozsdásulni, ha én utánam becsukódik; előtte egy kert tele halmokkal, a halmok előtt sírkeresztek, miket magam faragok. Nagy halottak vannak oda temetve, neveik a keresztkőre vágva; ott nyugszanak temetve a «remény», a «boldogság», a «szerelem» s várják a boldog föltámadást; neked szárnyakat adott a szenvedés, nekem bilincseket.

— Adott volna neked is szárnyakat, ha ellenségedet kellene keresned; csak egy utasításért jöttem hozzád. Azt akarom megtudni: lejárt-e már a bűnvádi pör Dömsödi Góliáth Péter ellen?

— Igen, halálra itéltetett s az itélet a főtörvényszékektől is helybenhagyatott.

— Úgy! kiálta föl vad örömmel Bálnai. Kézrekerült-e már az apagyilkos?

— Sikertelen volt minden nyomozás, nem tudni merre s hová ment.

— Kaphatnék-e én egy ellene kibocsátott körlevelet?

— Minek?

— Mennék őt fölkeresni, míg föl nem találnám; eddig ha kerestem őt, a törvény azt kérdezé: miért? most előmutatnám a halálitéletet: ezért!

— Hagyd a nyomorultat; bízd őt az egek büntető kezére; én ellenem többet vétett ő, mint te ellened, de én

még sem óhajtom neki azt a nyomorú kimenetelt, mit a törvény kimonda fejére.

— Ellened többet, mint én ellenem? kérdé fölemelkedve helyéből a csavargó; hát te még nem tudod? Oh várj; mondok én neked egy hírt, mely fel fogja verni bámulatos nyugalmadat, habár oly mély volna is az, mint a sír, melybe kedvesem eltemettem. Emlékszel-e még azon leányra, ki ama magányos tanyában lakott, ott a kis erdő mellett?

— Megállj, kiálta dúlt arczczal Leander, ott fáj, ott ne bolygasd!

— Tehát azon leányt Góliáth Péter elrabolta.

Leander szótlanul, mint a kit a döfes szíven talált, tántorodott hátra, s egy üveges szekrénynek dőlve, annak tábláit mind bezúzta, nem érzé, hogy az üvegdarabok kezét összemetélék.

Rónai pedig kalaptalanul, a mint volt, kirontott a szobából sárban és esőben szaladt keresztül a falun Isten tudja hová.

Bálnai arczát egyik kezébe fektette.

Feje iszonyúan fájt, majd szétszakadott.

Hevesen rántotta el a kezét arczáról egy másik kéz, Leanderé.

— Ugy-e! szólt ez keserű szemrehányással, letépted őt keblemről? kiszakítád szívemből az övét? enyim volt és elvetted őt tőlem, elvetted, hogy egy nyomorúnak legyen bitangjává? Ezért fosztottál meg engem életem minden örömétől, hogy azt mint egy kopott pénzt elhagyd orozni? Meg tudtad sérteni lelkemet a legundokabb gyanúval, pedig az tiszta volt és becsületes? s vak voltál ott, hol ébren kellett volna lenned? kit Isten, természet, sors nekem jegyeztek el, kit nőmmé akartam tenni, egy vérbűnösnek lett ágyasa? oh átkozott légy, átkozott légyen ez a percz is, melyben nevedet először hallottam kimondani!

— Ne fáraszd magad, sokkal nagyobb átkokat mondtam én már saját fejemre, mint minőket te ki tudsz gondolni

is; szólt Bálnai. Nem védte, nem mentegeté magát; mondhatta volna, hogy épen azalatt, míg beteg kedvese üldöző ördögét kereste, azalatt esett az, mihez képest a halál minden kínszevedései Isten áldása; de halgatott, talán jól esett neki e szemrehányásokat hallani!

Fölkelt, egy vonás nem változott el arczán, midőn tekintete Leanderével találkozék.

— Tizennégy hónap óta ma vagyok először fedél alatt, így szóla hozzá, ha e tizennégy hónap alatt volt egy nyugodt percze életemnek, álmomban lehetett. Nincs senki, senki, a ki részvéttel volna irántam; maga a törvény hideg, részvéttelen, mint azok a szobrok, melyektől Diogen kenyeret koldult; nincs nyugtom, nincs enyhülésem. Vesd fejemre a követ; te voltál az egyetlen, kiben bíznom kellett volna; te vagy, ki ellen vétettem; megátkozhatsz, tudom még átkodban sem kívánod rám azt a kínt, melyet elhordozok s melynél több már nem történhetik velem. A fájdalom, ez álmatlan lovag, lelkembe vágja sarkantyúját, megyek! Ha képem olykor megjelen előtted, tudd, hogy akkor én sorsom átka elől futok, mint az üldözött vad, kinek egy nyugodt percze nincsen. — — — Nem akarlak gúnyolni, azért nem mondom, hogy élj boldogul; két dolog van, miért naponnan imádkozom; egyik az, hogy te elfelejthess, másik az, hogy ha megtalálom testvéremet és ellenségemet, amazt halva, ezt élve találjam. Ne félj, addig nem halok meg, míg számadásim be nem végzém. Már azt megértem, hogy a ki egyetlen barátom volt, az megátkozott; még azt kell megérnem, hogy ellenségem csókolja lábamat, azt a lábat, melylyel eltaposom; nyugalom veled!

Ezzel megindult; a mint az ajtón ki akart lépni, Rónaival találkozott, ki is visszatolta a szobába, egyik kezével egy vén újmagyart húzva maga után mentezsinórnál fogva.

Leander halványan ült pamlagán, minden íze reszketett.

— Hagyjatok magamra, susogá, igen beteg vagyok.

— Itt van ni, szólt Rónai úr, a czigányt megállítva a szoba közepén, s mintha az illetők kötelesek volnának előre tudni, hogy mi lesz történendő, diadalmas arczczal tekinte reájok.

Azokra nem igen ragadt a jó kedv.

— No most, fiu, beszélj; beszélj el mindent, a mit tudsz, a mit láttál és észrevettél; jusson eszedbe, hogy grófunk a börtönből ásott ki, s míg benn valál, családodat tartotta, téged pedig becsületes emberré tett, s hogy boldogsága attól függ, mint szólasz igazat és okosat.

— Hát megkövetem, azt mondjam el, mint loptak el engemet a Béla-Borába tavaly nyáron, az a fekete képű tatár, meg az a halavány úr, a kinek szemei olyan közel állanak egymáshoz?

Egyszerre ugrott Bálnai és Szilárdy e szóra mintegy felvillanyozva a vén czigányhoz, egyszerre kérdék tőle: hol van ő?

— Jaj megkövetem, nagyságos uraimék, nem lehet azt egy szóval elmondani.

— Hagyjanak békét neki, szólt közbe Rónai, különben holnapig sem beszéli ki magát.

— Oh szólj, szólj! sürgeté Leander, a czigányt maga mellé ültetve, de ez szeretett fennállani s teketoriával kezdeni a dologhoz.

Bálnai feszült, türelmes figyelemmel hallgatott; benne lángokkal forrott a vér.

— Hát hogy az elején kezdjem, megkövetem nagyságos uraimékat, én tavaly nyáron, meg az előtt is teljes életemben ott laktam Béla-Borában; ott voltam kovács, meg levélhordozó, aztán meg muzsikus; az én apám is ott halt meg, szegény; ott tanultam meg én is a koplalást . . . Hát épen az nap, mikor a feleségem meghalt, jó asszony volt szegény, csak igen ivott, pedig senki úgy a rostát kivetni nem tudta három faluban, mint ő; no az egy Gyurcsóné, a ki Lápfalván lakott, az is tőle tanulta . . .

— Ne beszélj a feleségedről.

— Mondok hát, épen ott üldögélek mellette, ki volt nyújtóztatva az asztalon, aztán nézdegélem, hogy mit lehetne eladnom, hogy egy koporsót csináltathassak neki; — szegény megérdemlette! — a mint hirtelen betoppanik hozzám egy síma képű úr, nagyon hirtelen szőke; piczíny szája volt és szemei közelebb állottak egymáshoz, mint más Isten emberének; azt kérdezte tőlem, hogy akarok-e vagy száz forintot keresni holnap ilyenkorig? Rá vigyorítottam mind a harminczkét fogamat; soha sem hallottam ennyi pénznek hírét. Azt gondoltam, hogy csak tréfálkodik. Hanem erősen állította, hogy csak menjek vele, s azzal is egy olyan marék pénzt nyomott az asztalomra, a mekkorát még rézből sem láttam egy rakáson. «Hozz kulcsokat és kovácseszközöket», szólt, én az egész alkotmányomat nyakamba öltöttem s mentem utána. Mentünk egész a Tiszapartig gyalog a tocsogóban, a hol egy csónak várt ránk, melyben egy fekete szörzet ült; elsőbb azt gondoltam, hogy maga a nagyságos ördög úr s vissza akartam szaladni; de mikor láttam, hogy úgy szót fogad annak a fehér képű úrnak, meg hogy szarva nincsen: neki bátorodtam s beültem a csónakba. Itt bekötötték a szememet azért, hogy ne lássak, s mentünk egy darabon a part mellett csáklyázva, azután belevágtattunk a Tiszába s átmentünk a fehér mocsárba, a hol ugyan nem igen jár emberi teremtés; ezt onnan tudtam, mert hallottam a nádat suhogni kétfelől mellettünk; itt aztán kacskaringósan, hol tüled, hol hozzád eveztünk a sűrű nád között, míg úgy reggel felé, — mert este volt, hogy elindultunk, — valahol megálltunk. Egy kis dombos hely volt; köröskörül sűrű nádat lehetett csak látni, egyebet semmit, hanem az a sziget ugyan fel volt virágozva, alig lehetett hová lépni, oly ékes volt minden. Itt levették szemeimről a kendőt s egy kis házikóba vezettek; azt gondoltam a menyországba megyünk, vagy Törökországba: olyan czifra, aranyos, gyémántos volt minden abban a házban; hanem egy menykő

kutya majd kiharapta a lábam kásáját; oldalba is rúgtam úgy, hogy két óra hosszat vonított; hát a mint keresztül mentünk három-négy szobán, mind olyan fényesek voltak, mintha csak tündérek laknának bennök, jutottunk egy kamrába, a melyiknek vasajtaja volt, s az a vasajtó be volt zárva. Ezt ki kellett nyitnom; kinyitottam. Ha más volna, tudom még most is ott forgatná benne a kulcsot, még sem menne be rajta. De én kinyitottam. Hát majd elveszett a szemem fénye: mennyi ezüst, meg arany volt ott össze rakva! — Uram Isten! — gondoltam magamban, mennyi kenyeret lehetne ennek az árán venni! Hanem volt ott egy láda vasból, a melynek senki sem találta nyitját, — én persze mindjárt ráakadtam. Hoztak elő száz czifra kulcsot, egy sem nyitotta, hanem én egy görbe szeggel felnyitottam; no ott volt ám pénz, tyhjúj!

— Megállj! nőt nem láttál e háznál, asszonyt vagy leányt?

— De bizony egy kormos, magam-fajta fehér cselédet; hanem egy kötélre igen sok finom asszonyi fehér ruha volt kiteregetve, onnan gondolnám, hogy annak a jó úrnak felesége is van. Ott mindjárt kifizette a száz forintomat, s bekötött szemmel újra visszaladikáztatott, de rám parancsolt, hogy senkinek ne merjek arról szólni, a mit ott láttam; nem is szóltam én soha senkinek, csak a plébános úrnak, meg a mesternek, meg a Jancsó komának, no meg aztán a szekértárius úrnak, meg a nagyságos uraiméknak.

— Vissza tudnál-e oda menni?

— Így nem találnék oda, hanem ha onnét fujna a szél, a honnét akkor fútt s a szememet bekötnék, akkor oda találnék.

— Ez megbecsülhetlen kincs, szólt Leander, Bálnai kezét megrázva; ez pedig azonnal fölkerekedett, az ingoványban, úgymond, találkozunk, többet nem szólt, hanem vette vándorbotját s éjnek idején eltávozott.

A FUKAR VÉGPERCZEI.

Meghalok, meghalok . . . A temetőn
Nyugodni akarok.

Népdal.

Csináltatsz-e nekem
Diófa koporsót? — —
Eltemetsz-e engem temető szélébe?

Népdal.

Halványan pislog a mécs a haldokló fukar ágyánál. És a mécs élete hosszabb leend, mint azé, ki azt meggyújtotta.

A kór öreget rázza a hideg, fogai vaczognak, s az ágya fejénél virrasztó halál lehellete hideg verítékben gyűlik meg homlokán és senki, senki sincs, ki azt onnan letörülné, ki egy utolsó imádságot mondana el a haldokló előtt, ki zavaros szemeit az örök álomra lefogná, még csak egy kutyája sincs, mely halálát megordítsa.

Ilyen rideg a fukar kimulása.

Csak egy ember jelent meg éjjelenkint ablaka alatt — s az halálos ellensége volt, Gyékény Márton, ki a beteg gyér álmait ilyen szavakkal zavarta fel koronkint:

— Vén zsugori! alszol-e? Én vagyok itt közeledben, halálos ellenséged; kivánom, hogy ne legyen csendes kimulásod.

És e kisértő eljött este, eljött éjfélkor, eljött a hajnal előtt átkokat kiáltani be a haldokló ablakán.

Kérlelhetlen volt ő, mint a halál.

Éjfél nem messze már; a lélekzet rövidül, a szemek egy résztvevő arczot keresnek és nem találnak; a pénzes láda mellett egy gyalulatlan fényű koporsó nyúlik. A vén Gáspár nem retteg a haláltól, hanem attól, hogy pénzeit nem viheti magával.

A teremtő ige azt mondta: ember, birjad a földet! az

enyészet ezt mondja: föld, birjad az embert! és az ember szegényen megy ki a világból, mint bele jött és Körmös Gáspár nem fogja pénzeit megszámlálni többé.

Lehunyta szemeit és azt hivé, hogy meghalt és rémlék előtte, mintha a meghaltak álmodnának és álmodott iszonyúakat.

Kincsei jelentek meg előtte; a világ öt részei látták őket vándorlani; piszkosan, kopottan jártak kézről-kézre azok, hosszú útakat vándoroltak idegen országokban, s siralmas pengésök emlegetni látszott a nyugalom hajdani éveit s a gyöngéden szerető Gáspár apót.

És azt álmodá továbbá Gáspár, mintha ő is egyike volna azon aranyaknak, mik az ige hirdetése közben elszéledvén, az ábrahámiták tíz körme között fennakadnak.

Gáspár az ilyen kezek közé jutott aranyon saját képét látta, azt a sáppadtat, vonaglót, s úgy rémlék előtte, mintha az uzsorás pokoli gyönyörrel legeltetve szemeit aranysárga arczán, őt, az aranyat, körül akarná faragni!

Megborzadt ez iszonyattól Gáspár; ő ily kínokkal soha sem gyötré szeretett pénzeit.

— Segítség! halál! ordítá; vére fejébe tolult, s egy görcsös rándulással felszakítva álma bilincseit, még egyszer életében felébredett.

Nehéz veríték csorgott alá homlokáról.

— Szegény pénzeim! nyögé hagymázos ábrándjai közt, mi lesz belőletek, ha én meghalok? Fázni fogtok és fáradni sokat, kopott ruhában, piszkos ruhában. Ki fog benneteket gyöngéden szeretni? Senki, senki. Ki fog benneteket őrzeni, mint szemefényét? Senki, senki. Ki fog rólatok gondolkozni halála óráján? Csak én, csak én. S újolag néhány percznyi merev s csüggeteg mélázásba merült a haldokló fukar, miközben csak a halál-órát verő pók kopogásai hallatszottak ágya deszkái közt.

Végre fölmereszté száraz szemeit, kinyujtá, s egy erőszakos szökéssel felvetve magát keskeny ágyából, ládája és koporsója közé rohant, csontjai zörögtek mint egy diós-

zsák; oda vonszolta magát pénzeihez, rájok borult, összecsókolta, könyeivel áztatta azokat s érzékenyen zokogott. Mikor sárga barázdás arczát felemelte, azon a legigazibb fájdalom volt kifejezve. Azután koporsójára tekintve s egyet megragadva erszényei közül, azt kiemelni erőködött, át akarta rakni pénzeit koporsójába, s azután rajtok fekve halni meg; azt hitte, hogy majd úgy fogják eltemetni, — azonban már nem volt annyi ereje, hogy azt onnét kimozdíthassa.

— Milyen nehéz! susogá, azon gyöngéd szeretettel tekintve erszényeire, melylyel egy haldokló apa tekinti szép reményű gyermekeit, kiket idejekorán el kelle hagynia.

Érzé, hogy órája nemsokára ütni fog.

Ekkor úgy rémlék előtte, mintha kis homályos ablakát kívülről beütnék s rajta egy kéz nyulna be, mely szüntelen növekedik, míg kisértetes hosszúságában az ajtóig elér, arról a keresztvasat leemeli, a tolózárt félre húzza s ismét visszavonul az ablakon.

Az egy horogcsáklya volt.

— Héh! gyilkosok! rablók! rikácsolá a haldokló, fegyverei után nyuladozva, de tagjait megkötötte a közel halál keze. Rabló! hörgé, s háttal pénzeire rogyott, mintha testével akarná azokat védeni.

Az ajtó megnyilt s a kimuló előtt Körmös István állott, testvére fia.

— Mit? mit akarsz te? miért jöttél? én nem hittalak. Miért jösz? nekem már nincsenek pénzeim, elástam őket.

— Jól tetted. Nekem is voltak vágyaim, reményeim, én is elástam őket.

— És e szerint nincs is szükséged pénzeimre?

— Nincs.

— Ezt szeretem hallani, te derék fiu vagy Pista. Kár, hogy olyan szegény legény vagy, de én mégsem segíthetek rajtad. Magam is koldus vagyok, nincs egy falat télire valóm sem, sem egy darabka fára; azt sem tudom, hogyan

fogom megérni a tavaszt. Szólj, ha megtudnád, hova vannak ásva pénzeim, mit tennél?

— Mélyebben ásnám el azokat.

— Jer! jer, ölelj meg! Te derék, jó lelkű fiu vagy. Az öreg hosszú, száraz karjait reszketve rakta a fölébe hajló ifju vállaira. — Hát mondd el, miért jöttél? Hallottad ugy-e, hogy beteg vagyok? Látod, pedig nem igaz. Semmi bajom sincs. De mégis szeretem, hogy itt vagy. Kivált hogy pénzre nincs szükséged. Tudom, hogy azóta felszaporítottad azt az ötszáz forintot, a mit tőlem ... no de hiszen az már elmult; majd úgy is visszaadod azt nekem egyszer — tudom — kamatostul ... A kamatok kamatjait — azokat oda engedem ... Pedig, ha tudnád, hogyan kell nekem a pénz.

— Kell neked a nyugalom, öreg. Kelj innét a hideg ládáról és feküdjél le, majd kimelegszel. Ki gondolta, ilyen pőrén fölkelni ágyadból? olyan hidegek tagjaid, mint a jég. Feküdjél le és aludd ki magad.

— Nem, nem; hebegé az öreg; nekem semmi bajom sincs; szeretek itt üldögélni, itt hűselni (fogai vaczogtak) olyan melegem van ...

— Mint egy halottnak, suttogá magában az ifju s az öreget, ellenkezése daczára is, fel akarta emelni ládájáról.

— De várj! Esküdjél meg hát, hogy nem fogsz nyulni pénzeimhez, esküdjél meg, akkor lefekszem.

— Mire esküdjem, öreg? Semmi sincs, a mit szeretnék, semmi sincs, a mitől félnék, hacsak a kétségbeesésre, vagy a boszúra nem esküszöm.

— Jól van, jól van; a kinek bosszú kell, annak nem kell pénz; hát megállj, emelj el innét, de ne tégy fel ágyamba, nem akarok aludni többet. Jer, nyisd fel a ládát, de igérd meg.

— Tehát még nem ástad el?

— Vigyázz! megesküdtél, nem szabad elvinned! rikácsolá gyermekes félelemmel a haldokló, száraz ujjait meg-

görbítve s vadul tekintve fel, mint egy fészkét még haldokolva is védő vad madár.

— Nem esküdtem; hanem hol van egy kapa? majd eltemetem őtet.

— Köszönöm, köszönöm, az Isten áldjon meg érte! de mégis ne tégy úgy, hanem rakd át ide a koporsóba, — a párnát fejtsd fel, — oda a gyaluforgács közé töltögesd be. Velem akarom őket vinni, velem aludjanak a sírban. Az öreg lankadtan vonszolta magát az ifju lábaihoz, s reszketve ölelte át annak térdeit, mintha megváltója térdeit ölelte volna, bűneit lekönyörgendő.

— Legyen! szólt öcscse, s a szalmapárnát fölfejtve, abba az erszényeket egyenkint kiürítette.

A haldokló szemei lázas örömben kisérték kezeit, míg a párnát újolag összevarrta. Iszonyú volt viaszsárga kiaszott arczán a természetkívüli öröm mosolygása.

— No most fektess rá! szólt s arczát a halál szeplői verték ki.

István felnyújtóztatta a haldoklót koporsójába.

Gáspár boldog elégülettel helyezte magát a szomorú sírágyba, mint mikor hosszú útak törődései után otthon saját ágyában fekszik a magát kipihenő.

— Már most szegezd reám a koporsófedelet.

— Hova gondolsz öreg, meg akarsz fulladni alatta?

— Mindegy, egy óra elébb, vagy utóbb! szegezd le!

— Te őrjöngsz, nem vagy eszeden; próbálj imádkozni.

— Szegezd le! rikácsolá a halálfia kétségbeesetten.

— De hátha még meggyógyulsz?

Az öreg szemei üvegesedni kezdtek, arczát szederjes foltok ülték el, álla lecsuklott, még egyszer görcsösen fellökte magát s száraz karját fölemelve hörgé:

— Átok reád! mert megakarsz lopni, azért nem szegezed le. Meg akarsz rabolni!

István rátette a koporsófedélt s két hosszú szeget ütött bele.

— Boldog vagyok! sóhajtá az elevenen lezárt s lelkét koporsójába lehelte.

Az ifju egy ideig némán bámult a koporsó fedelére rótt hosszú fehér kereszre, míg gondolatjai azon sötét keresztet rajongák körül, melyet szívében viselt. Azután előkereste a meghalt derekalja alól annak kulcsait, s egy fali szekrényt kinyitott velök, melynek legbelsejéből egy pecsétes iratcsomót vett magához, s a szekrényt újolag bezárva, a szobát sietve elhagyá.

Azon iratcsomó foglalta magában idősb Bálnai házassági szerződését, végrendeletét és egyéb hagyományait, mikből kiderült, hogy Lilla nem Gyékény Márton leánya.

A bezúzott ablakon hiuz szemekkel bámulta e jelenetet egy ismert fő, a jó szomszéd Gyékény Márton.

Halványan pislog a mécs a fukar koporsója fölött.

A KEGYES FÉRFIU.

Ne bántsd azokat
A mohosult sírhalmokat.
Népdal.

A fukart eltemették; eltemették emlékezetét is.

Senkit nem szeretett, őt sem szerette senki; jó szót nem adott a búslakodónak, kenyeret a koldusnak soha, s kiséret nélkül vitték ki a temetőbe.

Ott nem fogja őt siratni senki, keresztfáján nem fog lebegni fátyol, sírján virág nem fog virulni; le lesz az tapodva s benőve vad tövisekkel, keresztfáját legközelebbi télen felfűti a sírásó.

Hát a gyűlölség meghal-e? Eltemetik-e a boszút? s az üldözés ellen biztosít-e a sír? Tudja-e valaki gyűlölni a halottat?

Gyékény Márton késő este ellenségét látogatni megy, vállán kapával.

Az éj embergyűlölő, az eső szakad, a szél zúg, a jegenyeerdőkben harsogás hallik, milyen ezer trombiták hangja; a világvégi negyven napok egyike lehete ehhez hasonlatos.

A jó ebet nem verik ki ilyenkor s Gyékény Márton ellenségét látogatni megy, vállán kapával.

Minden élő lény rejtekhelyét keresi, a bagoly odvába vonja magát, a farkas berke bozótjai közé, s az ember tűzhelye mellé.

Örül, ki szeretett családja körében megvonulva, nyugton hallgatja, mint zúg és tombol a kéményekben a zivatar — s Gyékény Márton ellenségét látogatni megy, vállán kapával.

A temetőhöz ér; vadul széllyel tekint, körül emberhangtalan éj, csak a zivatar üvölt és a halálmadár huhog; a temetői keresztek kisértő alakot öltenek, a sírok felett lidércz bolyong, meztelen koponyák vigyorognak itt-ott kékes phosphor fénynyel szürkítve; odvas sírok üregeiben a lecsorgó víz oly hangokat ád, mintha a sírlakók szuszogva és nyöszörögve fordulnának meg koporsóikban. Az ákászok vagy tán a holtak lelkei nyögnek, fohászkodnak a széltől ingatva. Ez nem azon idő, melyben a jó lelkek járnak.

Végre egy letapodott sírhoz ér az éj madara s ott megállapodik.

A sírt ma hányták föl, de ha az eső úgy akarja, holnap nem fogják nyomát megtalálni.

A sír még csak föl sincs hantolva.

A kegyes férfiu belevágja a sírba kapáját.

Ez ellenségének sírja, a fukaré.

Feldúlja a halmot.

Tán sajnálja tőle azon szomorú nyugodalmat, melyet annyiszor kívánt néki? Tán azt akarja, hogy a zápor mossa meg koporsója födelét? Tán még egyszer meg akarja őt átkozni alvó poraiban?

Nem, nem! a fukar halálának éjén ott leskelődött a

kegyes férfiu szomszédja ablakán s most zivataros éjnek idején eljött a halottat megrabolni.

Sietve dúlta fel a sírt.

Izzasztó munkája közben sokszor széttekintett. Mi nem láttunk egyebet a sötétségnél, de ő lát rémes fenyegető alakokat, mik kezeikkel nyulnak felé; olykor úgy rémlik előtte, mintha hideg csontkezek czirógatnák végig arczát, s feléje hajló arczok susognának fülébe üdvetlen szavakat; de a kegyes ember megrögzött gonosztevő, s talál nyugtató gondolatokat fellázadt lelke számára — és tovább ás.

Már a koporsó tetejét korholja kapájával, ekkor egy gondolat villan meg agyán, — rémes, hajborzasztó, — mitől a lélek rázkódik meg belsejében.

— Ha még élni találna!!

De a kegyes ember tudja, hogy mit fogna tenni akkor és tovább ás.

A koporsó végre egészen ki lőn kaparva, a kegyes férfiu vésőt vőn elő és kalapácsot, hogy annak födelét fölfeszítse.

E perczben úgy tetszék, mintha kutyaugatást hallana.

Borzadva húzta össze magát és hallgatózott; — tompán ugatva közelge az eb s jól ki lehete venni, a mint a sírok között ugrálva, dühösen keresett valakit.

Azután egy emberi hang hallatszott, — a sírásó szava, a mint kutyáját hítta, s később, hogy az nem szünt meg ugatni:

— Ki van ott? kiálta.

Márton ijedten oltotta el lámpáját.

— Ki az? kiáltá újra a hang.

A kutya mindig közelebb szaglászott, ekkor nehézkes léptek hallatszottak, kisérve dörmögő hangoktól, mintha valaki a sáros fűben, a sírok között árkon, bokron keresztül törtetne; a kutya előtte futott, mindig élesebben hangzott nyugtalan, ijesztő csaholása, már-már a feje felett hallá azt szuszogni a kegyes férfiu s tagjai megzsibbadtak a félelemtől.

A lépések követték a kutya nyomát, hirtelen azonban

megfordítá irányát az eb, dühös csaholással csapott el a dúlt sír mellett s egy az árokparton álló ákásznak rohant, arra dühösen felugatva.

A temető-őr is elhaladt a sír mellett, a nélkül, hogy a sötétben annak szétdúlt állapotját észrevette volna, ha egy lábnyommal odább lép: bizonyosan bele fogott volna esni.

Márton szabadabban kezde lélekzeni, a hogy a távozó lépteket hallá, s vizsga fejét vigyázva felütve a sírból, félénken utána nézett a sírkerülőnek.

Az eb folytonosan ugatott egy ákászfát, melyről néhány varjú látszott lomha repüléssel odább szállani.

— Ejnye no, bomlott kutyája! hogy ugatja azt a varjút, azt gondolom, tolvajt érez! Czoki haza! dörmögé a sírásó s valami nyomatékos okkal oldalba hajítván az ebet, az vonítva szaladt haza, a sírásó pedig folyvást czammogott utána. Még azután sokáig hallatszott fenyegető üvöltése a bezárt ebnek.

Márton úrnak roppant ellenszenve volt az ebek iránt, kivált most, midőn minden hangról azt hitte, hogy az ő árulója.

Ismét meggyujtotta lámpását, azt a koporsó mellé letevé s elkezdé annak födelét felfeszíteni.

A födél engedett, a szegek kijöttek s a koporsó feltárult.

Egy félig elfojtott rikoltás tört ki a halottrabló ajkán.

Ellensége, az eltemetett, kinyilt szemekkel, kinyilt ajkakkal feküvék ott; mintha a jégszemekkel ő reá tekintene, mintha e szinehagyott ajkak hozzá akarnának beszélni; a halott két keze fejéhez volt emelve és haja szétkuszálva.

Első pillanatban azt hitte a kegyes férfiu, hogy az ember él, oly valami túlvilági, kisértetszerű volt le nem csukott szemei tekintetében, s őrült ijedtséggel kapott annak melléhez.

Az a hörgő halotthang, mely e nyomásra annak nyitott ajkain felszállt, mint egy elmaradt utóhang az elköltözött élet szavaiból, valami rémületes volt; végre meggyőződék

felőle, hogy az ember meg van halva s iparkodék annak szemeit lecsukni.

Hanem a balszem, valahányszor lecsukta, mindannyiszor ismét lassan felnyilék s reá bámult.

Azt mondják, hogy a mely halottnak a szeme kinyilik, az még valakit vár maga után.

Végre sikertelen törekvései után kivette Márton a halottat koporsójából, arczczal a földre fektette, hogy rá ne lásson többé, s kihúzta alóla a pénzzel telt párnazsákot, azt dereka körül kötötte, azután a holtat ismét visszafekteté, homokot szórt arczára, s a koporsófedelet újra leszegezé.

— Holtod után is boszúmat állom rajtad! susogja magában, azzal lámpáját kioltja, sötétben marad, s még egyszer magasztosan ingerült félelemmel visszatekintve a sírba, sietve készül abból felkapaszkodni, midőn hirtelen a sír fenekéről egy erős kéz, erős, mint a halálé, megragadja öltönye szárnyát, s egy iszonyú kiáltással visszarántja a koporsóra.

Az embert ott ütötte meg a guta ijedtében.

Midőn a koporsófödelet leszegezte, hosszú kaputja szárnyát odaszorította, és nem jött ki többé élve onnan —

— — — — — — — — — — — —

A mint ez megtörtént, sietve mászott le egy alak amaz ákászfáról, melyre a sírásó ebe felugatott, s a sírhoz rohanva, a felett megállt, éles hangon kiáltván:

— Sírásó! ide, egy sírban két halott van!!

Ez volt Bálnai Körmös István.

Gyékény megleste őt, de ő is megleste a kegyes férfiut.

A BOLDOG EMBER.

Magamban nevetem az egész világot.
Népdal.

Hol? merre? Ki tudná megmondani? Messze, ember nem járta helyen lakott egy boldog ember, — egy boldog ember, ki e boldogság helyett az ég minden csapásait érdemelte volna.

Neve átkozva volt, és lelke fekete, és kezei vértől foltosak.

S ez ember mégis boldognak nevezé és boldognak érezte magát. Mintha nem is volt volna Isten az égben!

Ki áldotta meg őt?

Egy kisded szoba, melyben boldogságával együtt lakik; rugalmas üveg-szőnyeg borítja falait, melynek színei a szivárványnál ragyogóbbak. Kedves, sötét hely, hova csak megtörve jár a napvilág, gond és bú nem járnak semmi alakban; az ablakokra kívülről a jerikói rózsa indái borulnak kövér bőrleveleikkel, piros virágait szelid méhek döngik körül s a fonadékain átszűrt estfuvallat élveteg illatkeveréket, ezer virágból szedettet ver be a szobába.

Benn egy zöld kalitban énekes hímfürj pitypalattyol, kívülről társai felelgetnek neki; kis lyuggatott katulyában a «cicada sonora» ver ismeretlen lélek-hangszerű dallamokat, s egy fali óramű hullámhangjaiban megragadó ismeretlen dalműveket zeng le az érczhenger, mik úgy hangzanak, mintha kisebb-nagyobb üvegcseppek hullanának csendesen álló tó vizébe.

Az ablakfüggönyök félig le vannak eresztve; a napvilág besüt alattuk és a rózsalevelek között, s gömbölyű képletekben rajzolja magát a sokszínűen himzett selyemszőnyegen.

Egy márvány-asztalon, pompás kék és fehér porczellán vedrekben ritka és alakra s színezetre gyönyörű virágok

tenyésznek, lángszínűek, fényesek, hosszan kilógó ezüst hím rojtokkal, sötétzöld húsos levelek között, miknek csodásan-édes illatja a lelket birná elaltatni; a vedrek aranyozott emaillos ékvényekkel vannak felczifrázva.

Minő pazar fény! Mennyi ezüst és arany! Mennyi ragyogó drágakő! Kényelem mindenütt, élv, ragyogvány, magas ízlés! Tündérország!

Legbenn a szoba mélyén, a nyugalmas, leszőnyegezett mélyedésben, hová csak sűrű selyemfátyolon keresztül hat a napvilág, az illatos nyugágy forró lehelletétől részeg levegőben, ott nyugszik a habkönnyű selyempárnákon egy ifju nő; szép, mint a költészet első szerelemálma, tagjai gyöngédek, mint a vert hab; haja fekete és fénylő, szétbomlottan ezer gyűrűben fekszik a fehér párnán s a fehér vállakon; arcza alig pirul, az is az álom pírja rajta, de annál teljesszínűbbek nyíló ajkai, a nedves, piros, élvigérő ajkak, miken ember számára egy kicsiny, de kedves foltja maradt meg a paradicsomnak; halántékain gyöngéden átkéklenek az erek, szemöldei, mintha csak rajzolva volnának; gömbölyű karja feje fölé van emelve, félfeléről rózsaszín visszárnyékot vet rá a szőnyegen át belopózó világ. Fehér nyakát egy sor piros gyöngy öleli át. A könnyű bársonypaplan térdeig lehull róla, s a finom simuló patyolat minden emelkedéseiben és hajlásiban elárulja a vénusi termet kecseit.

Alszik, — virágillatot szí be, balzsamot lehel vissza pihegéseiben.

Mellette, kék ernyővel elfalazva, melynek ultramarin színébe ezüstszín lepkék látszanak beszőve, egy rózsafa bölcső himbolyg, pirossá fényesítve, arany gombokkal és faragványokkal ékes; benne fehér vánkosokon, hószín pólyában egy szép kis gyermek fekszik; nem igen piros, talán beteg? noha pólyája és vánkosai repkednek a piros szalagoktól.

De ez nem alszik; szemei, a sötétfekete szemek nyugtalanul forognak széttekintgetőleg; nyöszörg, kér, nyugta-

lankodik s végre kényeskedő beszédes sírással szól bele a csendbe.

Azt állítják, hogy az anyát és gyermekét érzéki sympathia köti össze, mely által megérti annak szótagtalan állati siránkozásiból minden bajait, kivánságait; megtudja, mikor adjon neki vizet, vagy orvosságot, csókját vagy keble tejét, s ez ösztöni rokonszenv legmélyebb álmából felkölti őt, ha gyermeke ébred

És a fiatal nő az illatos nyugágyon nem ébred fel.

A szegleten az ágymenyezet függönyei mögött kis márvány kandalló van rejtve. Czedrusfa és szultánfüstölő égnek benne. Az illatos kék füst áthat a szőnyegen, s a fiatal hölgy álmát még mélyebbé és kábultabbá teszi. Tagjain meleg pir ömlik el, lehellete forró, keble hulláma száll és emelkedik.

A kis gyermek folyvást sír és nyüzsög.

Ekkor az ágyszőnyegek széllyelválnak, s rajtok egy arcz tekint be, egy halavány férfi arcza, egymáshoz közel szorult szemekkel és piczimy ajkakkal. Hajfürtei illatos olajtól fényesek, öltözete eszményi. — — Ez a boldog ember.

Ime mind ez öröm az övé, mind e virág az ő számára nyílik, mind e kéj érte terem; gondja nincs, legalább nem látszik lenni, mindig telve előtte az öröm pohara, ő boldog. Még reményei is vannak.

Lehajlik a síró kisdedre, az megismeri őt s sírása kaczagásra válik, apró kis kezeit örömrepesve nyujtja felé; ő felveszi a gyermeket, ringatva lapdáz vele kezei közt, minek az szertelenül örül; majd az órazenét hallatja vele, s midőn a kis gyermek figyelve felüti piczimy ujját s eszmélve szól egyes szótagokat: a! — — apa! — s hozzá piczimy ajkait oly módosan illesztgeti: az apa szíve megtelik az örömérzetek legkedvesebbikével, érzi, hogy egy lény van a világon, kinek boldogsága az ő kezébe van letéve, kinek lelke az ő lelkéből van szakítva, kinek ártatlan szíve őt szeretni fogná még akkor is, ha az egész világtól el lenne taszítva; szeretni fogná és ragaszkodnék

hozzá, ha minden ajk «bűnt», «átkot» kiáltana is fejére. Megcsókolja a kis gyermeket, megcsókolja számtalanszor; a gyermek kaczagva néz fel reá, azután mintegy érezve a rokonszenvet, mely kettőjöket összeköti, kényelmesen elhagyja magát, szemeivel mindig mélyebben pillant, végre lezárja azokat s elalszik.

Az apa visszateszi őt bölcsőjébe, az ernyő fátyolhálóját összehúzza fölötte, melléje térdel s imádkozik.

Boldog ember, még imádkozni is tud!

Azután az alvó nőhöz lép a boldog ember.

A hölgy arcza hirtelen minden vonásiban elváltozik, elkomorul, a mint a férfi álomgőzkörébe lép.

Ez gyöngéden fölébe hajlik, a nő szemöldei összehúzódnak, keble lázadtan piheg, a férfi megcsókolja az alvó márvány homlokát, ez egy convulsiv sikoltással felriad, s nagy fekete szemével merően, hidegen néz a férfira.

A nő tébolyodott.

E hideg, zavart tekintet, e szótlanul nyilt száj, az elmezavar mysticus jelleme a szép vonásokon, mind azt beszélik, hogy a lélek saját lakában idegen, az eszméknek nincsen királya.

— Rosszat álmodtál, édesem? úgy felijedtél, szól hizelgő simulással a férj, s a nő fehér kezét arczához nyomja.

— Rosszat, felel ez suttogó hangon, szemei félénken tétovázva néznek szét a szobában, azután a férjhez hajolva, annak fülébe súg: «A kigyó a gerlével párosult».

A férfi érzi az iszonyú szorítást, melylyel a hölgy fehér ujjai őrült erőben sajtolják össze kezét.

— Ha a kigyónak és a gerlének gyermeke lesz, mi lesz annak neve? Kigyógerle, vagy gerlekigyó? szárnyas kigyó lesz-e az, vagy fulánkos galamb?

A férj néma, bánatos megadással hallgatta az őrült szavait.

Merően, feszülten néze a férfi szemeibe, s azután vadul ölelte magához annak szőkefürtös fejét:

— Kék szemed van, az égnek is kék szeme van; de a

tónak is kék szeme van, melyben a kigyó lakik. Te fekete lélek, fekete lakója a kék ablakú háznak!

Azután hirtelen megkapta a piros gyöngyfüzért nyakán, s azt egy rántással ketté szakitva, a gyöngyöket szétszórta az egész szobában; a zselyemzsinóron maradt gyémántkeresztkét a férjnek nyujtva:

— Vén bűnös, nesze imádkozzál! azután félre fordult, ágya szőnyegei közé temette magát, és sírt kérlelhetlenül zokogva. Sűrű könyei öltönye patyolatára gördültek.

A boldog ember iszonyodva fordítá el onnan arczát.

A sirás megszünt. Jéghideg kéz simult végig homlokán. Felijedt.

— Félsz tőlem? nem tudod, hogy ki vagyok? A gyűlölség és a szerelem két ellenséges család, e kettőnek ölelésiből született leány az őrültség; az én vagyok. Félj tőlem. Szám éget és kezeim fojtanak.

A férj nem állhatja ki tovább e lángszemek befolyását, gyermekét veszi kezébe, azt hive, hogy tán ez ajándék meg fogja engesztelni az őrült szívében lakó sárkányt, oda fekteti azt a nő mellé.

Kimagyarázhatlan ellenszenv.

Alig fekszik a gyermek anyja mellett, midőn ijedten felsír s magát pólyája kötelékeiből erőködik kibontani.

A nő pedig mint elijesztett vadállat, mely a mágusz bűv-pillantásai előtt elszörnyed, ágya legtúlsó szegletébe húzza össze magát, ott keblébe vonja arczát, fekete hajzata kigyókká göndörül, két fekete szeme szilajon villog elő leránczolt szemöldei alól. Fél hozzá nyulni a gyermekhez.

A férj kétségbeesetten akarja erőtetni a dolgot.

Fölemeli a kisdedet, s a hölgy karjaiba teszi. Delejes rángások érik mind a kettőt. Az anya egy öleléssel szinte agyon szorítja gyermekét.

A gyermek éhes és végre szembehunyva keresi a keblet, melynek melegétől irtózik, az élet első forrását.

Az anya mondhatlan kínok közt, fel-felmeredő szemekkel és fogait csikorgatva hagyja általa színi keble nektár-

ját, míg a gyermek percz mulva eltaszítja magától a keblet, s félre fordulva hányja ki az anyatejet.

* * *

Ez a nő — Lilla.

A férj, a boldog ember, Góliáth Péter.

A kis gyermek kettőjük gyermeke.

Góliáth Péter szenvedélyesen szereti nejét; midőn először meglátta őt, már érzé, hogy e leány lesz az, kiért élte mindenét áldozatul fogja vinni.

Meg is tette.

A hölgy első pillanat óta gyűlölé őt kimondhatlan utálattal, s érezé, hogy e férfi lesz az, ki miatt élte mindenét el fogja veszteni.

Úgy történt.

Góliáth gyűlöletet talált szerelem helyett; de ez csak forralá, nem hűté szenvedélyét.

Nem láta módot őt elnyerhetni.

Apja körlevelet bocsátott ki ellene, mely miatt bujdokolni kellett és kerülni az emberek tekintetét, s e körülmény minden útját elzárá rohanó indulatainak.

Ekkor egy ördögi sugallat azt mondta neki, hogy mind ezen lehetne segíteni, ha a vén Dömsödi nem élne.

Tudtára esett, hogy apja egy ingovány közepén magános szigeten házat építtetett, minden kényelemmel ellátva, hova egy leányt akar rejteni, kibe szerelmes s kit valahonnét rabolni, vagy megvenni készül.

Az alkalom csábító volt; ő épen így akart tenni. Minden körülmény mintha épen számára lett volna teremtve.

A vén Dömsödi e szigetbe gyűjté kincseit, s nehány hét múlva eltünve a világból, vagyonai csőd alá jutandottak, míg János úr, kéj és kényelem közt, senkitől nem környezve, élte volna le vénsége napjait, a nélkül, hogy valaha éltében megtudták volna az illetők, hogy él-e és hol?

Mindezeket Péter apjának fekete szolgájától tudta meg, kit ez árulásra sem pénz, sem igéret nem kényszeríte, hanem egy húsz esztendős boszú.

Húsz esztendő előtt egy szép pórleányt, kit az afrikai szeretett, Dömsödi elcsábitá. A szerecsen eltemeté a leányt, de nem boszúját, s midőn az apa terveit a fiunak felfedezé, kihűtötte azt.

Dömsödi megöletett; a sors úgy akarta, hogy nem csak a fiu akaratja, de fia keze ölje meg őt; s ugyanaz nap rabolta el Lillát a báró, midőn egy férfi kiséretében a városba kocsizott.

A fekete oda vezette őt a szigethez; mindent úgy talált, mint előre képzelé, kényelmet, fényt, biztos elrejtettséget, kincseket, a mennyit el nem pazarolhatott, de a mire leginkább vágyott, azt örökre veszve találta. A leány megtébolyodott.

Előre számitgatá magában, hogy hosszas együttlét alatt, midőn kivüle emberlényt nem fog láthatni, gyöngülni fog az ellenszenv, a nő simulni fog hozzá; hizelgés, engedékenység, áldozatok meg fogják kérlelni szívét.

Mind e számításain vörös keresztet húzott át a sors. A leány megtébolyodott.

A hirteleni benyomás, mit ez erőszakos tett okoza lelkében, a hajdani tiszta szerelem, annak elvesztése, helyette ez őrült, erőszakos szenvedély, összehasonlítások e kettő között, kétségbeesés a szabadulás lehetetlensége miatt, úgy megrázák lelkületét, hogy a mint Góliáth égő indulatában először átölelte a leányt, kit tőle sem ég, sem föld vissza nem vehete, annak egy tekintetével találkozott, mely csontjaiban a velőt hűtötte meg. A hölgy megtébolyodott.

A bűn megtermé gyümölcsét: a büntetést.

Elzárta magát vele az ismeretlen oázba, s ha a végtelen mocsár nem lett volna elég őt kizárni a világból, elég volt azon hir, hogy Dömsödi gyilkosára halálitélet hozatott, s személyes leirása ezer példányban kereng, minden város utczaszegletére felragasztva.

S ott kelle élnie egy őrülttel összezárva.

Később boldog remények kezdtek bimbózni lelkében.

Hitte, bízott benne, hogyha e nő anya is lesz, ki fog gyógyulni lelke nyavalyájából, mint erre számtalan példát tudott, vagy legalább sejte.

De nem úgy történt.

Iszonyú kínok közt szülte meg a nő első gyermekét, s születése órájától kezdve utálta azt kimondhatatlanul. És a gyermek viszont taszítódott anyjától; nem szerették egymást.

Ez volt az első büntetése Góliáth Péter vétkeinek.

A MOCSÁROK VIRÁNYA.

Megátkozlak, elhervadsz.
Népdal.

Megvagyok én búval rakva,
Mint a borízű almafa;
Kettő-három terem rajta,
Mégis terítve az alja.
Népdal.

Szép vagy te, oh termőföldje a töltött káposztának — Magyarország!

Vannak te neked égig nyúló hegyeid, miken teremnek a hosszú derekú fenyőfák és szinte hosszú derekú tót legények; vannak ismét hegylánczaid, miken semmik sem teremnek, és tömérdek más hegyeid, miken tűzlelkű borok teremnek; vannak végtelen láthatárú pusztáid, de tele gulyákkal és ménesekkel; határtalan rónáid, hol egy szálfa is erdő, de hol özöne van kenyérnek és kalácsnak; erdeidben makk, tavaidban fogas, mocsáraidban nád terem! oh te szép vagy, s nem is halt még meg senki határaidon belől éhen, bárha lett légyen regényiró!

Szeretlek is én téged, mint a szilvás derelyét; de ezzel nem mondom, mintha szeretnélek megenni, oh hazám! szívem elég tág számodra, de keblem azon része, mely visel gyomor nevet, nem olyan nagyravágyó. Oh, hiszen

téged tizenhárom millió gyomor sem bir elemészteni, sem tizenhárom millió fejnek tizenhárom millió véleménye! (1844.)

Azután még igazgatni akarnak rajtad!

Az nem jut senkinek eszébe, hogy mi jó volna, ha a háta közepén szemei volnának, hanem az igen, hogy utaid sárosak, hogy mocsaraid töméntelenek, pedig én Istenem! ha mocsárok nem volnának, hát a szegény gólyák hol élnének? ha mocsárok nem volnának, hát nád hol teremne? ha nád nem teremne, hát a szegény ember mivel nádazná a házát?

* * *

Gyönyörű valami egy mocsár, minő például a Béla-Bora. Álljunk csak ide a közepébe. Oh nem kell azért a sárba lépni, egy kellemes zöld dombra fogunk állani, honnét az egésznek széle-hossza belátható; maga e domb süpped ugyan egy kissé; a soha le nem kaszált fű úgy tesz, mintha vízre volna épülve, pedig hajdan e helyütt, hol állunk, óriási bükk- és egerfák rengetege díszlett, a gyantanemű, tőzeg- és kőszén-rétegek alatt most is találtatnak kővé vált, öllel át nem érhető töveik; messzebb szürke gránittömegek szegik be a láthatárt, hosszú vörös kék erekkel átjárva, tetejökön fekete bazalt oszlopok vonulnak végig, homlokuk zöld mohával benőve, menetelesebb oldalaik szőlőikkel beültetve, miknek világos színe regényesen virul ki a sötétzöld iharfák erdeiből.

Nyugotról a kanyargó Tiszában vész el a láthatár, mely csendes és sima, mint tükör, és félívként keríti a parttalan mocsárt, melynek területét képtelen nádtenger borítja, vastag buzogányos fejét ingatva a benne hullámokat verő szélben; itt-ott tágasabb tükröt képez benne a mélyebb víz, melynek lapján a vízi nymphák fényes, kövér levelei lebegnek, sárga húsos virágaik s korsó alakú dinnyéik, saját ismeretlen kellemes szagot terjesztve maguk körül.

A mély vízfenék világos-zöld, a hosszú hinár között a

tórongy és eleczke narancsvirágaik nyilnak, örülve a fenékreható napvilágnak; köztük aranyszemű kékzöld vízi bogarak ezerei futkároznak, csodás vörös bajuszú gadóczák, tarka vízi borjúk, hajas pióczák s vörös szemű és kék tarajú vízi kigyók seregei űzik és kerülik egymást.

Zöldes fűgyökérből összeállt dsindsákon csoda nagyságú fűzöld békák hajókáznak, be-berántva fejöket egy-egy vízi-kigyó szerelmes kacsintásai elől.

A kákásban úszómadarak falkái lubiczkolnak.

Az egészen sajátszerű titokteljes susogás uralkodik, a mit a nádleveleken átsuhanó szél támaszt, melyhez a kecskebékák brekegése, az ungok bánatos ümmögése, a hattyúk horkolásai, a bujár jajgatása s a szúnyogok döngései együtt és összevéve oly jeles harmoniát kerítenek, minőnek előhozása csak emberi és állati hangoktól telhetik ki.

Olykor a hallgató éjben egy mély, erős, suhogó hang zúdul fel, többször ismételtetve, valami középhang a szélzúgás és a kivert bika bőgése között; ezt a bölömbika adja, egy kicsiny jelentéstelen madárka. Az emberek között is a legcsekélyebbek szoktak a legnagyobb hanggai lenni.

Ezen vízi birodalom szélétől több ezer lépésnyire nyúlik be egy partos nyelv, süppedékes bürüje hajlik a ritkán látogató vadászok és csíkászók léptei alatt; széleiben rózsavirágú pompás réti füzények, szivárványozott sásliliomok virulnak, összefonódva a különnemű folyókák hálóival. A tiszta vízben egy-egy özvegy gém, vagy fekete szárnyú gólya mulatja magát a mocsárlakók eviczkélő seregeivel; itt-ott a vízi patkányok gyémánt szemei csillámlanak a fű között.

* * *

A nap lemenőben van; narancs világú tányérja félig a Tiszába sülyedt; képe tűzoszlopként vonul végig a folyam habtükrén, túlsó oldalról pedig a hold emelkedik, a tele

hold ezüst világával, a hegyek mögül, s egyetlen csillag ragyog az alkonyodó égen, mint olvadó aranyba vetett gyémánt — a hajnal csillag.

A mocsár bürüjén egy rejtélyes alak törtet befelé, magas emberalak, arcza feketére mázolva, fején báránybőr süveg, lábain gólyalábak, mikkel roppant lépéseket tesz a posványos ingoványban; léptei elől seregestül ugrálnak vízbe a békák, hátán nagy vidrabőr tarisznya fityeg.

A mint ekként megy s halad befelé, sem jobbra, sem balra nem tekint, hirtelen és véletlenül egyik falábtójával egy feneketlen kátyúba lép, súlyegyent veszt, hanyatt zuhan, s a mocsár összecsap feje fölött.

Sokára és nagy erőködéssel küzdte fel magát a gólyalábas, igyekezve talpainak álláspontot adni, s szemeit és száját törülgeté sáros kezeivel, mitől azok még sárosabbak lőnek; végre nagy tüsszögések között leoldja falábait, azokat egy sásbokorba elrejti, melléjök egy kitünő nádszálat szúr, s neki gyürkőzve bele veti magát a vizekbe s azok lakosai közé, s ekként a mélyebb vizeket megúszva, a csekélyebbeket gázolva, képzelhetlen gyorsasággal halad befelé.

Olykor nagy kecskebékák úsznak vele szemközt, s mikor találkoznak vele, feje fölött átugranak; majd egy sereg vadréczét ver föl fészkeiről, mik hápogva repdesnek feje körül; lábszárain hasas nadályok szíják tele magukat, de az ember úgy látszik, hogy nem sokat törődik velök.

Többször kell büzhödt békanyállal fedett posványokban nyakig úsznia, hól az úszónak lélekzetet nem szabad venni, különben a halált leheli be; az éles mosósás hosszú sebeket karczol arczán, kezein; szája körül utálatos, nyálkás pondrók vonaglanak el; a férfi arcza nem változik mindaddig, míg egy boszús vízi kigyó erősen rátekerőzve bal lábszárára, czombját igen érzékenyen megcsípte, mire rögtön víz alá bukott a férfi, rövid idő múlva újra felszinre jutván az összemorzsolt fejü kigyóval kezében,

mely négy láb hosszú volt és sárga pettyes taréjú; farka most is verdeste a vizet.

A férfi lábából most is folyott a vér, mire ő egy zsombékhoz vergődve, a kigyót késével felhasította, máját kivette s azt bőrével sebje körül csavargatá; így gyógyitják e kigyó fájó marását saját testrészével.

Azután ismét folytatja felvett irányú útját, s az alkony fényénél csak egy gömbölyű fej látszik úszni a lankaság vizeiben, mindinkább bellebb-belleb haladó.

* * *

Ez ős vízpusztaság belsejében, a világtól messze elrejtve, elszakasztva, van egy kis magános sziget; környékét minden oldalról roppant nádrengeteg körzi s óvja az egészségtelen mocsári levegőtől.

Keskeny, csavargó vízutcza van a nádban kivágva, melyen át a sziget csónakkal hozzájárulható a Tisza felől.

A sziget partjain sűrű fehér fűzfabokrok tenyésznek, szorosan egymás mellé férkőzve; töveiknek fele a vízben úszik. Bellebb emelkedik a sziget tere, vége felé egy magas dombocskát képezve.

Az egész szigetet buja, másfél öles tengeri fedi; roppant nagyságú úri tökök és sárga dinnyék hevernek közötte; néhol a magas csenkesz legörbült fürtei fehérlenek, tarkázva a vadsáfrány aranyszín virágaitól.

A domb körül terheik alatt hajladozó gyümölcsfák tenyésznek, sötétzöld fügefák, sőt érésben levő narancscsemeték is a szabad ég alatt; hosszú sorban rendezett embermagas ribiz-bokrokon érett hosszú fürtök piroslanak, töveikben az ízletes szamócza illatja terjedez; köröskörül, a merre szem lát, a hajnalka és ipomea nyilnak ezerféle színben egymásba fonódva, s a legmagasabb fák tetejéig folyva fel; a gyöngyvirág és kankalinok másodszor nyilnak, a viruló tavasz a gyümölcsgazdag őszszel egyesülve laknak itt, és a kert nincsen bekerítve, oly biztos őrfal a mocsárok nádfala. Kinek is jutna eszébe ide lopni jönni?

A halom tetejét egy kisded ház foglalja el, minden oldalról magas kőfallal kerítve, melynek egyetlen kapuja sűrűn van ékesítve vasszegekkel; ablakai mind a sziget belsejére nyílnak, rajtuk kidűlő vaskosarak.

A ház és sziget egy nemes úré, kiről nem tudunk egyebet, mint hogy fiatal ember, s hogy egy évvel ezelőtt került ide fiatal nejével és szolgálójával, mely utóbbin kívül, ki a szükségeseket bevásárlani a szomszéd faluba kijárt, soha senki sem hagyta el a szigetet.

A ház folyosóját márvány-oszlopok tartják, folyosóján nagy edényekben óriás kaktuszok és favastagságú oleanderek közt illatos vaniliák, tarka áloék, s több meleg éghajlati gazdag növények díszlenek; e darabka földfolt Indiákról látszik ide hullottnak lenni, csak a musquitók és a boák hibáznak belőle.

A fűvel benőtt udvaron fehér nyulak futkároznak, zöld sodronykalitokban gerlék turbékolnak, az udvar közepén pedig régi nagy diófa alatt egy kövér izmos örvös eb fekszik, akkora mint egy borjú.

Az idő éj, — a hold teljes fényében világít; a bölömbika üvöltésén kívül csendes minden.

Egyszerre azonban sajátszerű zörgés hallatszik a nádban, mintha az emberi léptek alatt recsegne.

A szelindek fölemeli fejét s szétszaglálva a levegőben, tompa, fenyegető morgást hallat, mindig erősbödőt s végre hosszas, kisértetes vonításon végződőt; majd dühös ugatással rohan a kapunak, annak alját körmeivel és fogaival szaggatva.

Már ekkor a gólyaláb a kapu előtt állott; hólyaggal bekötött iszákját kibontotta, abból egy terjedelmes vidravasat vett elő, azt kifeszítette, peczkére darab szalonnát tűzött, s az egész játékszert bedugta a kapu alatt, egyik végét kivülről kőre kötve.

Percz mulva megszünt ugatni az eb, a vidravas orrán összecsapódott, s így ugató műszereit megnémította; a kötél végére kötött kő pedig fogva tartá a cerberust.

Ekkor a gólyaláb néhány szeget kiütött a kapu tetejéről, gyakorlott ügyességgel huzta fel magát kezein, s egy perczig a kapu tetején himbálózva, átvetette magát az udvarba.

A kutya szükölt dühében és fájdalmában, de a vas erősen fogva tartá az oroszlán erejű állatot.

A laknak két szárnya volt, s a két szárny végén egy-egy ajtó, egyik a nő, másik a nemes úr szobájába vezetők; — a gólyaláb kötelet vett elő, s a nemes úr ajtaját bekötözte. Azzal a nő szobája felé ment, táskáját és nehezebb öltönyét levetette, vésőt, kalapácsot vőn elő, s azokkal a falat mintegy négyszög lábnyira levakolta.

A ház terméskövekből volt építve, de a gólyaláb nehány percz alatt vésett rajta legkisebb zörejjel egy nyílást, alig akkorát, mint egy zsáknak szája, ekkor levette süvegét, ezzel és ködmenével felöltöztette körisbotját s azt a nyíláson szép csendesen bedugta. A legnagyobb csend uralkodott a vidéken.

Egy nőcseléd, ki e kilyukasztott szobában szokott aludni, jelenleg fontos okoknál fogva sokáig ébren vala, s jól hallotta, mint ugatott a Bodri erősen, s mint hallgatott el egyszerre.

Később úgy rémlék előtte, mintha az ablak alatt valami kopogna és kaparna nagy elővigyázatos csendességgel.

Hirtelen valamennyi tolvajos mese, miket házkiásásokról hallott beszélni, keresztül villant fején, s szíve hatalmasan kezdett dobogni.

Juczi tőről szakadt magyar leány volt; a helyett tehát, hogy mint illik, teljes tehetsége szerint elsikoltotta volna magát, midőn már a kőpor ágya mellett kezde hullani, ő szép lassan lábhegyen leszállott ágyáról, a szegletből egy fejszét markolt elő, és lélekzetét visszafojtva várta egy hathatós «hozott Istennel» a furfangos vendéget.

Ekkor a kész lyukon egy báránysüveg, utána egy bőrködmön nyomult be.

Juczi nagyot sivítva fölemelte fejszéjét, egyet vágott az ablakhoz, s a báránysipkás fő lábai elé gördült.

— Jaj! embert öltem! embert öltem! rikácsolá ekkor, egészen átengedve magát a vad ijedelemnek, ekkor látva át a veszedelem nagyságát, melyet ily bátran elhárítva lenni vélt, s magának mintegy kárpótlást akarván szerezni a kiállott merészségért, holt ijedten rohant úrnője benyíló szobájába.

Azonban a levágott sipkában nem volt fej és belőle nem folyt vér, az csak egy óvásul bedugott váz volt, melynek lefejezése s a hősnő elfutása után hirtelen nyomult elő egy igazi fej, fogai között egy éles kést tartva, utána egy igazi ember, ki mint kigyó sajtolta magát keresztül a szűk nyiláson, s egyenesen a benyilóba tartott.

A hős leány meglátta a megöltnek vélt alakot, egy világdöntő sikoltást tett, s az ablakhoz szaladva, rettenetes lármát készült ütni.

— Hallgatsz! riasztá rá a gólyaláb, kését torkának villantva; a leány elhallgatott s szerét tehetve, bebujt az ágy alá, melyen rémület által szavától megfosztva, úrnője feküdt, épen kis gyermekét szoptatva.

A gólyaláb rémes lappangással, minő az anakondáé, közelített a nőhöz; a sötétben zöldellettek szemei.

— Add ide a gyermeket! susogá, a pólyást kiragadva a nő kezeiből s mint egy gyötrő álombeli phantom, hirtelen, minden zörej nélkül eltünt.

A nő ajkai elfehéredtek, szemei elfordultak; a nélkül, hogy egy szót szólt volna, fél testével az ágyról alá hanyatlott.

Kívülről hallatszék, hogy a gólyaláb bezárja az ajtót.

— Segítség, segítség! sikoltá Juczi az ágy alatt.

A ház ura felébredt e zajra, s az ajtóhoz rohanva, azt bekötözve találta, erre kétcsövűjét ragadva, keresztül futott neje szobáiba; mire oda ért, nem látá senkit.

— A kis gyermeket, a kis gyermeket! kiálta Juczi.

A bölcső üres volt.

Dühösen esett az ajtónak a férj, az is zárva volt; ekkor az ablakhoz rohant, a gólyaláb épen a kapu tetején volt. A házi úr két lövést tett rá, s egy zuhanás a kapun kívül tanusítá, hogy a rabló vagy élve, vagy halva leesett.

Ekkorra a fekete szolga is előérkezett s az ajtót végre kivetették sarkaiból; a fiatal úr őrültként rohant ki kapuján, már ekkor senki sem volt ott, hanem vércseppek jelöltek egy útat a nádasig.

— Utána,. utána! ordítá az úr. Hozzatok csónakot, gyorsan utána! hanem a csónakkal nem lehetett haladni a nád között; azonban az út, melyen a gólyaláb jött, kivehető volt az elgázolt nádszálakról.

— Erre! csak erre gyorsan! lihegé a férj s kétségbe esett fáradsággal törte magát keresztül a nádberken, míg a süppedő ingovány minden léptényél elnyeléssel fenyegette.

A nádterület végén állt a gólyaláb.

— Lődd agyon! rikolta az úr.

Három lövés érte egymást, de a gólyalábat egy sem; mire ez, mint bárányt orzó farkas, a kis gyermeket fogai közé kapta, egy szilaj tekintetet vetett üldözőire, kik már lehetetlennek látták menekülését, s lassan a mély vízbe bocsátkozott.

— Jaj a gyermek! a gyermek! sikolták a szigetparton. De ő óvakodva tartotta fogai közt víz szinén a csecsemőt s úszott ügyesen, mint a vidra.

Az apa utána rohant s gyötrelmes erőlködéssel iparkodott a rablót elérni, ki csak játszani látszott vele, olykor egy úszó lápra felült, s jó közelre bevárta üldözőjét, majd újra megelőzte őt! s így csalogatá maga után egész a partnyelvig, hol lábtói rejtve voltak.

Itt szép csendesen kiballagott a szárazra, a kis gyermeket letette a fübe, s összefont karokkal nézett az ereje fogytán kivergődő apára.

— Rabló te! rikácsolá ez vad dühvel rohanva a gólyalábnak, ki őt egy hatalmas rántással a földhöz vágta, s ekkor mellére térdelt.

— Istentelen, gyilkos, pokolbeli gaz, átkozott haramia! hörgé a legyőzött.

— Te mersz így szólani? suttogá ellenére hajolva a győztes. Te, Dömsödi Góliáth Péter? te mered azt mondani valakinek, hogy gyilkos, gazember? hát nem ismered már azon kéznek urát, mely csontjaidat sajtolja össze?

— Bálnai, nyögé Góliáth elkékülve.

A gólyaláb hosszasan hallgatott, szemeit Góliáthról el nem véve.

— Ölj meg, ne kinozz sokáig, szólt Góliáth.

— Tehát magad is elismered, hogy egy halállal neked tartozom, de én nem öllek meg, Péter. Mikor a testvérgyilkos Kaint kiverte a teremtő paradicsomából, jelt nyomott homlokára, hogy átkozott legyen az, ki őt megölendi... Tapints homlokodra, Góliáth, tapints homlokodra!

— Mit akarsz? suttogá ez fojtott hangon.

— Én nem fogom apagyilkos vérébe mártani kezeimet.

— Hah! sikolta Góliáth s erőszakosan vonaglott.

— Halldd, azon két orgyilkos, kiket apád meggyilkolására bérelél, kivallották minden vétkeidet. Körlevél van ellened kibocsátva az egész országba s halálra kerestetel.

Góliáth elájult; nagy sokára téríté őt magához Bálnai, s folytatá:

— Te és a te apád vajmi sokat vétettek én ellenem; oh annak csak az Isten lehet megbüntetője; de lesz is, reszkess vétkező és átkozd meg magadat, az Isten igaz. Te becsületemet, apád boldogságomat tapodta szét; életem virágait, a reményeket téptétek össze mind a ketten; boldogtalanná tettetek és földönfutóvá; nem volt nálam szenvedőbb, nálam szerencsétlenebb a kerek ég alatt e pillanatig, de ezentúl lesz. Lesz, kinek életéhez képest az enyém még paradicsom; lesz, a kinek szive még az enyémnél is kietlenebb leszen; tudod-e, ki lesz e nyomorult, Góliáth Péter?

Amaz csüggedten hallgatott.

— Szólj, szereted-e azon asszonyt, a kivel egy födél alatt lakol?

A kérdezett elkezde keservesen sírni; gyanítá, hogy mi történik vele.

— Úgy meg vagy átkozva, Góliáth. Az Isten kivette kezemből a bosszút. Ha te meg nem ölöd apádat, két percz mulva én öltem volna őt meg; de így jobban esett, én akartam kiirtani családodat, az ég másként akarta, — másként történt. Boldogtalan vagyok én, mert fájdalmaimat egyik ország szélitől a másikig hordozom; de van még is egy hely, egy kedves emlék a múlt időkből, egy virágos sír, hova pihenni ledőlhetek. De te számüzve leszesz a föld egy foltjára, a hol rajtad kívül senki sem lakik; s ha lesz, a minek emléke ostorozzon még álmaidban is, egy sír lesz az, melyet naponként meg kell látnod.

— Gyermekem? töredezé Góliáth iszonyút sejtve.

— Szerencsétlen! szólt Bálnai s a kis gyermeket felvevé és a gyermek szemei be voltak hunyva, a halál angyala csukta be azokat. Midőn rám lőttél, gyermekedet lőtted keresztül; ennyit nem akartam.

— Oh! ordítá Góliáth felszökve s ismét a földhöz csapva magát, s mint kit kígyók marnak, nyavalyogva verte magát az iszapba.

— Nyomorult vagy, nyomorultabbb, mint valaha óhajtottam volna, pedig még nem telt be rád nézve a keserű pohár; térj haza, még csak egy csapás fog érni, azontúl magad lész ember nem látogatta kietlen tanyádon s a lélek kínzó férgei. Ott fogsz élni és meghalni temetetlenül, sirattatlanul, mert azon a foltföldön kívül a bakó vár reád és a gyalázatos halál.

Ezt mondva Bálnai, a holt gyermeket ölébe adta az apának s lábtóira fellépve, hosszú lépésekkel távozott el az éji félhomályban.

ÉLŐ FÉRJ ÖZVEGYE.

Hervadj, rózsa, hervadj, mert az enyém nem vagy.
Míg az enyém voltál, piros rózsa voltál.

Népdal.

E közben a nádközti vízúton, a Tisza felőli oldalon, egy csónak közelgett a magány felé s benne két férfi, és ez utolsó és legnagyobb csapás Góliáth fejére.

A mint a sziget partjához értek, a sűrű bozótból két lövés fogadta az érkezőket s egyikök karján sebet kapott, a másik visszalőtt s a bokorból emberkívüli ordítás tört elő, nehéz halálos vergődéstől követve.

— Ez meghalt, szólt a férfi; vérzel? kérdé társához fordulva.

— Nem nagyon, felelt emez, majd bekötöm sebemet nadálylevéllel, az elállítja a vért.

— Maradj itt a csónaknál, szólt az előbbi s köpenye alól egy széles, rövid római kardot vonva elő, a sziget belseje felé tartott.

A parton maradt a másik csónakot, mely Góliáth tulajdona volt, csáklyával keresztül lyukasztotta s távol a parttól elmeríté.

Amaz pedig haladt befelé, a ház elébe érve, annak ajtaját betaszítá s belépett.

A bilincsétől megszabadított szelindek dühösen rohant neki s fogát csattogtatva támadta meg a férfit, annak vállára ugorva.

A férfi egy gladiatori csapással szelte le a dühös állat fejét, mely hosszában végig nyujtózkodott az udvaron.

Benyitott a szobába.

Keresztül ment két-három szobán; mindenütt mély, nesztelen hallgatás, sehol egy hang, mely emberi lélek jelenlétét elárulná.

Hallgatózva nyitott be a negyedikbe, ez volt a nő hálószobája.

A feltépett szőnyegeken át teljes fénynyel világítá be a hold s tejvilága éles árnyékokban szaggatá meg a szoba sötétjét.

Ott a szoba közepén állt egy nőalak merevegyenesen, mint szobor, karjai keblén egymásra fektetve, fehér ruhában, fehér arczát a hold süti, vonásai hidegek, kedélytelenek. Mozdulatlan áll, keble alig piheg, szemei merően néznek ki a holdvilágos éjbe.

Hallgat a környék, falevél sem mozog. Alszik az egész természet, csak az ember lelke él, bánkódik, vagy örül. Csillagok hullanak le az égről.

A hölgy márványhidegen áll a szoba közepén.

Leander hozzá lép — halkan, lábhegyen lép mellé, gyöngéden megfogja a hölgy kezét s fejét vállára hajtva, hizelgő édes hangon szól:

— Szerelmem!

A hölgy összerezzen, rátekint, ijedt öröm visszsugárzik egy perczre arczán, azután halántékához kap, a vér szét akarja szakítani minden ereit. Keble elszorul. Hullámzó kéjsikoltással veti magát Leander keblére s karjait annak nyaka körül fűzi, szemei túlvilági tűzzel sugárzanak az ifju arczára. Levonja fejét a magáéhoz; arczán lázas pirosság gyullad ki. Égető, őrült csókkal tapad az ifju ajkaihoz. Akkor megtörnek szemei, arcza elsáppad, ajkai elhalnak, karjai lebomlanak az ifju nyakáról s eszméletlenül, ájultan hanyatlik annak ölébe, hosszú fekete hajával a földet söpörve.

— Enyém vagy, szólt elégülten Leander, ha törve is, de az enyém, s a hölgyet karjaiba emelve, kisietett vele a magános lakból.

A hölgy feje bágyadtan feküdt izmos vállán. Keble mozdulatlan volt.

Úgy tetszék, mintha bússzellem vinné ölében halott kedvesét, holdvilág sütötte hófellegek között; a szellem

siet, erősen szíja ajkához a hideg homlokot, a kedves fehér ruhája utána lebeg.

A mint a házajtón ki akart lépni, egy nehézkes fekete tömegbe botlott, mely a küszöbön feküdt összegörnyedve; a halálra sebesült fekete hurczolta ide magát s ott adta ki lelkét.

Leander átlépte a halottat s sietett csónakához.

Társa, a czigány, ott várta evezőre tett kezekkel.

Beléfektette a csónakba kedvesét, betakarta meleg köpenyével s a kormányt kezébe ragadá.

Sikoltva közelge ekkor valaki a sziget belsejéből.

— Az Istenért! nagyságos uram, ne hagyjanak itt magamra!

A nőcseléd volt. Leander fölvette őt a csónakba, gondjára bízta úrnőjét s a csónakot eltaszítva a parttól, tova evezett.

A mint a nád közti út egyik kanyarulatánál, ismét közel fordultak a szigethez, rémjajgatást hallának abban.

Ez Góliáth hangja volt.

De alig emberi.

A mint visszatért a szigetre megölt gyermekével, sietett szobáiba a szerencsétlen apa, remélve, hogy ott fogja nejében találni a fájdalmas vigasztalást s előre képzelé, mint fogja neki oly fájdalmasan elmondani, hogy a kitől úgy iszonyodott, kis gyermeke, halva van.

A mint belépe szobáiba, úgy tetszék, mintha kriptába lépett volna, mintha az a szél, mely tán kisértő lélek szárnyának csapása, halottszagot csapott volna arczához.

Átfutott a másik, harmadik szobába; sehol egy lelket nem talált.

Feldúlt, összekeresett minden szobát, kiáltá nejét, cselédjeit; sírt, rimánkodott.

A visszhang felelt elhagyott, nesztelen szobáiban.

Oda futott neje hálókamrájába; letépte annak ágyáról a függönyöket, felszórta a párnákat, gyermekét, a halottat visszafektette a bölcsőbe, egy széken ott feküdtek hölgye

ruhái, azokat átölelte, szívéhez szorongatá, összecsókolta.

Érzé, hogy azok is üresek; ki viselni szokta őket, nincs jelen.

Ekkor jutott eszébe a csavargó átka:

— Magad léssz ember nem látogatott tanyádon; ott fogsz élni és meghalni egyedül!

Rettenetesen kezdett előtte világosodni a dolog; felszökött, előre futott, midőn hirtelen megbotlott valamiben.

Egy széles római kard volt az! felkapta; a kard lapjára betük voltak edzve, világosan olvasható a hold fényénél e nevet: Szilárdi Leander.

Iszonyúan ki volt előtte magyarázva minden.

Kirohant, ordítva, eszelősen.

— Utána! kiálta a küszöbön alvó feketének s szilajon rázta azt gallérjánál, nem vette észre, hogy halott; azután sikoltozva futotta körül a szigetet.

Csónakot nem talált, nem mehetett sehova.

Felkiáltozott az égre, verte magát a földhöz, futott a sziget egyik végétől a másikig.

Az őrülés tűzsarkantyúját érezé lelkében.

* * *

Leander pedig szerencsésen túlpartra jutott kedvesével.

A mint a hölgy ismét föleszmélt, egész lényében határtalan változás ment végbe; nem az a vad tekintet volt már arczán, mely ezelőtt, kellemes hajnalpir ömlött el azon.

Felveté szemeit, melyben az őrültség égető tüze szelid szerelem melegévé hamvadt s első tekintete első szerelmese karjai közt találta magát; ugyanazon bizalmas mosoly az ajkakon, azon szelid poézis az egész arczkifejezésben, mely ezelőtt két évvel.

— Mi történt velem? kérdé széttekintve. Érzé, hogy a legboldogabb helyen, kedvese keblén van; de nem tudta, honnét és mint jött e találkozás, nem emlékezék az elmult 15 hónapra életéből.

A váratlan öröm hatása visszaadta lelke tisztaságát.

Nem volt őrült többé. Csak szerelmes.

Hanem tizenöt hónapi életére, fájdalmaira, gyermekére, férjére nem tudott visszaemlékezni többé.

Csak mint álom, melyet a felébredéskor elfelejtünk s mely néha homonym esetek feltüntével meg-megrémlik agyunkban, lebbent fel olykor lelkében a magános ház, a jerikói rózsák az ablak előtt, a kis piros bölcső, a halvány arczú férfi, a fekete szolga s a kövér nőcseléd, kit Leander czélszerűnek tartott előtte soha meg nem mutatni.

Ők boldogok voltak.

Hát Góliáth? a holt gyermek apja? az élő nő özvegy férje? — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

A TÖRVÉNYEK HALOTTJA.

Jő napról napra bánat a fejemre,
Nagy fájdalom szállott bánatos szívemre,
Ha a nap lenyugszik, az elmém bujdosik,
Hosszú tenger éjen soha el nem nyugszik.
Népdal.

Hosszú hónapok folynak le; hosszak búban és fájdalomban, rövidek az örömben. Keressük fel az ingovány szigetét.

A nád-tenger sűrűbb és vadonabb körülötte, mint valaha.

A kis ház falai vakolatlanok, kapuja a földön fekszik, ablakai be vannak töredezve, kéménye nem füstöl, mint hajdan.

Az ananászok helyén maszlag terem, a málnabokrok helyén vad tövisek, s hol egy időben az ibolya virult, ott csalánok tenyésznek.

A bogáncs elvadulva lepi a dombokat, a csenkesz öleket nő, de gyümölcsöt nem hoz, a fák nem virágoznak.

A virágcserepekben kórók sárgulnak.

A diófa áll, de árnya nincs, mert ki van száradva; lombjaira nem repülnek jókedvű madarak, éjenkint nem fekszik alatta a házi eb.

Minden olyan szomorú.

Emberi kéz nyoma nem látszik itt, hanem emberi átoké.

Olykor a sziget legvadonabb oldalán, az összefészkelt burján közül egy emberalak jelenik meg, egy emberi rém; fejét ifjan megőszült haj fedi s vadul lóg le szemébe; arcza sáppadt és agg, ajkai lepittyedtek, nyaka mellére görbült s bágyadt feje ingó lépései mindegyikénél biczczenik. Kezei hátul vannak összefonva.

Átnézi fénytelen szemeivel a környező sivatagot, átnézi a felhőkkel sivatag eget s visszanéz magába és nem talál sehol nyugalmat, sehol egy reményt. Ég, föld és szív, mind oly kietlenek.

Nem sóhajt, nem könyez, nem imádkozik.

Mindezen vigaszok meg vannak tőle tagadva, hanem némán emésztődve visszafordul s a sziget tulsó oldalán ismét előtünik.

Ott is keresi a névtelen enyhülést és — nem találja.

Reggeltől késő estig űzik őt ekként, egyik parttól a másikig, belül hordott kisértetek és az éj nem fekteti álomra gondjait.

Egy mély gödörbe van vetve neki ágya, oda fekszik éjjelenként; s ilyenkor támad csak benne egy gyarló remény, de az nem a holnapra felvirradás reménye, nem is a halálé, melyen túl tán egy ijesztő öröklét, hanem az örök megsemmisülésé: elenyészni, mint a lehellet, mint a hang elenyésznek; ez az ő hite, vallása, bizodalma; s oh, mikor a szívnyomó álmok rettentő panorámája végig van nézve, eljön a reggel s felkölti őt hideg ágyából, mintha mondaná:

— Kelj föl érzeni!

Megverte őt az Isten keze, mert neki sem mult, sem jövő, sem a jelen percz nem ad vigasztalást.

Oh, a liget nem hiába szárad ott el, hol az ő lábai járnak. Minden hónap elején megjelen iszonyú ellensége.

Mint az el nem imádkozható sors, oly pontosan elkövetkezik az ő látogatása minden első negyedével a holdnak.

Ilyenkor, mikor a félhold felszáll felhői közé s homályfényét szétönti a vizeken, mikor a vad, emberhangtalan éjt titkos, sóhajszerű kisértethangok ijesztik át, mikor a törvények halottja, kit elástak önkezei embertől nem ismert nagyszerű sírjába, álomtalanul forgolódik gödör-ágyában, átkozza magát és a felhőkkel elzárt egeket s riadva szökik fel fekhelyéről, midőn nevét hallja említeni . . . .

— Góliáth Péter! . . . . . hangzik a csendben remegő hangon.

Hajszálai borzadva állanak föl önneve hallásától.

— Góliáth Péter, élsz-e még? kérdi a kisértő hang.

És a törvények halottjának nincs elég bátorsága hallgatni, érthetetlen hangokban sikoltja föl sírja mélyéből, hogy él!

Melyre a remegő hang szól:

— Adjon az ég hosszú életet tenéked!

Azután újra néma lesz minden egy holdévig. Góliáth pedig ájulva dől gyötrő álmai rémölébe.

Reggelre kelve, a sziget partján egy hónapra való eleséget talál a törvények halottja s nincs elég bátorsága azt a vizekbe szórni, hogy a jövő holdujultáig meghaljon éhen, sőt inkább gazdálkodva bánik vele, mert a halál rá nézve nem jótétemény.

Így folytanak le a hónapok.

Góliáth Pétert mindenki elfelejté . . .

Egy este a holdnak ismét negyede volt; az évszakos esőzések szüntelen borúban tarták az eget s az unalmas, változástalan időjárás kizárt minden szeretni valót a természet legszebb helyeiből; az ég elveszté kékjét, mintha egy nagy kéz a fenekére ülepedett salakot kavarta volna fel, hogy attól a csillagok ne látszassanak; a mezők virágiról lepállott a hímes szirom; ősz lett.

A mocsár vizei rendkívül megnőttek. Estennen a víz lakói, az ungok, mintha rögtön, egy jelszóra, egy birodalom szólalna meg, elkezdik melódiátlan egyhangú éneköket s a megszünt eső után fehér vízháti köd oszlik a vidékre, nehéz bűzű egészségtelen köd, majdan ragyacseppekben visszahullandó. A szúnyogok milliárdjai forranak, mint egy óriási méhkas zúgván be a levegőt s a szürke ég színében vándor vadludak vonulnak keresztül, szomorú búcsuhangokat kiáltva le a magasból.

A vizek hátán egy hosszú vájt csónak látszik úszni; benne egy férfi ül, kétlapátú evezővel hajtja a csónakot; nehézkesen látszik az a holdvilágsütötte ködben haladni s csak a motoláló evező mozdulatai különböztetik meg a mocsár kóbor úszó szigeteitől, minek sűrű füvében olykor páros hattyú ül elrejtett fészkén.

A holdnak szivárványa van; a sötét szürke égen ezüstzöld fény-ív hajlik át, kétfelől a mocsárba érnek le végei; túl rajta homályos alaktalan üresség; felette egy másik ív, halaványpiros és szélesen elmosódott tárul öblösen az alig csillagos égen. Ez az éjjeli szivárvány sokkal tündériebb a nappalinál, mintha csak álma volna amannak.

A csónak lassúdan evez az ingoványban; néhol úgy tetszik, mintha zöld mezőben úsznék, hol a képtelenül magas nádnak csak a hegye látszik ki s sík zölddé teszi a mély víz színét.

Ott a nádberek közepén van az ingovány oáza; a megnőtt vizek nagy részét lefoglalák, a megmaradt rész vad növényekkel van ellepve.

Itt a csónakos kiköt, lámpáját leteszi s a sziget partjára kilép; nem igen van a fű letiporva rajta, nem igen látszik, hogy ember járna rajta.

— Góliáth Péter, szól méla, illetődött hangon a csónakos; hangja áthat a sziget egyik felétől a másikig s szétoszlik a nádberekben; alig hallhatólag kiáltja vissza a nyári lak falán megütődött visszhang egyes szótagjait.

Nagy, fekete éjbogarak dongtak a jövevény fülei körül, mint örök vándorútra kárhozott vad szellemek.

— Góliáth Péter, merre vagy? kiálta újra.

Egy hosszú, nyögő sóhaj, fájdalmas és nehéz, szólala meg erre a sziget bokrosából, reszkető nyöszörgéstől követve, minő azé, kit a hideg ráz, vagy minőt a kicsukott eb hallat, midőn tagjait az éji zivatar hidegje veszi meg.

— Ma van november másodika, szóla a jövevény, mint egy nem látható lényhez beszélve, ma van a halottak ünnepe. Emlékezzél meg halottaidról, Góliáth Péter, és élj sokáig.

— Oh jaj! ordíta föl egy emberkívüli hang s hallatszék, mint tépi nyavalyogva a bokrokat a szerencsétlen.

A nyögés közeledett; nehézkes csörtetéssel nyiltak meg a bokrok s négykézláb mászott elő reszketve és nyögve egy rémalak; ember lehetett valaha, de most semmi állathoz nem hasonlít; arcza sárral van bekeverve, mégis kirínak belőle a szokatlan őrültség és a meggyógyíthatlan lélekfene kórjelei; szemei nem néznek többé fel az égre. Tagjai csupa csont és bőr, ruházatja rongyokban csüng le róla, rongyokban csüng le arczába a hosszú, egészen fehér haj.

Oda mászik a jövevény lábaihoz s ott hanyatt vágva magát, tagjait görcsösen összerántva, karjait feje körül fonva fuldokol érthetlen szavakat; azután átöleli a jövevény lábát s halálfej-arczát felemelve hozzá, sír:

— Miért kínzasz engem?

— Eredj! szól ez a sírót elrúgva magától. Sírj, jajgass! nevettél és örültél, mikor én sírtam és szenvedtem. Kelj fel. Hoztam neked meleg ruhát és eledelt; tél lesz, fázni fogsz, minden madár elhagyja tanyádat, magad maradsz. Meglátogat-e még apád árnyéka?

Az ember, mint a derékon szúrt hernyó vonaglott s rebegé:

— Meg. Hajh, milyen véres! Miért nem csuktátok le szemeit, mikor eltemettétek?

— Csuktad volna le magad, te ölted meg!

— Hahaha! hangzik convulsiv kaczagása a kínzottnak.

— Hát gyermeked elporlott-e már?

— Jaj nekem! jaj nekem! jaj nekem! A darázs rászállt szívemre és megszúrt.

— Fáj?

— Gyere oda, majd megmutatom; szép kis zöld halom, szájamban hordom rá a vizet, hogy zöld maradjon. Virágos volt az almafa; legvirágosabb ágát rágtam le fogaimmal, hogy kereszt legyen sírja mellett. Oh, ha tudnád, hogyan fáj nekem az a kereszt! nem az én szívembe van leszúrva, nem, hanem a földbe, de mégis az én szívemnek fáj. — — — Fölaggattam a keresztre apró ruhácskáit, a pólyát, a gyöngyös fejkötőt, a himzett mellényt, ott függnek rajta; naponkint eljön a vihar és kimossa a ruhákat; a piros szalagok egészen megfehérültek, — elrongyolnak mind — — — oda van melléje vetve ágyam.

— Puha fekhelyed van?

— Puha, mert az iszap belefolyik; egy gödör, abban fekszem.

— Aludni is szoktál?

— Nem tudom; ott fekszem éj- és naphosszant; lelkem nem nyugszik soha, szüntelen képeket kell látnom és velök beszélnem.

— Minő képeket?

— Nem mondhatom meg; ők ismernek, de én nem ismerem őket. Rettenetes képek. Egy ember szívéből a vér csepeg s nekem azt kell számlálnom, hogy hányat cseppenik, elszámlálok ezerig, tízezerig, örökször ezerig, remélve, hogy majd eláll, — és mégsem áll el; aztán egy kigyó lakik bennem, azon a helyen, a hol a szívem volt, belém lopta magát, mikor aludtam, azt kell tejjel táplálnom, hogy sokáig éljen és sokáig marhassa lelkemet; majd fenevadat látok futni, fogai közt kicsiny gyermeket visz, — a kis gyermek sír, én a farkas után lövök, lövök sokat, az elejti a gyermeket, ki már nem sír, — oda megyek, fel akarom

venni s porrá omlik; a farkas a gyermek vérét nyalja, — oh iszonyú, iszonyú élet!

— Nem szeretnél eljönni innét?

— Szeretnék, de nem lehet.

— Ki nem engedi?

— Meg vagyok rontva, kötve vagyok nehéz lánczczal, nem téphetem el, pedig fáj, forgok körülötte, mint a hold.

— Emlékezel-e azon asszonyra, ki valaha ott abban a kis házban lakott?

Az ember szemei kerekre felnyíltak, melle sebesen pihegett, arcza mosolygott volna, ha egy halálfej tudna mosolyogni s töredezetten szólt:

— Én is laktam ott valaha abban a házban; igen, benne laktam, de most nem szabad bele mennem, mert ott kisértetek laknak, ködös éjféleken előjönnek egymás után. Hah! egy sem oly bús, mint az a — nő — a ki — a ki — a ki... — szava elakadt.

— És az a nő nem emlékezik te rólad; mikor te boldog voltál, ő tébolyodott volt, most te vagy az őrült, ő a boldog. Sok tál-e imádkozni?

— Szoktam; minden reggel és este megátkozom anyámat és születésem óráját és az életet és a halált és a világot s önnön magamat.

— Nesze! hoztam neked imádságos könyvet, ebből imádkozzál; csak három levél van benne, de sok gondolat, nesze!

A szerencsétlen átvette a kis könyvet, felnyitotta.

Az egyikre egy férfi volt festve, kinek kés volt verve szivébe: ez apja.

A másikra egy nő, ki fehér nyugágyon alszik, nyakán piros gyöngyfüzér: ez neje.

A harmadikra egy csecsemő, piros bölcsőben, szalagos pólyában kék ernyő alatt: ez gyermeke.

Nagyot kiálta, mint kinek galvánütés érte szívét, magasra felszökött a levegőbe, azután összehanyatlott, elszédült,

tagjai összezsugorultak s ott feküdt mozdulatlanul, néha egy-egy rángástól elidomtalanulva.

A félhold nagy udvarából világíta le rá.

Sokáig nézte ott, karjait összefonva, ellensége, Bálnai Körmös István, a nyomorultat.

Gyönyörködött benne!

Rátette az álomholt fejére kezét, azt a jéghideg és vaserejű kezet. Fülébe hajolt és fülébe súgott:

— Megbüntetem az apák bűneit a gyermekekben, harmad és negyed ízig. A te apád halálos ellene volt az én apámnak; a te apád megfosztá az enyimet nejétől, megfosztá engemet anyámtól, megfosztá anyámat boldogságától; a te apád engem árvaságra, a nyomor kenyerére juttatott; a te apád el akarta rabolni kedvesemet, a szelid angyalt, s hogy el ne rabolhassa, kénytelen voltam őt a halálnak adni menyasszonyul; a te apád egy várost égetett fel egy buja szeszélyért, s mikor már ennyi vétke után kezeim között volt, mikor rettenetes boszút akartam rajta állni, te voltál az, a ki kiütötted a vérszomjú kezéből a poharat, hogy az a keserű, a mi benne volt, mind a te fejedre szálljon által. Egy reményem volt még ekkor hátra, de kelle, hogy megteljen a keserű kehely, — te e reményemet csúfosan letépted, meggyalázál, testvéremet, egyetlenemet a világon, becstelenné tetted, őrültté, magamat földönfutóvá, embergyűlölővé, Isten-káromlóvá. De meglakolsz nemzetséged minden bűneiért. Azon kézzel, mely bűnhödött, saját kezeiddel ver meg az Isten; nem egyszer halsz meg, mindennap meg kell halnod; mindennap visszajönnöd az élet fájdalmaira; belől hordanod a sebet, mely kínoz, de se meg nem gyógyul, se meg nem öl. Átkozott vagy és átkozott maradsz halálod órájáig, melyet halaszszon sokáig az erős, bosszúálló Isten! Amen.

Ezzel ismét csónakába ült a látogató, melyből több zsákot, tűzi eszközt és egy bundát rakott ki a partra s csendesen tova evezett.

Gyakorta néma napokon és estéken az ingoványi bo-

zótból fájdalmas sírás hallik, körül széthangozva a hallgató vizeken.

A távolban csikászók kisértetrivásnak tartják, s nem mernek közelgni feléje, a különben is járatlan, töretlen lápvadonban.

SZEGÉNY BIRÓ DE KÁR VOLT.

Kilencz ieczczés a gyomrom,
Tizedikkel megtoldom.
Népdal.

Még egy tragikai esetet kell elmondanom, mielőtt e regényt befejezném, mely mint tens Tölcsér János esküdt úr kimenetelét tárgyazó, nem lehet az őt közelebbről ismerők előtt érdektelen.

* * *

Vala pedig a napnak igen nagy távolsága a földtől; a kényeső a zérusfokon alul szállt; az ég vizei kristályozott alakban szálltak alá a földre; szóval melegség hiánya volt az egész természeten, mely tüneményt a tudománytalan köznép röviden nevezi télnek.

Az esküdt úr «jó reggelt» kivánt a táblabiró úrnak, a táblabiró úr pedig «jó estét» kivánt az esküdt úrnak; — vala pedig mindkettőjökre nézve tökéletesen «jó éjszaka», míg oda fenn, t. i. a pincze fölött, a legdicsőségesebb fényes nappal uralkodott.

Tehát a mi «par nobile fratrum» uraink már meglehetősen el voltak készülve, vagyis magyarul szólván «nyakban voltak», s ha Galilei soha ki nem találta volna is, hogy a föld forog, ők bizonyosan bemutatták volna, hogy a föld tántorog, elannyira terhökre esett nyugalomra kivánkozó testökkel a súlyegyent fentartani.

S elvégre, — biz az szégyen, de mi tűrés, tagadás? biz ők tisztelettel legyen mondva — elestek. — — No de e

történetet eléggé kimenti a physika, miután bemutatja, hogy ennek oka egyenesen a föld vonzerejében rejlik, mely minden testeket erőnek erejével ránt magához.

Ott a földön aztán összeölelkeztek; a táblabiró úr hóna alá kanyarította az esküdt úr fejét s ilyetén párbeszédhez fogának; mely párbeszédnek nem csekély hasonlatossága van a takart versekhez.

— Nini, milyen szép csillagos az ég.

— A bizon, az én pejlovam is fakó.

— Ejnye, István, merre van a kulacs?

— De bizony fehér, csak meg kell hámozni.

— Anyjuk — hej anyjuk! — hordom én a te mivoltodat, de rossz helyre vetetted a fejem alját.

— Elég szép kukoricza, csak hogy nincs meggerebenyezve.

— Hej te, Mihály, fütyölj annak a kutyának, hogy jőjjön ide.

— Magam is megenném, ha volna, nem hogy még neked adjak belőle.

E gyönyörű összevágó kérdések és feleletek még tán sokáig tartottak volna, ha a kulacs szíja csakugyan a táblabiró úr kezébe nem kerül, ki a kulacs száját bajtársa szájához tolva, ezt ekkép meg akarta itatni.

— Nem iszom, szólt az esküdt úr, hiszen bornemisza vagyok, nem iszom én a bort sohasem, csak mikor búbánatom van. (Esküdt úrnak veszedelmesen sok búbánatjának kellett lenni.) Később föl sem emelve a földről fejét, így szóla a táblabiró úrhoz: ugyan, maga végzett ember, tudományos ember, mondja meg nekem azt az egyet, megyünk-e mink most?

E kérdésre a táblabiró úr rettenetes kaczajt ütött, kaczagott, röhögött; még tán most is kaczagna, ha a köhögés rá nem érkezett volna.

— Balgatag ember! Hogy szaladnánk; — repülünk — repülünk!

— Hah! kiálta az esküdt úr fölmeresztve szemeit, én

még soha sem repültem életemben, egyszer kivéve, mikor a vármegye háza ablakán kidobtak, a restóracziókor.

— No én tudom, hogy repülünk, nem érzem a földet a talpam alatt (a mi nagyon természetes volt, minthogy orrával támaszkodott rajta); túl vagyok a hetedik égen, az egész világ, — nap — hold — és akós hordók mind körülöttem forognak.

— De már úgy igaz, hanem én még sem hiszem. Majd mindjárt megmondja a Jancsi, hogy megyünk-e, vagy csak repülünk.

— Ejnye bizony magam is ösmertem ám olyan embert, a kit Jancsinak hittak. Hej Jancsi!

— Jancsi!!

— Jancsi!!

Egyik jobban rikoltozott, mint a másik.

Jancsi pedig, ki azalatt odakünn kedvére didergett deres macskáinál, nem tudta mire vélni e nevére történt hivatkozásokat, lélekvesztve rohanta meg a pinczeajtót, azt majd levitte magával a lépcsőkön, ott pedig a saraglyán keresztül bukva, orrán, száján érkezett le a replikázó felek nyaka közé, mint egy szinházi genius.

— Hát Jancsi, repülünk-e? volt hozzá első szava a táblabiró úrnak.

— Jaj, tens uracskám, bizony repültünk ám, felele orrát tapogatva Jancsi, majd eltörtem a fejemet.

— Hohó! ad vocem «fej» kiálta fel az esküdt úr, hol maradt az én fejem? te Jancsi, nem találtad meg a fejemet?

— Nem biz én, nagyuracskám, felelt együgyüen Jancsi, hanem beütöttem az orromat.

— Minek hordod magaddal? Látod, otthon kellett volna hagynod. Hanem én, — én — nem tudom, hogy hol hagytam a fejemet, pedig épen az orromat kellene kifúnom, de az is rajta van. — Eredj, Jancsikám, gyönyörűséges Jancsikám, keresd fel a fejemet, valahol ott lesz a hordók között; vagy ha ott nem lesz, hát bizonyosan másutt lesz.

Jancsi elindult, látván, hogy hányadán vagyunk s kis idő mulva elkiáltá magát:

— Megvan ám már, nagyuracskám!

— No hozd ide.

— Jaj, de nehéz ám.

— Mindegy — hozd ide — kell.

Jancsi egy gyönyörű nagy kerek répát hozott elő.

Esküdt úr megtapogatta, megnézegette, s végre műértő minákkal fordult Jancsihoz:

— Ez nem az én fejem, Jancsi, más valakié lehet, de nem az enyim, az enyim nem ilyen nehéz. Eredj csak keresd — mert tudod, hogy a nélkül haza nem mehetek.

— Már miért nem! szólalt meg a táblabiró úr, itt van a kulacs, többet ér ez az úr fejénél, mert ez tele van, az úr feje pedig mindig üres.

— Az igaz, szólt az esküdt úr, igen engedékeny hangulatban lévén, nem szoktam benne tartani semmit, csakhogy, mivel az apámról maradt rám — aviticum.

— Nem ez az? kiálta fel furfangos együgyűséggel Jancsi egy lopó-tököt mutatva fel.

— De bizony — alighanem, — nem ismerem ugyan, de minthogy megtaláltad, hát még is annak kell lenni, no csak hozd el, tedd jó helyre, majd kapsz jó borravalót.

— De csak még is aligha repülünk ám.

— De alig ám.

— De nem is szaladunk ám.

— De nem ám.

— Hanem pihenünk.

— Pihenünk ám.

— Végy a hátadra, Jancsi.

— Jól van, nagyuracskám.

És Jancsi felhordta a nagyuracskákat hátán a pinczéből, s a szánba belefektette, a kas oldalait hűségesen megtömve szénával és venyigével.

Hideg volt, hogy az embernek a lelke is didergett.

A hideg nagy ellensége a mámornak.

Tehát a két úr láthatára lassankint tisztulni kezde, elannyira, hogy már saját lábait mindenki meg tudta a szomszédjáétól különböztetni (mert a csizmák pogányul kezdtek fázni), s a kulacsot önmagától, melyhez ugyan felötlően hasonlított, minthogy ő is, az is tele valának — borral. Jancsi tehát magára vette öreg szűrét, beült a szánkó elejébe, egyet előre, másikat hátra vágott czifra ostorával; — a két griffmadár szétrugott lábaival, s legelsőbb is azon kezdte pályafutását, hogy a szánkót beledöntötte a hóba.

— Ejnye, nagyuracskáim, szólt Jancsi a szánból kifordultakat újra összetakarítva, majd feldültünk.

— Mi nem, felele az esküdt úr, csak a szánkó; mely elmés felelet azt tanusitja, hogy a kis bukhencz sokat kivett a tens úr ködös fejéből, a mi nem oda való volt, elannyira, hogy Jancsi segedelmével a helyreállított szánra fel tudott tápászkodni, míg táblabiró úr a kulacsot szerelmesen szorítván kebléhez, testének egész pondus specificumát érezteté az őt emelgető Jancsival.

Újra fennültek volna tehát, ha nem feküdtek volna s e közben szinte beesteledett, — oly rövid audientiákat tart a nap farsang idején! — no de iszen — se baj, gondolá Jancsi, van a kalendáriomban holdvilág, aztán a lovak egy csepp bort sem ittak, tudják az útat, — s újolag neki indulának a czukorszín hótengernek, s ha a gondolat, mely a költő szánkója elé van fogva, gyorsabb nem volna a két nyebojszai gebénél, — noha amaz szegény sem szénát, sem abrakot nem kér, — biz elmaradnának tőlök, mint a kerékvágás.

Így azonban elébök kerülünk, őket hátra hagyjuk, s addig megyünk, míg ugyanazon az úton egy furcsa emberre nem találunk.

— Oh! sz' nem ember ez, hanem csak czigány, mondaná erre nemzetes Bókváryné asszonyság, ránczbaszedett ajkaival, mert emberünk igen is czigány volt, ugyanazon czigány, ki Bálnait Góliáthnak nyomába vezette.

Bodor, kóczos haján fakó túri süveg fészkelt, szemeire és füleire lehúzva; nyakravaló és mándli nem voltak nála divatban, de igen az elmaradhatatlan vörös pruszli, s ennek hegyébe kerekített névtelen alapszínű, kékkel, zölddel és feketével foltozott felleghajtó, melyet hol egyik, hol másik vállára rángatott, azt a csipős szél különböző oldalról történt megtámadásai ellen védelmezvén, mely műtételt alkalmasint valamely magyar politikustól tanulhatta el; — hóna alatt valami olyast visz, mint egy nagy pálannya, alkalmasint duda; lábszárait hirtelen kapkodja elő, mint kinek az inát korbácsolják; ráfoghatjuk, hogy fázik.

Beretvánál élesebb a szél, mely a mezőkön keresztül süvölt, s kikeres minden ajtót, ablakot a legkaczagányabb déczbundán, melyen át a didergést bemutathassa.

Ime azonban ostorpattogás hallik, s nagy sebesen előcsúszik egy fakószán s garázda bordalokat harsogtató tekintetes uraimék, kik dülöngnek egymáshoz, mintha szélvésztől hányatott hajón utaznának.

Czigányunk szép szemérmesen félre áll, süvegét lehúzza s «—csés jó napot» mond fennhangon az uraknak, magában egy «álljon meg a szemetek»-et toldván hozzá.

— Hohohohoó! ordítá a táblabiró úr düledező szemekkel, mely óvástételre a Szellő és Tündér elereszté fülét farkát és megállt; megállt a szán is, miként megállt Gibeonnak, vagy nem tudom kinek a völgyében a hold Josué szavára; csak a hideg szél és a táblabiró úr fején a báránysüveg nem akartak megállni.

— Te czi-i-gá-gány! hebegé a táblabiró úr, gyere ide mindjárt; hát mi az, a mit a malaczlopó alatt viszesz?

— Megkövetem egész alázatossággal tekintetes, nagyságos, nemzetes nagy uram, biz ez, mi tagadás benne, semmi sem egyéb, mint egy alázatos szegény kis duda.

— Duda? duda! hahaha! uhhaha! bruhaha! (táblabiró úr előtt rettenetes nevetséges szónak találtatott e szó «duda»). — Nosza, ha duda, hát fújd.

— Jaj, bizony befagyott a torkom, tekintetes uram, nem lehet.

— Hm, az meglehet, dünnyögé az esküdt úr, az enyém is befagyhatott volna, ha nem gondoskodom magamról. Tekintetes uram, nézze, ez a szegény czigány talán még ma délután nem is ivott, pedig ki tudja, talán ez is ember. Jer, te szánandó vándor, jer, én értem a te fájdalmaidat, én tudom, hogy mit tesz az: egész délután nem inni, jer, ülj ide a jobbomra, — (az esküdt úr elkezde lágyulni, mint esős idővel a kukoriczamálé) — jer szegény árva, én apád leszek tenéked. (A dade legalább is két annyi idős volt, mint az esküdt úr, ki őt mámoros érzékenyültségében, a táblabiró úron keresztül, lelkesülten szorította magához, részvétében erősen végig-sodorva a dade orrát dolmánya zsinórjain.)

— Jól van no, ülj fel hát! szólt közbe a táblabiró úr jégcsapos bajuszán végig húzva öklét, s egyet rántva farkasbundáján, hanem aztán dudálsz!

Az esküdt úr sentimentalico-philantropico-cosmopolitai érzeményeiben összecsapta a két első lábát s nagy szörnyűködései közt ígyen szellőztette ki sértett felebaráti szeretete érzeményeit:

— Mit? hogyan! Hát így kell-e szólani egy emberhez? egy emberhez, ki csaknem a mi formánkra van teremtve; kinek noha csak egy pár csizmája, de azért két lába van, mint nekünk; kinek noha kalapja nincsen, de azért feje van, mint nekünk; kinek ugyan nincs mit rágnia, de azért foga van neki harminczkettő, mint nekünk, s ki ámbár borhoz csak gyéren juthat, de azért még talán lelke is van neki, mint nekünk? s még ennek ily szavakat mondani: «ülj fel, dudálj!» holott így kellett volna mondani: «szeretett felebarátom és polgártársam, ha úgy tetszik, legyen szíves helyet foglalni mellettem és méltóztassék dudálni.»

— Uhhohoháhá! röhöge a táblabiró úr, nosza czigány, tégy választást, melyik phrasis tetszik jobban: méltóztassék felülni és dudálni, vagy igyál moré, aztán ülj fel.

— Bizony csak szebb szó ez az utolsó, szólt a barna művész a kulacsra vigyorintva, melyet a táblabiró úr nyujta elébe, s miután abból egy buzdító verset gyomrába lehelt volna, nagy nehezen egy szóra felszállította magát a fakószán kaselejébe.

— No! hogy könnyebben csúszszék a szán! szólt a táblabiró úr, Jancsival is közölve az öblös kulacsot, mely ekként kézről-kézre kezde járni, és valahányszor egyet fordult, mindannyiszor egy fokkal nőtt az esküdt úr elérzékenyülése, egy nuance-szal pirosult a táblabiró úr arczszíne, egy hanggal magasodott a duda nyekegése s Jancsi ostorából egy hüvelyknyi elkopott a Szellő és Tündér túros hátain.

Az esküdt úr desperate kezdte hangoztatni kedvencz nótáját: «bús az idő, bús vagyok én magam is», míg a táblabiró úr, mint csak torkán kifért, danolá: «Félre bánat, félre bú, eb a ki ma szomorú!» mely gyönyörűen egybe hangzó duettet a duda, amaz érzelemteljes kanászdal áriájával kisérte, mely kezdődik ekkép: «ha valaki vigan él» stb. Legvégül pedig Jancsi kapott vérszemet s kezét hányva-vetve kezdé üvölteni: «Hej, hej, mladi pan! csoszo kteri tulipán jaszom ti dovala?!» (Ha valaki e nótát nem találná érteni, vigasztalja magát azzal, hogy én magam sem értettem.)

Ezen gyönyörűséges összehangzó symphonák felett pedig nagyszerű alaphangokban dudolt a januáriusi zephir s roppant jégcsapokkal koszorúzá a jókedvű menet hőseinek bajuszait.

Azonban nem tarthat minden örökké, mint ezt egy komáromi fazekas is megmondá, midőn reggel rakott kályhája estére összedűlt; a kulacs lassanként kifogyott, a duda és a két úr jó és rossz kedve szinte kifogytak, Jancsi ostora is resignálta a szolgálatot, a szél tüdejéből is kifogyott a lehellet; hanem e helyett megteltek a mi kalandoraink fejei borral és szemei álommal s nehány percz mulva egy sem tudta a négy közül, fiu-e vagy leány?

Csak a lovak vették egy ízben észre, hogy a szánkó szokatlanul megkönnyebbült s szokott útjokat ösztönszerűleg követve, nagy későre beványszorogtak Gyékény Mártonné nagyasszonyom lakása elébe, ki a korhelyeket jó adag korholásra és túros lepényre várta, s az ajtón, a szemközt fuvó havas förmeteg ellenére, gyakran aggodalmas arczczal tekintgetett ki az érkezendők elébe.

— No, Jancsi! hát megjöttetek? kiálta az álmából ocsudó Jancsira.

— Nem tudom én, nagyasszonykám, szólt Jancsi, ki eszének jelenleg annyi hasznát sem tudta venni, mint egy vasatlan bicskanyélnek.

— Hát az uraidat hol hagytad, Jancsi?

— Nem tudom én, nagyasszonykám.

— Részeg vagy te, Jancsi?

— Bizony nem tudom én, nagyasszonykám, felelt Jancsi példás resignatióval.

Gyékény Mártonné asszony mindjárt nem jót sejtve a dologban, összekurjantá cselédeit, s hát mit láttak? a kas, melyben a szénába bepakolva ültek kalandoraink, a szánkóról lebontakozva hiányzott, s hiányzottak mindazok, a kik bele valának helyheztetve.

— Lóra! szánkóra gyorsan! hadará Mártonné, az Istenért, a farkasok eszik meg őket, vagy ott fagynak meg! frissen! fel kell lármázni a szomszédokat! kardot, puskát, dorongokat! az egész falut! az egész világot! rajta! szaporán! lóhalálba!!!!! — — — — —
— — — — — — — — — — — —

E közben a mi kalandoraink odakinn mulattak a havon. A mint egy zökkenő helyen a rúdtörött szán túlságosan félre farolt, a lebontakozott kas hirtelen lefordulván, ekkép a három tündéri álmokban ringatott utazó «in solidum» lemaradt a szánról, azon helyzetkülönbséggel, hogy míg az esküdt úr és a czigány egymás ölébe hullának, addig táblabiró úr, testének egész hosszával, a kas alá esett, mely őt ekként egészen leborította, mint mikor félfont marha-

húst egy tányérral leborítanak, hogy el ne vigyék a macskák.

Esküdt úr és Bunda czigány, kinek ez alkalommal nagyon jól eshetett volna, ha nevébe takarózhatott volna, egymást s a közbe szorult dudát szorosan átölelve tarták, míg a kas alól a táblabiró úr fiókmennydörgésszerű horkolása tört elő.

Mind a hárman mélységesen aludtak.

Hát egyszer, a mint ott alusznak, a jámbor dudahős fülét egy borzalmas hang üti meg, mely körülbelől így hangzott: aou! megeszem a nyakad! s egyszersmind úgy érzé, mintha meztelen nyakát a takácsvakaró bugájával, vagy csizmadia-ráspolylyal nyalták volna végig. — — — Fölfesziti szemeit, — — hej, de jobb lett volna vakon születnie, mint látni, a mit látott! — egy nagy bozontos szürke farkast, a mint fejével oda hajolva, szerelmesen pillogatott szemei közé tüzes szemeivel, s nyelvével száját körülnyalogatta.

— Szent Gábriel szűz és Ágnes pátriarcha! kiálta a czigány s hirtelen úgy kijózanodott, hogy védszentjei nevét sem tudta kimondani.

— Te! — te bolond te! meg ne harapj! kis kutyám, nono pisz! pisz kis kutya! s meg akarta czirógatni a kis kutyát kezével; a kis kutya azonban e szívesség elfogadására valamennyi fehér fogait rávicsorítá, mely pantomimikától a hangművésznek szája padlásához ragadt ijedtében a kimondandó szép szó.

— Jaj bizony, talán azért haragszik, hogy kutyának neveztem? farkaskám, édes drágalátos kis farkaskám, ne bánts te engem, bizony rossz ízű húsom van nekem, kitörik benne valamennyi fogad! Ugyan már minek ennél meg engem? Ugy-e, te se szeretnéd, ha én téged megennélek? osztán ha engem megeszel, ki ád a szegény purdéknak kenyeret? Edd meg ezt itt ni! szólt az alvó esküdtöt tolva előre; ez kalácson hízott, aztán csak nem pokol a béled, hogy mind a négyünket meg akarj zabálni?

A farkas vagy értette a bőjti prédikácziót, vagy sem, fölnyújtotta nyakát, s egy hosszút üvöltött, mire a távolból több hasonló üvöltés felelgetett, s kis idő mulva a a czigány egy sereg apróbb-nagyobb farkastól látá magát környezve, mik mind iszonyú gratulátiók közt kerülgették, egyik a többiek közül már köpönyegje gallérjába markolt fogaival, s kezdte kifelé húzni a hóra.

— Jaaj! ordíta a czigány s kétségbeesésében, a mint jobbra-balra kapkodott, ime dudájának sípja akada kezébe. Ismerte-e azon veszedelmes erőt, mely abban rejtezett, vagy csak épen hattyúdalát akarta vele elfurulyázni, elég az hozzá, hogy végső szorongattatásai közepett bele sóhajtott, a mint Isten tudnia engedé, a kecskebőrbe, megnyomva azt erősen könyökével, s elkezde az impertinenter nyekegni, nyikorogni, bőgni és sikoltozni, oly fülhasogató trillákban és fiorituràkban, staccato és furioso, a milyeneket sem annakelőtte, sem annakutána nem hallott többé a fülekkel ellátott életműszeres világ.

A farkasok, mintha mindeniknek a fülébe külön-külön tüzes taplókat raktak volna, el kezdtek iramodni, s szaladásuk közben oly jajgatásnak és ordításnak mentek végére, mintha épen egy németszinházi operából szabadultak volna ki. Orpheus óta nem cselekedett ily csodát a vadállatokkal a művészet hatalma.

A czigány vevén észre a roppant színi hatást, még erősebben kezdte fujni és nyaggatni bőrzsákját, melynek egyik trombitája épen a mélyen alvó esküdt úr füle szomszédságában okádta a hangok szörnyetegeit.

De bárha aludt volna az esküdt úr oly mélységesen, mint ama kilencz ifju, kik Decius császár alatt aluvának el s Theodosius alatt ébredtek fel elalvásuk után 122 esztendőkkel: * mégis fel kelle ébrednie, eme farkasgyötrő symphoniáktól. Megmozdult, borzalmas torzképet rántott, azután befogta az orrát; hogy ez nem használt, szemeit

* Higyje, a kinek tetszik.

dörzsölte; ez sem használt, a száját rejtette el; míglen végtére rájött, hogy a füle az, mely ezen iszonyú variátiók alatt szenved s felpillantott.

Egy czigányt látott az oldala mellett. — Iszonyúság! — Hármat kellett lehelnie, hogy összeszedhesse magát.

— Mith? Hogyanh? Hat hogy mersz, te gazember czigány, én mellettem helyet foglalni? nem tudod, hogy én vagyok a tekintetes esküdt úr?

Az esküdt úr félóra alatt minden philantropiáját kialudta.

A czigány csak folyvást dögönyözte dudáját.

— Fogsz hallgatni, gazember? Kutya emez amaz... vagy mindjárt huszönötöt vágatok rajtad. Hol a pandur?

A pandur épen messze volt, s a czigány erősebben félt a farkas fogától, mint a huszonöttől, s tovább működött.

— Oh! te! akasztófáravaló! kiáltozá az esküdt úr agyba főbe tenyerelve a szegény műkedvelőt, megállj csak! kiálta, s egy bicsakot rántott elő, azt kinyitotta, teljes erejéből hozzá csapott — — egy haldokló nyekkenése hallatik, az esküdt úr meggyilkolta a — dudát.

Szent Kajafás! sápítá a czigány, szájában hangtalanul maradván a sípszár, már most dikhecz nekünk! már most megesznek bennünket a réti kutyák! jaj nekem, szegény purdéim, szegény dudám, hová legyek?

A farkasok üvöltése ismét közeledni kezdett.

A czigány, közelében egy nagy fűzfát sejtve meg, arra még jó idején szerencsésen fölmenekült; a vadak pedig az üldöző hangok megszüntével visszatértek a kashoz.

Hogy ott az esküdt úr mint bírt velök transigálni, azt a czigány nem láthatta, hanem egy idő mulva tapasztalá, hogy azok újolag megjelentek tisztelkedésére a fűzfa alatt, s mód nélkül sovár pillanatokkal ásitottak felfelé rá.

— Aha! kellene czigánypecsenye ugy-e? gondolá a barna művész magában, látván, hogy mindenünnét zár alá van véve; bolondok! mért nem hoztok létrát, azon ti felmászhatnátok. Később véve észre helyzete kedvező voltát, elkezdé a farkasoknak apját, anyját, öreg- és szépapjait,

élő és még leendő unokáikat, s minden rendű és rangú atyafiait és ismerőseit, a kik csak velök összeköttetésben és viszonyban állanak, agyba-főbe szidni, káromlani és gyalázni; nevezte őket tolvajoknak, csikóölőknek, kuvaszoknak, toportyánférgeknek, megigérte nekik, hogy ha valamelyikökkel négy szem között összejöhet, kiforditja a bőrit, s hogy még az unokáiknak is halálos ellensége fog maradni; nem hagyott azokon egy félpénz ára becsületet. A farkasok is beszéltek neki saját nyelvükön különbféle beszédeket, miután nyelvükön ő sem értett, én sem értek, ide le nem irhatom.

Ily mulatság közben telt el egy pár óra; a czigánynak majd a lelke fagyott már a hátához odafenn a fűzfán, midőn mulattatóinak egyike, egy vén ordas, hirtelen fülét hegyezvén, sajátságosan elorditá magát, mire a többi elhallgatott, azután ismét egyet orditott, azután még egyet, s azzal közakarattal egy utolsó rémpillantást vetve a meg nem evett martalékra: búcsút vevének tőle s szerteszét mindnyájan elszéledének.

Kis idő mulva az ellenkező irányon vasvillákkal, puskákkal és dorongokkal fegyverzett férficsapat látszék közeledni, kik a czigányt megszabadíták félelmes helyéről, ki nem győzött eléggé kérkedni bátorságával, s kin már ekkor jéggé fagyott az izzadság.

A táblabiró urat is előhozták a kas alól, melynek rejtekébe bebástyázva sértetlenül aludta álmait a farkasok miatt, mint a rosta alá borított font hús a macskák miatt.

Hanem az esküdt úrnak csak egy csizmájára s néhány széthurczolt csontjaira akadtak.

A SÍRÁSÓ.

Én te reád nem haragszom.
Népdal.

Ott a hol nem látnak mások,
Magamnak majd egy sirt ások,
A búk és könnyhullatások
Lesznek nekem a sirásók.
Népdal.

Ha meguntad rózsám
Vélem életedet,
Csináltass koporsót
S temess el engemet.
Népdal.

Az 1830-diki nevezetes tél után következett egy nevezetes nyár, minőt kevesen értek meg életökben, és sokan kik megérték, utolsó nyarukat érték meg benne. Ez volt a cholera esztendeje, a fekete esztendő, a temető esztendeje.

Ma még kezünkbe szorítánk szeretteink kezét, ma még üdvet néztünk ki egymás szemeiből, s holnap port hánytunk arczaikra és könyeket; ma terveket faragtunk, holnap koporsót készíttetének; ma még ettünk ittunk és holnap jól voltunk lakva, de örökre. Ma örültünk, másnap sírtunk, harmadnap pedig minket sirattak.

Ez is csak eleinte volt így; később minden fonalak elszakadoztak, mik embert emberhez és viszonyokhoz kötnek. Férj nem fogta be haldokló neje szemeit, orvos nem adott segélyt és vigasztaló szót a nyavalyásoknak, rokon nem kereste fel beteg rokonát, koporsó nem készült az elhunytak számára, harangszó nem kisérte őket örök fekhelyökre, nem gyászoló árvák és özvegyek; magában elszigetelve élt, magában halt meg mindenki, mint gazdátlan vén ebek a sövény melletti árkokban.

Félelem, süketvak félelem ült el minden szivet.

S maga a természet, mintha osztozott volna e közhaldoklásban, oly gyász színűre vált.

A béla-borai lankaságot hat órányi távolban nem lakja élő teremtés; vizeiben nem tükrözi magát a kék mennyboltozat, mert a lankaság vizei kiszáradtak, s mert a mennyboltozat nem kék, hanem sárga.

Végtelen, horizontalan zöldessárga tengerében nem úszik egyetlen nyári felhő sem, csak olykor vonulnak fekete foltok végig rajta, mikből egyetlen esőcsepp sem hull. Fekete bogarak fellegei azok, miknek milliárdjait szíja be minden lehellet.

Fojtó, tikkasztó meleg uralkodik itt, mintha be volna zárva az ég, s a nap tányérjába be lehet nézni, mint a holdba.

Szellő nem fuval itt, hanem mellre ülő posvány lég csapódik forrón az ember arczához.

A nádtenger, a gazdag vízi növények országa le van perzselve, a hattyúk és vadludak falkái kipusztultak, egy békafi sem énekel, egy vízibika sem zúg a kietlenben, csak a szikkadó dágvány pöffedik olykor, méreggőzt fuvalva a halállal terhes levegőbe.

Mindenütt holt hallgatás, mindenütt a halál képe nagyszerű alakban, mindenütt enyészet.

A sziget fái olyanok, mintha leégtek volna, mérges hernyók zsugorították össze leveleiket.

Füveit tövig leette a repülő sáska, minden bokrot, minden növényt; egy fűszál nem maradott. A réteket száradó békanyál és hinár lepi, a dombokat sűrű pókhálók; a házikó falai szétnyiladoztak, tetejét levetette az erős szél, s most moh és tövisek teremnek küszöbén, egyetlen lakója egy vén tekenős béka.

Körül a nádtengert elvágta egy rémületes kőeső. Ezen év gazdag volt minden csapások megtermésében.

* * *

Ezen napjaiban a közirtózatnak, midőn senki rokont és barátot nem ismert, midőn testvér testvérét ápolni félt,

nem feledkezett el boldogtalan ellenségéről a csavargó és eljött azt meglátogatni.

Körüljárta a kietlen, letarolt szigetet, összekereste az enyészetnek indult szobákat, hitta nevénél ellenségét, de az nem jelent meg; az egész szigeten nem volt egy bokor, hova valaki elrejthesse magát.

Végre meggyőződék felőle, hogy Góliáth, használva a Tisza és a posványság szokatlan kiapadását, s az országos zavart, megszökött, s e részben teljesen megnyugodva, visszafelé vette útját, midőn egy völgyben a leveletlen dudvák között egy gödörre akadt, mely gödörben feküdt halva Góliáth Péter; térdei mellére voltak húzódva, két keze görcsösen szorult hátraszegült fejéhez, arcza zöld penészszel volt behúzva, az egész test behomokosodott, szája és szemei pedig borzasztóan nyitva maradtak.

E gödör mellett egy kisded halom volt felvetve, elébe egy faragatlan kereszt letűzve, e kereszten Góliáth Péter kis gyermekének ruhácskái függtek, az időktől szétrongyolva.

A csavargó szíve elszorult.

Egy kapát keresett, s a holtat vele bekapálta.

A ledőlt kapu egyik szegletkövét a sír fejéhez ásta és késsel rámetszé:

SIT TIBI TERRA LEVIS!

Azután levevé fövegét, kezeit összetette, s halkan egy Miatyánkot monda el.

Azután fölemelé kezeit és monda: Bocsáss meg neki Isten, mint én is neki megbocsátok!

* * *

Ez idő óta Bálnait nem hitták többé csavargónak. Apja és nagybátyja vagyonait átvéve, egy tanyát építtetett magának oda, hová kedvese volt temetve, s annak sírja körül virágos kertet, a sír fölébe üvegházat; a legszebb virágok, mik ott nyiltak, kedvese sírhalmára voltak rakva.

Gyakorta meglátogatja testvérét, kit gróf Szilárdinénak

hivnak, s kit szeret és tisztel mindenki, a ki ismeri, legjobban férje, ki atyja népének.

Tanyája szomszéd a vén Rónaiéval, ki egyre-másra őszül, de jó kedve és istenbeni bizalma naponnan szaporodik.

Sokszor üldögélnek egy pohár bor mellett s régi időkről beszélgetnek.

Bókváryné asszonyság is igen megkegyesedett, mióta megvénült, egész napjait kegyes könyvolvasással és pletykagyűjtéssel tölti, s igen összehúzódva éldegél.

* * *

Az ifjabb Rónai pedig mind e mai napig késziti az örökké égő lámpát; különben igen okos és becsületes ember.

* * *

Tekintetes Bálvándy táblabiró úr megszünt vendégeit itatni, azaz meghalt; roppant epitaphium van felette, lesz baja vele a feltámadáskor, míg fel tudja emelni.

Szeretném ide irni, a mi minden sirkövére fel van vésve, vers és próza, megtelnék vele egy kötet, de nagyon siralmas; pedig én sem sirni, sem rikatni nem szeretek.

* * *

A cántus prézes úr jelenleg kosta Girgácziában.

Conventiója negyven bankóforint, hat köböl árpa és négy font szappan.

Feleséges ember és mód nélkül megkoppadt kaputban jár.

* * *

A Dömsödi Góliáth család magvaszakadtával vagyonai visszaszállták a királyi ügynökre.

TARTALOM.

